ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ – ШЕСТИ РАЗРЕД

Назив предмета	Српски језик и књижевност
Разред	Шести
Циљ	Циљ учења српског језика и књижевности је да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерењно приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.
Годишњи фонд часова	144

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
1. -повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита; -чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова; -одреди род књижевног	КЊИЖЕВНОСТ (46)	ЛЕКТИРА Лирика 1. Обредне лирске народне песме (избор) 2. Ђура Јакшић: Вече 3. Јован Дучић: Село 4. Мирослав Антић: Плава звезда 5. Вељко Петровић: Ратар / Алекса Шантић: О, класје моје 6. Десанка Максимовић: Грачаница/ Војислав Илић: Свети Сава 7. Стеван Раичковић: Хвала сунцу, земљи, трави 8. Милован Данојлић: Овај дечак зове се Пепо Крста 9. Сергеј Јесењин: Песма о керуши Књижевни термини и појмови Врста строфе према броју стихова у лирској песми: дистих; терцет; врста стиха по броју слогова (лирски и епски десетерац). Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима – парна, укрштена, обгрљена; улога риме у обликовању стиха. Стилске фигуре: контраст, хипербола. Врсте ауторске и народне лирске песме: социјалне песме, дитирамб, елегија; обредне песме (коледарске, краљичке, додолске, божићне). ЕПИКА Лектира

дела и књижевну врсту; -прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера; -разликује ауторску приповетку од романа; -анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима); -уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње; -разликује заплет и расплет као етапе драмске радње;		12. Народна песма: Смрт Мајке Југовића 13. Народна песма: Марко Краљевић укида свадбарину 14. Петар Кочић: Јаблан 15. Исидора Секулић: Буре (одломак)/Бранко Ћопић: Чудесна справа 16. Иво Андрић: Аска и вук 17. Антон Павлович Чехов: Ваљка/Итало Калвино: Шума на ауто -путу (из збирке прича Марковалдо или годишња доба у граду) 18. Светлана Велмар Јанковић: Сирото ждребе (из Књиге за Марка) Књижевни термини и појмови Основна тема и кључни мотиви. Облици казивања: нарација (хронолошко приповедање), описивање, дијалог, монолог. Фабула/радња, редослед догађаја. Врсте епских дела: приповетка, роман. Културно -историјско предање (нпр. Смрт Марка Краљевића) ДРАМА Лектира 6. Коста Трифковић: Избирачица (одломак) 7. Миодраг Станисављевић: И ми трку за коња имамо(одломак) 8. Бранислав Нушић: Аналфабета (одломак) Књижевни термини и појмови Драмске врсте: комедија – основне одлике. Монолог и дијалог у драми. Дидаскалије, реплика. Етапе драмске радње (заплет и расплет). НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ (бирати 2 дела) 1. Вук Караџић: Живот и обичаји народа српскога: Божић(одломак);

-разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; -разликује облике казивања; -увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике; -одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноумет ничком тексту; -анализира узрочно - последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди; -анализира поступке		Ђурђевдан(одломак); Додоле, прпоруше и чароице(одломци) 2. Владимир Хулпах: Легенде о европским градовима (избор) 3. Никола Тесла: Моји изуми (поглавље по избору) 4. Жан -Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца(избор) 5. Гроздана Олујић: Били су деца као и ти(избор) ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Епске народне песме о Косовском боју (избор) 2. Епске народне песме о Марку Краљевићу (избор) 3. Бранислав Нушић: Аутобиографија 4.Анђела Нанети: Мој дека је био трешња 5. Весна Алексић: Каљави коњ (Прича о богињи Лади – Звездана вода; Прича о богу Сварогу – Небески ковач и Прича о богу Стрибору – Сеченско светло) 6. Бранко Ћопић: Орлови рано лете 7. Ференц Молнар: Дечаци Павлове улице Допунски избор лектире (бирати 3 дела) 1. Добрица Ерић: Месечеви миљеници(песме о свицима)(избор) 2. Бранислав Петровић: Избор из антологија песама за децу (Морава, Влашићи, Дунав, Говор дрвећа, Грађење куће, Па шта, па шта и друге) 3. Владимир Стојиљковић: Писмописац (Писмо Бранку Ћопићу)

ликова у књижевноумет ничком делу, служећи се аргументима из текста; -уочава хумор у књижевном делу; разликује хумористички и дитирамбски тон од елегичног тона; -илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; -разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи; -употребљава различите облике усменог и писменог		4. Владимир Андрић: Пустолов 5. Тиодор Росић: Приче старог чаробњака(једна прича по избору) 6. Борислав Пекић: Сентиментална повест Британског царства(„Велика повеља слободе у земљи без устава” – одломци) 7. Вилијем Саројан: Зовем се Арам 8. Хенрик Сјенкијевич: Кроз пустињу и прашуму 9. Џејмс Крис: Тим Талир или Продати смех 10. Џек Лондон: Зов дивљине/Бели очњак 11. Реј Бредбери: Маслачково вино(избор) 12. Ивана Брлић Мажуранић: Приче из давнина (избор) 13. Владислава Војновић: Приче из главе (прича Позориште – одломци) 14. Јасминка Петровић: Ово је најстрашнији дан у мом животу 15. Александар Поповић: Снежана и седам патуљака,драмска бајка

изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање; -разликује и гради аугментативе и деминутиве;		
2. - повезује граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; - препозна делове речи у вези са њиховим грађењем;	ЈЕЗИК (63) Граматика	Подела речи по постанку:просте речи и творенице,породица речи,уочавање корена речи.Саставни делови твореница(творбене основе,суфикси и префикси).Граматичка основа и граматички наставци у поређењу са творбеном основом и суфиксима. Настанак гласова и говорни органи,подела гласова,самогласници и сугласници(прави сугласници и сонанти).Подела сугласника по месту изговора и звучности. Подела речи на слогове, слоготворно р.Гласовне променеуочавање у грађењу и промени речи:непостојано а, једначење сугласника по звучности и месту изговора, промена л у о, палатализација, сибиларизација, јотовање, губљење сугласника.

- разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора; - разликује врсте гласовних прмена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму; - одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик; - препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом; - разликује реченице по функцији - правилно изговара речи водећи рачуна о дужини;	Правопис Ортоепија	Заменице:неличнеименичке(односноупитне,неодређене,опште,одричне),придевске заменицеприсвојне(с нагласком на употребу заменице свој,показне,односно-упитне,неодређене,опште,одричне). Граматичке категорије заменица:род,бројпадеж и лице. Грађење и основна значења глаголских времена:аорист, имперфекат(само на нивоу препознавања;имперфекат глагола бити), плусквамперфекат. Независне предикатске реченице-појам комуникативне функције, подела на обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице. Писање имена васионских тела. Растављање речи на крају реда(основна правила). Правописна решења у вези са глаголским променама. Писање именичких придевских одричних заменица са предлозима. Писање заменице Ваш великим почетним словом. Правописна решења у вези са писањем обрађених глаголских облик Правилан изговор гласова ч,ћ,џ,ђ,р Дуги и кратки акценти

- разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи. - доследно примењује правописну норму у писању имена васионских тела, именичких придевских одричних заменица са предлогом; - користи правопис (школско издање -говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму; изражајно чита обрађене књижевне текстове.		

3. -саставља обавештење, вест и кратак извештај; -разуме основна значења књижевног и неуметничког текста; -проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту; -драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста; -уважава националне вредности и	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (35)	Текстови у функцији унапређивања језичке културе. Анализирање снимљених казивања и читања (звучна читанка). Говорне вежбе на унапред одређену тему. Учтиве форме обраћања. Лексикологија: аугментативи (са пејоративима), деминутиви (са хипокористицима). Правописне вежбе: диктат; допуњавање текста; уочавање и објашњавање научених правописних правила у тексту. Богаћење речника: лексичко-семантичке вежбе (нпр. избегавање сувишних речи и туђица; фигуративна значења речи; проналажење изостављених реченичних делова); стилске вежбе: (нпр. текст као подстицај за сликовито казивање; ситуациони предложак за тражење погодног израза). Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање унапређене верзије састава).

негује културноисторијску баштину; -препоручи књижевно дело уз кратко образложење; -упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст		

Кључни појмови:

1. **Граматика**: подела речи по постанку, говорни органи, подела гласова, гласовне промене, глаголска времена, заменице, независне предикатске реченице;
2. **Правопис**: писање имена васионских тела, растављање речи на крају реда, писање глаголских облика и одричних заменица, заменица Ваш;
3. **Писмено изражавање**: писмене вежбе и домаћи задаци
4. **Усмено изражавање**: говорне вежбе, изражајно казивање стихове, јачање вербалног самопоуздања;
5. **Књижевност**: лирика, епика, драма

Опште предметне компетенције:

Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевне и неуметничке текстове из националне и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Специфичне предметне компетенције:

Језик

Разуме шта је језик, поштује свој језик и поштује друге језике. Разликује појмове књижевног и народног језика. Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву. Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и реченицама. Разуме значење речи из уџбеника, лектире и свакодневне комуникације и уме правилно да

их употреби у одговарајућем облику и контексту. Говори јасно и саговорника слуша пажљиво, уз уважавање. Саставља једноставан говорени или писани текст о доживљају књижевног дела, као и о темама из свакодневног живота и света маште. Користи оба писма, дајући предност ћирилици. Влада основним жанровима писане комуникације потребним за учешће у друштвеном животу. Примењује правописну норму у једноставним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа.

Разликује основне језичке групе у Европи и одређује место српског језика у породици словенских језика. Познаје основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и разуме његов значај за културу и историју српског народа. У говору и писању примењује одређена граматичка правила у вези са гласовима, облицима и врстама речи и са реченицама српског језика. Употребљава фонд речи у складу са основним нивоом образовања. Примењује правописна правила у сложенијим примерима и уме да се служи речницима, приручницима и енциклопедијама. Јасно формулише своје мишљење. Саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе једноставнијег књижевног и неуметничког текста

Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина. Има шира знања о гласовима, врстама, подврстама и облицима речи и реченица српског језика и зна да примени та знања у говору и писању. Има богат речник и доживљава језик као низ могућности које му служе у изражавању. Говори о одабраним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом, примењујући основне говорничке вештине. Саставља једноставнији аргументативни текст. Користи препоручену литературу у писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе, имајући на уму читалачку публику. Доследно примењује правописну норму из сваке правописне области предвиђене обавезним школским програмом.

Књижевност

Разговетно и течно чита. У различите сврхе чита, разуме и парафразира краћи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Уме укратко да опише свој доживљај књижевног дела и издвоји тражене информације у неуметничком тексту. Познаје ауторе књижевних дела предвиђених програмом. Прави

разлику између усмене и ауторске књижевности. Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног дела из обавезне школске лектире. Анализира издвојен проблем у краћем једноставнијем књижевном тексту. Своје утиске и закључке илуструје основним примерима из књижевног и неуметничког текста.

Тумачи и критички промишља дужи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Истраживачки тумачи кључне чиниоце структуре књижевног дела, као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине. Познаје основне књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела. Самостално анализира издвојен проблем у књижевном тексту и уме да аргументује своје мишљење. Познаје основне стратегије читања и уме да их примени у типичним читалачким ситуацијама. Заузима јасан став према тексту који чита. Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу. Испољава читалачку радозналост (нпр. радо посећује библиотеке) и схвата значај читања за развој сопствене опште културе и знања.

Доживљајно, истраживачки и критички чита, тумачи и вреднује књижевне и неуметничке текстове средње сложености из школског програма. Самостално уочава и анализира проблеме у таквим књижевним текстовима. Користи више гледишта у тумачењу књижевног дела. Пореди истакнуте тематске, композиционе и стилске одлике анализираног књижевног дела са другим делима. Аргументовано износи свој суд о тексту. Користи препоручену основну и секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Примењује стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком. Има развијену читалачку културу; чита ради уметничког доживљаја књижевног дела, знања, богаћења лексичког фонда, способности аргументације и исказивања мишљења и ставова. Уме да препоручи књижевно дело и да образложи свој избор. Исказује љубав и поштовање за књижевност и вредности националне културе и културе других народа.

<u>Опште међупредметне компетенције</u>:

1. компетенција за учење;

2. одговорно учешће у демократском друштву;

3. естетичка компетенција;

4. комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

1. ЧИТАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

Основни ниво

СЈ.1.1.1. разуме текст (ћирилични и латинични) који чита наглас и у себи СЈ.1.1.2. разликује уметнички и неуметнички текст; уме да одреди сврху текста: експозиција (излагање), дескрипција (описивање), нарација (приповедање), аргументација, пропаганда СЈ.1.1.3. препознаје различите функционалне стилове на једноставним примерима СЈ.1.1.4. разликује основне делове текста и књиге (наслов, наднаслов, поднаслов, основни текст, поглавље, пасус, фуснота, садржај, предговор, поговор); препознаје цитат; служи се садржајем да би пронашао одређени део текста СЈ.1.1.5.проналази и издваја основне информације из текста према датим критеријумима СЈ.1.1.6.разликује у тексту битно од небитног, главно од споредног

Средњи ниво

СЈ.2.1.1.чита текст користећи различите стратегије читања: „летимично читање“ (ради брзог налажења одређених и нформација); читање „с оловком у руци“ (ради учења, ради и звршавања различитих задатака, ради решавања проблема); читање рад и уживања СЈ.2.1.2.познаје врсте неуметничких текстова (излагање, технички опис, техничко приповедање, расправа, реклама) СЈ.2.1.3.препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове

Напредни ниво

СЈ.3.1.1.проналази, издва ја и упоређује информације из два дужа текста сложеније структуре или више њих (према датим критеријумима) СЈ.3.1.2. издваја кључне речи и резимира текст СЈ.3.1.3. издваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње; изводи закључке засноване на сложенијем тексту

2. ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Основни ниво

СЈ.1.2.1.зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу) СЈ.1.2.2. саставља разумљиву граматички исправну реченицу СЈ.1.2.3. саставља једноставан експозиторни, наративни и дескриптивни текст и уме да га организује у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста) СЈ.1.2.4.уме да преприча текст СЈ.1.2.5. свој језик прилагођава медијуму изражавања (говору, односно писању), теми, прилици и сл.; препознаје и употребљава одговарајуће језичке варијетете (формални или неформални).

Средњи ниво

СЈ.2.2.1.саставља експозиторни, наративни и дескриптивни текст, који је целовит и кохерентан СЈ.2.2.3. пише резиме краћег и/или једноставнијег текста СЈ.2.2.4. зна основне особине говорног и писаног језика

Напредни ниво

СЈ.3.2.1.организује т екст у логичне и правилно распоређ ене пасусе; од ређује прикладан наслов тексту и поднаслове деловима текста СЈ.3.2.2.саставља аргументативни текст

3. ГРАМАТИКА И ЈЕЗИК

Основни ниво

СЈ.1.3.1.зна особине и врсте гласова; дели реч на слогове у једноставнијим примерима; примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовним променама СЈ.1.3.2.уочава разлику између књижевне и некњижевне акцентуације СЈ.1.3.3. одређује место реченичног акцента у једноставним примерима СЈ.1.3.4. препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези с облицима речи СЈ.1.3.5.разликује просте речи од твореница; препознаје корен речи; гради реч према задатом значењу на основу постојећих творбених модела

Средњи ниво

СЈ.2.3.1.одређује место акцента у речи; зна основна правила акценатске норме СЈ.2.3.2. препознаје гласовне промене СЈ.2.3.3. познаје врсте речи; препознаје подврсте речи; уме да одреди облик променљиве речи СЈ.2.3.4.познаје основне начине грађења речи (извођење, слагање, комбинована творба, претварање) СЈ.2.3.5.препознаје подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)

Напредни ниво

СЈ.3.3.1.дели реч на слогове у сложенијим случајевима СЈ.3.3.2. познаје гласовне промене (уме да их препозна, објасни и именује) СЈ.3.3.3. зна и у свом говору примењује акценатску норму СЈ.3.3.4.познаје подврсте речи; користи терминологију у вези са врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама СЈ.3.3.5.познаје и именује подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица) СЈ.3.3.6.познаје главна значења падежа и главна значења глаголских облика (уме да их објасни и зна терминологију у вези с њима)

4. КЊИЖЕВНОСТ

Основни ниво

CJ.1.4.1.повезује наслове прочитаних књижевних дела (предвиђених програмима од 5. до 8.разреда) са именима аутора тих дела Cj.1.4.2.разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност) CJ.1.4.3. разликује основне књижевне родове: лирику, епику и драму CJ.1.4.4. препознаје врсте стиха (римовани и неримовани; осмерац и десетерац) CJ.1.4.5. препознаје различите облике казивања у књ ижевноуметничком тексту: нарација, дескрип ција, дијалог и монолог

Средњи ниво

CJ.2.4.1.повезује дело из обавезне лектире са временом у којем је настало и са временом које се узима за оквир приповедања CJ.2.4.2.повезује наслов дела из обавезне лектире и род, врсту и лик из дела; препознаје род и врсту књ ижев ноуметничког дела на основу одломака, ликова, карактеристичних ситуација CJ.2.4.3.разлику је лирско-епске врсте (баладу, поему) CJ.2.4.4. разликује књи жевнонаучне врсте: биографију, аутобиографију, дневник и путопис и научно-популарне текстове CJ.2.4.5.препознаје и разликује одређене (тражене) стилске фигуре у књижевноуме тничком тексту

Напредни ниво

CJ.3.4.1.наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликова, карактеристичних тема и мотива CJ.3.4.2.издва ја основне одлике књижевних родова и врста у конкретном тексту CJ.3.4.3. разликује аутора дела од лирског субјекта и приповедача у делу CJ.3.4.4. проналази и именује стилске фигуре;

Додатна и допунска настава

Допунска настава

Годишњи фонд часова: 9

Исходи	Област/тема	Садржаји

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
-разликује књижевни род на основу датог примера; -уочава тему, основне мотиве, фабулу, песничке слике, главне ликове; -препознаје дескрипцију, нарацију, монолог, дијалог; -усваја основне књижевнотеоријске појмове (врсте строфе, стиха, риме и стилске фигуре);	Књижевност	Књижевнотеоријски појмови Стилска изражајна средства
-препознајеје просте, изведене и сложене речо; -уочава суфикс и префикс; -разуме поделу гласова -препознаје гласовне промене у једноставним примерима; -препознаје неличне именичке заменице; -препознаје врсте придевских заменица; -препознаје придевске заменице у реченици; -препознаје просте и сложене глаголске облике; -примењује правописну норму у једноставнијим примерима;	Језик	Фонетика и фонологија Глаголски облици Грађење речи Заменице Правопис

- препознаје технички и сугестивни опис; -уочава цитат у тексту и тумачи фусноту; - да разликује вест и извештај; -допуњује текст различитим облицима променљивих речи - проналази тражене податке у краћем тексту.	Језичка култура	Технички и сугестивни опис Вест Извештај Текст- тражени подаци

Додатна настава

Годишњи фонд часова: 9

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
-самостално истражује, закључује и аргументовано излаже своје мишљење; -даје коментар на свој рад и на радове других ученика; -се служи појмовима из књижевности и	Књижевносз	Књижевнотеоријски појмови Стилска изражајна средства

књижевнотеоријским појмовима;		
-препознаје и разликује слагање и извођење -разликује просте, изведене и сложене речи -прецизно именује неличне именичке заменице -разликује начине творбе у сложеним примерима -разликује граматичку и творбену основу -уочава речи са гласовним променама у сложеним примерима -разликује просте и сложене глаголске облике -доследно примењује правописну норму у вези са глаголским облицима, гласовним променама	Језик	Фонетика и фонологија Глаголски облици Грађење речи Заменице Правопис

- састави извештај -саставља логички смислене текстове -користи речнике и приручнике да би пронашао податак -проналази, издваја и упоређује информације у два непозната текста -разликује облике казивања	Језичка култура	Технички и сугестивни опис Вест Извештај Текст- тражени подаци

ПРОЈЕКТНА НАСТАВА

Садржај програма	Број часова	Активности ученика	Активности наставника	Начин и поступци остваривања	Циљеви и задаци садржаја програма
Књига по избору ученика и Читалачки клуб(Шести читалачки маратон;октобар-јун)	**18**	Предлажу задатке, деле се у групе, организују поделу посла унутар групе, организују истраживачки део посла, прикупљају и обрађују податке, праве	Предлаже тему, координира рад група, осигурава поштовање временских оквира, усмерава рад ученика, саветује,	1. дијалошка 2.демонстративна 3. илустративна	Усвајање градива у већем обиму Боље разумевање градива Повезивање теоријских знања са практичним искуствима Примена

		паное, презентације, анкете и презентују радове, процењују рад групе и поиединаца, проценјују рад других група и појединаца.	проверава тачност, процењује успешност рада групе, прати и оцењује активности ученика.		стечених знања у решавању свакодневних ситуација Повезивање градива различитих предмета у решавању постављених задатака Неговање тимског духа и сарадње

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима:

Књижевност: 46

Језик: 63

Језичка култура: 35

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Књижевност

Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: Изражајним читањем ученици утичу на говорну културу -Читањем самостално доносе закључке о стваралаштву појединих писаца -Уочавањем стилских средстава ученици вреднују литерарни поступак - На примеру песме стичу и примењују знања о строфи, стиху и рими. -Читањем

различитих приповедних врста ученици развијају позитиван став о прозном стваралаштву -Познавањем стваралачког опуса неког писца ученици самостално закључују о вредностима тих дела -Читајући уче да препознају оно што ће их лично највише заинтересовати и подстаћи да се тиме додатно баве -На основу анализе дела стичу знања о приповедним поступцима, перспективи приповедача –Упоређују народно и уметничко прозно стваралаштво и уочавају сличности и разлике.

Језик

Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, табела, паноа, Увођење ученика у главне појмове граматике, српског језика прво теоријски, а потом и практично, применом на примерима Самоевалуација и евалуација

Кроз практичне примере ученици показују могућност да самостално користе правописне знаке -Дата правописна правила ученици примењују у говорној култури

Јавним излагањем ученици развијају реторичке способности -Изражајним казивањем стихова потврђују лепоту народног стваралаштва -Самосталним изражавањем ученици богате речник и побољшавају свакодневну комуникацију Самоевалуација и евалуација

Језичка култура

Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: Ученици развијају своју писменост -Ученици подстичу своју стваралачку моћ и развијају кретивност Одговарањем на различите теме ученици негују врлине и позитивне вредносне системе -Многобројним примерима ученици евалуирају своје знање -Ученици практично примењују усвојена теоријска знања о речима, реченици и падежима -Самостално примењују правописна правила Самоевалуација и евалуација

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Поступак и инструменти оцењивања	Критеријуми	Време
- Формативно оцењивање Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника -Комисија ученика и наставница - Усмено одговарање -Редовност доношења домаћег -Ученици воде евиденцију Прегледање свески - Писане провере Ученици дају самопроцену оцене - Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика - Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика -Вођење евиденције од стране наставника о: -Јављању на часовима (учесталост и активност по месецима) -Успешности у групном	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор – Учесталост јављања и распоред јављања по месецима; Свеобухватност одговора; Хронолошка прецизност; Хоризонтално и вертикално повезивање градива; За три недоношења домаћег -1 у свеску, а након опомене и у дневник; Уредност :Све забележено са часова; Бодовање: 40-54%-2 55-69%-3 70-84%-4 85-100%-5 Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) Степен знања	Свакодневно бележење током године Пресек стања по тромесечју По потреби, бар једном у полугодишту Свакодневно током године праћење На крају наставне године Након сваке теме По потреби По потреби -Пресек стања по тромесечјима

раду, раду у пару (ангажовање, продукти) -Учешћу на такмичењима -Посета културноисторијским институцијама и догађајима (позориште) -Несебичном пружању помоћи другим ученицима -Израда паноа, различитих врста излагања -Сумативно оцењивање: на крају првог и трећег класификационог периода, на крају првог полугодишта и на крају школске године	свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада група (пано, табела...) Прва три пара која ураде добијају +5 Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано : Учесталост јављања и активност по месецима ,учествује, помаже другима, израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада ,број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...) Спреман је да помогне другима; -Иницијатива и квалитет продукта;	

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Назив предмета	Математика
Разред	Шести
Циљ	Циљ учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.
Годишњи фонд часова	144

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
-прочита,запише,упореди и представи на бројевној правој целе и рационалне бројеве(записане у облику разломка или у децималном запису);	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	Скуп целих бројева(Z). Супротан број. Апсолутна вредност целог броја. Приказ целих бројева на бројевној правој. Упоређивање целих бројева. Основне рачунске операције у скупу Z и њихова својства. Изрази са целим бројевима
-одреди супротан број ,апсолутну вредност и реципрочну вредност	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	Први део Скуп рационалних бројева. Супротан број.

рационалног броја; -Израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; -реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз,линеарну једначину или неједначи; -примени пропорцију и проценат у реалним ситуацијама; -прикаже податке и зависност између две величине у координатном систему(стубичасти, тачкасти и линијски дијаграм);		Апсолутна вредност рационалног броја. Приказ рационалних бројева на бројевној правој. Упоређивање рационалних бројева. Основне рачунске операције у скупу Q и њихова својства. Изрази са рационалним бројевима. Једначине и неједначине: ax+b)c , ax+b≤c, ax+b<c, ax+b≥c, ax+b>c (a,b,c □Q, a≠0). Други део Координатни систем. Приказ података у координатном систему. Приказ зависности међу величинама. Размере,пропорције и проценти. Директна пропорционалност. Обрнута пропорционалност
-класификује троуглове на основу њихових својстава; -конструише углове од 90° и 60° и користи њихове делове за конструкције других углова;	ТРОУГАО	Први део Појам троугла. Обим троугла. Једнакокраки и једнакостранични

-уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; -утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударности; -конструише троугао основу задатих елемената(странице и углови троуглова); -примени својства троуглова у једноставнијим проблемским задацима; -сабира и одузима векторе и користи их у реалним ситуацијама; -одреди центар описане и уписане кружнице троугла; -примењује особине централне и осне симетрије и транслације у једноставнијим задацима;		троуглови. Висина троугла. Углови троугла. Збир углова троуглова. Врсте троуглова према угловима. Однос између страница и углова троугла. Неједнакост троугла. Конструкције неких углова(60°, 120°, 30°,45°,75°,135°) Други део Основне конструкције троуглова. Појам подударности и ставови подударности. Централна симетрија и подударност. Осна симетрија и подударност. Центар описане и уписане кружнице троугла.
-класификује четвороуглове на основу њихових својстава; -препозна и наведе сличности и разлике код одговарајућих четвороуглова; -конструише паралелограм и	ЧЕТВОРОУГАО	Четвороугао.Углови четвороугла. Збир углова четвороугла. Паралелограм. Особине паралелограма. Услови да четвороугао буде паралелограм. Ромб,правоугаоник, квадрат.

трапез на основу задатих елемената(странице и углови четвороуглова и дијагонала четвороугла); -примени својства четвороуглова у једноставнијим проблемским задацима;		Конструкција паралелограма. Множење вектора бројем. Трапез. Особине трапеза. Средња линијатрапеза. Конструкције трапеза. Делтоид
-израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце или расположиву једнакост.	ПОВРШИНА ТРОУГЛА И ЧЕТВОРОУГЛА	Појам површине фигуре, Површина правоугаоника и квадрата. Једнакост површина подударних фигура. Површина паралелограма, троугла, трапеза. Површина четвороугла с нормалним дијагоналама.

Кључни појмови: Цели бројеви, супротни бројеви, апсолутна вредност броја, упоређивање целих бројева, сабирање и одузимање целих бројева, множење и дељење целих бројева, бројевни изрази, растојање тачака на бројевној правој, реципрочна вредност рационалног броја,

изрази, једначина, решење једначине, неједначина, решење неједначине, правоугли координатни систем, оса, апсциса, ордината, директна и обрнута пропорционалност, график, табела, стубичасти дијаграм, кружни дијаграм, углови троугла, унутрашњи углови троугла, спољашњи углови троугла, однос страница и углова у троуглу, неједнакости, угао, симетрала угла, геометријска конструкција симетрале угла, ставови подударности троуглова, четвороугао, вектори, операције са векторима, површина.

Опште предметне компетенције:

Ученик је на крају обавезног образовања кроз наставу математике усвојио основне математичке концепте (нумеричке, алгебарске, геометријске, статистичке), овладао је основним математичким процесима (расуђивањем, комуникацијом, повезивањем, применом, моделовањем) и вештинама (рачунањем, алгебарским поступцима, мерењем, просторном визуелизацијом, радом са подацима, проценом, коришћењем калкулатора и информационо-комуникационим технологијама) потребним за даље школовање и живот. Оспособљен је да анализира и тумачи природне и друштвене појаве, решава проблеме и доноси одлуке у свакодневном контексту. Комуницира користећи математички језик, користи информационо-комуникационе технологије и друга средства.

Основни ниво

Решава проблеме и доноси одлуке у једноставним ситуацијама када је захтев јасно формулисан и сви релевантни подаци непосредно дати. Користећи основне елементе математичког језика, једноставне математичке поступке и информационо-комуникационе технологије саопштава решење проблема или донету одлуку.

Средњи ниво

Решава проблеме и доноси одлуке у познатом контексту, при томе прикупља, селектује податке и примењује одговарајуће математичке поступке. Образлаже решење проблема или донету одлуку. Тумачи природне и друштвене појаве користећи математичке концепте, процесе и вештине.

Напредни ниво

Решава проблеме, доноси одлуке и процењује могућности у реалним ситуацијама при чему бира и вреднује пут и начине решавања. Критички анализира природне и друштвене појаве користећи математичке концепте, процесе и вештине. Аргументује своје ставове и дискутује користећи математички језик.

<u>Специфичне предметне компетенције</u>:

Специфичне предметне компетенције су: математичко знање и резоновање, примена математичких знања и вештина на решавање проблема и математичка комуникација.

Основни ниво

Примењује једноставне математичке поступке када су сви подаци непосредно дати. Примењује основна математичка знања на решавање једноставних ситуација из свакодневног живота. Решава проблеме у једноставном контексту који се своде на једноставан рачун, решавање једначина, мерење, цртање и рад са подацима. Разуме основе писане и усмене математичке комуникације.

Средњи ниво

Примењује математичке концепте, процесе и вештине у различитим ситуацијама. Бира оптималне начине решавања проблема користећи нумеричке, алгебарске и геометријске методе. Анализира податке користећи основне статистичке методе. Уме да користи одговарајуће средство ИКТ-а за организацију и обраду података. Разуме захтеве сложенијих математичких задатака и решава их. Одговарајућим математичким појмовима и симболима саопштава своје ставове.

Напредни ниво

Бира математичке поступке за решавање проблема и доноси закључке. Истражује различите начине решавања проблема. Уме да примени математичка знања у анализи сложених природних и друштвених појава. Приликом решавања проблема уме да одабере средство ИКТ-а и да га користи на одговарајући начин. Разуме и користи формални математички језик. Уме да критички дискутује о добијеним резултатима и анализира их.

<u>Опште међупредметне компетенције</u>:

1. компетенција за учење;

2. одговорно учешће у демократском друштву;

3. естетичка компетенција;

4. комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

1. Компетенција за учење:

-Има позитиван и одговоран однос према учењу.

-Мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење; разликује битно од небитног, изражава и образлаже идеје.

-Користи различите изворе информација и има критички однос према њима.

-Примењује одговарајуће начине учења у складу са циљевима, садржајем, интересовањима, условима и временом.

–Способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања; користи могућности ваншколског учења; негује и развија лична интересовања.

2.Одговорно учешће у демократском друштву:

-Има позитиван став према поштовању људских права и слобода.

–Зна дечја и основна људска права и одговорности, уме да препозна њихово кршење и способан је да их аргументовано брани.

–Понаша се одговорно, хумано и толерантно у друштву.

–Примењује процедуре демократског друштва у одлучивању и избору; поштује одлуке већине и уважава мишљења мањине.

-Негује своју националну културну баштину и активно учествује у интеркултуралном дијалогу.

–Промовише позитивне вредности друштва у различитим активностима (нпр. хуманитарне, еколошке, културно-уметничке акције; борба против насиља и дискриминације по било ком основу нпр. верском, националном, родном, узрасном, етничком; акције против болести зависности, злостављања животиња итд.).

3.Естетичка компетенција:

-Показује позитиван однос према сопственој и култури других заједница, упознаје и разуме њихове вредности, повезује културну и природну баштину са историјским и географским контекстом и доприноси очувању природних и културних добара.

–Препознаје и развија сопствене стваралачке способности и креативност у свим уметничким и неуметничким пољима свог деловања.

–Употребљава основне појмове, схеме и правила који припадају теоријама уметничких грана које постоје у основном образовању.

4.Комуникација:

-Познаје различите облике комуникације и њихове одлике (усмену и писану, невербалну, телефоном, преко интернета итд.).

–Уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене.

–Уважава саговорника реагујући на оно што говори, а не на његову личност.

-Изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументован начин.

–Користи на одговарајући и креативан начин језик и стил који је специфичан за различите дисциплине; кроз комуникацију негује културу изражавања и чува језички идентитет.

–Уме да саслуша излагање саговорника до краја и без упадица.

5.Одговоран однос према околини:

-Сагледава које активности (обрасци понашања), на личном нивоу, нивоу заједнице и глобалном нивоу, могу унапредити стање и квалитет животне средине и природе.

-Активно се укључује у друштвене акције у школи и заједници које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и ка одрживом развоју.

6.Одговоран однос према здрављу:

-Бира стил живота и навике имајући на уму добре стране и ризике тог избора. Разуме да је стил живота ствар личног избора и преузима одговорност за свој избор.

7.Предузимљивост и оријентација ка предузетништву:

-Препознаје сопствене предности и своје могућности у односу на будуће образовање и професионалну оријентацију;

-Спреман је да учествује у самосталним и тимским пројектима; способан је да развије идеју, представи је, образложи и преговара у тиму о њеној реализацији; учествује у активностима са другима у оквиру своје тимске улоге;

-Мотивисан је и зна да истакне своје добре особине које су важне за обављање школских и радних задатака и користи биографију и мотивационо писмо да опише своје компетенције, жеље и очекивања.

–Зна да постави реалне циљеве и на основу датих могућности уме да планира и проналази начине њиховог остваривања.

8.Рад с подацима и информацијама:

-Зна да је за разумевање појава и догађаја и доношење компетентних одлука потребно имати релевантне и поуздане податке и разликује податак/ информацију од њиховог тумачења.

–Користи податке из различитих извора, начине добијања података и на основу тога процењује њихову поузданост и препознаје могуће грешке уз помоћ наставника.

–Користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их, повезујући их са претходним знањем из различитих области.

9.Решавање проблема:

-Препознаје проблем, рашчлањује проблемску ситуацију на делове и уочава везе и односе између њих у светлу претходно стечених знања у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства.

-Планира стратегију решавања проблема (претпоставља решења, планира редослед активности, избор извора информација, средстава/опреме коју ће користити, са ким ће сарађивати, са ким ће се консултовати).

-Решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењем различитих предмета и ваншколским искуством.

–Самостално или консултујући друге особе (вршњаке, наставнике, родитеље) преиспитује начин решавања проблема, алтернативне начине решавања, тачност и прецизност решења.
–Формулише објашњења и закључке на основу резултата до којих је дошао/дошла у раду, презентује их и дискутује са другим особама и преиспитује их у светлу добијених коментара. Стечена нова сазнања и вештине повезује у јединствену целину са претходним.
–Проверава применљивост решења у пракси и користи стечена знања и вештине у новим ситуацијама.

10.Сарадња:

-Активно и конструктивно учествује у раду групе или пара,
-Поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу у групи или пару,
-Доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе,
-Одговорно и савесно извршава заједничке активности стављајући интересе групе изнад сопствених,
-Критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи резултате рада.

11.Дигитална компетенција:

-Уме да претражује, критички анализира и систематизује информације у електронском облику користећи одговарајућа средства ИКТ.
–Уме да представи, организује и обликује одређене информације користећи на ефикасан начин могућности ИКТ средства.
-Приликом решавања проблема уме да одабере средство ИКТ и да га користи на одговарајући начин.
-Ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.
–Препознаје предности, ризике и опасности по себе и друге и одговорно поступа при коришћењу ИКТ.

Образовни стандарди:

Основни ниво:

МА1.1.1.прочита и запише различите врсте бројева (природне,целе)

МА1.1.4.изврши једну основну рачунску операцију , помажући се сликом кад је то потребно

МА1.1.6.користи целе бројеве и једноставне изразе са њима помажући се визуелним представама

МА1.3.2.влада појмовима: троугао, (уочава њихове моделе у реалним ситуацијама и уме да их нацрта користећи прибор; ученик разликује основне врсте троуглова, зна основне елементе троугла и уме да израчуна обим и површину троугла,на основу елемената који непосредно фигуришу у датом задатку;)

МА1.3.6.интуитивно схвата појам подударних фигура (кретањем до поклапања).

МА1.2.1.прочита и запише различите врсте бројева (природне, целе, рационалне)

МА1.2.2.преведе децимални запис броја у разломак и обратноупореди по величини бројеве истог записа, помажући се сликом кад је то потребно

МА1.2.3.упореди по величини бројеве истог записа, помажући се сликом кад је то потребно.

МА1.2.4.изврши једну основну рачунску операцију са бројевима истог записа, помажући се сликом кад је то потребно (у случају сабирања и одузимања разломака само са истим имениоцем); рачуна, на пример 1/5 од n, где је n дати природан број

МА1.2.5.дели са остатком једноцифреним бројем и зна када је један број дељив другим

Средњи ниво:

МА2.1.2.одреди супротан број, и апсолутну вредност броја; израчуна вредност једноставнијег израза са више рачунских операција различитог приоритета, укључујући ослобађање од заграда.

МА2.1.3.примени основна правила дељивости са 2, 3, 5, 9 и декадним јединицама

МА2.1.4.користи бројеве и бројевне изразе у једноставним реалнимситуацијама

МА2.3.2.одреди однос углова и страница у троуглу, збир углова у троуглу

МА2.3.6.уочи осносиметричне фигуре и да одреди осу симетрије; користи подударност и везује је са карактеристичним својствима фигура (нпр. паралелност и једнакост страница паралелограма)

МА2.2.1.упореди по величини бројеве записане у различитим облицима

МА2.2.2.одреди супротан број, реципрочну вредност и апсолутну вредност броја; израчуна

вредност једноставнијег израза са више рачунских операција различитог приоритета, укључујући ослобађање од заграда, са бројевима истог записа

МА2.2.4.користи бројеве и бројевне изразе у једноставним реалним ситуацијама

Напредни ниво:

МА3.2.1.одреди вредност сложенијег бројевног израза

МА3.2.2.оперише са појмом дељивости у проблемским ситуацијама

МА3.2.3.користи бројеве и бројевне изразе у реалним ситуацијама

МА3.3.2.користи основна својства троугла, рачуна њихове обиме и површине на основу елемената који нису обавезно непосредно дати у формулацији задатка; уме да их конструише

МА3.3.6.примени подударност и сличност троуглова, повезујући тако разна својства геометријских објеката

МА3.1.1.одреди вредност сложенијег бројевног израза

МА3.1.2.оперише са појмом дељивости у проблемским ситуацијама

МА3.1.3.користи бројеве и бројевне изразе у једноставним реалним ситуацијама

Додатна и допунска настава

Допунска настава

Годишњи фонд часова:

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
-прочита,запише,упореди и представи на бројевној правој целе и рационалне бројеве(записане у облику разломка или у децималном запису);	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	Скуп целих бројева(Z). Супротан број. Приказ целих бројева на бројевној правој. Упоређивање целих бројева. Основне рачунске операције

		у скупу Z и њихова својства.
-Израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; -прикаже податке и зависност између две величине у координатном систему	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	Први део Скуп рационалних бројева. Супротан број. Приказ рационалних бројева на бројевној правој. Упоређивање рационалних бројева. Основне рачунске операције у скупу Q и њихова својства. Једначине и неједначине; Други део Координатни систем. Приказ података у координатном систему.
-класификује троуглове на основу њихових својстава; -конструише углове од 90° и 60° -одреди центар описане и уписане кружнице троугла;	ТРОУГАО	Први део Појам троугла. Једнакокраки и једнакостранични троуглови. Висина троугла. Углови троугла. Збир углова троуглова. Врсте троуглова према угловима. Конструкције неких углова Други део Центар описане и уписане кружнице троугла.
-класификује четвороуглове на основу њихових	ЧЕТВОРОУГАО	Четвороугао.Углови четвороугла.

својстава; -препозна и наведе сличности и разлике код одговарајућих четвороуглова;		Збир углова четвороугла. Паралелограм. Особине паралелограма. Ромб,правоугаоник, квадрат. Трапез. Особине трапеза. Делтоид
-израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце.	ПОВРШИНА ТРОУГЛА И ЧЕТВОРОУГЛА	Појам површине фигуре, Површина правоугаоника и квадрата. Површина паралелограма, троугла, трапеза.

Додатна настава

Годишњи фонд часова:

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
-прочита,запише,упореди и представи на бројевној правој целе и рационалне бројеве(записане у облику разломка или у децималном запису);	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	Скуп целих бројева(Z). Апсолутна вредност целог броја. Изрази са целим бројевима
-одреди супротан број ,апсолутну вредност и реципрочну вредност рационалног броја;	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	Први део Апсолутна вредност рационалног броја. Приказ рационалних бројева

-Израчуна вредност сложеног бројевног израза и реши слижењу линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; -реши сложенији проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз,линеарну једначину или неједначину; -примени пропорцију и проценат у реалним ситуацијама; -прикаже податке и зависност између две величине у координатном систему(стубичасти, тачкасти и линијски дијаграм);		на бројевној правој. Упоређивање рационалних бројева. Изрази са рационалним бројевима. Једначине и неједначине Други део Приказ зависности међу величинама. Размере,пропорције и проценти. Директна пропорционалност. Обрнута пропорционалност
-уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; -утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударности; -конструише троугао основу задатих елемената(странице и углови троуглова); -примењује особине централне и осне симетрије и транслације у једноставнијим задацима;	ТРОУГАО	Први део Једнакокраки и једнакостранични троуглови. Висина троугла. Углови троугла. Збир углова троуглова. Врсте троуглова према угловима. Однос између страница и углова троугла. Неједнакост троугла.

		Конструкције неких углова Други део Сложеније конструкције троуглова. Појам подударности и ставови подударности. Централна симетрија и подударност. Осна симетрија и подударност. Центар описане и уписане кружнице троугла.
-конструише паралелограм и трапез на основу задатих елемената(странице и углови четвороуглова и дијагонала четвороугла); -примени својства четвороуглова у сложенијим проблемским задацима;	ЧЕТВОРОУГАО	Четвороугао.Углови четвороугла. Збир углова четвороугла. Паралелограм. Особине паралелограма. Услови да четвороугао буде паралелограм. Ромб,правоугаоник, квадрат. Конструкција паралелограма. Множење вектора бројем. Трапез. Особине трапеза. Средња линија трапеза. Конструкције трапеза. Делтоид
-израчуна површину троугла и четвороугла.	ПОВРШИНА ТРОУГЛА И ЧЕТВОРОУГЛА	Површина правоугаоника и квадрата. Једнакост површина подударних фигура.

		Површина паралелограма, троугла, трапеза. Површина четвороугла с нормалним дијагоналама.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима:

ЦЕЛИ БРОЈЕВИ-18

ТРОУГАО-24

РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ-48

ЧЕТВОРОУГАО-22

ПОВРШИНА ТРОУГЛОВА И ЧЕТВОРОУГЛОВА-16

ОБНАВЉАЊЕ-4

ПРИПРЕМА, ИЗРАДА И ИСПРАВКА ПИСМЕНИХ ЗАДАТАКА-12

При избору садржаја и писању исхода за предмет математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Цели бројеви

Проширивањем система N_0, природних бројева са нулом, настаје систем целих бројева Z, као скуп који је проширен негативним целим бројевима и на који се, са N0, такође проширује значење операција и релација. Дидактичка мотивација да се крене са овим проширењем као првим, а не да се одмах иде на проширење до скупа Q рационалних бројева, састоји се у томе што је то проширење једноставније и што су интерпретације на бројевној правој јасније. С друге стране, прстен Z целих бројева је значајна математичка структура сама по себи, па и ту његову аутономност треба имати у виду. Уз то треба истаћи значење тих бројева које они имају на разним скалама(термометарској, табли лифта, итд.) Поређење целих бројева ослања се интуитивно на њиховом представљању тачкама на бројевној правој и прати представу о распореду тих тачака. После изградње система (Z, +) - адитивне групе целих бројева, прелази се на увођење множења и изградњу система (Z, +, •) - прстена целих бројева. Уврстимо и ову важну напомену: наративно изражавање дефиниција и својстава је дидактички врло оправдано, али оно мора да следи иза математички прецизних формулација, а не да им претходи. На крају ове теме треба дати преглед основних својстава (која истичу структуру уређеног прстена) користећи a, b, c, итд. као ознаке за променљиве (а не оне којима се истичезнак целог броја).

Рационални бројеви

Проширење скупа Q+ позитивних рационалних бројева тече на потпуно аналоган начин као и проширење скупа N_0, при чему се треба позивати на одговарајуће поступке примењене у случају конструкције система Z и тиме скраћивати излагање. Кад је $r \in Q+$, негативне рационалне бројеве треба означавати пишући -r и такође избегавати непотребно натрпавање заграда.Дељење у систему рационалних бројева Q осмишљава се као множење реципрочним бројем, па треба истаћи да је сад та операција увек изводљива (сем дељења са 0, кад треба рећи да такво дељење нема смисла). На крају, систематизују се основна својства карактеристична за систем Q као за структуру која је уређено поље. Тему решавање једначина и неједначина обрађивати после проширења бројевних система до скупа Q рационалних бројева. Тек са овим скупом то решавање је изводљиво без познатих ограничења. Појму процента треба посветити посебну пажњу као начину исказивања количинских односа који се јављају у свакодневној употреби. Међутим, не треба од тог

стварати „процентни рачун“, изводећи и памтећи посебна правила и обрасце. Једноставно, проценте треба схватити као разломке са имениоцем 100, а ученици треба да науче значење израза као што су „чини 60%“„снижено за 7%“, „производња је повећана за 12,5%“ итд.

Троугао и четвороугао

У овом периоду наставе математике дају се дефиниције геометријских фигура: троугла, квадрата, правоугаоника, ромба, паралелограма, трапеза и четвороугла исказане истицањем њихових карактеристичних својстава (и у терминима страница и углова). Треба истицати и логичку класификацију класа ових фигура (квадрат је правоугаоник, правоугаоник је паралелограм). У класи троуглова, осмислити релацију подударности изражавајући је преко једнакости елемената - страна и углова троугла. Извести једноставна тврђења о збиру углова у троуглу и спољашњем углу троугла, о висини као симетрали једнакокраког троугла, о односу страна и углова троугла. Запазити да се четвороугао разлаже на троуглове, па однос подударности користи и за извођење неких лаких својстава појединих врста четвороуглова: једнакост дијагонала правоугаоника, нормалност дијагонала код ромба, узајамно половљење дијагонала паралелограма и сл. Пошто ће ово бити први примери дедуктивног закључивања, доказе треба изводити по јасном плану и са јасно истакнутим претпоставкама и процедурама доказивања. Не треба користити појам подударности примењујући га на произвољне фигуре (сем, могуће, у случају паралелограма и трапеза, кад може имати смисао разложиве подударности). Треба се ослањати на карактеристична (и изведена) својства при извођењу једноставнијих конструкција поменутих геометријских фигура и конструкције са њима повезаним елементима (значајним тачкама, дужима, угловима). Конструкције у геометрији имају велики образовно- развојни значај јер се тиме, на овом нивоу наставе, доказује егзистенција геометријских објеката чији су елементи задати.

Површина четвороугла и троугла

Једначење површина геометријских фигура осмишљава се на класични начин, ослањајући се на појмове разложиве и допунске једнакости. Сама површина фигуре схвата се као магнитуда (величина) тј. постоји самим постојањем дате фигуре и не изражава се као

однос према датој јединичној магнитуди, сем кад је тако то посебно формулисано (дајући дужине у центиметрима и сл.). При том се узима да су површине подударних троуглова једнаке, а за правоугаоник чије су дужине страница изражене са a и b, узима се да је његова површина a•b. Кад су странице a и b изражене мерним бројевима, релативно дата дужинска јединица, израз a•b схвата се као производ бројева којим се површина изражава преко одговарајуће јединице за површину. Полазећи од површине правоугаоника, допуњавањем и разлагањем, изводе се формуле за површину паралелограма, троугла и трапеза.Свакако треба укључити практичне примене рачунања површина реалних објеката на што, уосталом, асоцира сами назив „геометрија“.

Једну тему реализовати као пројектни задатак. Циљ пројектног задатка је да ученици овладају појмом средња вредност и истовремено се увере у применљивост обраде податакау свакодневној пракси. Препорука је да се пројектни задатак реализује на конкретним примерима и предлог је да у шестом разреду то буде прикупљање, обрада и анализа података добијених анкетом. Теме се могу одабрати из животног окружења и њихов садржај би требало да буде близак узрасту ученика (на пример; коришћење ИКТ од стране ученика, расподела слободног времена ученика, еколошка свест младих...). Број питања у анкети не мора бити велики, највише 5-6, а истраживање треба реализовати тако да узорак не буде премали, али ни превелик и да се може реализовати у најближем окружењу (школа, породица, комшилук...). Планирана су два часа за реализацију анкете.Први час је предвиђен за одређивање узорка, давање упитника и анализу података, док ће се на другом часу представљати добијени резултати.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за

процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Критеријуми оцењивања:

ученик који остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену одличан (5);

ученик који остварује значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално, испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и део захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа уз мању помоћ наставника, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену врло добар (4);

ученик који остварује напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену добар (3);

ученик који остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и испуњавања уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа постигнућа, односно захтеве који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа и, добија оцену довољан (2);

Поступак и инструменти з оцењивање:

- Формативно оцењивање-Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника

- Усмено одговарање (сумативна оцена), свеска евиденције наставника/дневник

-Редовност доношења домаћег

-Прегледање свески

- Писане провере (сумативна оцена).Ученици дају самопроцену оцене

- Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика)

- Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)

Вођење евиденције од стране наставника о:

-Јављању на часовима (учесталост и активност по месецима)

-Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти)

-Учешћу на такмичењима

- Несебичном пружању помоћи другим ученицима

-Израда паноа, различитих врста излагања

Инструменти за праћење напредовања:

Број јављања (За јављање +, за јављање више пута ++, за давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања + или 5 , ко не зна одговор –, учесталост јављања и распоред јављања по месецима)

Свеобухватност одговора(Хоризонтално и вертикално повезивање градива)

За три недоношења домаћег 1 у свеску, а након опомене и у Дневник

Уредност и све забележено са часова

Бодовање: 30 - 49% 2

50 - 69% 3

70 - 89% 4

90 - 100% 5

Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...)

Степен знања свих чланова групе. Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада група (пано, табела...)

Прва три пара која ураде добијају + Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано. Учесталост јављања и активност по месецима. Учествује, помаже другима, израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада .Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...) Спремност да помогне другима.

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са

потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Назив предмета	СТРАНИ ЈЕЗИК – Енглески језик
Разред	Шести
Циљ	Циљ учења Страног језика јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писану и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Годишњи фонд часова	72

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/ давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставна питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;	ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	Слушање и читање краћих, једноставних текстова који се односе на поздрављање, представљање и тражење/ давање информација личне природе; реаговање на усмени или писани импулс саговорника и иницирање комуникације; усмено и писано давање информације о себи и другима; усмено и писано тражење информације о другима.
	ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА	Слушање и читање једноставних описа бића, предмета, појава и места; усмено и писано описивање

– разуме једноставан опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – опише карактеристике бића, предмета, појава и места користећи једноставна језичка средства; – разуме једноставне предлоге и одговори на њих; – упути једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; – разуме једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упути једноставне молбе и захтеве; – затражи и пружи кратко обавештење; – захвали се и извини се користећи једноставна језичка средства; – саопшти кратку поруку којом се захваљује; – разуме и следи једноставна упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; – даје једноставна упутства из домена свакодневног живота и личних интересовања;		бића, предмета, појава и места.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова који садрже предлоге; усмено и писано договарање око предлога за учешће у заједничкој активности; писање позива за заједничку активност (нпр. прославу рођендана, спортску активност и сл.); прихватање/одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања.
	ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нуди/тражи помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења; усмено и писано упућивање молбе за помоћ/услугу и реаговање на њу; усмено и писано изражавање захвалности и извињења.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за наставну активност, за компјутерску или обичну игру, за употребу апарата/апликација, рецепт за прављење јела и сл.) са

– разуме честитку и одговори на њу; – упути пригодну честитку; – разуме једноставне текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње; – размени информације које се односе на опис догађаја и радњи у садашњости; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје/ активности користећи неколико везаних исказа; – разуме краће текстове у којима се описују догађаји у прошлости; – размени информације у вези са догађајима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај из прошлости; – разуме планове и намере и реагује на њих; – размени једноставне исказе у вези са својим и туђим плановима и намерама;		визуелном подршком и без ње; усмено давање једноставних упутстава уз адекватну гестикулацију или без ње; писано давање једноставних упутстава.
	УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова у којима се честитају празници, рођендани и значајни догађаји или се изражава жаљење; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику.
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	Слушање и читање описа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима; тражење и давање информација о сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима, у усменом и писаном облику; усмено и писано давање краћих описа о сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима.
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова у којима се описују догађаји и активности у прошлости; усмено и писано описивање догађаја и активности у прошлости.

– саопшти шта он/она или неко други планира, намерава; – разуме свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним жељама, потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне жеље, потребе, осете и осећања користећи једноставна језичка средства; – разуме једноставна питања која се односе на положај предмета и бића у простору и правац кретања, и одговори на њих; – разуме обавештења о положају предмета и бића у простору и правцу кретања; – опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима; – разуме једноставна обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама; – тражи и даје информације о хронолошком времену и метеоролошким приликама користећи једноставна језичка средства; – опише дневни/недељни распоред активности;	ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА	Слушање и читање краћих, једноставних текстова у вези са плановима и намерама; усмено и писано договарање о планираним активностима.
	ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; усмено и писано исказивање интересовања за туђа осећања; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА	Слушање и читање краћих и једноставних текстова у вези са просторним односима и величинама уз визуелну подршку или без ње; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.
	ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	Слушање и читање једноставних текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Слушање и читање једноставних текстова у којима се саопштава шта неко има/нема или чије је нешто; тражење и давање

– разуме једноставне изразе који се односе на поседовање и припадност; – формулише једноставне исказе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има/нема и чије је нешто; – разуме једноставне исказе који се односе на описивање интересовања, изражавање допадања и недопадања и реагује на њих; – опише своја и туђа интересовања и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење; – разуме једноставне изразе који се односе на количину нечега; – пита и саопшти колико нечега има/нема, користећи једноставна језичка средства; – пита/каже/израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину; – на једноставан начин затражи артикле у продавници и наручи јело и/или пиће у ресторану; – изрази количину у најшире заступљеним мерама (грами, килограми...).		информација у вези са поседовањем и припадањем.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	Слушање и читање једноставних текстова у вези с нечијим интересовањима, хобијима, активностима и стварима које му/јој се свиђају/не свиђају; размена информација у вези са својим и туђим интересовањима, хобијима, активностима и стварима које му/јој се допадају/не допадају; усмено и писано описивање интересовања, хобија, активности и ствари које му/јој се допадају/не допадају.
	ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	Слушање и читање једноставних текстова који говоре о количини нечега; усмено и писано постављање питања и давање одговора у вези са количином; слушање и читање текстова на теме куповине и поруџбине у ресторану; играње улога ради симулације ситуација у којима се нешто купује, наручује; писање списка за куповину; размена информација о ценама производа и рачунање цена; изражавање количине у мерама.

Кључни појмови: Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика:Лични идентитет , Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.), Географске особености, Србија – моја домовина, Становање – форме, навике , Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест, Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност), Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање, Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање, Млади – деца и омладина, Животни циклуси , Здравље, хигијена, превентива болести, лечење, Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи, Транспорт и превозна средства, Клима и временске прилике, Наука и истраживања, Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика, визуелне и драмске уметности), Етички принципи; ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме, Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници), Слободно време – забава, разонода, хобији, Исхрана и гастрономске навике, Путовања, Мода и облачење, Спорт, Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења, Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже и Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија.

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	Hello. Hi. I’m Maria. What’s your name? I’m / My name is… Tony is 11. How old are you? I live in (town, city, village). Where do you live? I live at number 46 Black Street. My best friend lives next door. What’s your address? What’s your phone number? Have you got/Do you have an email address? These are my parents. Their names are … I can’t play tennis, but I can do karate. Can you play the guitar?

My birthday is on the 21st of May. When is your birthday?

This is Miss May. She's my teacher. This is Mr Crisp. He's my tennis coach.

The Present Simple Tense за изражавање сталних радњи.

Have got/Have за изражавање поседовања.

Показне заменице – this/these, that/those.

Питања са Who/What/Where/When/How(old)…

Основни бројеви (1-1000).

Предлози за изражавање положаја у простору – in, at…

Предлози за изражавање времена –in, on, at...

Употреба неодређеног члана са бројивим именицама у једнини.

Изостављање члана испред назива спортова.

Употреба одређеног члана уз називе музичких инструмената.

(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir); имена и надимци; начин писања адресе.
Who's the boy with short fair hair and a black jacket?

What's Maria wearing? She's wearing a plain white T-shirt and dark blue jeans.

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА

My brother is clever, but lazy. My best friend is kind and friendly.

There is / isn't a cinema / hospital in my town. There are two big bookshops in my town. What's this / that over there? It's a sports centre. How far is it? Zebras are white wild animals with black and white stripes. A cheetah is a fast, dangerous animal.

	How deep is the Adriatic Sea/the Pacific Ocean? How long is the Danube/the Thames River? London is larger than Belgrade. About eight million people live there. Layla is prettier than Susan. Who's the best student in your class? This car is more expensive than that one. The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање радњи и стања у садашњости. Глаголи have got, to be за давање описа. Питања са Who/What/Where/When/Which/How (old, far, deep, long…) Егзистенцијално There is / are… Поређење придева (правилно и неправилно поређење). Употреба одређеног члана са суперлативом придева, са именицама које означавају лица и предмете који су познати саговорнику, као и уз имена река, мора и океана. Употреба/изостављање одређеног члана уз имена градова и држава. (Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике неких земаља у којима се говори енглески језик као матерњи; биљни и животињски свет.
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	I think we can go out this afternoon. Why not? Let's do it. Sorry. I can't. I must do my homework. Sorry, I think that's boring. Let's do something else. How about going to the cinema? Great. Why don't we meet at the sports centre? What time? Half past two. Fine. I'll see you at the sports centre at half past two. Would you like to come to my birthday party on Sunday? I'm sorry, but I can't make it. I'd love to, thanks. What shall we do? Let's make pancakes. That's a good idea.

	Заповедни начин. How about + глаголска именица. Why don’t we + инфинитивна основа глагола. Would you like + инфинитив глагола. Модални глаголи за изражавање предлога – can/could/shall. Глагол will за изражавање одлука. (Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	Can I help you? It’s OK, I can do it.
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	May I ask a question? Sure. Drag (the word) and drop it in the correct place. Press the button and wait. Insert the coin in the slot. Please take a seat. Fasten your seatbelts. Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: поштовање правила понашања.
УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ	Happy birthday/Easter/Valentine’s Day! Merry Christmas! Same to you! Roses are red, violets are blue, my heart is full of love for you. Good luck! Congratulations! Well done! Lucky you! I’m so happy for you! Изостављање члана испред назива празника. (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања; честитање.

ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	I live in a flat on the first floor. Do you live in a house or in a flat? My sister doesn't go to school. What time do you go to bed / does she get up? What do you usually do on Sundays? He never tidies his room. I can clean my dad's car.
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У ПРОШЛОСТИ	Children in Britain usually have their birthday parties at home. Everybody sings Happy Birthday! In Britain, people open their presents on Christmas Day. On Easter Sunday children often hunt for eggs. When do Americans celebrate Halloween? When does winter start? Where do penguins live? What are you doing at the moment? I'm feeding my cat. We're going on a school trip today. They're having dinner now. I normally go to school by bus, but today I'm going on foot. I'm doing my homework. I always do it after dinner. I can speak three languages, but now I'm speaking English. I am good at maths. The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи. The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи. Модални глагол can за изражавање способности. Прилози за учесталост – usually, often… Предлози за изражавање правца кретања – to, from...

	Предлози за описивање начина кретања – by (car), on (foot)...
	(Интер)културни садржаји: породични живот и празници; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.
ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА	I would like/want to be a doctor when I grow up.
	He would like a new mobile phone/to go out with his friends.
	I'm going to do my homework in the afternoon. What are you going to do this afternoon?
	My parents are going to visit their friends this evening, so I'm going to play all my favourite computer games. Oh! Are you?
	I have a terrible headache. Oh, I'll bring you an aspisirn. I think she will/won't be late.
	Stative verbs (want, have, think...).
	Would like + именица/инфинитив глагола.
	Going to за изражавање будућих планова.
	The Future Simple Tense за изражавање одлука донетих у тренутку говора и предвиђања на основу знања, искуства, веровања.
	Употреба неодређеног члана уз називе занимања.
	(Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.
	I'm hot / cold / hungry / thirsty… Take off / Put on your coat. Why don't you take a sandwich / a glass of water? Do you want some juice/biscuits too? Yes, please. Would you like some fruit?
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	I'm tired. What shall we do? Why don't we stop and take some rest? How about going home?
	I'm happy to see you. I'm glad / sorry to hear that. Oh dear! It's a pity!

Stative verbs (be, want...).

Заповедни начин.

Why don’t we /you + инфинитивна основа глагола.

How about + глаголска именица.

Would like + именица/инфинитив глагола.

(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.

Which room is it in? Where’s the library? It’s on the left / right.

Is the sofa by the door? What’s next to / near the table?

Where are the (books)? They’re on the top / bottom shelf.

It’s in front of / behind the wardrobe.

Where do you do your homework? In my bedroom.

What is the largest room in your house / flat? The room above / below.

Where is she? She’s at the supermarket / in / at the park…

ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА

The bakery is between the school and the supermarket.

How wide / long / deep is the river? It’s 45 metres wide / 2 kilometres long.

My town is in the north-east of Serbia.

An elephant is bigger than a hippo. The blue whale is the biggest animal in the world.

Предлози за изражавање положаја и просторних односа – in front of, behind, between, opposite, above, below...

Питања са What/Where/Which/How (far, deep, long…).

Поређење придева (правилно и неправилно поређење).

	Употреба одређеног члана са суперлативом придева.
	(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице (инч, стопа…); природа.
	What time is it? It's five o'clock. It is half past six. It's (a) quarter to/past seven. It's ten past/to eleven.
	When do your lessons start? At (a) quarter to nine. When do you have your dance classes? On Monday and Wednesday.
	I was born in January/on the first of January/on January the first/on Christmas/ Easter Day…
	Columbus discovered America in 1492/in the 15th century.
	What is the weather like? It's cold/sunny... The wind is blowing.
	What was the weather like yesterday? It was foggy/cloudy/windy… It didn't rain, it snowed.
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА (ХРОНОЛОШКОГ И МЕТЕОРОЛОШКОГ)	It is usually warm in spring/hot in summer/freezing in winter. It's wetter in the west than in the east. It is much drier in Australia than in Serbia.
	The Present Simple Tense за изражавање утврђених програма и распореда (ред вожње, ТВ/ биоскопски програм и сл.) и уобичајених радњи.
	The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи.
	The Past Simple Tense.
	Предлози за изражавање времена – in, on, at, to, past, after...
	Питања са When, What (time/day)…
	Редни бројеви.
	(Интер)културни садржаји: климатски услови.
	Is this your dog? No, it's Steve's dog.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Whose house is this? It's Jane and Sally's house.

They’re Jane’s and Sally’s bags. These are the children’s toys. That’s my parents’ car.

This is my blanket. This blanket is mine. This isn’t your card. It’s hers.

I’ve got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn’t got /doesn’t have an umbrella.

Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – my friend’s/ friends’/ children’s books.

Присвојни придеви my, your…

Присвојне заменице mine, yours…

Have got/Have за изражавање поседовања.

Питања са Whose.

(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.

I’m bad at it. What do you like doing? Peter doesn’t like football. Sally is crazy about dancing. My favourite sport is tennis. What’s your favourite sport? What are your hobbies and interests?

Fifteen out of thirty people like tennis – eight boys and seven girls.

Придевско-предлошке фразе – interested in, good/bad at, crazy about…

Глаголи like/love/hate + глаголска именица.

Питања са What, Who, Why …

(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност

Is this your dog? No, it’s Steve’s dog. Whose house is this? It’s Jane and Sally’s house. They’re Jane’s and Sally’s bags. These are the children’s toys. That’s my parents’ car. This is my blanket. This blanket is mine. This isn’t your card. It’s

	hers. I've got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn't got /doesn't have an umbrella. Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – my friend's/friends'/ children's books Присвојни придеви my, your… Присвојне заменице mine, yours… Have got/Have за изражавање поседовања Питања са Whose (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	I'm interested in (swimming). What (sports) are you interested in? My hobby is (collecting bagdes). What's your hobby?I love swimming because I'm good at it. I don't like skiing. I'm bad at it. What do you like doing? Peter dosen't like football. Sally is crazy about dancing. My favourite sport is tennis. What's your favourite sport? What are your hobbies and interests? Fifteen out of thirty people like tennis – eight boys and seven girls. Придевско-предлошке фразе – interested in, good/bad at, crazy about…
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	Глаголи like/love/hate + глаголска именица Питања са What, Who, Why … (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм). Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can't, may...) Question tags (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.

	How many people are there in the park? There are two men/women and three children in the park.
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	There are a lot of spoons and forks and some/six knives on the table.

Опште предметне компетенције

Општа предметна компетенција или језичка комуникативна компетенција обухвата поседовање свести о језику као комуникационом средству, располагање основном језичком писменошћу и схватање повезаности између језикâ и културних идентитета. Она омогућава ученику да се користи једноставним језичким средствима у циљу обављања елементарне писмене и усмене комуникације, остваривања интеракције и преношења информативних и других садржаја из полазног језика ка циљном и обрнуто, у приватном, јавном и образовном контексту.

Основни ниво

Ученик разуме главне информације у најједноставнијим писаним и усменим исказима. У усменом и писаном општењу користи најједноставнија језичка средства за исказивање информација о себи и својим непосредним потребама. Познаје основне граматичке и лексичке елементе. Разуме основне појаве и процесе циљне културе.

Средњи ниво

Ученик разуме препознатљиве и предвидиве информације у фреквентнијим и једноставнијим врстама писаних текстова и формама усменог општења, а које се односе на њему блиске ситуације и појаве.

Користи типске фразе, готове изразе, конструкције и просте реченице за формулисање конкретних исказа везаних за сопствену личност и свакодневне активности или послове. Познаје одређени број правилних граматичких елемената и структура и основну лексику из домена сопствене свакодневице и непосредног интересовања. Поседује свест о суштинским сличностима и разликама између своје и циљне културе.

Напредни ниво

Ученик разуме већи број речи и израза у свакодневној усменој и писаној комуникацији, везаних за сопствену личност, окружење, интересовања, школски контекст. Поседује елементарни репертоар језичких средстава за савладавање типичних и уобичајених свакодневних комуникативних ситуација.

Ученик познаје већину једноставнијих и одређени број сложенијих граматичких правила и фреквентне лексике. Ученик прихвата постојање разлика између сопствене и циљне културе и прилагођава своје понашање основним општеприхваћеним друштвеним конвенцијама.

Специфичне предметне компетенције:

1) ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Функционално-прагматичка компетенција представља комуникативну компетенцију у ужем смислу и обухвата умеће рецепције (разумевања говора и разумевања писаног текста), умеће продукције (писано и усмено изражавање), умеће интеракције и умеће језичког посредовања (медијације).

Основни ниво

Ученик разуме најфреквентније речи и изразе из свакодневног спорог и разговетног говора, као и најједноставније писане текстуалне форме. Уме да обави основне комуникативне активности (поздрављање, представљање, добродошлица, опраштање, захваљивање, пружање информација о себи, распитивање о суштинским информацијама које се тичу саговорника).

Средњи ниво

Ученик разуме уобичајене речи, изразе, фразе и кратке везане усмене исказе и записе који се тичу његових непосредних искуствених доживљаја и сфера интересовања. Сналази се у кратким и увежбаним комуникационим секвенцама и улогама, уз употребу научених и уобичајених фраза и формула (постављање питања и давање одговара).

Напредни ниво

Ученик разуме фреквентне и уобичајене писане и усмене исказе, као и кратке, једноставне текстове и усмене прилоге везане за познате теме, појаве и догађаје. Обавља основне језичке функције (давање и тражење, тј. размена информација о искуствено блиским датостима и појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења), у писаном и усменом општењу, уз успостављање базичног, али ефикасног друштвеног контакта.

2) ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања.

Основни ниво

Ученик познаје изговор фреквентних, понављаних и меморисаних гласова, као и неких најчешћих гласовних група. Повезује гласове и начин(е) њиховог записивања у увежбаним речима. Познаје ограничени број регуларних морфолошких облика и синтаксичких структура у оквиру наученог контигента језичких средстава. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за савладавање основних комуникативних активности.

Средњи ниво

Ученик познаје исправан изговор већине гласова и гласовних група, уз ограничења акценатско-интонацијске природе. Ученик исправно записује гласове и гласовне комбинације и познаје одређен број основних правописних правила. Ученик познаје једноставне граматичке елементе и конструкције. Ученик познаје ограничени репертоар готових израза и вишечланих конструкција за исказивање свакодневних конкретних активности и потреба.

Напредни ниво

Ученик углавном правилно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у тежим и неувежбаним комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу и познаје фреквентна правописна правила. Познаје одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе именица, глагола, придева, прилога. Ученик познаје фреквентне лексичке елементе који се односе на искуствено блиске теме и ситуације.

3) ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Основни ниво

Ученик познаје основне појаве и процесе који одликују свакодневни живот циљне културе / циљних култура, познаје основне просторне и временске оквире развоја циљне културе /

циљних култура, као и најзначајније личности и дела из историје и савременог доба. Ученик показује интересовање за одређене појаве и личности циљне културе.

Средњи ниво

Ученик поседује основна знања о разликама у свакодневном животу и разуме да су разлике последица сложености културе. Ученик познаје и разуме основне природне и друштвене специфичности циљне културе. Ученик поседује свест о основним сличностима и разликама између своје и циљне културе и препознаје/избегава најкритичније табуе и неспоразуме у комуникацији. Негује позитиван и отворен став према разликама које препознаје између своје и циљне културе.

Напредни ниво

Ученик поседује општа знања о свакодневном животу, друштву и култури страног/страних језика. Разуме утицај природних и друштвених појава на процесе у властитој и циљној култури; разуме положај земаља циљне културе у свету и њихову везу са властитом културом. Прихвата разлике које постоје између властите и циљне културе и уме да прилагоди понашање основним конвенцијама. Негује став отворености и радозналости према циљној култури / циљним културама и поседује основне вештине за критичко истраживање и разумевање појава циљне и властите културе.

<u>Опште међупредметне компетенције</u>:

1. компетенција за учење;
2. одговорно учешће у демократском друштву;
3. естетичка компетенција;
4. комуникација;
5. одговоран однос према околини;
6. одговоран однос према здрављу;
7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8. рад са подацима и информацијама;
9. решавање проблема;
10. сарадња;
11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.

1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА

ПСТ.1.1.1. Разуме фреквентне речи и једноставне изразе у јасно контекстуализованом и спором говору.

ПСТ.1.1.2. Разуме једноставне поруке и питања која се односе на једноставне информације и непосредно окружење.

ПСТ.1.1.3. Разуме кратка, једноставна, разговетно и споро изговорена упутства.

ПСТ.1.1.4. Разуме кратка саопштења и питања која се односе на познате / блиске теме.

ПСТ.1.1.5. Разуме предмет једноставног разговора других лица о познатим / блиским темама (нпр. личне и породичне ствари, непосредно окружење) уколико се говори споро и разговетно.

ПСТ.1.1.6. Разуме појединачне речи и једноставне изразе из текстова савремене музике.

РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА

ПСТ.1.1.7. Разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (нпр. писма, мејлови итд.)

ПСТ.1.1.8. Разуме кратка, појединачна упутства која се тичу његових непосредних потреба, уколико укључују визуелне елементе.

ПСТ.1.1.9. Разуме општи смисао и најважније информације у једноставним врстама текстова (кратке приче, извештаји, огласи, временске прогнозе и сл.) уз одговарајуће илустративне елементе.

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.1.1.10. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи једноставна језичка средстава приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника (нпр. ко је, одакле је, чиме се бави итд.)

ПСТ.1.1.11. Уз дуже паузе и уз помоћ саговорника, саопштава основне информације о себи и свом непосредном окружењу, тражи одређени предмет, користећи кратке једноставне исказе.

ПСТ.1.1.12. Уз дуже паузе, описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности користећи најједноставнија језичка средства.

ПСТ.1.1.13. Поставља једноставна питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника.

ПСТ.1.1.14. Поставља и одговара на питања која се односе на изражавање допадања и недопадања, слагања и неслагања користећи једноставна језичка средства.

ПСТ.1.1.15. Формулише молбе и извињења.

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.1.1.16. Пише једноставне податке о себи и лицима из блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама.

ПСТ.1.1.17. Пише краће белешке о важним информацијама и тренутним потребама.

ПСТ.1.1.18. Писаним путем доставља/тражи основне информације о себи/другима.

ПСТ.1.1.19. Пише кратке и једноставне поруке (нпр. СМС, имејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљује, извињава или нешто честита.

ПСТ.1.1.20. Повезује неколико кратких исказа у кратак, везани текст о блиским темама.

МЕДИЈАЦИЈА

ПСТ.1.1.21. На матерњем језику преноси саговорнику општи смисао јавних натписа и краћих текстова опште информативне природе (плаката, транспарената, јеловника...)

ПСТ.1.1.22. На матерњем језику саопштава основну тему и најопштији садржај кратког усменог исказа на страном језику.

ПСТ.1.1.23. На матерњем језику саопштава основну тему и најопштији садржај кратког писаног текста на страном језику.

2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.1.2.1. Препознаје и разумљиво изговара једноставније гласове и најчешће гласовне групе и познаје основне интонацијске схеме (нарочито упитну).

ПСТ.1.2.2. Правилно записује познату лексику.

ПСТ.1.2.3. Познаје и користи ограничен број фреквентних морфолошких облика и синтаксичких структура у оквиру наученог репертоара језичких средстава.

ПСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности.

3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.1.3.1. Познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).

ПСТ.1.3.2. Зна за регије и државе у којима се страни језик користи као већински.

ПСТ.1.3.3. Познаје најзначајније историјске догађаје циљних култура.

ПСТ.1.3.4. Познаје неколико најпознатијих историјских и савремених личности циљних култура; наводи и на матерњем језику даје основне податке о некој личности из циљних култура за коју показује интересовање.

ПСТ.1.3.5. Познаје неколико најпознатијих културних остварења циљних култура; наводи и описује на матерњем језику неколико локација циљних култура за које показује интересовање.

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.

1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА

ПСТ.2.1.1. Разуме краће низове (2–3) саопштења, упутстава, молби који се односе на његове потребе и интересовања.

ПСТ.2.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника о блиским и познатим темама, уколико се говори разговетно и умереним темпом.

ПСТ.2.1.3. Разуме основни смисао и главне информације споријих, јасно артикулисаних монолошких излагања и прича о познатим и узрасно адекватним темама, уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања.

ПСТ.2.1.4. Разуме основни смисао и главне информације из подкаста, радио и телевизијских емисија о познатим и узрасно адекватним темама, уколико се говори споро и разговетно.

ПСТ.2.1.5. Разуме општи смисао и фреквентне фразе и изразе једноставнијих текстова из савремене музике.

РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА

ПСТ.2.1.6. Разуме општи смисао и главне информације у краћим порукама, писмима, мејловима о блиским темама.

ПСТ.2.1.7. Разуме краће низове (2–3) упутстава која се тичу његових непосредних потреба (нпр. оријентација у простору, употреба уређаја и апарата, правила игре и сл.), праћена визуелним елементима.

ПСТ.2.1.8. Разуме општи смисао и главне информације у краћим текстовима, различитих врста и једноставне садржине, са интернета или других писаних медија, о познатим и узрасно адекватним темама.

ПСТ.2.1.9. Разуме општи смисао једноставних књижевних текстова прилагођених узрасту и интересовањима.

ПСТ.2.1.10. Разуме општи смисао и једноставније формулације у текстовима савремене музике.

ПСТ.2.1.11. Разуме смисао једноставних рекламних порука уколико не садрже игру речи или неко конотативно/скривено/метафорично значење.

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.2.1.12. Успева да поведе и/или одржи разговор на блиске и познате теме.

ПСТ.2.1.13. Уз краће паузе и минималну помоћ саговорника, размењује информације, тражи одређени предмет, објашњење, услугу, повезујући неколико краћих исказа у смислену целину

ПСТ.2.1.14. Уз краће паузе, описује себе и своје непосредно окружење, свакодневне активности, искуства из прошлости користећи једноставна језичка средства.

ПСТ.2.1.15. Поставља и одговара на 2–3 повезана питања, о познатим темама, у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз одговарајућу помоћ саговорника и понављање.

ПСТ.2.1.16. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање и једноставним језичким средствима даје кратко објашњење.

ПСТ.2.1.17. Размењује основне информације о плановима и обавезама.

ПСТ.2.1.18. Једноставним језичким средствима пореди људе, ствари и појаве.

ПСТ.2.1.19. Објашњава оно што не разуме и тражи помоћ вербалним и невербалним средствима.

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.2.1.20. Писаним путем доставља/тражи или преноси детаљније информације, обавештења или податке о себи и другима.

ПСТ.2.1.21. Пише једноставна лична писма, поруке, мејлове у којима се са пријатељима и познаницима договара о активностима или одговара на питања.

ПСТ.2.1.22. Саставља краће текстове о себи, својој породици и непосредном окружењу.

ПСТ.2.1.23. Описује искуства, активности и догађаје из прошлости користећи једноставније језичке структуре и увежбану лексику.

МЕДИЈАЦИЈА

ПСТ.2.1.24. На матерњем језику преноси саговорнику општи смисао и појединачне информације краћих и једноставнијих писаних текстова опште информативне природе.

ПСТ.2.1.25. На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег усменог исказа.

ПСТ.2.1.26. На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег писаног текста.

ПСТ.2.1.27. На страном језику саопштава туристима најједноставније информације коју су тражили од трећег лица (назив улице, број линије у градском саобраћају, цену).

2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.2.2.1. Препознаје и разумљиво изговара већину гласова и гласовних група, уз одређена прозодијска ограничења (акценти, интонација, дужина).

ПСТ.2.2.2. Правилно записује фреквентне и увежбане речи, познаје и примењује одређени број основних правописних правила.

ПСТ.2.2.3. Познаје и користи једноставније граматичке елементе и конструкције.

ПСТ.2.2.4. Поседује ограничени репертоар готових израза и вишечланих конструкција за исказивање свакодневних конкретних активности и потреба.

3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.2.3.1. Разуме и описује сличности и разлике у свакодневном животу (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).

ПСТ.2.3.2. Познаје основне елементе у области умећа живљења (начин обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл.).

ПСТ.2.3.3. Препознаје најкритичније обрасце понашања које је непримерено/неприкладно у контексту циљних култура.

ПСТ.2.3.4. Препознаје најчешће стереотипе у вези са својом и циљним културама.

ПСТ.2.3.5. Познаје основне одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински.

ПСТ.2.3.6. Познаје животне услове који владају у појединим екосистемима света (клима, географске одлике и сл.) где се користи страни језик.

ПСТ.2.3.7. Препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости циљних култура.

ПСТ.2.3.8. Представља и укратко описује на циљном језику неколико познатих личности и појава из циљних култура, као и оне за које показује интересовање.

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.

1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА

ПСТ.3.1.1. Разуме дуже низове саопштења, упутстава, молби итд. који се тичу његових потреба и интересовања.

ПСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације у аутентичном разговору два или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом.

ПСТ.3.1.3. Разуме основни смисао и главне информације јасно артикулисаних монолошких излагања, прича, презентација и предавања на узрасно адекватне и блиске теме, уз одговарајућу визуелну подршку.

ПСТ.3.1.4. Разуме основни смисао и може да издвоји главне информације из аутентичних подкаста, радио и телевизијских емисија о познатим, узрасно адекватним темама (нпр. репортажа, научно-популарних, документарних, играних, анимираних филмова, спотова) које слуша/гледа у смисленим целинама.

ПСТ.3.1.5. Разуме општи смисао и већину фраза и израза сложенијих разговетних текстова савремене музике.

РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА

ПСТ.3.1.6. Разуме општи смисао и може да издвоји већину релевантних информација у порукама, писмима и мејловима о блиским темама.

ПСТ.3.1.7. Разуме упутства која се односе на сналажење на јавним местима (нпр. руковање апаратима и уређајима, упозорења, безбедносне информације и сл.)

ПСТ.3.1.8. Разуме општи смисао и главне информације различитих врста текстова са интернета или других писаних медија који су у складу са узрастом и интересовањима ученика.

ПСТ.3.1.9. Разуме главне идеје, поруке и специфичне информације адаптираних верзија белетристике за младе.

ПСТ.3.1.10. На основу смисла читавог текста и садржаја појединачних делова открива значења непознатих речи и конструкција.

ПСТ.3.1.11. Разуме експлицитно изражена осећања, жеље и расположења.

ПСТ.3.1.12. Разуме општи смисао и већину фраза и израза у текстовима из савремене музике.

ПСТ.3.1.13. Разуме смисао једноставних рекламних порука.

ПСТ.3.1.14. Проналази потребне информације у речницима, енциклопедијама, брошурама и на интернет страницама.

ПСТ.3.1.15. Разуме и може да издвоји потребне информације из табела, графикона, информатора и сл.

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.3.1.16. Течно и с лакоћом описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, искуства/догађаје из прошлости и планове за будућност.

ПСТ.3.1.17. Учествује у неформалном и формалмном разговору (нпр. са наставницима, службеним лицима и сл.), поставља и одговара на неколико питања у низу на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање.

ПСТ.3.1.18. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљења.

ПСТ.3.1.19. Објашњава оно што не разуме, уме да тражи помоћ и да изрази мишљење/потребу расположивим језичким средствима.

ПСТ.3.1.20. На једноставан начин излаже на задату тему и одговара на питања која се односе на њу.

ПСТ.3.1.21. Описује и тумачи податке из табела, графикона, информатора и сл.

ПСТ.3.1.22. Резимира текст који слуша или чита ослањајући се у мањој мери на језичка средства која се у њему појављују.

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.3.1.23. Пише обична и електронска писма у којима са пријатељима и познаницима договара активности и једноставним језичким средствима обрађује/спомиње узрасно релевантне теме.

ПСТ.3.1.24. Пише краће текстове од неколико логички повезаних реченица о узрасно релевантним темама (о себи, друштвеном и природном окружењу, аспектима приватног и школског живота).

ПСТ.3.1.25. Прецизно описује искуства, активности и догађаје из садашњости и прошлости у виду дескриптивних и наративних текстова користећи познате сложеније језичке структуре и адекватну лексику.

ПСТ.3.1.26. Пише кратке приче од понуђеног језичког материјала на узрасно адекватне теме.

ПСТ.3.1.27. Резимира/парафразира одслушан или прочитан текст, ослањајући се минимално на језичка средства која се у њему појављују.

ПСТ.3.1.28. Описује и тумачи податке из табела, графикона, информатора и сл.

МЕДИЈАЦИЈА

ПСТ.3.1.29. На матерњем језику саопштава основну тему и појединачне информације нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима.

ПСТ.3.1.30. На матерњем језику преноси саговорнику тему, садржај и главне информације из краћих и једноставнијих писаних текстова (новинских и књижевних), примерених узрасту и интересовањима.

ПСТ.3.1.31. На страном језику саопштава једноставније информације добијене од трећег лица у вези с блиским комуникативним ситуацијама и познатим темама.

ПСТ.3.1.32. На матерњем језику преноси информације, упутства, молбе, савете и сл. добијене од трећег лица.

2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акцентаско-интонацијских правила или уз мање неправилности које не угрожавају разумевање поруке коју жели да саопшти.

ПСТ.3.2.2. Записује речи и изразе уз минималне ортографске неправилности које не ремете разумевање датог записа; познаје и примењује фреквентна правописна правила.

ПСТ.3.2.3. Познаје и користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога.

ПСТ.3.2.4. Користи фреквентне лексичке елементе који се односе на теме и ситуације из његовог непосредног искуства.

3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика.

ПСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања).

ПСТ.3.3.3. Разуме и избегава основне облике непримереног/ неприкладног понашања у контексту циљних култура.

ПСТ.3.3.4. Препознаје да постоји пристрасност у тумачењу културних појава и негује критичко мишљење у њиховом посматрању и разумевању.

ПСТ.3.3.5. Познаје положај земаља у којима се користи страни језик.

ПСТ.3.3.6. Познаје положај циљног језика у глобалном контексту и код нас.

ПСТ.3.3.7. Познаје најтипичније представнике појединих екосистема света где се користи страни језик и доводи их у везу са одликама екосистема.

ПСТ.3.3.8. Препознаје повезаност најважнијих појава из историје циљних култура и опште историје.

ПСТ.3.3.9. Препознаје утицај неколико најзначајнијих личности и дела из друштвене и уметничке историје циљних култура у свету, које доводи у везу са друштвеним и уметничким појавама из наше историје и обрнуто.

Додатна и допунска настава

Допунска настава

Годишњи фонд часова: 9

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставна питања личне природе; – разуме једноставан опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – разуме једноставне предлоге и одговори на њих; – разуме једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упути једноставне молбе и захтеве; – разуме честитку и одговори на њу; – разуме краће текстове у којима се описују догађаји у прошлости; – разуме планове и намере и реагује на њих; – изрази основне жеље, потребе, осете и осећања користећи једноставна језичка средства; – разуме једноставна обавештења о хронолошком	ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	Слушање и читање краћих, једноставних текстова који се односе на поздрављање, представљање и тражење/ давање информација личне природе
	ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА	Слушање и читање једноставних описа бића, предмета, појава и места
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова који садрже предлоге
	ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нуди/тражи помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за наставну активност, за компјутерску или обичну игру, за употребу апарата/апликација, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње

времену и метеоролошким приликама; – пита и каже шта неко има/нема и чије је нешто; – разуме једноставне изразе који се односе на количину нечега; на једноставан начин затражи артикле у продавници и наручи јело и/или пиће у ресторану;	УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова у којима се честитају празници, рођендани и значајни догађаји или се изражава жаљење; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику.
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	Слушање и читање описа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова у којима се описују догађаји и активности у прошлости
	ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА	Слушање и читање краћих, једноставних текстова у вези са плановима и намерама
	ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима
	ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА	Слушање и читање краћих и једноставних текстова у вези са просторним односима и величинама уз визуелну подршку или без ње
	ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	Слушање и читање једноставних текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Слушање и читање једноставних текстова у којима се саопштава шта неко има/нема или чије је нешто
	ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	Слушање и читање једноставних текстова у вези с нечијим интересовањима, хобијима, активностима и стварима које му/јој се свиђају/не свиђају

	ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	Слушање и читање једноставних текстова који говоре о количини нечега

Додатна настава

Годишњи фонд часова: 9

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима; – опише карактеристике бића, предмета, појава и места користећи једноставна језичка средства; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; – даје једноставна упутства из домена свакодневног живота и личних интересовања; – размени информације које се односе на опис догађаја и радњи у садашњости; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје/ активности користећи неколико везаних исказа;	ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	Усмено и писано давање информације о себи и другима; усмено и писано тражење информације о другима.
	ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА	Усмено и писано описивање бића, предмета, појава и места.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	Писање позива за заједничку активност (нпр. прославу рођендана, спортску активност и сл.); прихватање/одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања.
	ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	Усмено и писано упућивање молбе за помоћ/услугу и реаговање на њу; усмено и писано изражавање захвалности и извињења.

– размени информације у вези са догађајима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај из прошлости; – саопшти шта он/она или неко други планира, намерава; – разуме обавештења о положају предмета и бића у простору и правцу кретања; – опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима; – тражи и даје информације о хронолошком времену и метеоролошким приликама користећи једноставна језичка средства; – опише дневни/недељни распоред активности; – опише своја и туђа интересовања и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење; – пита и саопшти колико нечега има/нема, користећи једноставна језичка средства; – пита/каже/израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину;	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	Усмено давање једноставних упутстава уз адекватну гестикулацију или без ње; писано давање једноставних упутстава.
	УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ	Реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику.
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	Тражење и давање информација о сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима, у усменом и писаном облику; усмено и писано давање краћих описа о сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима.
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	Усмено и писано описивање догађаја и активности у прошлости.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА	Усмено и писано договарање о планираним активностима.
	ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Усмено и писано исказивање интересовања за туђа осећања; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА	Усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.
	ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	Усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким

– изрази количину у најшире заступљеним мерама (грами, килограми...).		приликама и климатским условима.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Тражење и давање информација у вези са поседовањем и припадањем.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	Усмено и писано описивање интересовања, хобија, активности и ствари које му/јој се допадају/не допадају.
	ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	Усмено и писано постављање питања и давање одговора у вези са количином; слушање и читање текстова на теме куповине и поруџбине у ресторану; играње улога ради симулације ситуација у којима се нешто купује, наручује; писање списка за куповину; размена информација о ценама производа и рачунање цена; изражавање количине у мерама.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на опснoву кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

– циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

– говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

– наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

– битно је значење језичке поруке;

– знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

– са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

– наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

– поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

– наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

– уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, бој, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

– уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

– препознавање везе између група слова и гласова;

– одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

– извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

– повезивање гласова и групе слова;

– замењивање речи цртежом или сликом;

– проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);

– повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

– попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за прtљаг);

– писање честитки и разгледница;

– писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

– дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),

– референцијалну (о темама о којима је реч) и

– социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

– од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,

– од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,

– од особина онога ко говори,

– од намера с којима говори,

– од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,

– од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);

– дужина усменог текста;

– брзина говора;

– јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

– познавање теме;

– могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

– читање ради усмеравања;

– читање ради информисаности;

– читање ради праћења упутстава;

– читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

– глобалну информацију;

– посебну информацију,

– потпуну информацију;

– скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домен);

– степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)

– Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

– реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

– размену информација,

– спонтану конверзацију,

– неформалну или формалну дискусију, дебату,

– интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса

вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

- У току једног полугодишта ученик се оцењује најмање 4 пута од чега најмање једном усмено (Ученик треба да буде спреман за усмено одговарање на сваком часу тј. усмено испитивање се неће посебно најављивати)
- Писмене провере знања се структурирају на основу 3 нивоа знања (основни, средњи и напредни ниво) према стандардима. Распоред писмених провера знања се објављује на сајту школе
- Оцењује се и рад на пројектима (начин излагања и презентовања, степен ангажовања и сарадње у групи)
- Ученици којима је потребна додатна подршка у учењу (индивидуализација и ИОП) оцењују се индивидуално у складу са својим могућностима и односом према раду

Критеријуми за оцењивање страног језика у 7. разреда

Ученици се оцењују на више начина:

1. Усмено одговарање
2. Писане провере знања
3. Пројекти
4. Активност на часу

Опис потребних знања и вештина:

Оцена одличан (5)

- Ученик разумепланом и програмомпредвиђене речи и изразеприликом усменог изражавања у великој мери и уз изузетно велики степен самосталности
- Разуме планом и програмомпредвиђене речи и изразе у писаном облику у великој мери и уз изузетно велики степен самосталности
- У потпуности самостално, правилно и изражајно чита
- Приликом усменог изражавања користи једноставна језичка средства у датим комуникативним ситуацијама (поздрављање, представљање, захваљивање, извињавање, давање информација о себи и свом окружењу...) уз изузетно велики степен самосталности
- Потпуно самостално пише податке о себи и свом окружењу и пише краће саставе

- Познаје и користи све граматичке елементе и конструкције предвиђене планом и програмом и уочава најчешће изузетке од граматичких правила. Веома успешно примењује дате граматичке елементе и конструкције у конкретним комуникативним ситуацијама.
- Познаје основне карактеристике традиције и културе земаља чији језик изучава као и обрасце понашања. Укратко описује најпознатије личности из прошлости и садашњости
- На матерњем и страном језику саопштава информацију добијену од 3.лица у вези са познатим темама и комуникативним ситуацијама
- У потпуности показује способност применејезичких вештина у новим ситуацијама
- Показује изузетно висок степен ангажовања и заинтересованости за рад

Оцена врло добар (4)

- Ученик разумепланом и програмомпредвиђене речи и исказе у усменом облику у великој мери и уз велики степен самосталности
- Ученик разуме једноставне фреквентне речи и изразе у писаном облику у великој мери и уз велики степен самосталности
- Правилно и изражајно чита једноставне текстове уз велики степен самосталности
- Приликом усменог изражавања користи једноставна језичка средства у датим комуникативним ситуацијама (поздрављање, представљање, захваљивање, извињавање, давање информација о себи и свом окружењу...) уз већи степен самосталности
- Уз велики степен самосталности пише податке о себи и свом окружењу
- Познаје и у великој мери користи једноставне граматичке елементе и конструкције
- Познаје основне одлике традиције и културе земаља чији језик изучава као и основне обрасце понашања. Укратко описује значајне личности личности из прошлости и садашњости
- у великој мери показује способност примене језичких вештина и логички повезује чињенице и појмове
- Показује висок степен ангажовања и заинтересованости за рад

Оцена добар (3)

- Ученик разуме једноставније, фреквентне речи и изразе у усменом облику у довољној мери и уз делимичан степен самосталности

- Ученик разуме једноставније, фреквентне речи и изразе у писаном облику у довољној мери и уз делимичан степен самосталности
- Правилно и изражајно чита једноставније текстове уз већи степен самосталности
- Приликом усменог изражавања користи једноставнија језичка средства у датим комуникацијским ситуацијама (приликом поздрављања, представљања, захваљивања, извињавања, давања информација о себи и свом окружењу...) уз довољан степен самосталности
- Пише једноставне податке о себи и свом окружењу уз повремену наставникову помоћ
- Познаје и користи најједноставније граматичке елементе и конструкције
- Познаје најосновније културне карактеристике земаља чији језик изучава
- у довољној мери показује способност употребе језичких вештина у новим ситуацијама
- Показује делимичан степен ангажовања и заинтересованости за рад

Оцена довољан (2)

- Ученик разуме најједноставније и најфреквентније речи, кратке и једноставне поруке и упутства у усменом облику уз мањи степен самосталности
- Ученик разуме најједноставније и најфреквентније речи, кратке и једноставне поруке и упутства у писаном облику уз мањи степен самосталности
- Правилно чита кратке и једноставне текстове уз повремену наставникову помоћ
- Приликом усменог изражавања користи најједноставнија језичка средства у датим комуникацијским ситуацијама (приликом поздрављања, представљања, захваљивања, извињавања, давања информација о себи и свом окружењу...) уз мањи степен самосталности (тј. уз повремену помоћ наставника или својих другова)
- Пише најједноставније податке о себи и свом окружењу уз помоћ наставника
- Језичке вештине којима је овладао су на нивоу репродукције, уз минималну примену
- Показује мали степен ангажовања и заинтересованости за рад

Оцена недовољан (1)

- Ученик који не испуњава критеријуме за оцену довољан (2)
- Није самосталан у раду

- Не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање

2.Ученици 5-8.разреда имају 1 писмени задатак по полугодишту и најмање 1 писану проверу уз претходну најаву садржаја програма наставе и учења који ће се писмено проверавати. Распоред писаних провера дужих од 15 минута уписује се у дневник и објављује се за свако одељење на огласној табли школе и на званичној интернет страни школе. Распоред може да се мења на предлог наставника, уз сагласност одељењског већа. Писане провере постигнућа у трајању до 15 минута могу се обављати без претходне најаве и евидентирају се у педагошкој документацији наставника ради праћења постигнућа ученика.

Писане провере постигнућа се оцењују на основу скале која изражава однос између процента тачниходговора и одговарајуће оцене:

Распон	Оцена
0 - 35%	Insufficient (1)
35% - 45%	Sufficient (2)
45% - 65%	Good (3)
65% - 85%	Very good (4)
85% - 100%	Excellent (5)

3. Оцењивање пројеката

5 – Ученик показује висок степен сарадње са осталим члановима групе. Изузетно је самосталан, показује изузетно висок степен активности и ангажовања. Самостално изводи закључке на основу прикупљених података. Веома успешно презентује продукт пројекта.
4 - Ученик у великој мери сарађује са осталим члановима групе. Показује самосталност, висок степен активности и ангажовања. Углавном самостално изводи закључке на основу прикупљних података. Успешно презентује продукт пројекта.
3 – Ученик у довољној мери сарађује са осталим члановима групе. Показује довољан степен активности и ангажовања. Делимично самостално, делимично уз помоћ осталих чланова групе изводи закључке на основу прикупљених података. Уз помоћ осталих чланова групе презентује продукт пројекта.
2 – Ученик показује мали степен сарадње са осталим члановима групе. Показује мали степен активности и ангажовања. Репродукује прикупљене податке и презентује продукт пројекта уз већ помоћ осталих чланова групе.
1 – Ученик не сарађује са осталим члановима групе. Није заинтересован за пројекат, не учествује у активностима, не ангажује се.
Ученици који остваруку наставни план и програм по ИОПу се оцењују у складу са својим индивидуалним плановима.

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Називпредмета	**ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК**
Циљ	**Циљ** учења Страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему икултурииразвијањемстратегијаучењастраногјезикаоспособизаосновнуусменуиписанукомуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језикуикултурном наслеђу**.**
Разред	**Шести**
Годишњифондчасова	**72**

ИСХОДИ Позавршетку разредаученик ћебити у стањуда:	**КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ**	**ЈЕЗИЧКЕАКТИВНОСТИ** (укомуникативнимфункцијама)
– разумекраћетекстовекојисеодносенапоздрављање,представљањеитражење/ давањеинформација личнеприроде; – поздравииотпоздрави,представисебеидругогкористећиједноставнајезичка средства; – поставииодговоринаједноставнапитањаличнеприроде; – унеколиковезанихисказасаопштиинформацијеосебиидругима; – разумејединственаописа,биљака,животиња,предмета,појаваилиместа; – опишекарактеристикебиња,предмета,појаваиместакористећиједноставнајезичка средства; – разумејединственепредлогеиодговоринањих; – упутијединственпредлог; – пружиодговарајућиизговорилиодговарајућеоправдање; – разумејединственемолбеизахтевеиреагујенањих; – упутијединственемолбеизахтеве; – затражиипружикраткообавештење; – захвалисеиизвинисекористећиједноставнајезичкасредства; – саопштикраткупорукукојомсезахваљује; – разумеиследиједноставнаупутстваувезисуобичајенимситуацијамаизсвакодневног живота; – дајеједноставнаупутстваиздоменасвакодневногживотаиличнихинтересовања; – разумечеститкуиодговорињу; – упутипригоднучеститку; – разумејединственетекстовеукојимасеописујуталне,уобичајенеитренутне радње; – разменииформацијекојесеодносенаописдогађајаиарадњиусадашњости; – опишесталне,уобичајенеитренутнедогађаје/активностикористећинеколиковезаних исказа; – разумекраћетекстовеукојимасеописујудогађајиупрошлости; – разменииформацијеувезисадогађајимаупрошлости; – опишеунеколикокраћих,везанихисказадогађајаизпрошлости; – разумеплановеинамереиреагујенањих; – разменијединственеисказеувезисасвојимитуђимплановимаинамерама; – саопштиштаон/онаилинекодругипланира,намерава; – разумесвакодневнеизразеувезисанепосреднимиконкретнимжељама,потребама, осетима иосећањима иреагује нањих; – изрази основне жеље, потребе, осете и осећања користећи једноставнајезичка средства; – разумејединственапитањакојасеодносенаположајпредметаибића упросторуиправацкретања,иодговори нањих; – разумеобавештењаоположајупредметаибићаупросторуиправцукретања;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ ИПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕИ ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХИНФОРМАЦИЈА О СЕБИИДРУГИМА**	Слушање и читање краћих, једноставних текстова који се односе напоздрављање, представљање и тражење/ давање информација личнеприроде;реаговањенаусмениилиписаниимпулссаговорникаиини-цирање комуникације; усмено и писано давање информације о себи идругима;усменоиписанотражењеинформације одругима.
	ОПИСИВАЊЕ БИЋА,ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА ИМЕСТА	Слушање и читање једноставних описа бића, предмета, појава иместа;усмено иписано описивањебића, предмета, појаваиместа.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕНА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕУ ЗАЈЕДНИЧКОЈАКТИВНОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова који садрже предлоге;усмено и писано договарање око предлога за учешће у заједничкојактивности; писање позива за заједничку активност (нпр. прославурођендана,спортскуактивностисл.);прихватање/одбијањепредлога,усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости идавањеодговарајућег оправдања.
	ИЗРАЖАВАЊЕМОЛБИ, ЗАХТЕВА,ОБАВЕШТЕЊА,ИЗВИЊЕЊА,ЧЕСТИТАЊА ИЗАХВАЛНОСТИ	Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нуди/тражипомоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, за-хвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења; усмено иписаноупућивањемолбезапомоћ/услугуиреаговањенању;усменоипи сано изражавањезахвалности иизвињења.
	РАЗУМЕВАЊЕ ИДАВАЊЕУПУТСТАВА	Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр.за наставну активност, за компјутерску или обичну игру, за употребуапарата/апликација, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршкомибезње;усменодавањеједноставнихупутстваузадекватнугестикулацијуилибезње;писанодавањеједноставнихупутстава.
	УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ ИИЗРАЖАВАЊЕЗАХВАЛНОСТИ	Слушање и читање једноставних текстова у којима се честитајупразници, рођендани и значајни догађаји или се изражава жаљење;реаговањенаупућенучеститкууусменомиписаномоблику;упући-вањепригоднихчеститкиуусменомиписаномоблику.
	ОПИСИВАЊЕДОГАЂАЈАИРАДЊИУСАДАШЊОСТИ	Слушање и читање описа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима; тражење и давањеинформација о сталним, уобичајеним и тренутним догађајима,активностимаиспособностима,уусменомиписаномоблику; усменои писано давање краћих описа о сталним, уобичајеним и тренутнимдогађајима, активностима испособностима.
	ОПИСИВАЊЕДОГАЂАЈАИРАДЊИУПРОШЛОСТИ	Слушањеичитањеједноставнихтекстоваукојимасеописујудогађа-ји и активности у прошлости; усмено и писано описивање догађаја иактивностиу прошлости.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВАИНАМЕРА	Слушање и читање краћих, једноставних текстова у вези са планови-маинамерама; усменоиписанодоговарањеопланиранимактивностима.

– опише специфичније просторне односе и величине једноставним,везанимисказима; – разумејединаставнаобавештењаохронолошкомвременуиметеоролошкимприликама; – тражиидајеинформацијеохронолошкомвременуиметеоролошкимприликамакористећијединаставнајезичкасредства; – опишедневни/недељнираспоредактивности; – разумејединаставнеизразекојисеодносенапоседовањеиприпад-ност; – формулишејединаставнеисказекојисеодносенапоседовањеипри падност; – питаикажештанекоима/немаичијенешто; – разумејединаставнеисказекојисеодносенаописивањеинтересовања,изражавањедопадања инедопадања ireагујенањих; – опишесвојаитуђаинтересовањаиизразидопадањеинедопадањеузједноставно образложење; – разумејединаставнеизразекојисеодносенаколичинунечега; – питаисаопштиколиконечегаима/нема,користећијединаставнајез ичкасредства; – пита/каже/израчунаколиконештокошта; – састависписак закуповину; – најединаставаначинзатражиартиклеупродавниципиинаручијелои/илипићеу ресторану; – изразиколичинуунајширезаступљениммерама(грами,килограми...).	**ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА,ПОТРЕБА, ОСЕТА ИОСЕЋАЊА**	Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба;усмено и писано исказивање интересовања за туђа осећања; усмено ипписаноисказивање својихосећања иреаговање натуђа.
	ИСКАЗИВАЊЕПРОСТОРНИХ ОДНОСАИВЕЛИЧИНА	Слушање и читање краћих и једноставних текстова у вези са просторним односима и величинама уз визуелну подршку или без ње; усменоописаноразмењивањеинформацијаувезисапросторнимодносима аи величинама; усмено и писано описивање просторних односа ивеличина.
	ИСКАЗИВАЊЕВРЕМЕНА	Слушање и читање једноставних текстова у вези са хронолошкимвременом, метеоролошким приликама и климатским условима;усменоипписанотражењеидавањеинформацијаовременудешавањанекеактивности,метеоролошкимприликамаиклиматскимусловима.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА ИПОСЕДОВАЊА	Слушањеичитањеједноставнихтекстоваукојимасесаопштаваштанеко има/нема или чије је нешто; тражење и давање информација увезиса поседовањем иприпадањем.
	ИЗРАЖАВАЊЕИНТЕРЕСОВАЊА,ДОПАДАЊА ИНЕДОПАДАЊА	Слушање и читање једноставних текстова у вези с нечијим интересовањима, хобијима, активностима и стварима које му/јој се свиђају/несвиђају; размена информација у вези са својим и туђим интересова-њима, хобијима, активностима и стварима које му/јој се допадају/недопадају; усмено и писано описивање интересовања, хобија,активностиистварикоје му/јојседопадају/недопадају.
	ИЗРАЖАВАЊЕКОЛИЧИНЕ,БРОЈЕВАИЦЕНА	Слушање и читање једноставних текстова који говоре о количининечега; усмено и писано постављање питања и давање одговора увези са количином; слушање и читање текстова на теме куповине ипоруџбине у ресторану; играње улога ради симулације ситуација укојима се нешто купује, наручује; писање списка за куповину; раз-менаинформацијаоценамапроизводаирачунањецена;изражавањеколичинеу мерама.

ТЕМАТСКЕОБЛАСТИУНАСТАВИСТРАНИХЈЕЗИКАЗАОСНОВНУШКОЛУ–ДРУГИЦИКЛУС

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – усваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представавезаних за конкретну тему. Наставници бирају и обрађују теме у складу са узрастом и интересовањима ученика, њиховим потребама исавременимтоковимаунаставистранихјезика,такодасвакатемапредстављаодређениситуацијскикомплекс.

1) Личниидентитет.
2) Породицаиужедруштвеноокружење(пријатељи,комшије,наставниципитд.).
3) Географскеособености.
4) Србија–мојадомовина.
5) Становање–форме,навике.
6) Живисвет–природа,љубимци,очувањеживотнесредине,еколошкасвест.
7) Историја,временскоискуствоидоживљајвремена(прошлост–садашњост–будућност).
8) Школа,школскиживот,школскисистем,образовањеиваспитање.
9) Професионалниживот(изабрана–будућаструка),плановивезанизабудућезанимање.
10) Млади–децаиомладина.
11) Животниципиклуси.
12) Здравље,хигијена,превентиваболести,лечење.
13) Емоције,љубав,партнерскиидругимеђуљудскиодноси.
14) Транспортипревознасредства.
15) Климаивременскеприлике.
16) Наукаиистраживања.
17) Уметност(нарочитомодернакњижевностзамладе;савременамузика).
18) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; бригао другоме.
19) Обичајиитрадиција,фолклор,прославе(рођендани,празници).
20) Слободновреме–забава,разонода,хобији.
21) Исхранаигастрономскенавике.
22) Путовања.
23) Модаиоблачење.
24) Спорт.
25) Вербалнаиневербалнакомуникација,конвенцијепонашањаиопхођења.
26) Медији,масмедији,интернетидруштвенемреже.
27) Животуиностранству,контактисастранцима,ксенофобија.

ЈЕЗИЧКИСАДРЖАЈИ

РУСКИЈЕЗИК

Комуникативнафункција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ ИПРЕДСТАВЉАЊЕСЕБЕИДРУГИ ХИ ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ ИДРУГИМА	*Здравствуй/те!Привет!Кактебязовут?МенязовутЕлена.Каквояфамилия?МояфамилияПетров.Тыотку да? Яиз Москвы, а ты?Яиз Сербии, из Белграда.* *Сколькотебелет?Мне12лет.Яродился/родилась17марта.* *Накакойулицетыживёшь?ЯживунаулицеШкольная,дом13,квартира11.Накакомэтаже?Навтором.Утебя есть имейл?* *Этомоясемья–мамузовутМария,папуВиктор,сеструИрина,абратаИван.* *Вкакомклассетыучишься?Какзовуттвоюучительницу?МоюучительницузовутАннаИвановна.ЭтомойдругСаша,аэтомояподруга Лена,они моиодноклассники.* *Какиешкольныепредметытылюбишь?Тызанимаешьсяспортом?Язанимаюсьфутболом,тренируюсьтриразавнеделю.Пока!* Презентповратнихглагола:*учиться,заниматься*, Презентглаголасасуфиксом-*ОВА-,-ЕВА-*:*рисовать,танцевать,тренироваться.* Презентглаола*жить*. Конструкцијезаизражавањепосесивностиличнимзаменицама:у+ген(*уменя,утебя,унего,унеё,унас,увас,уних).* Родименица,номинативједнинеимножине. **(Интер)културнисадржаји:**Општеприхваћененормепонашања,учтивости;имена,патроними,презимена;представљање,степенис родства; нумерисање спратова.
ОПИСИВАЊЕБИЋА,ПОЈАВАИ МЕСТА	*Онвысокийистройный.Унего/неёголубыеглазаисветлыеволосы.Какойутебярост?Какиеутебяглаза?Аутвоейподруги?Чтонадела Лена?Онанаделазелёную юбку,блузкувполоску ичёрныйсвитер.* *Моясестрамаленькая–* *моложеменяна3года,ноумнаяитрудолюбивая.Уменякотёнок, маленький,* *белый,пушистый.* *Мояродина–Сербия.БелградстолицаСербии,онменьшеМосквы.Внёммногодостопримечательностей.Москва–* *столица России.Санкт-Петербург −северная столицаРоссии.* Придеви.Род,бројислагањесименицама. Присвојнезаменице:*мой,твой,наш,ваш,их*.Слагањесименицама. Конструкцијезаизражавањепосесивности:у+ген(*уменя,утебя,унего,унеё,унас,увас,уних*). Просткомпаративфреквентнихпридева/прилога:*больше,меньше,лучше,моложе,старше*.Неконг руентниатрибутизраженакузативомсапредлогом*в*:*блузкавполоску.* Прошловремефреквентнихглагола. **(Интер)културнисадржаји:**најважнијегеографскекарактеристикеРусије,градовиињиховезнаменитости.
ПОЗИВНАРЕАГОВАЊЕИПОЗИВН А УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈАКТИВНОСТИ	*ЯхочупригласитьтебянаНовыйгод/вечеринку.Вечеринкауменядома.Папа,разрешинампригласитьвсеходнклассников!Ну,ладно,пуст ь все придут.* *Уменяктебепросьба.* *Спасибозаприглашение,яобязательноприду.Завтра,ксожалениюнесмогу.Извини,ноянесмогуприйти.Деньрождения,ксожалению,бе зменя.* *Давайигратьвбаскетбол!Поиграемвместе?ПустьСашаиграетвфутбол.* *Давайпойдёмвкиноазавтра!Гдевстречаемся?Околометро.Восколько?Впять.Онсогласен(согласна;согласны).Онинепротив?* Заповедниачин:прволицемножине(сречцом*давай*ибезње):*Поиграемвместе!Давайпоиграемвместе!Давайиграть*вме-сте!,*трећеличје једнине/множине: *ПустьСаша играет!* Упитниисказибезупитнеречи.Интонација. Предлошко- падежнеконструкције(у,около,без+ген.;к+дат;в,на+акуз;с,за+инстр;на+лок).Модалнеконструк ције(личнеибезличне):*мненадо;я должен/должна.* **(Интер)културнисадржаји:**разонода;прикладнопозивањеиприхватање/одбијањепозива.
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА,ОБАВЕШТЕЊА ИЗВИЊЕЊАИЗАХВАЛНОСТИ	*Тебепомочь?Нет,спасибо.Да,пожалуйста.Чтотебенужно?Теб* *енужнаручка?Нет, уменяесть.* *Тыхочешьапельсин?Хочу,спасибо.З* *десьможнофотографировать?* *Передай,пожалуйста,соль.Конечно,вотона.Спасибоогромное!Незачто.Ничего.Извини(те),мо жновопрос?* Садашњевремеглаола*хотеть*. Предикатив*можно*. Интонацијаупитнихисказабезупитнеречи. **(Интер)културнисадржаји:**правилаучтивекомуникације,дружењеипријатељскиодноси.
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕУПУТСТА ВА	*Переведи и сравни! Обрати* *внимание!Обведикружкомбуквуправильного* *ответа.* *Составьпредложения!Постарайтесьугадать!П* *рочитайстихи!* *Закройглаза!* *Расскажиосебе!* *Пропустиодинход!Идидваходавперёд/назад.* *Возьмияблоко,нарежьегоналомтики!Налейводувкастрюлю!Сварипельмени!Погаз* *онам неходить!В обуви невходить!* *Осторожно!Дверизакрываются!* Заповедниачин. **(Интер)културнисадржаји:**поштовањеправилапонашања.

УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ ИИЗРАЖАВАЊЕЗАХВАЛНОСТ И	*Спраздником!* *Поздравляютебясднёмрождения!Желаютебездоровья,счастьяиудачи!Всегохорошего!СНовы* *мгодом,с новымсчастьем!* *СРождеством!Счастливо!Тебе/вамтожевсегохорошего.По* *здравляюс успехом!* *Сприездом!Добропожаловать!* *СДнёмпобеды!СВосьмымарта!* *Спасиботебезатвоюлюбовь.Целуютебякрепко!* Садашњеипрошловремеглагола. Глаголи*хотеть,желать/пожелатькомучто,поздравить(когосчем*).
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕУСАДАШЊОСТИ	*Яживунавторомэтаже.Тыживёшьводноэтажномилимногоэтажномдоме?Умен* *ябратисестра. Онинеходятвшколу.* *Чтотыделаешьповоскресеньям?Восколькотыложишьсяспатьвечером?Унего* *вкомнатебеспорядок.* *Онисейчасзавтракают.Чтотыобычноешьназавтрак?Обычно* *явшколуезжунаавтобусе.* *Каждыйденьяхожунатренировкипобаскетболу.Послешколыягуляюссобакой.Яхоро* *шо знаюматематику.* *Онумеетиграть нагитаре?* *Тыможешьпозвонитьмнесегоднявечером?Япозвонютебепослеужина.Когдаи* *где мывстретимся?* *Папастоитвпробке.* *Яхорошоплаваю.* *Моямаленькаясестрёнкаещёнеходит.* *Мыедемнаэкскурсию!Немогудождаться!* Глаголикретања(садашњевреме):*идти/ходить,ехать/ездить,лететь/летать,плыть/плавать*.Буд ућевреме. Прилозизавреме:*утром,днём,вечером,ночью,весной,осенью.* Садашњевремеглагола*естьипить*. **(Интер)културнисадржаји:**породичниживот;животушколи–наставнеиваннаставнеактивности;распустиипутовања.
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕУПРОШЛОСТИ	*Какты провёлсвоилетние/зимниеканикулы?Какты провёлвыходные?Чтотывыучилнаурокахрусскогоязыка?Гдетыбыл* *впрошлуюсреду впять часов? Ябыл дома.* *Тысмотрелавчерафильм?Воскольконачалсяфильм?Янесмотрелтелевизорвчера.Тыезд* *ил к бабушке?* *Потелевизорупоказывалимойлюбимыйсериал.Вп* *ять летя умел плавать.* *Мыпобежаликреке.* *Сегодняутромдедушканосилдровавсарай.Яп* *ривёз изМосквы книгудля тебя.* *ПушкинродилсявМоскве.* Прошловремефреквентнихповратнихнеповратнихглагола.Пр илозизавреме:*вчера,сегодня,утром,вечером,ночью...* Глаголикретања(прошловреме): *идти/ходить,ехать/ездить,лететь/летать,плыть/плавать,бежать/бегать,нести/носить,вести/водить,везти/возить.* Префиксалниглаголикретања. Интонацијаупитнихисказабезупитнеречи. **(Интер)културнисадржаји:**животнекадисад.
ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА ИНАМЕРА	*Кемтыстанешь?Ястанулётчиком.Атыкемхочешьстать?Яхочустатьучительницей.Мойбратхочетбытьпрограмми-стом.* *Сегоднявечероммоиродителиидутвгости.По* *слеобедаянапишудомашнеезадание.* *Завтрамыпойдёмкбабушкевгости.* *Унасзавтраконтрольнаяработапорусскомуязыку.* Будућевреме. Будућевремеглагола*бытьистать*.Ко нструкције*естать,быть*+инстр. Неконгруентниатрибутизражендативомспредлогом*по:контрольнаяпофизике,специалистпоматематике.* Садашњевремеузначењубудућег. **(Интер)културнисадржаји:**свакодневниживот,обавезеиразонода;породичнипријатељскиодноси.
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА,ОСЕТАИОСЕЋА ЊА	*Мнехолодно/жарко.* *Мнехочетсяесть/пить.* *Наденькурту!Снимикапюшон!* *Кактысебячувствуешь?Плохо.Уменяболитголова.Как* *ты?Хорошо, спасибо.* *Налеймневоды,пожалуйста!Сделаймнебутерброд,пожалуйста,такестьхочется!Хочеш* *ьпойти кБорису? Конечно,хочу.* Безличнереченице. Глагол*хотеть*. Глагол*хотеться*(безличнаупотреба:*мнехочется*).За поведниначинглагола*естьипить*. Упитниисказибезупитнеречи.Интонација. **(Интер)културнисадржаји:**мимикаигестикулација;употребаемотикона;емпатија.

ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХОДНОСАИВЕЛИЧИНА	*Гдекнижныймагазин?Рядомснашейшколой.* *Гдеокно?Настене.Гдерюкзак?Подстолом.Гдекартина?Наддоской.Слеваотшкафа–доска.* *Мойдомдвухэтажный.Мояквартиратрёхкомнатная.Моякомнатанебольшая.Слеваотдвери,окна,стоитписьменныйстол.Посе реденькомнатымаленький дивансостоликом.Вуглустоитмоя кровать.* *Подмоимокномрастётбольшаялипа.* *Умоегодедушкивдеревнекрасиваядача.Егодачабольшедачиегобрата.* Генитив,инструментал,локативспредлозима.К омпаративи*больше,меньше*. Слагањепридевасименицама. **(Интер)културнисадржаји:**јавнипростор;типичанизгледшколскогистамбеногпростора;локалнемернејединице;природа.
ИСКАЗИВАЊЕВРЕМЕНА	*Которыйчас?Сколькovремени?* *Когданачинаетсяпервыйурок?Вполдевятого.* *Когдаутебятренировкипоплаванию?Попонедельникамичетвергам.Восколько?Вкоторомчасу?Впятьчасов.Скольковкласс едевочек,асколько мальчиков?* *Яродиласьшестогофевраля.* *Какаяпогода?Холодно.Снегидёт.Жаркоидушнонаулице.Како* *есегодня число?Первое апреля.* *Какогочисланачинаетсячемпионатпофутболу?Двадцатогоапреля.Когданачинаетсяматч?Втричасапомосковскомувремени.* Основнибројевидо1000. Облици час, часа, часов уз основне бројеве.Реднибројеви. Слагањередногбројасименицомуроду,бројуипадежу(*двадцатоеапреля,двадцатогоапреля*).Безлич нерече ницес предикативима*(мне жарко,наулице холодно*). Упитниисказибезупитнеречи.Интонација.У питнезаменицеиприлози. **(Интер)културнисадржаји:**климатскиуслови.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА ИПОСЕДОВАЊА	*Уменяестьсобака.МоюсобакузовутБобик.Этотвоясобака?Нет,немоя.Этособакамоегодруга.Да,моя.Уменянет мобильника.* *Укогоестьсестра/брат?* *Умоеймамысветлыеволосы.* *Унихвголоветкомпьютеры.У* *неёмногокниг.* *Этодомбабушки.Этонашашкола.Э* *томойгород/моястрана.* *Чейэторюкзак?* Конструкцијезаизражавањепосесивности:у+ген.личнихзаменицаименица*(уменя,умамы)*;именица+именицаугенитиву(*домпапы)*. Општа негација (*нет и* *не*).Посебнанегација(*Немоясобака*).Присвојнезаменице. Интонацијаупитнихисказабезупитнеречи.У питно-присвојназаменица*Чей?* **(Интер)културнисадржаји:**породицаипријатељи;односпремасвојојитуђојимовини.
ИЗРАЖАВАЊЕИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	*Утебяестьхобби?Какоеутебяхобби?Всвободноевремяязанимаюсьспортом.Оназани* *маетсявмузыкальной школе.* *Яиграюволейбол.* *Я интересуюсь фигурным катанием и футболом. Я интересуюсь историей и культурой* *Сербии.Мнененравятсязимниевидыспорта.Люблюкататьсянасанках.Нелюблюкататьсяналыжах.* *Мненравитсяроссийская рок и поп-музыка.* *Чемтыинтересуешься?* Глаголи*заниматься,интересоватьсячем*.Б езличнаупотребаглагола*нравиться*. Упитниисказибезупитнеречи. **(Интер)културнисадржаји:**интересовања,хобији,забава,разонода,спортикреација;уметност(књижевностзамладе,стрип,музика ,филм).
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ,БРОЈЕВА ИЦЕНА	*Сколькомальчиков,сколькодевочеквклассе?Вклассе12мальчикови15девочек.Сколькот* *ебе лет?Мне 15 лет.А твоейподруге?* *У нас в библиотеке мало* *книг.Нет,молоканет,нокефирес* *ть.Тамнесколькояблок.* *Сколькостоитклубника?150рублейзакилограмм.* *Список покупок продуктов: килограмм муки, два килограмма сахара, 300 грамм ветчины, 200 грамм сыра, 2 пакета молока.Мне,пожалуйста,борщикотлету.Амнесупимакароныссыром.Пожалуйста,яхочузаказатькофеиапельсиновыйсок.Амне,п ожалуйста, компот.Сколько с нас?С вас300 рублей.* Упитнезаменицеиприлози. Основнибројевидо1000. Интонацијаупитнихисказабезупитнеречи.За поведниначинфреквентнихглагола. Заменичкибројеви*сколько,несколько*иприлошкибројеви*много,мало*+генитивмножинеименица(*нескольколяблок*). **(Интер)културнисадржаји:**друштвеноокружење;мерезатежину,валута,намирницеипроизводиспецифичнизарускојезичнукултуру.

Кључнипојмовисадржаја:комуникативниприступ,функционалнаупотребајезика,интеркултурност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРИВАЊЕПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕНАСТАВЕИУЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе, наставникудаје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења.Улоганаставникаједаконтекстуализујепрогрампремапотреба маконкретног одељења, имајући у виду састав одељења и карактери-

стикеученика,техничкеуслове,наставнасредстваимедијекојимашкола располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећиоддатихисхода,комуникативнихфункцијаипрепоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални)план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове.Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника даихоперационализујенанивоуједнеиливишенаставнихјединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већинуисхода потребно више времена, различитих активности и начинарада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати увиду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржајепредмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно иу складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеникније једини извор знања, наставник треба да упути ученике надругеизвореинформисања истицањазнања ивештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕНАСТАВЕИУЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик упроцесу комуникације у стању да разуме и продукује. Структуриран је тако да наставника постепено води од исхода, преко комуникативне функције као области, до **препоручених** језичкихактивностиисадржајаукомуникативнимфункцијама.Применом

оваквог приступа у настави страних језика, ученик се оспособљава да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном,јавномилиобразовномдомену.Овајприступподразумевауважавањеследећих ставова:

– циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштенојатмосфери;

– говорнаставникаприлагођењеузрастуизнањимаученика;

– наставниктребадабудесигурандајесхваћенозначењепорукеукључујућињењенекултуролошке,васпитнеисоцијализирајућеелементе;

– битнојезначењејезичкепоруке;

– знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумиматачностиизатоузорнијеизворниговорник;

– настава се заснива и на социјалној интеракцији с циљем даунапреди квалитет и обим језичког материјала; рад у учионици иван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавањапроблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет,дечијичасописи,проспектииаудиоматеријал)каоирешавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелнимусловимасајасноодређенимконтекстом,поступкомицљем;

– наставник упућује ученике у законитости усменог и писаногкодаињиховогмеђусобног односа;

– свиграматичкисадржајиуводесеиндуктивномметодомкрозразноврснеконтекстуализованепримереускладусанивоом,абездеталънихграматичкихобјашњења,осим,уколикоученицинањиманеинсистирају,ањиховопознавањесевреднујеиоцењујенаосновуупотребеуодговарајућемкомуникативномконтексту.Комуникативно-интерактивниприступунаставистранихјезикаукључујеиследеће:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовањеу друштвеном чину;

– поимање програма наставе и учења као динамичне, заједничкиприпремљењеиприлагођенелистезадатакаиактивности;

– наставник треба да омогући приступ и прихватање новихидеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активниучесницииу друштвеном чину;

– уџбеници представљају извор активности и морају битипраћениупотребомдодатнихаутентичнихматеријала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребамаставе издана у дан;

– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију садругим предметима и подстиче ученике на студиозни и истражи-вачкирад;

– за увођење новог лексичког материјала користе се познатеграматичкеструктуре иобрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активностикојенебитребалода трајудуже од15минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затворисвеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (минидијалози,играпоулогама,симулације итд.).

Мануелнеактивности(израдапаноа,презентација,зиднихновина,постера исл.).

Вежбе слушања(премаупутствиманаставникаили сааудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологијуисл.).

Игрепримеренеузрасту.

Класирањеиупоређивање(поколичини,облику,боји,годишњимдобима,волим/неволим, компарације...).

Решавање„проблем-ситуација”уразреду,тј.договориими-нипројекти.

„Превођење”исказаугестигестауисказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом,повезивањенасловасатекстомили,пак,именовањенаслова.

Заједничкоправљењеилустрованихписанихматеријала(планирање различитих активности, извештај/дневник са путова-ња, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевањеписаногјезика:

– уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичкеспецифичности(род,број,глаголсковреме,лице...);

– препознавањевезеизмеђугрупасловаигласова;

– одговарањенаједноставнапитањаувезисатекстом,тачно/нетачно,вишеструки избор;

– извршавање прочитаних упутстава и наредби.Писменоизражавање:

– повезивањегласоваигрупеслова;

– замењивањеречицртежомилисликом;

– проналажењенедостајућеречи(употпуњавањениза,проналажење„уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, ислично);

– повезивањекраћегтекстаиреченицасасликама/илустрацијама;

– попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. запртљаг);

– писањечеститкиираз гледница;

– писањекраћихтекстова.

Увођењедечјекњижевностиитранспоновањеудругемедије:игру,песму,драмскиизраз,ликовниизраз.

Предвиђенајеизрадад**ва**писменазадаткаутокушколскегодине.

Стратегијезаунапређивањеиувежбавањејезичкихвештина

С обзиром на то да се исходи остварују преко језичких вештина,важноједасеонеунаставистранихјезикаперманентноистовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичкекомпетенцијекојесуускладусазадатимциљем.Стогајева-жно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичкихвештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности даразазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине најезику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик требадаповседује иследећекомпетенције:

– дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и каналапреношењапорука),

– референцијалну(отемамаокојимајереч)и

– социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитимначинимаформулисањаодређенихговорнихфункцијаидр.).

Тежиназадатакаувезисаразумевањемговора,зависиодвишечинилаца:

– одличнихособинаиспособностионогакослуша,укључујућиињегов капацитеткогнитивнеобраде,

– одњеговемотивацијеиразлогазбогкојихслушадатиусмените кст,

– одособинаоногакоговори,

– однамераскојимаговори,

– одконтекстаиоколности–повољнихинеповољних–укојимасеслушање иразумевањеостварују,

– од карактеристика и врсте текста који се слуша,

итд.Прогресија(одлакшегкатежем,одпростијегкасложењем) заовујезичкуактивностуоквирупрограмапредвиђенаје,стога,навишеравни. Посебно сурелевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшимзаразумевањесматрајусеониусменитекстовикојисупраћенивизуелнимелементимазбогобиљаконтекстуалнихинформаци-ја које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајућипажњимогућностда сеусредсрединадругепојединости);

– дужинаусменогтекста;
– брзинаговора;
– јасностизговораиевентуалнаодступањаодстандардногговора;
– познавањетеме;
– могућност/немогућностпоновногслушањаидруго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелнерецептивнејезичкевештине.Томприликомчиталацпримаи обрађујетј.декодираписанитекстједногиливишеаутораипроналазињего вознаčење.Токомчитањанеопходнојеузетиуобзиродреће-не факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристикечиталаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристикетекстакојисечита,стратегијекојечитаоцикористе,каоизахтевиситуације у којојсе чита.

Наосновунамеречитаоца,разликујемоследећеврстечитања:
– читањеради усмеравања;
– читање ради информисаности;
– читањерадипраћењаупутстава;
– читањерадизадовољства.

Токомчитањаразликујемоинивостепенаразумевања,такодачи тамо да бисмо разумели:
– глобалнуинформацију;
– посебнуинформацију,
– потпунуинформацију;
– скривенозначењеодређенепоруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе порукеиизразиставове,каоидарезимирасадржајразличитихпорука(измедија, књижевних и уметничких текстова, итд.), води белешке,сачинипрезентације ислично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи одследећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативнекомпетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способностипреношењапорукеукохерентнеиповезанецелинетекста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег касложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично по-нављањепретходноусвојенихелемената,узнадоградњукојасадржисложенијејезичкеструктуре,лексикуикомуникативнеспособности. За ову језичку активност, у оквиру програма, предвиђена јепрогресијанавишеравни. Посебносу релевантнеследеће:

– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалневрстеидужинатекста(формалниинеформалнитекстови,резимирање, личне белешке);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика даостварi различите функционалне аспекте као што су описивањељуди и догађаја у различитим временским контекстима, да изразипретпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном иобразовномдомену);

– степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања,укомесеученицимаолакшаваписањеконкретнимзадацимаиупутствима, до самосталног писања).

Говор

Говоркаопродуктивнавештинапосматрасесадвааспекта,ито у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*,при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држипредавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*,када се размењују информације између два или више саговорникасаодређенимциљем,поштујућипринципсарадњетоком дијалога.

Активностимонолошкеговорнепродукцијесу:
– јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже,извештавањеикоментарионекимдогађајимаисл.)

Овеактивностисемогуреализоватинаразличитеначинеито:
– читањемписаногтекстапредпубликом;
– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелнеподршкеувидутабела,дијаграма, цртежаидр.
– реализацијомувежбанеулогеилипевањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање,предлагањерешења,резимирање,ублажавањеилизаобилажењенеспоразумаилипосредовањеунеспоразуму)којесуфункционалиштоуспешнијегостваривањаинтеракције.Интеракцијасеможереализоватикрознизактивности,например:
– размену информација,
– спонтануконверзацију,
– неформалнуилиформалнудискусију,дебату,
– интервјуилипреговарање,заједничкопланирањеисарадњу.

Социокултурнакомпетенцијаимедијација

Социокултурнакомпетенцијаимедијацијапредстављајускуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низујезичких активности у два основна језичка медијума (писаном иусменом) и уз примену свих других језичких активности (разуме-вање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаногтекста).Дакле,представљајувеомасложенекатегоријекојесу присутнеусвим аспектиманаставногпроцеса ипроцеса учења.

Социокултурнакомпетенцијапредстављаскупзнањаосвету уопште, као и о сличностима и разликама између културнихи комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоаопштих језичких компетенција, крећу од познавања основних ко-муникативних принципа у свакодневној комуникацији (основнифункционални стилови и регистри), до познавања карактеристикаразличитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образов-ни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/културазаједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компе-тентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним ак-тивностиманационалномјезику.

Посебанаспектсоциокултурнекомпетенцијепредставља*интеркултурнакомпетенција*,којаподразумеваразвојсвестиодругомидругачијем,познавањеиразумевањесличностииразликаизмеђусветова, односноговорнихзаједница,укојимасеученикккреће.Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранцијеипозитивногставапремаиндивидуалнимиколективнимкарактеристикамаговорникадругихјезика,припадникадругихкултуракоје сеумањојиливећојмериразликујуодњеговесопствене,тојест,развојинтеркултурнеличности,крозјачањесвестиовредностира-зличитих култура и развијање способности за интегрисање интеркул-турних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.**Медијација**представљаактивностуоквирукојеученикнеизражавасопственомишљење,већфункционишекаопосредникизмеђуособакојенисуустањудаседиректноспразумевају.Медијацијаможебитиусменаиписана,укључујесажимањеирезимирањетекстаипревођење.Превођењесеуовомпрограмутретиракаопосебнајезичкаактивносткојаникаконетребадасекористикаотехниказаусвајањебилогаспектациљногјезикапредвиђеногкомуникативномнаставом.Превођењеподразумеваразвојзнањаивештинакоришћењапомоћнихсредстава(речника,приручника,информационихтехнологија,итд.)испособностизналажењаструктуралнихијезичкихеквиваленатаизмеђујезикаса когасепреводиијезиканакојисепреводи.

УПУТСТВОЗАТУМАЧЕЊЕГРАМАТИЧКИХСАДРЖАЈА

Настава граматике, напоредо с наставом и усвајањем лексикеидругихаспекатастраногјезика,представљаједанодпредусло-

ва овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумеваформирање граматичких појмова и граматичке структуре говоракод ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика иумења у области граматичке анализе и примене граматичких зна-ња,каоприлогизграђивањуиунапређивањукултуреговора.

Улога граматике у процесу овладавања језиком је пре свегапрактична и састоји се у постављању основе за развијање кому-никативне компетенције. Граматичке појаве треба посматрати сафункционалногаспекта(функционалниприступ).Упроцесунаста-ве страног језика у што већој мери треба укључивати оне грама-тичкекатегоријекојесутипичнеинеопходнезасвакодневниговори комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основнихправилаињиховимкомбиновањем.Требатежititомедасеграма-тикаусвајаирецептивноипродуктивно,крозсвевидовеговорнихактивности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење),на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним ци-љевима,стандардимаиисходиманаставестранихјезика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европскимреферентним оквиром за живе језике за сваки језички ниво којиподразумева прогресију језичких структура према комуникатив-ним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног капродуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматич-ке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањемпретходно усвојених елемената надограђују се сложеније грама-тичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичкеструктуре које ће циклично понављати у складу са постигнућимаученика,каоипотребаманаставногконтекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуни-кативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу састатусомјезикаигодиномучења.Стимувези,узодређенеграма-тичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док седругеусвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕИВРЕДНОВАЊЕНАСТАВЕИУЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остварива-ња и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуиранопрати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе иучења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао на-ставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом ни-воа знања ученика на почетку школске године како би наставницимоглидапланирајунаставнипроцесипроцеспраћењаивредновања-ња ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализујеформативнимисуматившимвредновањем.Доксекодформативногоцењивања током године прате постигнућа ученика различитиминструментима(дијагностичкитестови,самоевалуација,језич-ки портфолио, пројектни задаци и др.), суматившим оцењивањем(писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) пре-цизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крајуодређеногвременскогпериода(крајполугодишта,године,циклусаобразовања). Формативно вредновање није само праћење ученич-ких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омо-гућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређујепроцес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постиг-нућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи неразликујеодуобичајенихактивностиначасујерсеиоцењивањеи вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења,а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика ине дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредно-вањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривањуисхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивањатребадабудеијачањемотивацијезанапредовањемкодученика,а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују суразноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовањуученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развојувештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. Тосе постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичкевештине(читање,слушање,говориписање),усвојеностлексичкихсадржајаијезичкихструктура,применаправописа, ангажованости

залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичкихнорми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начи-ни провере и оцењивања буду познати ученицима односно усагла-шени са техникама, типологијом вежби и врстама активности којесу примењиване на редовним часовима, као и начинима на који севреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вред-новања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу унаставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуни-кацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, ауједнопомажуученикударазумеважностисмисленоствреднова-ња и подстичу га на преузимање одговорности за властито плани-рањеиунапређивањепроцесаучења.

Назив предмета	Немачки језик
Разред	шести
Циљ	**Циљ** учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и развија сазнајне и интелектуалне способности као и моралне, естетске и хуманистичке ставове. **Задаци** наставе немачког као страног језика су поступно и систематично упознавање и савладавање граматике и правописа страног језика, оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе у различитим комуникационим ситуацијама.
Годишњи фонд часова	72

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
Разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење и давање информација о себи и другима. Поздрави и отпоздрави, представи себе и другог примењујући најједноставнија језичка средства Постави и одговори на једноставна питања личне природе.	Поздрављање и представљање себе и других и тражење и давање информација о себи и другима	***Hallo, ich bin Anna. Und du? Wie heißt du?-Er heißt Andreas. Mein Name ist Andrea Zillinski. Freut mich. Wie alt bist du? Ich bin 12.Woher kommst du? Ich komme aus Serbien.Meine Tante wohnt in Wien.Franz ist mein Schulfreund. Wir gehen in die sechste Klasse. Wann bist du geboren? Ich bin am ...-sten geboren.Wie ist deine Telefonnummer?*** ***Wie geht es? Wie geht es Ihnen? Auf Wiedersehen. Gute Nacht! Tschüs! Bis bald!*** Презент слабих глагола и најфреквентнијих јаких глагола. Употреба одређеног, неодређеног, негационог и

		присвојног члана у номинативу и акузативу. Употреба нултог члана. Употреба упитних заменица и прилога (wer, was, wo, wie, wann, woher). Употреба показне заменице das. Исказна и упитна реченица – ред речи. Основни бројеви до 1000. Интеркултурни садржаји: устаљена правила учтивости, титуле уз презимена, писање адресе.
У неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима. Разуме једноставан опис особа,биљака, животиња, предмета, појава, или места. Опише карактеристике бића, предмета, појава и места користећи једноставна језичка средства.	Описивање бића, предмета, појава и места	*Meine Freundin ist groß und schlank.Wie sind deine Haare? Blond oder braun?Ihr Hund ist 2 Jahre alt, klein und schwarz. Er frisst gern Kekse.Anna ist meine beste Freundin.Sie ist nett und freundlich.Sie sieht sehr schön aus.Das ist unsere Wohnung.Sie ist neu und groß.Ich finde sie sehr schön. Wir wohnen in der Stadt. Meine Großeltern leben auf dem Lande. Die Natur ist wunderschön. Ich fühle mich wohl in eurem Haus.* Презент најучесталијих глагола с префиксом. Употреба придева и прилога као именског дела предиката уз глагол sein. Присвојни члан у дативу , номинативу и акузативу. Употреба предлога са дативом уз глаголе мировања. Ред речи

		у исказној и упитној реченици. Интеркултурни садржаји: најважније географске карактеристике земаља немачког говорног подручја.
Разуме једноставне предлоге и одговори на њих. Упути једноставан предлог. Пружи одговарајући изговор, или одговарајуће оправдање.	Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	*Gehen wir ins Kino/Theater/ zum Sportplatz? Warum nicht?Das ist eine gute Idee. Komm, wir basteln ein Spielzeug.Mach mit. Ja, gerne. Leider, kann ich nicht. Ich habe keine Zeit.Nein, tut mir leid. Ich muss lernen.Gehen wir zu Peter?Wann treffen wir uns dann morgen? Um sechs an der Bushaltestelle. Möchtest du mitkommen? Wollen wir ihm etwas mitbringen? Ja, vielleicht eine Schokolade.* Заповедни начин фреквентних глагола. Модални глаголи. Употреба предлога са акузативом уз глаголе кретања. Употреба предлога са дативом и акузативом. Интеркултурни садржаји: разонода, прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
Разуме једноставне молбе и захтеве и реагује на њих. Упути једноставне молбе и захтеве. Затражи и пружи кратко обавештење. Захвали се и извини се користећи једноставна језичка средства.	Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, честитања и захвалности	*Entschuldigung, können Sie das Fenster aufmachen?Danke/Ich danke Ihnen. Bitte! Darf ich Sie etwas fragen?Wo ist der Markt? Tut mir Leid, das weiß ich auch nicht.Kannst du mir ein Glas Wasser geben?/Danke. Vielen Dank. Ich danke dir./ Nichts zu danken. Gern geschehen. Hallo,*

Саопшти кратку поруку којом се захваљује.		*hier ist Sandra, kann ich mit Birgit sprechen? Tut mir Leid, aber sie ist nicht zu Hause.* Употреба неодређеног члана у номинативу, дативу и акузативу. Употреба модалних глагола у презенту. Интеркултурни садржаји: правила учтиве комуникације, дружење, пријатељски односи.
Разуме и следи једноставна упутства у вези са уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота. Даје једноставна упутства из домена свакодневног живота и личних интересовања.	Разумевање и давање упутстава	*Lies den Text und antworte auf die Fragen! Ergänze die Sätze. Schreib deinem Freund/deiner Freundin eine E-Mail/eine SMS. Du sollst die rote Taste drücken. / Kartoffeln schälen/ Nudeln kochen.* Заповедни начин. Инфинитив у функцији заповести. Употреба модалних глагола у презенту. Интеркултурни садржаји: традиционалне и омиљене врсте јела, игре.
Разуме честитку и одговори на њу. Упути пригодну честитку.	Упућивање честитки и изражавање захвалности	*Herzlichen Glückwunsch!Alles Gute zu/zum/zur... Zum Geburtstag viel Glück! Ich gratuliere dir zu.. Frohe Weihnachten/ Ostern! Tut mir leid. Schade. Mehr Glück nächstes Mal.* Употреба личних заменица у номинативу/ дативу/ акузативу. Узвичне реченице. Интеркултурни садржаји:

		значајни празници и догађаји, начин обележавања, честитање.
Разуме једноставне текстове у којима се описују сталне, тренутне и уобичајене радње. Размени информације које се односе на опис догађаја и радњи у садашњости. Опише сталне, тренутне и уобичајене активности користећи неколико везаних исказа.	Описивање догађаја и радњи у садашњости	*Ich lebe in einer Großstadt. Meine Wohnung ist im Erdgeschoß/ ersten Stock. Was machst du am Wochenende. Ich räume mein Zimmer auf, lerne und am Nachmittag gehe ich aus. Sieht dein Vater gern fern?Was trainierst du? Wann gehst du zum Training? Mittwochs und freitags.* *Садашње време,* слаби и јаки глаголи с префиксом, модални глаголи. Употреба прилога за време и место (donnerstags,da, dort, hier). Ред речи у исказној, упитној, узвичној реченици. Редни бројеви. Интеркултурни садржаји: породични живот, живот у школи, наставне и ваннаставне активности, распусти и путовања.
Разуме краће текстове у којима се описују догађаји у прошлости. Размени информације у вези са догађајима у прошлости. Опише у неколико краћих везаних исказа догађаје из прошлости.	Описивање догађаја и радњи у прошлости	*Ich war gestern bei Maria. Am Montag hatten wir kein Deutsch, unsere Lehrerin war krank. Was hast du gefrühstückt? Ich habe Butterbrot gegessen und Tee getrunken.Meine Großeltern hatten viele Tiere auf dem Bauernhof.Mozart ist in Salzburg geboren. Er war Pianist und Komponist.Er hatte eine Schwester. Er war sehr berühmt.* Прошло време, претерит

		помоћних глагола, перфект најфреквентнијих слабих и јаких глагола.Прилози за време: gestern, vorgestern, vor 3 Jahren, letztes Jahr, im Jahr 1976... Интеркултурни садржаји: живот некад и сад.
Разуме планове и намере и реагује на њих. Размени једноставне исказе у вези са својим и туђим плановима и намерама. Саопшти шта он/она , или други планира/ намерава.	Исказивање планова и намера	*Am Samstag gehen wir ins Museum.Wir treffen uns um 10 Uhr vor dem Museum. Kommst du mit? Gerne. Ich möchte am Sonntag eine Grillparty machen. / Um wie viel Uhr sollen wir kommen? Kannst du mir morgen beim Umzug helfen? Leider kann ich nicht. Ich muss zu meinen Großeltern gehen. Mein Opa hat Geburtstag.* Употреба садашњег времена за будућу радњу. Предлози, прилози за време, модални глаголи. Интеркултурни садржаји: живот некад и сад.
Разуме свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним жељама, потребама, осетима и осећањима и реагује на њих. Изрази основне жеље, потребе, осете и осећања користећи једноставна језичка средства.	Исказивање жеља, потреба, осета и осећања	*Mir ist kalt/ heiß. Ich habe (keinen) Durst.Ich bin müde / traurig/ froh. Ich habe Angst. Ich fühle mich wohl.Mein Kopf tut weh.Ich habe Kopfschmerzen. Tut mir leid.Nimm dann eine Tablette ein. Geh ins Bett!/Du sollst zum Arzt gehen./Das macht mir großen Spaß. Das finde ich toll.* Употреба личних заменица у номинативу/ дативу/

		акузативу.Заповедни начин.Прилози за начин. Интеркултурни садржаји: мимика и гестикулација,употреба емотикона, емпатија.
Разуме једноставна питања која се односе на положај предмета и бића у простору и правац кретања и одговори на њих. Разуме обавештења о положају предмета и бића у простору и правцу кретања. Опише специфичне просторне односе и величине једноставним везаним исказима.	Исказивање просторних односа и величина	*Entschuldigung, wie komme ich zur Bibliothek?Gehen Sie geradeaus und dann die erste Straße links.Gibt es hier eine Apotheke? Ja, sie ist gleich neben der Post.Novi Sad ist etwa 80 km von Brograd entfernt.Warst du schon am Bodensee? Der See ist 60 km lang und 14 km breit.* Интеркултурни садржај: јавни простор, типичан изглед школског и стамбеног простора.
Разуме једноставна обавештења о хронолошком и метеоролошком времену . Тражи и даје информације о хронолошком и метеоролошком времену користећи једноставна језичка средства. Опише дневни/недељни распоред активности.	Исказивање времена	Употреба садашњег времена за исказивање будућности.
Разуме једноставне исказе који се односе на поседовање и припадност. Формулише једноставне исказе који се односе на поседовање и припадност.	Изражавање припадања и поседовања	*Ist das dein Bruder? Nein, mein Bruder ist viel größer.Wessen Auto ist das? Das ist das Auto von unserer Nachbarin.Wem gehört diese Tasche? Das ist Marias Tasche.Ich brauche einen*

Пита/каже шта неко има/нема, чије је нешто.		*Kugelschreiber. Nimm meinen. Ich habe einen Hund und eine Katze.* Употреба присвојних чланова у номинативу, дативу и акузативу. Исказивање припадности предлогом von+Dativ. Употреба глагола gehören. Употреба одређеног и неодређеног члана. Негација.
Разуме једноставне исказе који се односе на описивање интересовања, изражавање допадања/ недопадања и реагује на њих. Опише своја или туђа интересовања, изрази допадање/ недопадање.	Изражавање интересовања, допадања, недопадања	*Was machst du gern/nicht gern?Ich spiele gern Klavier.Früh aufstehen mag ich nicht. Isst du gern Erdbeeren. Ja, sie sind so lecker.Gehst du gern einkaufen?Nein, das finde ich langweilig. Wie findest du unsere neue Deutschlehrerin? Sie ist nett und hübsch. Mein Lieblingsschauspieler ist ein Italiener. Was isst du lieber-Äpfel oder Birnen?Baskettball spiele ich am liebsten.* Презент модалног глагола mögen. Сложенице – род и грађење (рецептивно). Глаголи finden и gefallen за изражавање допадања/ недопадања. Компарација придева/прилога gut, gern, viel. Интеркултурни садржаји: интересовања, хоби, забава, разонода, спорт, рекреација.
Разуме једноставне исказе који се односе на количину нечега. Пита и саопшти колико нечега	Изражавање количине, бројева и цена	*Wie viele Häuser siehst du auf dem Bild? Das sind 10 Häuser, nicht wahr? Wie viel Butter*

има користећи једноставна језичка средства. Пита/каже/ израчуна колико нешто кошта. Састави списак за куповину. На једноставан начин затражи артикле у продавници и наручи јело/пиће у ресторану. Изрази количину у најшире заступљеним мерама (грами, килограми...)		*brauchst du für den Kuchen?200 Gramm. Gibt es etwas Butter im Kühlschrank? Ja, wir brauchen keine Butter.Haben Sie Äpfel? Ja, wie viel brauchen Sie? Zwei Kilo. Und was kostet ein Kilo? 2,20 Euro. Haben Sie diesen Rock in Größe 36? Dieser Rock kostet 12 Euro. Das ist nicht teuer.Wie viele Schüler haben eine Eins in Mathe bekommen?Nur 5 von 25 Schüler in der Klasse. Also nur ein Fünftel, das ist nicht gut.* Употреба језичких средстава квантификације. Исказивање количине и цене. Основни бројеви до 1000. Интеркултурни садржаји: друштвено окружење, валута, читање цена, намирнице и производи специфични за циљну културу.

Кључни појмови: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултуралност

Опште предметне компетенције:

Општа предметна компетенција или језичка комуникативна компетенција обухвата поседовање свести о језику као комуникационом средству, располагање основном језичком писменошћу и схватање повезаности између језикâ и културних идентитета. Она омогућава ученику да се користи једноставним језичким средствима у циљу обављања елементарне писмене и усмене комуникације, остваривања интеракције и преношења информативних и других садржаја из полазног језика ка циљном и обрнуто, у приватном, јавном и образовном контексту.

Основни ниво

Ученик разуме главне информације у најједноставнијим писаним и усменим исказима. У усменом и писаном општењу користи најједноставнија језичка средства за исказивање информација о себи и својим непосредним потребама. Познаје основне граматичке и лексичке елементе. Разуме основне појаве и процесе циљне културе.

Средњи ниво
Ученик разуме препознатљиве и предвидиве информације у фреквентнијим и једноставнијим врстама писаних текстова и формама усменог општења, а које се односе на њему блиске ситуације и појаве. Користи типске фразе, готове изразе, конструкције и просте реченице за формулисање конкретних исказа везаних за сопствену личност и свакодневне активности или послове. Познаје одређени број правилних граматичких елемената и структура и основну лексику из домена сопствене свакодневице и непосредног интересовања. Поседује свест о суштинским сличностима и разликама између своје и циљне културе.

Напредни ниво
Ученик разуме већи број речи и израза у свакодневној усменој и писаној комуникацији, везаних за сопствену личност, окружење, интересовања, школски контекст. Поседује елементарни репертоар језичких средстава за савладавање типичних и уобичајених свакодневних комуникативних ситуација. Ученик познаје већину једноставнијих и одређени број сложенијих граматичких правила и фреквентне лексике. Ученик прихвата постојање разлика између сопствене и циљне културе и прилагођава своје понашање основним општеприхваћеним друштвеним конвенцијама.

Специфичне предметне компетенције:

КОМПЕТЕНЦИЈА РАЗУМЕВАЊА ГОВОРА. Уважавајући чињеницу да су аудио и аудиовизуелни медији, укључујући и нове медије, за младу генерацију примаран извор информисања, праћење аутентичних и псеудоаутентичних аудио и видео записа морало би бити једна од централних активности и у настави страног језика. Њу практично не би требало изоставити ни са једног часа и то од самог почетка учења страног језика, како би се ученици континуирано навикавали на различите видове говора на страном језику и јачали когнитивне способности неопходне за процесуирање информација добијених усменим путем. Ученици постепено усвајају технике за издвајање и селекцију суштинских информација и прихватају чињеницу да не могу у потпуности разумети говор већ да се приликом слушања морају оријентисати према оним елементима које су успели да схвате (укључујући и визуализацију околности у којима се одвија комуникација).

КОМПЕТЕНЦИЈА РАЗУМЕВАЊА ПИСАНОГ ТЕКСТА. Како се ова компетеницијa и у матерњем и у страном језику стиче и увежбава путем самосталног читања, то ученике увек треба подстицати да се с новим и непознатим текстом суочавају најпре сами (техником читања у себи), покушавајући да утврде општи смисао прочитаног текста (тему, главне нити садржаја, развој и расплет описане ситуације и сл.), као и мањи или већи број појединачних релевантних детаља. У првом случају тексту се приступа са намером глобалног разумевања, а у другом селективног (уколико се издваја неколико важних појединости) или детаљног (код текстова који се морају схватити у потпуности). Техника читања текста наглас, наслеђена из преткомуникативне наставе страних језика (било да то чини наставник или сами ученици), не треба да буде доминантан начин за дидактичку обраду новог текста (оно се евентуално може примењивати у фазама провере повезивања писане форме и звучне слике речи и исказа). Самосталним приступом новом тексту ученици се подстичу да читају на аутентичан начин.

КОМПЕТЕНЦИЈА ПИСАНОГ ИЗРАЖАВАЊА. У ери виртуелног комуницирања писање не губи на значају, али се одвија у измењеној форми; све чешће се, наиме, констатује да се границе функционалних стилова померају и да се елементи говорног језика појављују у многим видовима писане комуникације у којима су доскора били незамисливи. Образовни стандарди стога предвиђају да ће ученици умети да пишу једноставне податке о себи и лицима из блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама, краће белешке о важним информацијама и тренутним потребама, кратке и једноставне поруке (нпр. СМС, имејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљује, извињава или нешто честита итд. Врсте текстова које се усвајају структурно су једноставне али покривају широк

спектар домена у којима се примењује активност писања (како на матерњем тако и на страном језику). У овој фази учења не треба инсистирати на граматичкој и правописној тачности, већ превасходно на кохеренцији текста, што је непосредно повезано са способношћу организације идеја и представља основ за свако даље академско описмењавање.

КОМПЕТЕНЦИЈА УСМЕНОГ ИЗРАЖАВАЊА. У савременој настави страних језика комуникативна компетенција се неретко своди на пуку говорну активност, те се усмено изражавање сматра јединим или макар примарним циљем учења. Наставнику се, наиме, препоручује да самостално одређује начине вредновања у складу с датим наставним околностима.

КОМПЕТЕНЦИЈА МЕДИЈАЦИЈЕ. Пошто се у последњим разредима основне школе медијација и у наставним програмима издваја као посебна активност у настави страних језика, она је актуелизована и у образовним стандардима. Под медијацијом се подразумева сваки вид преношења садржаја с једног језика на други (један од њених видова јесте и поступак превођења, приликом којег се преноси сама порука, али и њена спољна форма; у школским условима није предвиђено усвајање ове технике). Компетенција медијације је дефинисана као врста језичког посредовања између особа које не говоре исти језик, а у циљу преношења (суштине) поруке, што укључује и одређено преобликовање текста (усменог, писаног или комбинованог)

ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА. Усвајање правила и закономерности страног језика на различитим језичким нивоима (фонетско-фонолошком, правописном, граматичком, лексичком, функционално-стилистичком) саставни је део наставе и учења страних језика, али не може бити њихова главна сврха и примарни садржај, као што је већ раније истакнуто. Како задаци показују, граматички садржаји се не увежбавају нити проверавају ванконтекстуално; граматичко-лексичка знања треба да буду функционалног карактера, односно повезана с комуникативним потребама. Граматичка прогресија се постепено усложњава и ученик на вишим нивоима учења бива у стању да за исту комуникативну сврху користи све комплекснија језичка средства.

ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА. Полазећи од премисе да језик и култура чине нераздвојиво јединство, дефинисањем стандарда који се односе на стицање интеркултурне компетенције валоризује се учење културних специфичности заједница циљног језика и оспособљавање за непристрасно и нестереотипно поређење полазне и циљне културе. Култура се поима у најширем смислу, тако да се не односи само на највише производе човекове комплексне когнитивне и уметничке делатности, већ обухвата и културу свакодневице, тј. основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода). Задаци из ове области могу послужити за проверу не само стечених знања већ и прагматичких вештина, културно сензитивног обликовања ставова као и вербалног и невербалног понашања.

1) ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Функционално-прагматичка компетенција представља комуникативну компетенцију у ужем смислу и обухвата умеће рецепције (разумевања говора и разумевања писаног текста), умеће продукције (писано и усмено изражавање), умеће интеракције и умеће језичког посредовања (медијације).

Основни ниво

Ученик разуме најфреквентније речи и изразе из свакодневног спорог и разговетног говора, као и најједноставније писане текстуалне форме. Уме да обави основне комуникативне активности (поздрављање, представљање, добродошлица, опраштање, захваљивање, пружање информација о себи, распитивање о суштинским информацијама које се тичу саговорника).

Средњи ниво

Ученик разуме уобичајене речи, изразе, фразе и кратке везане усмене исказе и записе који се тичу његових непосредних искуствених доживљаја и сфера интересовања. Сналази се у кратким и увежбаним комуникационим секвенцама и улогама, уз употребу научених и уобичајених фраза и формула (постављање питања и давање одговара).

Напредни ниво

Ученик разуме фреквентне и уобичајене писане и усмене исказе, као и кратке, једноставне текстове и усмене прилоге везане за познате теме, појаве и догађаје. Обавља основне језичке функције (давање и тражење, тј. размена информација о искуствено блиским датостима и појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења), у писаном и усменом општењу, уз успостављање базичног, али ефикасног друштвеног контакта.

2) ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања.

Основни ниво

Ученик познаје изговор фреквентних, понављаних и меморисаних гласова, као и неких најчешћих гласовних група. Повезује гласове и начин(е) њиховог записивања у увежбаним речима. Познаје ограничени број регуларних морфолошких облика и синтаксичких структура у оквиру наученог контигента језичких средстава. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за савладавање основних комуникативних активности.

Средњи ниво

Ученик познаје исправан изговор већине гласова и гласовних група, уз ограничења акценатско-интонацијске природе. Ученик исправно записује гласове и гласовне комбинације и познаје одређен број основних правописних правила. Ученик познаје једноставне граматичке елементе и конструкције. Ученик познаје ограничени репертоар готових израза и вишечланих конструкција за исказивање свакодневних конкретних активности и потреба.

Напредни ниво

Ученик углавном правилно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у тежим и неувежбаним комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу и познаје фреквентна правописна правила. Познаје одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе именица, глагола, придева, прилога. Ученик познаје фреквентне лексичке елементе који се односе на искуствено блиске теме и ситуације.

3) ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Основни ниво

Ученик познаје основне појаве и процесе који одликују свакодневни живот циљне културе / циљних култура, познаје основне просторне и временске оквире развоја циљне културе / циљних култура, као и најзначајније личности и дела из историје и савременог доба. Ученик показује интересовање за одређене појаве и личности циљне културе.

Средњи ниво

Ученик поседује основна знања о разликама у свакодневном животу и разуме да су разлике последица сложености културе. Ученик познаје и разуме основне природне и друштвене специфичности циљне културе. Ученик поседује свест о основним сличностима и разликама између своје и циљне културе и препознаје/избегава најкритичније табуе и неспоразуме у комуникацији. Негује позитиван и отворен став према разликама које препознаје између своје и циљне културе.

Напредни ниво

Ученик поседује општа знања о свакодневном животу, друштву и култури страног/страних језика. Разуме утицај природних и друштвених појава на процесе у властитој и циљној култури; разуме положај земаља циљне културе у свету и њихову везу са властитом културом. Прихвата разлике које постоје између властите и циљне културе и уме да прилагоди понашање основним конвенцијама.

Негује став отворености и радозналости према циљној култури / циљним културама и поседује основне вештине за критичко истраживање и разумевање појава циљне и властите културе.

Искази који описују шта ученик/ученица треба да зна и уме у оквиру функционално прагматичке, лингвистичке и интеркултуралне компетенције на основном, средњем и напредном нивоу за први или други страни језик дефинисани су Правилником о општим стандардима постигнућа за крај основног образовања за страни језик који је објављен у "Службеном гласнику РС", бр. 78/2017 од 18.08.2017. године, а ступио је на снагу 26.08.2017. године.

Опште међупредметне компетенције:

1. компетенција за учење;

2. одговорно учешће у демократском друштву;

3. естетичка компетенција;

4. комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на **основном** нивоу.
1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА
ДСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се
саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани.
ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких

елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно
контекстуализованих усмених исказа.
ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно.
ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и
интересовања, породицу, блиско окружење.
ДСТ.1.1.5. Разуме основни смисао најједноставније конверзације, тј. предмет разговора који прати, уколико саговорници говоре довољно
разговетно и споро.
РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА
ДСТ.1.1.6. Препознаје лична и друга имена, као и најуобичајеније интернационализме, разуме фреквентне речи и изразе.
ДСТ.1.1.7. Разуме кратке и једноставне поруке у белешкама, електронским порукама (мејл, СМС).
ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне елементе.
ДСТ.1.1.9. Разуме општи смисао и главне информације у најједноставнијим врстама текстова (натписи, огласи, вести, кратки извештаји,
сервисне информације, временске прогнозе, брошуре, проспекти, рекламе, стрипови), уколико су праћени илустративним елементима и
препознатљивим начином графичког обликовања.
УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ
ДСТ.1.1.10. Чита наглас (изражајно) кратке и једноставне текстове (показујући да прати њихов општи смисао).
ДСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средства приликом поздрављања, представљања,
добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу
саговорника.
ДСТ.1.1.12. Саопштава саговорнику основне информације о себи и најближем окружењу (породица, кућни љубимци, место становања, школа,
хоби).
ДСТ.1.1.13. Најједноставнијим језичким средствима тражи од саговорника одређени предмет.
ДСТ.1.1.14. Најједноставнијим језичким средствима, уз употребу увежбаних фраза, именује и описује људе и ствари из свог непосредног
окружења или везане за лична искуства.
ДСТ.1.1.15. Поставља најједноставнија питања личне природе (о блиским темама, потребама, интересовањима, предметима у нечијем поседу)
и одговара на слична питања саговорника.
ДСТ.1.1.16. Најједноставнијим језичким средствима саопштава шта воли, а шта не и поставља иста/таква питања саговорнику.
ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ
ДСТ.1.1.17. Пише најједноставније податке о себи и лицима из свог блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама.
ДСТ.1.1.18. Пише најкраће и најсажетије белешке о информацијама од непосредног личног интереса (нпр. списак за куповину).
ДСТ.1.1.19. Писаним путем доставља информације о себи или тражи информације о другима.
ДСТ.1.1.20. Пише кратке и једноставне поздраве и поруке (као СМС, путем електронске поште или социјалне мреже).
ДСТ.1.1.21. Повезује неколико кратких исказа у везани текст о блиским темама.
МЕДИЈАЦИЈА
ДСТ.1.1.22. На матерњем језику преноси саговорнику општи смисао јавних натписа и краћих текстова опште информативне природе (плаката,

транспарената, јеловника...).
ДСТ.1.1.23. На матерњем језику саопштава основну тему и најопштији садржај кратког усменог исказа на страном језику.
ДСТ.1.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему и најопштији садржај кратког писаног текста на страном језику.
2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА
ДСТ.1.2.1. Препознаје и разумљиво изговара једноставније гласове и најчешће гласовне групе и познаје основне интонацијске схеме (нарочито упитну).
ДСТ.1.2.2. Правилно записује познату лексику.
ДСТ.1.2.3. Познаје и/или користи ограничени број правилних морфолошких облика и синтаксичких структура у оквиру наученог репертоара језичких средстава.
ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности.
3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА
ДСТ.1.3.1. Познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).
ДСТ.1.3.2. Зна за регије и државе у којима се страни језик користи као већински.
ДСТ.1.3.3. Познаје најзначајније историјске догађаје циљних култура.
ДСТ.1.3.4. Познаје неколико најпознатијих историјских и савремених личности циљних култура; наводи и на матерњем језику даје основне податке о некој личности из циљних култура за коју показује интересовање.
ДСТ.1.3.5. Познаје неколико најпознатијих културних остварења циљних култура; наводи и описује на матерњем језику неколико локација циљних култура за које показује интересовање.
Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на **средњем** нивоу.
1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА
ДСТ.2.1.1. Разуме фреквентне речи и изразе као главне носиоце значења у кратким саопштењима на блиске теме.
ДСТ.2.1.2. Разуме једноставније поруке личне природе.
ДСТ.2.1.3. Разуме једноставнија упутства и поступа у складу с њима.
ДСТ.2.1.4. Разуме краћа саопштења и питања која се односе на блиску и познату тематику.
ДСТ.2.1.5. Разуме предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, непосредном друштвеном окружењу, природној средини.
ДСТ.2.1.6. Разуме спорији, јасно артикулисани монолошки исказ од неколико реченица, уз одговарајуће паузе и понављања.
ДСТ.2.1.7. Разуме основни смисао кратких телевизијских емисија (или других аудио-визуелних записа) о познатим темама, с предвидљивим информацијама, уколико се говори споро и разговетно.
ДСТ.2.1.8. Разуме појединачне речи, једноставне фразе и предвидљиве конструкције у модерној музици.
РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА
ДСТ.2.1.9. Разуме краће поруке личне природе са неколико суштинских информација (писма, мејлови итд.)
ДСТ.2.1.10. Разуме најједноставније савете и упутства која се тичу непосредних потреба (оријентација у простору, употреба апарата, правило игре), праћена визуелним елементима.
ДСТ.2.1.11. Разуме општи смисао и најважније информације у једноставнијим информативним текстовима (новинске вести, брошуре, проспекти, кратке репортаже, кратки прилози на друштвеним мрежама), с блиском тематиком и предвидљивим порукама.

ДСТ.2.1.12. Разуме општи садржај различитих врста нелинеарних интернет текстова, прилагођених узрасту и интересовањима.
ДСТ.2.1.13. Разуме најопштији смисао једноставних прозних и поетских текстова прилагођених узрасту и интересовањима.
ДСТ.2.1.14. Разуме општи смисао једноставнијих текстова модерне музике.
ДСТ.2.1.15. Разуме садржај једноставних рекламних порука уколико не садрже игру речи или неко конотативно/скривено/метафорично
значење.
УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ
ДСТ.2.1.16. Успева да на кратко поведе и/или одржи разговор на блиске и познате теме.
ДСТ.2.1.17. У оквиру размене информација са саговорником о темама од непосредног личног интереса повезује неколико реченица у
смислену целину.
ДСТ.2.1.18. На једноставан начин тражи од саговорника предмет, објашњење, услугу.
ДСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности.
ДСТ.2.1.20. Поставља једноставнија питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица,
другови) и одговара на слична питања саговорника.
ДСТ.2.1.21. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање.
ДСТ.2.1.22. Размењује основне информације о плановима и обавезама.
ДСТ.2.1.23. Формулише љубазне молбе и извињења.
ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ
ДСТ.2.1.24. Пише краће белешке о важним информацијама и тренутним потребама.
ДСТ.2.1.25. Писменим путем тражи или преноси детаљнија обавештења и податке личне природе.
ДСТ.2.1.26. Пише једноставне поруке (у личном обраћању) и објаве (на социјалним мрежама), као и кратка писма пријатељима и познаницима
да би изразио захвалност, извињење и слично.
ДСТ.2.1.27. Пише кратке текстове на блиске теме у којима описује себе, своју породицу и окружење, користећи фреквентне кохезивне
елементе.
МЕДИЈАЦИЈА
ДСТ.2.1.28. На матерњем језику преноси саговорнику општи смисао и појединачне информације краћих и једноставнијих писаних текстова
опште информативне природе.
ДСТ.2.1.29. На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег усменог исказа.
ДСТ.2.1.30. На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег писаног текста.
ДСТ.2.1.31. На страном језику саопштава туристима најједноставније информације коју су тражили од трећег лица (назив улице, број линије у
градском саобраћају, цену).
2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА
ДСТ.2.2.1. Препознаје и разумљиво изговара већину гласова и гласовних група, уз одређена прозодијска ограничења (акценти, интонација,
дужина).
ДСТ.2.2.2. Исправно записује фреквентне и увежбане краће речи, познаје и примењује одређен број основних правописних правила.
ДСТ.2.2.3. Познаје и/или користи једноставније граматичке елементе и конструкције.
ДСТ.2.2.4. Поседује ограничени репертоар готових израза и вишечланих конструкција за исказивање свакодневних конкретних активности и
потреба.
3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ДСТ.2.3.1. Разуме и описује сличности и разлике у свакодневном животу (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).
ДСТ.2.3.2. Познаје основне елементе у области умећа живљења (начин обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл.).
ДСТ.2.3.3. Препознаје најкритичније обрасце понашања које је непримерено/ неприкладно у контексту циљних култура.
ДСТ.2.3.4. Препознаје најчешће стереотипе у вези са својом и циљним културама.
ДСТ.2.3.5. Познаје основне одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински.
ДСТ.2.3.6. Познаје животне услове који владају у појединим екосистемима света (клима, географске одлике и сл.) где се користи страни језик.
ДСТ.2.3.7. Препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости циљних култура.
ДСТ.2.3.8. Представља и укратко описује на циљном језику неколико познатих личности и појава из циљних култура, као и оне за које показује интересовање.
Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на нап ре дном нивоу.
1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА
ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања.
ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом.
ДСТ.3.1.3. Разуме кратко и једноставно монолошко излагање на узрасно адекватне и блиске теме, као и презентације праћене визуелним елементима.
ДСТ.3.1.4. Разуме основни смисао и главне информације радио и телевизијских емисија (или других аудио визуелних записа) о блиским темама, као и тему и основу поруку кратких телевизијских репортажа и документарних филмова помажући се визуелним информацијама.
ДСТ.3.1.5. Разуме општи смисао и фреквентне фразе и изразе једноставнијих текстова модерне музике.
РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА
ДСТ.3.1.6. Разуме општи смисао и релевантне информације на блиске теме у порукама, писмима, мејловима.
ДСТ.3.1.7. Разуме једноставнија упутства у вези с личним потребама и са сналажењем на јавним местима.
ДСТ.3.1.8. Разуме општи смисао и појединачне информације у узрасно примереним информативним текстовима различитих врста и разноврсне тематике, примерене узрасту.
ДСТ.3.1.9. Разуме општи садржај и главне информације различитих врста нелинеарних интернет текстова, прилагођених узрасту и интересовањима.
ДСТ.3.1.10. Разуме информације, главне идеје и поруке фикционалних прича и других форми из области књижевности за младе.
ДСТ.3.1.11. Разуме општи смисао и једноставније формулације у текстовима модерне музике.
ДСТ.3.1.12.Разуме смисао једноставнијих рекламних порука.
УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ
ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје.
ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника.

ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење.
ДСТ.3.1.16. Објашњава оно што не разуме и тражи помоћ (вербалним и невербалним средствима).
ДСТ.3.1.17. Једноставним средствима пореди људе, ствари и појаве.
ДСТ.3.1.18. На једноставан начин и укратко излаже на задату тему или резимира краћи текст (прочитан или одслушан), делимично користећи и језичка средства која се у њему појављују.
ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ
ДСТ.3.1.19. Пише обична и електронска писма у којима с пријатељима и познаницима договара активности и једноставним језичким средствима обрађује/спомиње узрасно релевантне теме.
ДСТ.3.1.20. Саставља краће текстове од неколико повезаних реченица о себи, друштвеном и природном окружењу, аспектима приватног и школског живота.
ДСТ.3.1.21. На једноставан начин описује догађаје и обављене активности.
ДСТ.3.1.22. Пише кратке приче од понуђеног језичког материјала на узрасно адекватне теме.
ДСТ.3.1.23. На једноставан начин резимира или препричава краћи (прочитан или одслушан) текст, у извесној мери користећи и језичка средства која се у њему појављују.
МЕДИЈАЦИЈА
ДСТ.3.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему и појединачне информације нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима.
ДСТ.3.1.25. На матерњем језику преноси саговорнику тему, садржај и главне информације из краћих и једноставнијих писаних текстова (новинских и књижевних), примерених узрасту и интересовањима.
ДСТ.3.1.26. На страном језику саопштава једноставније информације добијене од трећег лица у вези с блиским комуникативним ситуацијама и познатим темама.
ДСТ.3.1.27. На матерњем језику преноси информације, упутства, молбе, савете и сл. Добијене од трећег лица.

2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију.

ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила.

ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога.

ДСТ.3.2.4. Користи фреквентне лексичке елементе који се односе на теме и ситуације из његовог непосредног искуства.

3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика.

ДСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања).

ДСТ.3.3.3. Разуме и избегава основне облике непримереног/неприкладног понашања у контексту циљних култура.

ДСТ.3.3.4. Препознаје да постоји пристрасност у тумачењу културних појава и негује критичко мишљење у њиховом посматрању и разумевању.

ДСТ.3.3.5. Познаје положај земаља у којима се користи страни језик.

ДСТ.3.3.6. Познаје положај циљног језика у глобалном контексту и код нас.

ДСТ.3.3.7. Познаје најтипичније представнике појединих екосистема света где се користи страни језик и доводи их у везу са одликама екосистема.

ДСТ.3.3.8. Препознаје повезаност најважнијих појава из историје циљних култура и опште историје.

ДСТ.3.3.9. Препознаје утицај неколико најзначајнијих личности и дела из друштвене и уметничке историје циљних култура у свету, које доводи у везу са друштвеним и уметничким појавама из наше историје и обрнуто.

(ИЗВОР: ПРАВИЛНИК О ОПШТИМ СТАНДАРДИМА ПОСТИГНУЋА ЗА КРАЈ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА ЗА СТРАНИ ЈЕЗИК ("Сл. гласник РС", бр. 78/2017)**Додатна и допунска настава**

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК - ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљ	Утврдити садржаје са оним ученицима, који нису успели да их усвоје у редовној настави применом индивидуализације како би им се омогућило усвајање програма.
Кораци	Идентификовање ученика који спорије напредују, организација допунског рада (избор садржаја за одређени разред или за одређеног ученика), извођење допунске наставе, праћење ученика.
Начин реализације (облици и методе рада)	Диференцијација задатака Индивидуални рад, рад у пару, рад у групи
Временски оквир	Током школске године

Вредновање – начин коришћења резултата вредновања	Усмена и писмена провера постигнућа ученика, вођење педагошке документације.	
ШЕСТИ РАЗРЕД	Породица, присвојни члан	2
	Становање, обавезе у кући, модални глаголи	3
	Дневна рутина, казивање хронолошког времена, глаголи с префиксима	3
	Путовања, глаголи кретања	2
	Рођендан, редни бројеви	1
УКУПНО		**11**

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК - ДОДАТНА НАСТАВА

Циљ	Проширивање и продубљивање садржаја редовне наставе ради боље комуникације на немачком језику.
Кораци реализације	Уочавање ученика који брже напредују, организација додатног рада (избор садржаја за одређени разред или за одређеног ученика), извођење додатне наставе, праћење ученика.
Начин реализације (облици и методе рада)	Диференцијација задатака Индивидуални рад, рад у пару, рад у групи
Временски оквир	Током школске године
Вредновање – начин коришћења резултата вредновања	Усмена и писмена провера постигнућа ученика, вођење педагошке документације, учешће даровитих ученика на свим нивоима такмичења (школско, општинско, градско, републичко, међународно)

ШЕСТИ РАЗРЕД	Mein Alltag	1
	Wir haben sturmfrei	1
	So ist mein Tag	2
	Meine Pläne	2
	Ich habe Geburtstag	1

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима:

Modul 3 **- Mein Alltag** 36

Modul 4 - **Meine Pläne** 36

Програм се остварује кроз комуникативно-интерактивни приступ. Језички садржаји се усвајају кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину. Граматички садржаји се усвајају индуктивно из низа примера. Током часа се смењују технике и активности, које не би требало да трају дуже од по 15 минута (слушање и реаговање на упутства, рад у паровима, или групама, мануелне активности, вежбе слушања, превођење исказа у гест и геста у исказ, класирање и упоређивање, повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор, попуњавање формулара, писање честитки и разгледница...С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, неопходно је да се оне перманентно увежбавају.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду. Праћење вредновања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању у* основном *образовању и васпитању*.
Три кључне карактеристике формативног оцењивања су учесталост (чешће него сумативно оцењивање), интерактивни карактер (ученици активно учествују) и персонализовани циљеви учења који се прилагођавају резултатима оцењивања.
Методе сумативног оцењивања представљају традиционалан начин процене, тј, оцене постигнућа ученика; спроводи се на крају одређеног периода учења и одвија се просторно и временски независно од самог процеса учења.
Препоручује се да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако да његова повратна информација буде увремењена, конкретна и да буде позитивно интонирана. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба охрабривати да и сами учествују у процени својих постигнућа као и постигнућа других ученика.

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других

разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Назив предмета	**Биологија**
Разред	**VI (шести)**
Циљ	Циљ наставе биологије у основној школи је да ученици упознају основне појмове о живом свету, његовом пореклу и историјском развоју, основним животнимпроцесима, развијају основну научну писменост, логичко расуђивање, објективност и способност критичког мишљења, хигијенске навике и здравствену културу, осећање одговорности за заштиту природе и биолошке разноврсности, свест о властитом положају у природи и потреби одрживог развоја.
Годишњи фонд часова	**72 часа**

Исходи **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**Област/тема**	**Садржаји**
ГФ1- упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелија и нивоу организма; ГФ2- повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; ГФ3- одреди положај органа човека и њихову улогу; ГФ4- цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; ГФ5- користи	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА**	Грађа живих бића – спољашња и унутрашња. Грађа људског тела: хијерархијски низ од организма до ћелије. Једноћелијски организми – бактерија, амеба, ћелија квасца. Удруживање ћелија у колоније. Вишећелијски организми – одабрани примери гљива, биљака и животиња. Основне животне функције на нивоу организма: исхрана, дисање, транспорт и елиминација штетних

лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање готових и самостално израђених препарата ГФ8- табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке ГФ9- разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени.		супстанци, размножавање. Разлике у грађи биљака, гљива и животиња и начину функционисања, као и сличности и разлике у обављању основних животних процеса. Откриће ћелије и микроскопа. Основна грађа ћелије (мембрана, цитоплазма, једро, митохондрије, хлоропласти). Разлика између бактеријске, и биљне и животињске ћелије. Ћелијско дисање, стварање енергије, основне чињенице о фотосинтези.
ЕК1- направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише; ЕК2- размотри односе међу члановима једне популације, као и односе између различитих популација на конкретним примерима ЕК3- илуструје примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средином ЕК4- истражи утицај	**ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ**	Популација, станиште, екосистем, еколошке нише, адаптације, животне форме, трофички односи – ланци исхране. Абиотички и биотички фактори Значај абиотичких и биотичких фактора. Антропогени фактор и облици загађења. Угрожавање живих бића и њихова заштита.

средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; ЕК5- користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата. ЕК7- разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени.		
НЕ1- истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; НЕ2- идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту НЕ3- повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом НЕ4- користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата. НЕ5- табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; НЕ6- разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени.	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА**	Наследни материјал (ДНК, гени). Телесне и полне ћелије. Пренос наследног материјала. Наследне особине (веза између гена и особина, утицај спољашње средине). Индивидуална варијабилност. Природна селекција на одабраним примерима. Вештачка селекција. Значај гајених биљака и припитомљених животиња за човека.

ПР1- групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи; ПР2- одреди положај непознате врсте на „дрвету живота”, на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама; ПР3- користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата ПР4- табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; ПР5- разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА**	Постанак живота на Земљи (прве ћелије без једра, постанак ћелија са једром и појава вишећеличности). „Дрво живота“ (заједничко порекло и основни принципи филогеније, сродност и сличност). Организми без једра. Организми са једром. Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота”.
ЧЗ1- прикупи податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њихових истраживања ЧЗ2- одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања инфекција ЧЗ3- доведе у везу	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ**	Обољења која изазивају, односно преносе бактерије и животиње. Бактерије и антибиотици. Путеви преношења заразних болести. Повреде и прва помоћ: повреде коже, убоди инсеката и других бескичмењака, тровање храном, сунчаница, топлотни удар.

измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци Ч34- збрине површинске озледе коже, укаже прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекарску помоћ кад процени да је потребна Ч35- повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по животну средину и људско здравље и делује личним примером у циљу заштите животне средине; Ч36- користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата.		Превенција и понашање у складу са климатским параметрима. Последице болести зависности – алкохолизам..

Кључни појмови: жива бића, морфологија, анатомија, једноћелијски организми, бактерија, амеба, квасац, колоније,вињни органи, вишећелијски организми (вишећелијске алге, гљиве, биљке, животиње), гљиве, хифе, мицелијум,бескичмењаци, кичмењаци, животне функције (исхрана, дисање, транспорт супстанци, излучивање, размножавање), ћелија, микроскоп, ћелијска мембрана, органеле, митохондрије, хлоропласти, вакуоле, једро, енергија, ћелијско дисање, фотосинтеза, животна средина, биотоп, биоценоза, екосистем, популација, еколошка ниша, животна форма, адаптација, ендемске врсте, космополитске врсте, еколошки фактори (биотички, абиотички, антропогени), биодиверзитет, ДНК, гени, гамети, гонаде, наслеђивање, варијабилност, природна и вештачка селекција, биолошка еволуција, дрво живота, каријес, туберкулоза, салмонелоза, полно преносиве болести, антибиотици, пастеризација, стерилизација, пандемија,

епидемија, изазивачи болести, преносиоци болести, прва помоћ, метеоропате, болести зависности, алкохолизам.

Опште предметне компетенције:

Опште предметне компетенције:

Компетенција за учење:

Има позитиван и одговоран однос премаучењу.

Мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење; разликује битно однебитног, изражава и образлажеидеје.

Користи различите изворе информација и има критички однос премањима.

Примењује одговарајуће начине учења у складу са циљевима, садржајем, интересовањима, условима ивременом.

Способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања; користи могућности ваншколског учења; негује и развија личнаинтересовања.

Рад с подацима иинформацијама:

Зна да је за разумевање појава и догађаја и доношење компетентних одлука потребно имати релевантне и поуздане податке и разликује податак/ информацију од њиховогтумачења.

Користи податке из различитих извора, начине добијања података и на основу тога процењује њихову поузданост и препознаје могуће грешке уз помоћнаставника.

Користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их, повезујући их са претходним знањем из различитихобласти.

Комуникација:

Познаје различите облике комуникације и њихове одлике (усмену и писану, невербалну, телефоном, преко интернетаитд.).

Уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене.

Уважава саговорника реагујући на оно што говори, а не на његовуличност.

Изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументованначин.

Користи на одговарајући и креативан начин језик и стил који је специфичан за различите дисциплине; кроз комуникацију негује културу изражавања и чува језичкиидентитет.

Уме да саслуша излагање саговорника до краја и безупадица.

Одговорно учешће у демократском друштву:

Има позитиван став према поштовању људских права ислобода.

Зна дечја и основна људска права и одговорности, уме да препозна њихово кршење и способан је да их аргументованобрани.

Понаша се одговорно, хумано и толерантно удруштву.

Примењује процедуре демократског друштва у одлучивању и избору; поштује одлуке већине и уважава мишљењамањине.

Негује своју националну културну баштину и активно учествује у интеркултуралномдијалогу.

Промовише позитивне вредности друштва у различитим активностима (нпр. хуманитарне, еколошке, културно-уметничке акције; борба против насиља и дискриминације по било ком основу (нпр. верском, националном, родном, узрасном, етничком...); акције против болести зависности, злостављања животињаитд.).

Естетичка компетенција:

Показује позитиван однос према сопственој и култури других заједница, упознаје и разуме њихове вредности, повезује културну и природну баштину са историјским и географским контекстом и доприноси очувању природних и културнихдобара.

Препознаје и развија сопствене стваралачке способности и креативносту свим уметничким и неуметничким пољима свогделовања.

Употребљава основне појмове, схеме и правила који припадају теоријама уметничких грана које постоје у основномобразовању.

Решавање проблема:

Препознаје проблем, рашчлањује проблемску ситуацију на делове и уочава везе и односе између њих у светлу претходно стечених знања у оквиру различитих предмета и ваншколскогискуства.

Планира стратегију решавања проблема (претпоставља решења, планира редослед активности, избор извора информација, средстава/опреме коју ће користити, са ким ће сарађивати, са ким ће секонсултовати).

Решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењем различитих предмета и ваншколскимискуством.

Самостално или консултујући друге особе (вршњаке, наставнике, родитеље) преиспитује начин решавања проблема, алтернативне начине решавања, тачност и прецизнострешења.

Формулише објашњења и закључке на основу резултата до којих је дошао/дошла у раду, презентује их и дискутује са другим особама и преиспитује их у светлу добијених коментара. Стечена нова сазнања и вештине повезује у јединствену целину сапретходним.

Проверава применљивост решења у пракси и користи стечена знања и вештине у новимситуацијама.

Сарадња:

активно и конструктивно учествује у раду групе илипара,

поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу угрупи

или пару,

доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима илигрупе,

одговорно и савесно извршава заједничке активности стављајући интересе групе изнадсопствених,

критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи резултатерада.

Дигитална компетенција:

Уме да претражује, критички анализира и систематизује информације у електронском облику користећи одговарајућа средства ИКТ.

Уме да представи, организује и обликује одређене информације користећи на ефикасан начин могућности ИКТсредства.

Приликом решавања проблема уме да одабере средство ИКТ и да га користи на одговарајућиначин.

Ефикасно користи ИКТ за комуникацију исарадњу.

Препознаје предности, ризике и опасности по себе и друге и одговорно поступа при коришћењу ИКТ.

Одговоран однос према околини:

Сагледава које активности (обрасци понашања), на личном нивоу, нивоу заједнице и глобалном нивоу, могу унапредити стање и квалитет животне средине и природе.

Активно се укључује у друштвене акције у школи и заједници које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и ка одрживом развоју.

Одговоран однос према здрављу:

Бира стил живота и навике имајући на уму добре стране и ризике тог избора. Разуме да је стил живота ствар личног избора и преузима одговорност за свој избор.

<u>Специфичне предметне компетенције</u>:

Ове компетенције се односе на: овладавање знањима и вештинама о јединству живота на Земљи, његовој разноврсности, као и о месту и улози човека у природи; примену стечених знања и вештина у свакодневном животу, превасходно у очувању сопственог здравља и одабиру квалитетног начина живота; стицање знања, вештина и формирање ставова који ће допринети екологији заштите животне средине, очувању биодиверзитета и постизању одрживог развоја.

Основни ниво

На основном нивоу ученик: Уме тачно да дефинише заједничке особине живих бићаи може да препозна по чему је живот на Земљи јединствен. Зна основне чињенице о грађи и

функцији живих бића. Познаје основне чињенице о најчешћим болестима и повредама и уме да избегне ситуације које доводе до болести и повреда, као и да правилно реагује и потражи адекватну помоћ. Уме да наведе основне појмове и чињенице о организацији наследног материјала. Познаје основне чињенице о биодиверзитету, његовој угрожености и начинима заштите. Познаје разноврсност живог света непосредне околине и одговорно се односи према њему.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик: Разуме повезаност грађе и функције живих бића. Уме да уочи везу између грађе и физиологије човека и оспособљен је да примени стечена знања у свакодневном животу у очувању здравља. Уочава место и улогу човека у природи и његову одговорност за последице развоја човечанства. Може да уочи везуизмеђу узрока и последица загађења животне средине и на основу тога разумепотребу заштите животне средине. Користи знања о разноврсности живог светасвоје околине ради побољшања квалитета сопственог живота. Познаје разноврсности живог света Србије и одговорно се односи према њему.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик: Способан је да направи упоредни преглед грађе и функције појединих група организама. Вреднује основне чињенице о пореклу живота на Земљи и човека на основу познавања еволуционе биологије. Разуме основне чињенице о јединству и разноврсности живота на Земљи. Анализира накоји начин долази до поремећаја у нормалном функционисању организма, а што доводи до нарушавања здравља и способан је да заступа здраве животне навике. У стању је да уочи узроке и анализира последице загађења и да учествује у различитим акцијама заштите, обнове и унапређења животне средине. Поседујеодговоран став према животној средини у складу са принципима одрживог развоја. Компетенција се односи на овладавање знањима и вештинама при поставци и у реализацији практичног и/или лабораторијског рада, током које се ученик оспособљава да самостално и/или у групи: посматра,систематски сакупља и обрађује биолошки материјал, анализира и интерпретира добијене информације.

На основном нивоу ученик: Уме да наведе и опише различите методе, технике и средства рада који се могу користити у практичном и/или лабораторијском истраживању. Познаје основне фазе у истраживању (посматрање, уочавање, праћење, описивање, закључивање).

Зна да објасни важност примене метода практичног и лабораторијског рада у свакодневном животу.

На средњем нивоу ученик: Оспособљен је да користи више извора информација током истраживачког поступка и да примењује различите методе, технике и средства за посматрање и сакупљање података. Уме безбедно да рукује лабораторијским прибором и опремом за теренски и практичан рад и уме да на адекватан начин (усмено, писмено, графички) прикаже резултате истраживања.

На напредном нивоу ученик: Способан је да самостално планира и реализујеједноставно истраживање, уме да протумачи и процени резултате истраживања,оспособљен је да самостално напише извештај о реализованом практичном и/или лабораторијском истраживању (са изведеним закључком) и да га презентује; уме да вреднује резултате свога рада.

Опште међупредметне компетенције:

1. компетенција за учење;

2. одговорно учешће у демократском друштву;

3. естетичка компетенција;

4. комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

Корелације:

Унутар предмета:

- корелација са градивом петог разреда- ћелија, оптички инструменти, особине живих бића, итд
- корелација са градивом седмог разреда- еволуција органских система, обољења (бактеријска, вирусна, чија су изазивачи и преносиоци животиње), еколошки фактори, популација, ланци исхране
- корелација са градивом седмог и осмог разреда- болести зависности
- корелација са градивом осмог разреда у наставној теми Живот у екосистему, веза са екологијом и основним оринципима екологије (прилагођавање, природна селекција), као и утицајем човека на окружење

Између предмета:

- српски језик и књижевност – израда домаћих задатака есејског типа, рад са текстом и обрада текста приликом израде презентација, читање и разумевање текста, издвајање кључних речи и најважнијих појмова
- математика- рад са табелама, решавање Венових дијаграма
- информатика и рачунарство- примена ИКТ технологија у изради домаћих задатака, прикупљању података и информација, фотографија и видео клипова
- ликовна култура- израда паноа, плаката, цртежа, модела
- географија- употреба географских карти за одређивање распрострањености одређених група животиња, посебно ендемичних и реликтних врста
- историја- еволуција (постанак живота на Земљи)
- физика- примена физичких закона
- физичко васпитање- у оквиру теме Човек и здравље- утицај физичке активности на раст и развој и здравље човека

Корелација биологије са другим наставним предметима планираће се током школске године што ће бити евидентирано у месечним плановима.

Образовни стандарди:

ТЕМА: ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА

Основни ниво:

БИ.1.1.1. уме да наведе основне карактеристике живог света

БИ.1.1.3. препознаје основне сличности и разлике у изгледу и понашању биљака и животиња

БИ.1.2.1. зна да су најмањи организми саграђени од једне ћелије у којој се одвијају сви карактеристични животни процеси и зна основне карактеристике грађе такве ћелије
БИ.1.2.2. зна да је ћелија најмања јединица грађе свих вишећелијских организама у чијим одељцима се одвијају разноврсни процеси, и зна основне карактеристике грађе тих ћелија
БИ.1.2.3. зна основне карактеристике грађе биљака, животиња и човека и основне функције које се обављају на нивоу организма

БИ.1.2.4. познаје основну организацију органа у којима се одвијају различити животни процеси

БИ.1.3.3. зна да свака ћелија у организму садржи генетички материјал

БИ.1.5.1. зна основне мере за одржавање личне хигијене и хигијене околине и разуме зашто је важно да их се придржава

БИ.1.6.1. уме да разликује и користи једноставне процедуре, технике и инструменте за прикупљање података у биологији (посматрање, бројање, мерење)

БИ.1.6.2. уме да по упутству и уз помоћ наставника реализује једноставно истраживање, попуни формулар, прикаже резултате у табели/графикону и извести о резултату

БИ.1.6.3. зна како да се понаша у лабораторији и на терену и правила о раду и безбедности рада

Средњи ниво

БИ.2.1.1. примењује критеријуме за разликовање живог од неживог на карактеристичном биолошком материјалу (препаратима, огледима)

БИ.2.2.1. разуме да постоје одређене разлике у грађи ћелија у зависности од функције коју обављају у вишећелијским организмима (разлике између биљне и животињске

ћелије, између коштане и мишићне ћелије и сл.)

БИ.2.2.3. зна карактеристике и основне функције спољашње грађе биљака, животиња и човека

БИ.2.5.1. познаје основне механизме деловања превентивних мера у очувању здравља

БИ.2.6.1. уме да уз навођење реализује сложено прикупљање података, систематизује податке и извести о резултату

БИ.2.6.3. уме, уз помоћ наставника, да прави графиконе и табеле према два критеријума уз коментар резултата

Напредни ниво

БИ.3.6.1. разуме значај и уме самостално да реализује систематско и дуготрајно прикупљање података

БИ.3.6.2. уме да осмисли једноставан протокол прикупљања података и формулар за упис резултата

ТЕМА: ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ

Основни ниво

БИ.1.4.1. препознаје основне еколошке појмове (животна средина, станиште - биотоп,животна заједница - биоценоза, популација, еколошка ниша, екосистем, биом,биосфера) и зна најопштије чињенице о њима

БИ.1.4.2. препознаје утицаје појединих абиотичких и биотичких фактора на организме и популације

БИ.1.4.3. уме на задатом примеру да одреди материјалне и енергетске токове у екосистему, чланове ланаца исхране и правце кружења најважнијих супстанци (воде,угљеника, азота)

БИ.1.4.4. препознаје животне услове који владају у карактеристичним екосистемима Србије и најважније представнике врста које их насељавају

Средњи ниво

БИ.2.4.1. употребљава еколошке појмове у опису типичних ситуација у природи

БИ.2.4.4. зна да у природи постоји кружење појединих супстанци (воде, угљеника и азота)

Напредни ниво

БИ.3.4.1. уме да објасни како различити делови екосистема утичу један на други као и међусобне односе популација у биоценози

БИ.3.4.4. разуме просторну и временску организацију животних заједница и популација

БИ.3.4.5. предвиђа на основу задатих услова средине тип екосистема који у тим условима настаје

ТЕМА: НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА

Основни ниво

БИ.1.3.1.разуме да јединка једне врсте даје потомке исте врсте

БИ.1.3.2.зна основне појмове о процесима размножавања

БИ.1.3.5. зна основне принципе наслеђивања

Средњи ниво

БИ.2.3.2. разуме механизам настанка зигота

БИ.2.3.3. разуме зашто потомци личе на родитеље и њихове претке, али нису идентични са њима

БИ.2.3.4. зна да на развиће организама поред генетичког материјала утиче и средина

Напредни ниво

БИ.3.3.1. разуме разлику између телесних и полних ћелија у погледу хромозома и деоба

БИ.3.3.3. зна функцију генетичког материјала и његову основну улогу у ћелији

ТЕМА: ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА

Основни ниво

БИ.1.1.4. уме да наведе називе пет царстава и познаје типичне представнике истих

Средњи ниво

БИ.2.1.4. уме да објасни везу између промена у просторном и временском окружењу и промена које се дешавају код живих бића у околностима када делује мањи број чинилаца на типичне заједнице живих бића или организме

Напредни ниво

БИ.3.1.2. уме да објасни зашто је нешто класификовано као живо или као неживо

БИ.3.1.3. разуме критеријуме по којима се разликују биљке и животиње и уме да их примени у атипичним случајевима

БИ.3.6.2. уме да осмисли једноставан протокол прикупљања података и формулар за упис резултата

ТЕМА: ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ

Основни ниво

БИ.1.2.4. познаје основну организацију органа у којима се одвијају различити животни процеси

БИ.1.5.4. разуме зашто је важно да се придржава званичних упутстава која се односе на заразне болести (епидемије и пандемије)

БИ.1.6.1. уме да разликује и користи једноставне процедуре, технике и инструменте за прикупљање података у биологији (посматрање, бројање, мерење)

БИ.1.6.3. зна како да се понаша у лабораторији и на терену и правила о раду и безбедности рада

Средњи ниво

БИ.2.5.4. зна механизме којима загађење животне средине угрожава здравље човека

БИ.2.6.3. уме, уз помоћ наставника, да прави графиконе и табеле према два критеријума уз коментар резултата

Напредни ниво

БИ.3.5.5. познаје симптоме и главне карактеристике болести метаболизма и узроке због којих настају (гојазност, анорексија, булимија, шећерна болест)

БИ.3.6.1. разуме значај и уме самостално да реализује систематско и дуготрајно прикупљање података

ДОДАТНА И ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава

Годишњи фонд часова: 36

Циљ: Допунска настава се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање,са циљем разумевања, препознавања, отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања,умења и вештина из наставног градива.

Исходи **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**Област/тема**	**Садржаји**
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 2. Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3. Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 4. Идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење. 5. Једноставним цртежом приказује биолошке објекте које посматра и истражује и означава кључне детаље 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА**	- Грађа живих бића - Грађа људског тела - Удруживање у колоније. Вишећелијски организми - Гљиве - Биљке - Животиње - Основне животне функције на нивоу организма - Откриће ћелије и микроскопа - Основна грађа ћелије. Разлике између ћелија бактерија, биљака и животиња - Ћелијско дисање, фотосинтеза
1.Истражује особине живих	**ЖИВОТ У**	- Животна средина, биотоп,

бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 2.Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3.Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 4. Идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење 5.Једноставним цртежом приказује биолошке објекте које посматра и истражује и означава кључне детаље 9.Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата	**ЕКОСИСТЕМУ**	популација - Еколошки фактори
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА**	- Наследни материјал - Наследне особине - Природна и вештачка селекција

2.Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3.Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 5. Једноставним цртежом приказује биолошке објекте које посматра и истражује и означава кључне детаље 6. Прикупља податке о варијабилности организама унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и изводи једноставне закључке 7. Разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота 8. Поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у		

истраживању, обради података и приказу резултата		
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 2. Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3. Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 4. Идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата 10. Доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности живих бића на Земљи	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА**	- Постанак и развој живота на Земљи - Дрво живота

11. Направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу 12. Предлаже акције бриге о биљкама и животињама у непосредном окружењу, учествује у њима, сарађује са осталим учесницима и решава конфликте на ненасилан начин 13. Илуструје примерима деловање људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава		
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата 14.Идентификује елементе здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегава ризична понашања.	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ**	- Болести које изазивају бактерије - Болести које изазивају или преносе животиње - Болести зависности-алкохолизам

Додатна настава

Годишњи фонд часова: 36

Циљ: Додатни рад се организује за ученике који показују веће интересовање и жељу за новим сазнањима која превазилазе оквире предвиђене планом и програмом, са циљем повезивања и примене научеог у свакодневном животу.

Исходи **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**Област/тема**	**Садржаји**
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 2. Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3. Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 4. Идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење. 5. Једноставним цртежом приказује биолошке објекте које посматра и истражује и	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА**	- Грађа живих бића - Грађа људског тела - Удруживање у колоније. Вишећелијски организми - Гљиве - Биљке - Животиње - Основне животне функције на нивоу организма - Откриће ћелије и микроскопа - Основна грађа ћелије. Разлике између ћелија бактерија, биљака и животиња - Ћелијско дисање, фотосинтеза

означава кључне детаље 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата		
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 2.Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3.Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 4. Идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење 5.Једноставним цртежом приказује биолошке објекте које посматра и истражује и означава кључне детаље 9.Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради	**ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ**	- Животна средина, биотоп, популација - Еколошки фактори

података и приказу резултата		
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 2.Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3.Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 5. Једноставним цртежом приказује биолошке објекте које посматра и истражује и означава кључне детаље 6. Прикупља податке о варијабилности организама унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и изводи једноставне закључке 7. Разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота 8. Поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА**	- Наследни материјал - Наследне особине - Природна и вештачка селекција

фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата		
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 2. Групише жива бића према њиховим заједничким особинама 3. Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића 4. Идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА**	- Постанак и развој живота на Земљи - Дрво живота

резултата 10. Доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности живих бића на Земљи 11. Направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу 12. Предлаже акције бриге о биљкама и животињама у непосредном окружењу, учествује у њима, сарађује са осталим учесницима и решава конфликте на ненасилан начин 13. Илуструје примерима деловање људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава		
1.Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада 9. Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата 14.Идентификује елементе	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ**	- Болести које изазивају бактерије - Болести које изазивају или преносе животиње - Болести зависности-алкохолизам

здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегава ризична понашања.		

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима

Редни број	**Наставна тема**	**Број часова за**						
		обраду	**утврђивање**	**вежбе**	**дебату**	**проверу знања**	**систематизацију**	**укупно**
I	**Јединство грађе и функције као основа живота**	15	10	9	-	2	-	36
II	**Живот у екосистему**	7	4	4	-	1		16
III	**Наслеђивање и еволуција**	3	1	1	-	-	1	6
IV	**Порекло и разноврсност живота**	3	1	1	-	1	-	6
V	**Човек и здравље**	4	1	2	-	-	1	8
Свега		**32**	**17**	**17**	**0**	**4**	**2**	**72**

Начин остваривања програма

ТЕМА: ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА

- За достизање исхода акценат треба ставити на ученичко истраживање основних сличности и разлика спољашње и унутрашње грађе и функционисања различитих живих бића. Препоручује се да се хијерархијски низ сложености обради од нивоа организма ка ћелији, на примеру грађе човека, с обзиром да је грађа људског тела најпогоднија за разумевање на овом узрасту. Ученици треба да разумеју да се наше тело састоји од органа, међусобно повезаних у системе, да системи обављају животне функције, да се органи састоје од група повезаних ткива, а ткива од група ћелија. Дакле, у објашњавањима грађе живих бића требало би се кренути од макронивоа, тј. видљивог (уз опис функције органа), ка саставним деловима (до ћелије).

- При обради хијерархијског низа не препоручује се обрада типова ћелија и подела ткива на типове. Потребно је само да се разуме хијерархија грађе вишећелијског организма и да ученици схвате разлику између ћелије и ткива, и органа и система органа, и то на блиским примерима (на пример, систем органа за дисање, варење, итд. – код човека).

- За упоредни преглед спољашње грађе човека и других животиња и биљака, кад год је могуће треба обрађивати примере из непосредног окружења (парк, школско двориште, место становања...). - Потребно је водити рачуна да се ученици хумано опходе према живим бићима које истражују. Уколико се ради о животињама, треба поступати у складу са Законом о добробити животиња (Закон о добробити животиња, Службени гласник Републике Србије, члан 44. „Огледи на животињама у образовне сврхе могу се спроводити само ако не проузрокују бол, патњу, страх, стрес, повреду или смрт животиња. У основним и средњим школама дозвољено је обављати вежбе на живим животињама које су опсервативног карактера").
- Разлике у грађи и начину функционисања и сличности и разлике у обављању основних животних функција вишећелијских организама требало би обрадити упоредно на одабраним представницима биљака, гљива и животиња.
- Приликом обраде биљних органа потребно је посветити пажњу улогама, а грађом и типовима органа (листова, стабала...) не треба се бавити детаљно. Ђаци, кроз вежбе, могу

да уочавају разлике између тих органа на примерцима биљака различитих врста. Важно је да ученик што више самостално „открива“, на пример успостави везу између грађе и облика зуба са начином исхране, установи путеве тока воде кроз биљку кроз извођење огледа (биљка у обојеној води) итд. Израдом упоредног прегледа грађе различитих организама ученици ће моћи лакше да уоче сличности и разлике спољашње грађе. На сличан начин се могу поредити и основне животне функције биљака, животиња и гљива.

- Потребно је пажљиво описати вишећеличност, тј. направити разлику између „удруживања ћелија у колоније” (присутна и код појединих прокариотских ћелија и код неких примарно једноћелијских еукариота) и правих вишећелијских организама код којих постоје ткива (и органи). Најбољи начин да се ова разлика подвуче јесте објашњење да код примарно једноћелијских облика, свака ћелија може самостално да обавља све животне функције, као и да самостално опстане у животној средини, док код вишећелијских организама постоји „подела посла” међу ћелијама, па стога појединачне ћелије, изван целог организма, не могу опстати. Појавом епитела, спољашњег слоја ћелија, у еволуцији вишећеличности, успоставља се разлика између организма (индивидуе) и колоније, и јасно разграничава унутрашњост тела од околне средине. Препорука је да се уместо термина „колонијални организми”, користити термин „удруживање ћелија у колоније”.
- За изучавање грађе ћелија и ткива треба користити школски микроскоп. У складу са могућностима, потребно је фаворизовати индивидуални ангажман ученика у изради микроскопских препарата и микроскопирању. Препорука је да се грађа ћелије обрађује путем самостално израђених, као и виртуелних модела ћелије (коришћењем ИКТ-а, разних едукативних платформи на интернету, youtube…). Потребно је нагласити улогу и значај мембрана у ћелији, као и да вакуоле постоје и у биљној и у животињској ћелији. Осим тога, треба обрадити и цитоплазму, једро, митохондрије и хлоропласте. При обради једра, требало би, као наследни материјал, поменути ДНК и гене (без залажења у детаље), да би се у оквиру области *Наслеђивање и еволуција* довели у везу са наслеђивањем особина током размножавања. При обради хлоропласта, треба поменути зелени пигмент хлорофил и његову основну улогу. Након обраде грађе ћелије треба обрадити основне процесе који се одвијају у ћелији: ћелијско дисање, стварање енергије, основне чињенице о фотосинтези. Фотосинтезу треба обрадити на примеру биљака, док организме, као нпр. алге и модро-зелене бактерије, треба само поменути као фотосинтетичке организме. При

обради ћелијског дисања и фотосинтезе треба имати у виду да ученици овог узраста нису још учили хемију, па у том смислу треба прилагодити и ниво обраде ових садржаја. Организми који су задржали једноћелијски облик организације могу се обрадити на примерима: модрозелена бактерија, амеба и ћелија квасца.
- Достизање исхода је могуће кроз различите вежбе и практичне активности ученика као нпр. израда плаката (људско тело, упоредни преглед спољашње грађе: човек, један кичмењак, један бескичмењак, биљка, гљива), квиз (нпр. Чији су зуби?), мерење пулса при мировању и физичкој активности, испитивање тока воде кроз биљку, дисековање цвета, размножавање биљака семеном и пелцером, микроскопирање ћелија квасца/инфузоријума/самостално направљених препарата, употреба едукативних филмова (нпр. Живот у капи воде) итд.

ТЕМА: ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ

- Знања и искуства ученика стечена у првом циклусу и претходном разреду, треба проширити и надоградити појмовима: животна средина, популација, екосистем и еколошка ниша. Ученици треба да их јасно разликују. Не препоручује се обрада особина популације (бројност, густина...) и подела екосистема на типове. Обрада може да буде праћена радионичарским, односно групним радом. Ученицима се могу понудити велики цртежи различитих и репрезентативних екосистема попут језера, ливаде и шуме и мале слике карактеристичних врста и њихових адаптација на одређена станишта које су истражили у петом разреду, са задатком да мале слике залепе на велике, како би се дочарале еколошке нише. Простор који те врсте насељавају у екосистему се може обележити и бојама (слично немим картама у географији). На истом материјалу стрелицама могу да дочарају и ланце исхране. Може се обрадити и спратовност (вертикална и хоризонтална) са узроцима распоређивања по спратовима. Препорука је да се теме обрађују уз више вежби теренског типа (школско двориште, оближњи парк...).

На пример: ученици у школском дворишту, на скици површине дворишта, обележавају договореним симболима уочене организме, животне форме и/или адаптације, а на следећем часу раде на приказивању резултата.
- Сумирањем резултата свих парова/група стичу целовиту слику о значењу еколошких

појмова које изучавају. Задаци за ученике/парове/групе типа *Истражи и прикажи* могу да буду добар показатељ у којој мери су ученици разумели основне еколошке појмове. Истраживање може да подразумева неким ученицима познат терен, научно популарну литературу, интернет. Начин приказа резултата може бити задат или по слободном избору. Важно је да се обезбеди час за презентовање резултата истраживања, као и да ученици сами процене квалитет и добију повратну информацију од наставника. Акценат треба ставити на односе размножавања када су у питању јединке исте популације и трофичке односе када су у питању јединке различитих популација.

- Приликом обраде абиотичких фактора, не треба инсистирати на груписању у едафске, орографске и климатске, већ пажњу треба усмерити на њихов утицај на раст и развиће. Ученици би могли да гаје биљке под одређеним условима, нпр. засеју зрна пшенице на различите подлоге (песак, црница – земља за цвеће), па једну биљку заливају превише, другу премало, једну изложе расту без светла, друга расте на светлу, итд. Резултати огледа представљају очигледан утицај абиотичких фактора. Значај абиотичких и биотичких фактора се може обрадити и кроз истраживање адаптација животиња, сличних оним који су обрађивани у петом разреду, а кроз примере односа исхране и компетиције.
- Антропогени фактор треба обрадити кроз различите облике загађења, без улажења у хемијске процесе јер ученици немају потребна знања из ове области. Као један од биотичких фактора, антропогени фактор може имати негативан и позитиван ефекат. Негативан ефекат би се могао проучити на пшеници израслој у оптималним условима, коју би заливали нпр. сирћетом, раствором детерџента, уљем, посипали лишће песком (или пудером), са задатком да посматрају последице таквог третмана, упоређују са контролом и изведу закључак. Негативан антропогени ефекат би се могао обрадити и у саставу области *Човек и здравље* кроз оглед „прављење вештачког смога у тегли“. Уз помоћ батеријске лампе лако може да се дочара загађење ваздуха, које се може понекад видети у сумрак испод сијалице бандере, а може се повезати са утицајем на здравље органа за дисање. Позитиван антропогени ефекат се може повезати, између осталог, и са вештачком селекцијом.
- Требало би укључивати ученике у активности за заштиту животне средине, мотивисати их да предлажу акције и да на своје вршњаке делују личним примером.

ТЕМА: НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА

- Надограђивање претходно стечених знања о узроцима различитости јединки у једној популацији. Додатно, у шестом разреду ће ова знања бити употребљена за разумевање улоге индивидуалне варијабилности у адаптирању организама на услове животне средине и, последично, еволуцији живог света.
- Будући да је у петом разреду започета тема о наслеђивању, тј. о томе да потомци личе на своје родитеље, као и да је у шестом разреду планирано да се обрађује грађа ћелија, требало би увести појмове ген и ДНК (у једру или ван једра код прокариота). Осим појмова ДНК, ген и наследна особина, не препоручује се увођење појмова као што су хромозом, нуклеотид, генотип, фенотип. Гени се могу представити као делови ДНК који носе информације о особинама, а деобу ћелија, без било каквих детаља о митози и мејози, као начин преноса и расподеле наследног материјала оличеног у ДНК и генима. Довољно је нагласити да у деобама телесних ћелија настају „ћерке“ ћелије које су идентичне ћелији од које су настале (по садржају наследног материјала) и да је деоба телесних ћелија нужна за развиће вишећелијског организма. С друге стране, ћелијска деоба при којој настају гамети (специјализоване ћелије у вишећелијском организму), подразумева да се количина наследног материјала преполови. Спајањем два гамета, поново се успоставља дупла количина наследног материјала који ће имати телесне ћелије потомачког организма. С обзиром да родитељи имају различите варијанте гена, потомак ће имати нову комбинацију гена и другачије особине. За размножавање једноћелијских организама, у поређењу са вишећелијским, треба поменути само сличност са деобом телесних ћелија вишећелијских организама.

Комбиновање различитих гена родитеља у потомству треба повезати са индивидуалном варијабилношћу, која је обрађена и у петом разреду. У овом контексту поменути да особине јединке зависе и од наслеђених гена и од животне средине (примери су већ дати и у петом разреду, а овде их треба проширити – нпр. већа количина хране коју узима нека јединка доводи до веће телесне масе и димензија, без обзира на наслеђене гене).

- Индивидуалну варијабилност организама у популацији (појам популације је обрађен у области *Живот у екосистему*) овде треба повезати са механизмом природне селекције, као еволуционим механизмом који доводи до адаптирања организама на услове животне средине (повезати са темама у области *Живот у екосистему*). С обзиром да у једној

популацији постоје разлике између јединки у бројним особинама, оне јединке са особинама које им омогућавају да у датим условима животне средине боље преживљавају и, самим тим, више се репродукују, више ће својих гена пренети у наредну генерацију (имаће више потомака) у односу на јединке које имају другачије особине. Примери се могу односити на дебљину крзна код организама у хладним пределима (јединке у популацији са дебљим крзном боље преживљавају од оних са танким крзном) или еволуцију мимикрије (јединке са обојеношћу тела која их боље камуфлира у животној средини, биће мање уочљиве за предаторе). Потребно је подстицати ученике да сами пронађу примере о деловању природне селекције.

- У оквиру обраде вештачке селекције, препорука је да ученици сами истраже које су биљке и животиње људи почели припитомљавати у прошлости и због чега. Овим се ученицима скреће пажња да је вештачка селекција пре свега занимљив биолошки феномен, али да је такође имала и историјски, социолошки и културолошки значај важан за развој људске заједнице. Обрада теме на овај начин допринеће не само повећању знања из биологије, већ и подизању нивоа опште културе и информисаности ученика. При обради ове теме, посебно нагласити користи праксе вештачке селекције за данашње људе и животну средину.

- Препорука је да природну и вештачку селекцију треба реализовати кроз обраду и табеларно и графичко приказивање неколико различитих примера, са обавезним извођењем закључака. Потребно је ученике подстицати да истражују нове примере индивидуалне варијабилности и резултате прикажу одељењу.

ТЕМА: ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА

- Ученици треба да усвоје је да су сви организми који данас живе на Земљи потомци заједничког претка, који је био једноћелијски организам без формираног једра (нагласити чињеницу да и данас постоје слични организми). Требало би поменути само оквирни период за који се везује постанак живота на Земљи (од пре 3,8 до 4,5 милијарди година), без помињања назива геолошких доба, јер ће се она обрађивати у старијим разредима. Користећи већ усвојена знања ученика о грађи једноћелијских организама (у области *Јединство грађе и функције као основа живота*), требало би обрадити улогу ћелија без

једра и ћелија са једром у појави вишећеличности (и појаву биоенергетских органела, митохондрија и хлоропласта, у ћелијама). Пажљиво би требало описати вишећеличност, јер се она односи на ткива, али и на удруживање појединих прокариотских ћелија (не треба помињати термине биофилмови и плаке) и удруживање еукариотских ћелија у колоније, често са поделом рада међу ћелијама, или у једноставне организме на ћелијском нивоу организације (нпр. сунђери). Потребно је нагласити да се важним догађајем у еволуцији вишећеличности сматра појава епитела, који прави разлику између организма (индивидуе) и колоније.

- При разврставању и груписању живог света, треба користити филогенетски приступ, односно заједничко порекло, принцип сродности и сличности. Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота" треба да има логички след, који произилази из знања о грађи ћелија. Полазећи од заједничког претка у основи дрвета, треба издвојити грану која води ка данашњим организмима без једра (нпр. бактерије и модрозелене бактерије из домена Bacteria) и грану која представља организме са једром (домен Eucaria). У оквиру организама са једром, треба издвојити гране једноћелијских (са хлорофилом – нпр. алга хлорела и без хлорофила – нпр. амеба), као и вишећелијских организама. Како се вишећеличност у току еволуције појавила у оквиру неколико посебних група, неке групе организама имају хлорофил (биљке, вишећелијске алге), а друге су без хлорофила (гљиве и животиње). Не треба улазити у детаљнија гранања која постоје у оквиру сваке од поменутих главних група на „дрвету живота". Алге треба третирати као несистематску групу и не представљати их као посебну таксономску категорију.

На овај начин, упућивањем да се организми класификују на основу јасно дефинисаних критеријума, одн. биолошких одлика, ученик ће бити у стању да одреди положај било које врсте на „дрвету живота", на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама. Не треба улазити у детаљну грађу организама, већ само искористити сличности и разлике (једноћелијски или вишећелијски, имају хлоропласте или не, сличности/разлике у хабитусу...). Само на нивоу информације, може се поменути да постоји и трећа велика група организама (Archaea) слична бактеријама, која ће се обрађивати у старијим разредима.

ТЕМА: ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ

- Акценат је на превенцији и заштити од, пре свега, бактеријских инфекција. Препоручује се да ученици прикупе податке о радовима истакнутих научника који су се бавили истраживањем здравља човека (како су дошли до идеје, на који начин су радили истраживања и друге занимљивости), како би разумели пут ка великим открићима. Требало би обрадити начине на које се људи могу заразити бактеријама изазивачима болести: директним контактом (додиривањем или коришћењем истог прибора за хигијену и одеће) или индиректно (ваздухом, преко хране или воде, или преко инсеката и других животиња) и које су мере превенције које теба предузети (оштећења коже и ране су улаз за бактерије). Добра лична хигијена, хигијенско спремање хране, коришћење воде из проверених извора, су мере превенције које ученици треба да примењују свакодневно, како би смањили могућност инфекције (редовно прање руку, заштиту хране од контакта са животињама, остављање хране на ниској температури...).
- Посебно треба обратити пажњу на антибиотике: откриће антибиотика, улога организама у њиховој производњи, зашто их је потребно узимати искључиво уз савет лекара и зашто је потребно довршити комплетну терапију антибиотицима. Ова тема се може повезати са селекцијом и резистенцијом бактерија на антибиотике.
- Ученици би требало да препознају ситуације када треба да се обрате лекару (односно старијој особи), а када могу и сами да реагују и пруже помоћ (збрину површинску озледу коже и укажу прву помоћ у случају блаже сунчанице и топлотног удара). Не препоручује се увежбавање имобилизације и коришћења завоја.
- Потребно је да ученик зна да је алкохолизам најчешћа болест зависности, колико алкохол штети организму, функционисању породице и друштву, како да препозна знаке зависности код људи у непосредном окружењу (породици) и коме се обратити за помоћ. Ову тему треба обрадити неутрално и пажљиво

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

ТЕМА: ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА

- Иницијално тестирање
- Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика
- Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова
- Домаћи задатак
- Лабораторијске вежбе
- Проблемски задаци
- Писана провера:

− објективни тестови са допуњавањем кратких одговора

− задаци са означавањем

− задаци вишеструког избора − спаривање појмова

ТЕМА: ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ

• Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика

• Сумирање постигнућа усменог ангажовања крајем децембра

• Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова

• Домаћи задатак

• Проблемски задаци

• Писана провера

− објективни тестови са допуњавањем кратких одговора

− задаци са означавањем

− задаци вишеструког избора − спаривање појмова

ТЕМА: НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА

• Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика

• Сумирање постигнућа усменог ангажовања крајем децембра

• Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова

• Домаћи задатак

• Проблемски задаци

• Писана провера

− објективни тестови са допуњавањем кратких одговора

− задаци са означавањем

− задаци вишеструког избора − спаривање појмова

ТЕМА: ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА

• Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика

• Сумирање постигнућа усменог ангажовања крајем децембра

• Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова

• Домаћи задатак

• Проблемски задаци

• Писана провера

− објективни тестови са допуњавањем кратких одговора

− задаци са означавањем

− задаци вишеструког избора − спаривање појмова

ТЕМА: ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ

• Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика

• Сумирање постигнућа усменог ангажовања

• Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова

• Домаћи задатак

• Проблемски задаци

• Писана провера

− објективни тестови са допуњавањем кратких одговора

− задаци са означавањем

− задаци вишеструког избора − спаривање појмова

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)

- индивидуализација наставе

- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...

- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја

- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Назив предмета	Историја
Разред	Шести
Циљ	Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.
Годишњи фонд часова	72

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; – пореди историјске појаве; – наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; – на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); – сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; – приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; – на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	- Основне одлике периода средњег века и новог века (појмови средњи век, нови век, прединдустријско доба, хронолошки и просторни оквири). - Историјски извори за историју средњег века и раног новог века и њихова сазнајна вредност (писани и материјални). - Велика сеоба народа и стварање нових држава у Европи (германска и словенска племена, Бугари, Мађари, Викинзи). - Најзначајније државе раног средњег века (Франачка држава, Византијско царство, Арабљани). - Религија у раном средњем веку (христијанизација и хришћанска црква, Велики раскол, ислам). - Феудално друштво (структура, друштвене категорије, вазални односи). - Српске земље и Балканско полуострво (досељавање Срба и Хрвата, односи са

средњем и раном новом веку; – идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; – изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; – пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; – разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; – на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; – образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; – идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; – илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; – разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; – илуструје примерима	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ (Прединдустријско доба)	староседеоцима и суседима, формирање српских земаља, христијанизација, ширење писмености). - Истакнуте личности: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон, Јован Владимир, Василије II, краљ Михаило, Ћирило и Методије. - Државно уређење (типови европских монархија; република). - Сусрети и прожимања цивилизација и народа (хришћанство, ислам, јудаизам, Крсташки ратови, најзначајнији путописци и њихова путовања – Марко Поло, Ибн Батута и др). - Српске земље и суседи (краљевина и царство, деспотовина, аутокефална црква, односи са Византијом, Угарском, Бугарском, Венецијом, османска освајања у југоисточној Европи). - Свакодневни живот у Европи и српским земљама (двор и дворски живот, живот на селу и граду – занимања, родни односи, правоверје и јереси, куга). - Опште одлике средњовековне културе (верски карактер културе, витешка култура, културне области, школе и универзитети, проналасци; писана и визуелна култура код Срба, легенде – Косовска, о краљу Артуру...). - Истакнуте личности: Фридрих Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин,

важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, краљ Милутин, Стефан Душан, кнез Лазар и кнегиња Милица, Твртко I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ, султанија Мара, Ђурађ Кастриот Скендербег, Балшићи, Црнојевићи, Мехмед II Освајач. - Прединдустријско доба (хронолошки оквири, научна и техничка открића, штампа, промене у начину производње, банкарство, успон градова – примери Фиренце, Венеције, Антверпена...). - Велика географска открића и колонизација (истакнути морепловци и њихова путовања, сусрет са ваневропским цивилизацијама – Северна и Јужна Америка, Индија, Африка, Кина, Јапан, Аустралија; последице). - Опште одлике културе раног новог века (основна обележја хуманизма и ренесансе; књижевност, политичка мисао, промене у свакодневном животу, обичаји и веровања – прогон „вештица”...). - Реформација и противреформација (узроци, протестантизам, католичка реакција – улога језуита; верски сукоби и ратови). - Појава апсолутистичких монархија (промене у државном уређењу, централизација државе, положај владара). - Врхунац моћи Османског

		царства (освајања, држава и друштво). - Живот Срба под османском, хабзбуршком и млетачком влашћу (обнова Пећке патријаршије; мењање верског и културног идентитета – исламизација, покатоличавање, унијаћење; учешће у ратовима, отпори и сеобе, положај и привилегије, Војна крајина). - Истакнуте личности: Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Кристифор Колумбо, Фернандо Магелан, Леонардо да Винчи, Микеланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип II

Кључни појмови:

феудализам, прединдустријско доба, монархија, градска комуна, Црква, религија, хуманизам и ренесанса, географска открића, научна открића и технички проналасци, сеобе, прожимање цивилизација, индивидуални и колективни идентитети.

Опште предметне компетенције:

На крају основног образовања кроз наставу историје ученик је стекао основна историјска знања и вештине неопходне за даље учење, разумевање улоге историје, критичког сагледавања савременог света, његових историјских корена и актуелних дешавања. Оријентише се у историјском времену и простору, разуме историјске процесе и токове, користи и самостално проналази различите изворе података, критички разматра њихову поузданост и ваљаност и оспособљен је да резултате

истраживања представи усмено, писано, графички и уз коришћење ИКТ-а. Има развијену свест о свом личном, као и о локалном, националном, европском и глобалном идентитету у духу толеранције и демократских в редности. Одговорно се односи према културно-историјском наслеђу и уважава грађанске обавезе

Основни ниво

Ученик именује хронолошке и просторне одреднице; познаје основне појмове из историје цивилизације, именује најистакнутије историјске личности; описује повезаност најважнијих историјских догађаја, појава, процеса; препознаје историјско порекло савремених појава и процеса; разликује узроке и последице важних историјских догађаја и појава; препознаје и користи различите врсте историјских извора у једноставним истраживачким задацима, разликује чињенице од интерпретација; показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу свог народа, других народа и етничких заједница у духу толеранције и демократских вредности у школском и ваншколском окружењу.

Средњи ниво

Ученик примењује хронолошке и просторне одреднице; разуме најважније догађаје и појаве и зна истакнуте личности из опште и националне историје; повезује најзначајније догађаје и појаве националне, регионалне и светске историје, појаве из прошлости са појавама у садашњости; разуме узрочно-последичне везе историјских догађаја; користи различите историјске изворе у истраживачким задацима и разумевању историјских појава и процеса, уочава стереотипе и предрасуде на примерима из прошлости; има активан однос према културно-историјском наслеђу свог народа, других народа и етничких заједница у духу толеранције и демократских вредности у школском и ваншколском окружењу.

Напредни ниво

Ученик упоређује и анализира догађаје у хронолошком и просторном одређењу; зна специфичне детаље из националне и опште историје; тумачи повезаност догађаја националне, регионалне и светске историје, као и повезаност појава из прошлости и садашњости; самостално закључује шта је узрок, а које су последице историјских догађаја; анализира садржај историјских извора; уочава различита тумачења истог историјског феномена, критички се односи према стереотипима, предрасудама и пропаганди; осмишљава активности са циљем очувања културно-историјског наслеђа свог народа, других народа и етничких заједница у духу толеранције и демократских вредности у школском и ваншколском окружењу.

.

Специфичне предметне компетенције:

Разумевање историје и критички однос према прошлости и садашњости

Основни ниво

Учењем историје ученик је оспособљен да: препознаје и користи основне појмове из историје цивилизације и наводи значајне догађаје, појаве и личности из историје људског друштва; именује хронолошке одреднице и зна да их користи у разумевању прошлости и садашњости; разликује врсте историјских извора и користи понуђене у једноставним истраживачким задацима; усмено, писано и графички представи резултате једноставног истраживачког задатка; препозна међусобну повезаност најважнијих појава и догађаја на националном и регионалном нивоу као и историјско порекло савремених појава; разликује узроке и последице најважнијих догађаја у историји људског друштва; одреди и покаже на ком простору су се одиграли најважнији догађаји из националне, регионалне и опште историје.

Средњи ниво

Учењем историје ученик је оспособљен да: опише, усмено и писано, основне

појмове, процесе и најзначајније догађаје из прошлости људског друштва, улогу значајних личности из опште, регионалне, националне и историје сопствене државе; користи хронолошке одреднице и у њима идентификује појаве, догађаје и личности; сакупља информације користећи различите изворе у истраживачким задацима ради реконструисања личне, породичне и локалне прошлости; усмено, писано и графички представи резултате истраживачких задатака, преко чега ствара слику како о историјским тако и о савременим појавама; повеже најважније појаве, догађаје и личности на националном и регионалном нивоу, појаве из прошлости са појавама из садашњости; разуме узрочно-последичне везе најважнијих догађаја у историји људског друштва; одреди и покаже на ком простору су се одиграли најважнији догађаји, појаве и процеси из националне, регионалне и опште историј е и повеже их са савременим простором.

Напредни ниво

Учењем историје ученик је оспособљен да опише, усмено и писано, специфичности најзначајнијих појава, догађаја и личности из опште, регионалне, националне и историје сопствене државе; повеже најважније појаве, догађаје и личности на националном, регионалном и светском нивоу и смести их у одговарајући хронолошки оквир (историјски период, миленијум, век) и тумачи повезаност појава из прошлости и садашњости, уочавајући различита тумачења истог историјског феномена; сакупља и разврстава изворе информација у циљу решавања истраживачког задатка као и за разумевање историјских појава и процеса; представи, усмено, писано, графички и уз помоћ ИКТ-а садржај извора информација и резултате спроведеног истраживачког задатка; изведе закључак, на основу извора информација, о узроку и последицама историјског догађаја; уочи променљивост простора и граница у различитим историјским периодима.

Опште међупредметне компетенције:

1. компетенција за учење;

2. одговорно учешће у демократском друштву;

3. естетичка компетенција;

4. комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

СТАНДАРДИ

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на основном нивоу у свакој области.

Основни ниво

Област ИСТОРИЈСКА ЗНАЊА

ИС.1.1.1. Зна редослед историјских периода и поделу прошлости на праисторију и историју и зна да смести годину у одговарајући век, а век, појаву, догађај и личност у историјски период.

ИС.1.1.2. Користи основне појмове из националне, регионалне и опште историје.

ИС.1.1.3. Препознаје најважније појаве из националне, регионалне и опште историје и њихову повезаност у националном, регионалном и светском оквиру.

ИС.1.1.4. Именује најзначајније историјске личности.

ИС.1.1.5. Показује простор одигравања догађаја из националне и светске прошлости на историјској карти.

ИС.1.1.6. Препознаје узроке и последице најважнијих појава из прошлости.

Област ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

ИС.1.2.1. Разликује врсте историјских извора и користи понуђене у једноставним истраживачким задацима.

ИС.1.2.2. Препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч.

ИС.1.2.3. Препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других текстова познатих ученику, који говоре о истим историјским појавама.

ИС.1.2.4. Уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда, у форми слике, табеле или графикона.

ИС.1.2.5. Проналази информацију у понуђеном историјском извору и препознаје различита тумачења исте историјске појаве на једноставним примерима.

ИС.1.2.6. Усмено, писано и графички представља резултате једноставног истраживачког задатка.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на средњем нивоу у свакој области.

Средњи ниво

Област ИСТОРИЈСКА ЗНАЊА

ИС.2.1.1. Повезује појаве, процесе, догађаје и личности са хронолошким одредницама и историјским периодом.

ИС.2.1.2. Објашњава основне појмове, из опште, регионалне и националне историје.

ИС.2.1.3. Зна важне процесе и појаве из националне, регионалне и опште историје и њихову повезаност у националном, регионалном и светском оквиру.

ИС.2.1.4. Препознаје да постоји повезаност појава и догађаја из прошлости са појавама из садашњости.

ИС.2.1.5. Повезује најважније личности са догађајима и појавама.

ИС.2.1.6. Показује простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне, регионалне и опште историје на историјској и савременој географској карти.

ИС.2.1.7. Зна узроке и последице важних историјских догађаја и прекретница из националне и опште историје.

Област ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

ИС.2.2.1. Сакупља информације користећи различите изворе у истраживачким задацима (реконструисање личне, породичне и локалне прошлости).

ИС.2.2.2. Уме да закључи о којем догађају, појави и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних, сликовних историјских извора, табеларних и графичких приказа.

ИС.2.2.3. Уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора.

ИС.2.2.4. Закључује о историјским догађајима и појавама користећи историјску карту.

ИС.2.2.5. Препознаје стереотипе и предрасуде у појединим тумачењима историјских личности, догађаја, појава.

ИС.2.2.6. Препознаје пристрасности и различита гледишта на историјску појаву, догађај или личност, на основу поређења више историјских извора.

ИС.2.2.7. Усмено, писано и графички представља резултате истраживачких

задатака.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на напредном нивоу у свакој области.

Напредни ниво

Област ИСТОРИЈСКА ЗНАЊА

ИС.3.1.1. Уме да примени знање из историјске хронологије (уме прецизно да одреди којој деценији, веку и историјском периоду припада одређена личност, појава, догађај и процес).

ИС.3.1.2. Зна да објасни специфичности важних историјских појмова, најзначајнијих појава, догађаја и личности из националне, регионалне и опште историје.

ИС.3.1.3. Разуме на који начин су повезане појаве, догађаје и личности из националне, регионалне, опште историје.

ИС.3.1.4. Разуме како су повезане појаве, догађаји и личности из прошлости и садашњости.

ИС.3.1.5. Уочава динамику догађаја, појава и процеса на одређеном простору и променљивост граница у различитим историјским периодима.

ИС.3.1.6. Разуме и закључује зашто је дошло до одређених историјских догађаја и које су последице важних историјских дешавања.

Област ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

ИС.3.2.1. Самостално сакупља, врши селекцију, анализира и примењује податке из различитих историјских извора у реализацији истраживачког задатка.

ИС.3.2.2. Уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу

историјске карте без понуђене легенде, поређењем историјске и географске карте, упоређује податке из графикона и табела и закључује о појави).

ИС.3.2.3. Уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву или процес.

ИС.3.2.4. Аргументовано износи мишљење о одређеном тумачењу историјских појава или процеса и зна да одреди врсту пристрасности на примерима из прошлости (манипулација, пропаганда, стереотип...).

ИС.3.2.5. Представља, усмено, писано, графички и уз помоћ ИКТ-а садржај извора информација и резултате спроведеног истраживачког задатка.

Додатна и допунска настава

Допунска настава

Годишњи фонд часова: 36

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– пореди историјске појаве; – приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; – пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; – на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	- Основне одлике периода средњег века и новог века (појмови средњи век, нови век, прединдустријско доба, хронолошки и просторни оквири). - Велика сеоба народа и стварање нових држава у Европи (германска и словенска племена, Бугари, Мађари, Викинзи). - Најзначајније државе раног средњег века (Франачка држава, Византијско царство, Арабљани). - Феудално друштво (структура, друштвене

– идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; – илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација;	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ (Прединдустријско доба)	категорије, вазални односи). - Свакодневни живот у Европи и српским земљама (двор и дворски живот, живот на селу и граду – занимања, родни односи, правоверје и јереси, куга). - Опште одлике средњовековне културе (верски карактер културе, витешка култура, културне области, школе и универзитети, проналасци; писана и визуелна култура код Срба, легенде – Косовска, о крању Артуру...). - Велика географска открића и колонизација (истакнути морепловци и њихова путовања, сусрет са ваневропским цивилизацијама – Северна и Јужна Америка, Индија, Африка, Кина, Јапан, Аустралија; последице).

Додатна настава

Годишњи фонд часова: 36

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; – на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	- Историјски извори за историју средњег века и раног новог века и њихова сазнајна вредност (писани и материјални). - Велика сеоба народа и стварање нових држава у Европи (германска и словенска племена, Бугари, Мађари, Викинзи).

прилика, друштвених и културних појава); – сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; – илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ (Прединдустријско доба)	- Сусрети и прожимања цивилизација и народа (хришћанство, ислам, јудаизам, Крсташки ратови, најзначајнији путописци и њихова путовања – Марко Поло, Ибн Батута и др). - Српске земље и суседи (краљевина и царство, деспотовина, аутокефална црква, односи са Византијом, Угарском, Бугарском, Венецијом, османска освајања у југоисточној Европи). - Велика географска открића и колонизација (истакнути морепловци и њихова путовања, сусрет са ваневропским цивилизацијама – Северна и Јужна Америка, Индија, Африка, Кина, Јапан, Аустралија; последице). - Истакнуте личности: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон, Јован Владимир, Василије II, краљ Михаило, Ћирило и Методије. - Истакнуте личности: Фридрих Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, краљ Милутин, Стефан Душан, кнез Лазар и кнегиња Милица, Твртко I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ, султанија Мара, Ђурађ Кастриот Скендербег, Балшићи, Црнојевићи, Мехмед II Освајач. - Истакнуте личности: Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Кристифор

		Колумбо, Фернандо Магелан, Леонардо да Винчи, Микеланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип II Хабзбуршки, Елизабета I, Вилијам Шекспир, Луј XIV, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима:

Основи проучавања прошлости - 3 часа

Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку - 18 часова

Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку - 36 часова

Европа, Средоземље и српске земље у раном новом веку - 15 часова

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења,

наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.

Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича" богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.

Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било", већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму", у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном

систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Из предмета историја у **шестом разреду** ученик се оцењује најмање четири пута.Оцене могу бити сумативне и формативне.

Оцењује се:

УСМЕНИ ОДГОВОР

Ученик може бити оцењен током сваког дела часа (уводног,главног и завршног) и на свим типовима часа (обрада,утврђивање и систематизација). Оцена је јавна са образложењем и препоруком за даљи рад. Оцењивање треба да буде континуирано током читаве школске

године. Сваки ученик има право на извињење током полугодишта и то пре почетка часа, уколико сматра да није спреман за час, али само уколико није прозван или именован.

-одличан (5)-ученик целовито сагледава историјске токове,познаје и разликује узроке и последице,познаје најважније историјске догађаје и повезује их са одговарајућим личностима,зна специфичне детаљи из опште и националне историје, самостално изводи закључке,примењује стечено знање,уме да користи историјске изворе,самостално се сналази на историјској карти. Показује иницијативу током наставе,самостално обавља различите врсте задатака.

-врло добар (4)-ученик зна и разуме узроке и последице исоријских ,појава,познаје најважније историјске догађаје и повезује их са одговарајућим личностима,препознаје повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости, повезаност опште и националне историје,изводи закључке,самостално се сналази на историјској карти.Сналази се у обављању различитих задатака.

-добар (3)-ученик зна узроке и последице историјских појава,именује важне историјске догађаје,историјске личности,уме да објасни значај историјских догађаја,сналази се на историјској карти уз помоћ наставника. Уз подршку наставника обавља задатке.

-довољан (2)-ученик именује и препознаје основне историјске догађаје,историјске личности,уме да наведе узроке и последице основних историјских појава уз помоћ наставника.Активан је на часу уз помоћ наставника.

-недовољан (1)-ученик нема познавање основних историјских догађаја, личности. Не показује жељу за напредовањем.

ПИСМЕНИ ОДГОВОР

Писмени одговор изводиће се према унапред утврђеном плану ,који ће бити истакнут на сату школе.Оцене су јавне ,ученик има увид у свој рад,оцена се уписује у дневник.

-оцена –недовољан (1)-0-29%

-оцена –довољан (2)-30-49%-основни ниво-именује,препознавање

-оцена- добар (3)-50-69%-средњи ниво-репродукција,разумевање

-оцена- врло добар (4)-70-85%-средњи ниво-разумевање,закључивање

-оцена-одличан (5)-86-100%-напредни ниво-закључивање, примена

АКТИВНОСТ УЧЕНИКА

У активност улазе усмени одговор на часу приликом обнављања,систематизације или обраде нове лекције,сналажење на историјској карти,израда домаћих задатака,презентација,пројеката,успешност у групном раду,практичан рад,писање есеја,сарадња у тиму,однос према раду....Рад на пројекту оцењује се кроз вредновање активности и ангажовање током рада на пројекту, знања које је ученик стекао и применио у раду,продукт пројекта и излагање резултата. На тај начин наставник формативно оцењује ученика.целокупна активност може бити изражена сумативном оценом у дневнику.

ИНИЦИЈАЛНИ ТЕСТ

Обавља се на почетку школске године, у првој или другој недељи. Наставник процењује претходна постигнућа ученика. Резултати иницијалног теста служе за планирање рада наставника и даље праћење напредовања ученика

ШЕСТИ РАЗРЕД

СРЕДЊИ ВЕК И РАНИ НОВИ ВЕК

-одличан (5)-ученик целовито сагледава историјски ток средњег века и раног новог века,познаје и разликује узроке и последице средњег и раног новог века,познаје најважније историјске догађаје средњег и раног новог века и повезује их са одговарајућим личностима,зна специфичне детаљи из опште и националне историје средњег и раног новог века,самостално изводи закључке, примењује стечено знање, уме да користи историјске изворе за средњи и рани нови век,самостално се сналази на историјској карти за средњи и рани нови век. Показује иницијативу током наставе,самостално обавља различите врсте задатака.

-врло добар (4)-ученик зна и разуме узроке и последице исоријских ,појава средњег и раноног новог века,познаје најважније историјске догађаје из средњег и раног новог века и повезује их са одговарајућим личностима из тог периода,препознаје повезаност појава из средњег и раног новог века са појавама из садашњости, повезаност опште и националне историје средњег и раног новог века,изводи закључке,самостално се сналази на историјској карти за средњи рани нови век.Сналази се у обављању различитих задатака.

-добар (3)-ученик зна узроке и последице историјских појава средњег и раног новог века,именује важне историјске догађаје,историјске личности из средњег и раног новог века,уме да објасни значај историјских догађаја,сналази се на историјској карти за средњи и рани нови век уз помоћ наставника.Уз подршку наставника обавља задатке.

-довољан (2)-ученик именује и препознаје основне историјске догађаје средњег и раног новог века,историјске личности средњег и раног новог века,уме да наведе узроке и последице основних историјских појава средњег и раног новог века уз помоћ наставника.Активан је на часу уз помоћ наставника.

-недовољан (1)-ученик нема познавање основних историјских догађаја,личности средњег и раног новог века. Не показује жељу за напредовањем.

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)

индивидуализација наставе

-размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...

коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја

све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Назив предмета	ГЕОГРАФИЈА
Разред	ШЕСТИ
Циљ	је да ученик појмовно и структурно овлада природногеографским, демографским, насеобинским, политичкогеографским, економскогеографским, интеграционим и глобалним појавама и процесима уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.
Годишњи фонд часова	72

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
Успоставља везе између физичкогео-графских и друштвеногеографских објеката, појава и процеса;	ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА	Друштвена географија, предмет проучавања и подела
одређује математичкогеографски положај на Земљи; - анализира, чита и тумачи општегеографске и тематске карте; - оријентише се у простору користећи компас, географску карту и сателитске навигационе системе;	ГЕОГРАФСКА КАРТА	Географска/картографска мрежа Географска ширина и географска дужина, часовне зоне Појам карте и њен развој кроз историју Елементи карте (математички, географски и допунски) Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти Подела карата према садржају и величини размера Оријентација у простору и оријентација карте, мерење на карти, сателитски навигациони систем
доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора; - анализира компоненте популационе динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије, Европе и света; - анализира различита обележја светског	СТАНОВНИШТВО	Основни појмови о становништву: демографски развитак и извори података о становништву Број и распоред становништва на Земљи Природно кретање становништва Миграције становништва Структуре становништва: биолошке и

становништва и развија свест о солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група;		друштвеноекономске Савремени демографски процеси у Србији, Европи и свету
анализира географски положај насеља; - објашњава континуиране процесе у развоју насеља и даје примере у Србији, Европи и свету; - доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структурама становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима;	НАСЕЉА	Појам и настанак првих насеља Положај и географски размештај насеља Величина и функције насеља Типови насеља Урбанизација Град – унутрашња структура и односи са околним простором Село и рурални процеси
уз помоћ географске карте анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности; - доводи у везу размештај привредних објеката и квалитет животне средине; - вреднује алтернативе за одрживи развој у својој локалној средини, Србији, Европи и свету;	ПРИВРЕДА	Привреда, привредне делатности и сектори привреде Пољопривреда и географски простор Индустрија и географски простор Саобраћај, туризам и географски простор Ванпривредне делатности Развијени и неразвијени региони и државе и савремени геоекономски односи у свету Концепт одрживог развоја
објасни политичко-географску структуру државе; - представи процесе који су довели до формирања савремене политичкогеографске карте света;	ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСЕ	Појам и настанак првих држава Географски положај државе Величина и компактност територије државе Појам и функција државних граница Главни град Облик владавине Политичкогеографска карта Европе после Другог светског рата Политичкогеографска карта света после Другог светског рата
објасни како се издвајају географске регије; - илуструје уз помоћ карте најважније географске објекте, појаве и процесе на простору Европе.	ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ	Географске регије и регионална географија Положај и границе Европе Природне карактеристике Европе Становништво Европе Насеља Европе Привреда Европе

		Географске регије Европе

Кључни појмови: : карта, географска ширина и дужина, компас, насеље, село град, привреда, индустрија, држава, облик владавине, регије Европе

Опште предметне компетенције:

На крају основног образовања и васпитања ученик има развијене радне навике, поседује основна географска знања и вештине, примењује их у свакодневним ситуацијама; познаје географске везе и законитости, разуме њихову улогу у обликовању света; доприноси заштити и унапређивању животне средине; поштује демографске различитости, људске и националне вредности; комуницира и сарађује у свом окружењу; користи различите изворе информација и картографски приказује основне географске чињенице.

Основни ниво

На крају основног образовања и васпитања на основном нивоу ученик се оријентише у природи и на географској карти; употребљава најједноставније мерне инструменте за обављање различитих активности. Поседује основна знања о планети Земљи, њеном географском омотачу и препознаје основне законитости, везе и њихов утицај на живот и рад људи. Користи географска знања о физичкогеографским и друштвено-географским одликама Републике Србије и света које ће ученику помоћи да рационално планира, организује и унапређује свој живот. Познаје принципе одрживог развоја и одговорног управљања на нивоу локалне средине и државе. Описује демографске различитости, националне и људске вредности и има толерантан став у демократским процесима у својој средини. Доприноси решавању актуелних проблема у својој средини насталих под утицајем природе или човека и учествује у акцијама за отклањање њихових последица.

Средњи ниво

На крају основног образовања и васпитања на средњем нивоу ученик користи различите изворе информација (географску карту, информационе технологије, писане и електронске медије) ради организовања и унапређивања свакодневних активности у животној средини. Описује појаве, процесе и њихове односе у Сунчевом систему. Идентификује и анализира географске објекте, појаве, процесе и односе у географском омотачу Земље и њихову сталну међуусловљеност и променљивост. Разуме неопходност очувања равнотеже међу свим компонентама природне средине. Ученик објашњава природно-географске и друштвеногеографске одлике Републике

Србије, може да их упоређује са одликама појединих региона у свету и да наведе њихов утицај на друштвени и економски развој Републике Србије и региона. Разуме значај и могућности међународних организација за очување мира, безбедности, развијања пријатељских односа међу народима и пружања помоћи становништву које је погођено елементарним непогодама.

Напредни ниво

На крају основног образовања и васпитања на напредном нивоу ученик изводи једноставна теренска истраживања; користи и анализира различите изворе за прикупљање географских података и резултате користи у својим свакодневним активностима; примењује систем за глобално позиционирање (ГПС) и географски информациони систем (ГИС) ради лакшег сналажења у простору и времену. Ученик интерпретира и објашњава појаве, процесе и односе у Сунчевом систему. Објашњава географске везе и законитости између природних услова, ресурса и људских делатности на националном и глобалном нивоу. Разуме значај природног и културног наслеђа и потребу за њиховом валоризацијом. Објашњава глобалне друштвеноекономске процесе и анализира њихов утицај на друштвени и економски развој Републике Србије. Негује међусобно разумевање, поштовање различитости и сарадњу, доприноси очувању људских и националних вредности. Планира и доноси одговарајуће одлуке у свакодневним животним ситуацијама и активно учествује у предузимању иницијативе за очување и заштиту здравља, безбедности људи и животне средине.

Специфичне предметне компетенције:

1. **ОБЛАСТ: Развијеност и примена географских способности и вештина за решавање одређених ситуација**

Основни ниво

Ученик чита географску карту, употребљава различите географске изворе и статистичке податке. Употребљава најједноставније мерне инструменте и описује податке које они приказују.

Средњи ниво

Ученик истражује, класификује и приказује елементе географске средине на немој карти, моделом, дијаграмом, табелом, схемом, текстом. Познаје значај примене информационих технологија у свакодневним активностима.

Напредни ниво

Ученик планира и изводи једноставна теренска истраживања, користи и анализира информације о географским чињеницама датим у писаним и електронским медијима, изводи закључке и примењује их у новим ситуацијама. Примењује информационе технологије ради обављања различитих активности.

2. ОБЛАСТ: Примена географских знања и концептуалног разумевања у одређеним проблемским ситуацијама.

Основни ниво

Ученик препознаје, разликује и именује физичко-географске, друштвеногеографске и регионално-географске чињенице и наводи њихове вредности за рационално коришћење у свакодневном животу.

Средњи ниво

Ученик идентификује и анализира индивидуалност, разноврсност и распрострањеност физичко-географских и друштвено-географских чињеница, а регионално-географске чињенице, везе и законитости сврстава у одређене појмовне категорије и системе.

Напредни ниво

Ученик анализира и објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) у географској средини и предлаже нова решења. Издваја и упоређује географске регије.

.

<u>Опште међупредметне компетенције</u>:

1. компетенција за учење;

2. одговорно учешће у демократском друштву;

3. естетичка компетенција;

4. комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

Област	**Основни ниво Следећи искази описују шта ученик/-ца зна и уме на основном нивоу**	**Средњи ниво Следећи искази описују шта ученик/-ца зна и уме на основном нивоу (подразумева се да је ученик/-ца савладао/-ла и све захтеве**	**Напредни ниво Следећи искази описују шта ученик/-ца знауме на напредном нивоу (подразумева се ученик/- ца савладао/-ла и све захтеве са основног и средњег нивоа)**
ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА			
ГЕОГРАФСКА КАРТА	ГЕ.1.1.1. разме појам оријентације и наводи начине оријентисања ГЕ.1.1.2. описује начине представљања Земљине површине (глоб и географска карта) ГЕ.1.1.3. препознаје и чита географске и допунске елементе карте	ГЕ. 2.1.1. одређује стране света у простору и на географској карти ГЕ. 2.1.2. одређује положај места и тачака на географској карти ГЕ 2.1.3. препознаје и објашњава географске чињенице – објекте, појаве, процесе и односе који су представљени моделом, сликом, графиком, табелом и схемом ГЕ. 2.1.4. приказује понуђене географске податке: на немој карти, картографским изражајним	ГЕ. 3.1.1. доноси закључке о просторним (топографским) и каузалним везама географских чињеница – објеката, појава, процеса и односа на основу анализе географске карте

		средствима (бојама, линијама, простим геометријским знацима, симболичким знацима...), графиком,табелом и схемом ГЕ	
СТАНОВНИШТВО	ГЕ 1.3.1. познаје основне појмове о становништву и насељима и уочава њихов просторни распоред	ГЕ 2.3.1. разликује и објашњава кретање становништва (природно и механичко) и структуре становништва	ГЕ 3.3.1. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља ГЕ 3.3.2. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде и привредних делатности ГЕ.3.4.3.објашњава географске везе и законитости на ваневропским континентима и уме да издвоји регије
НАСЕЉА	ГЕ 1.3.1. познаје основне појмове о становништву и насељима и уочава њихов просторни распоред	ГЕ.2.3.1.разликује и објашњава кретање(природно и механичко) и структуре становништва ГЕ.2.3.2. именује међународне рганизације у свету (EU, UNICEF, UN, UNESCO, FAO, Црвени крст)	ГЕ.3.3.1. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља ГЕ.3.3.2. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде и привредних делатности ГЕ.3.4.3.објашњава географске везе и законитости на ваневропским континентима и уме да издвоји регије
ПРИВРЕДА	ГЕ 1.3.2. дефинише појам привреде и препознаје привредне делатности и привредне гране	ГЕ. 2.1.2. одређује положај места и тачака на географској карти ГЕ ГЕ 2.3.1. разликује и објашњава кретање становништва (природно и механичко) и структуре становништва	ГЕ 3.3.2. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде и привредних
ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСЕ	ГЕ.1.4.1. препознаје основне природне и друштвене одлике наше државе	ГЕ.2.3.2. именује међународне рганизације у свету (EU, UNICEF, UN, UNESCO, FAO, Црвени крст)	

ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ		ГЕ.2.1.2. одређује положај места и тачака на географској карти ГЕ.2.3.1.разликује и објашњава кретање(природно и механичко) и структуре становништва ГЕ.2.4.1. описује природне и друштвене одлике наше државе и наводи њене географске регије ГЕ.2.4.2.описује природне и друштвене одлике континената и наводи њихове регије	ГЕ.3.3.1. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља ГЕ.3.3.2. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде и привредних делатности ГЕ.3.4.1. објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) у нашој земљи и уме да издвоји географске регије ГЕ.3.4.2. објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) у Европи и уме да издвоји географске регије

Додатна и допунска настава

Допунска настава

Годишњи фонд часова: 18

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
	ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА	
- разуме појам оријентације и наводи начине оријентисања - описује начине представљања Земљине површине (глоб и	ГЕОГРАФСКА КАРТА	Географска/картографска мрежа Географска ширина и географска дужина, часовне

географска карта) - препознаје и чита географске и допунске елементе карте		зоне Појам карте и њен развој кроз историју Елементи карте (математички, географски и допунски) Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти
познаје основне појмове о становништву и уочава њихов просторни распоред	СТАНОВНИШТВО	Основни појмови о становништву: демографски развитак и извори података о становништву Број и распоред становништва на Земљи Природно кретање становништва Миграције становништва
познаје основне појмове о насељима и уочава њихов просторни распоред	НАСЕЉА	Појам и настанак првих насеља Положај и географски размештај насеља Величина и функције насеља Типови насеља
дефинише појам привреде и препознаје привредне делатности и привредне гране	ПРИВРЕДА	Привреда, привредне делатности и сектори привреде Пољопривреда и географски простор Индустрија и географски простор Саобраћај, туризам и географски простор Ванпривредне делатности
препознаје основне природне и друштвене одлике наше државе	ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСЕ	Појам и настанак првих држава Географски положај државе Величина и компактност територије државе Појам и функција државних граница Главни град Облик владавине
-препознаје и чита географске и допунске ел. карте -познаје основне појмове о становништву и насељима и уочава њихов просторни распоред -дефинише појам привреде и препознаје привр.делатности и гране -именује континенте и препознаје њихове основне	ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ	Географске регије и регионална географија Положај и границе Европе Природне карактеристике Европе Становништво Европе Насеља Европе Привреда Европе Географске регије Европе

природне и друштвене одлике		

Додатна настава

Годишњи фонд часова: 18

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
Успоставља везе између физичкогео-графских и друштвеногеографских објеката, појава и процеса	ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА	Друштвена географија, предмет проучавања и подела
користи компас, географску карту и сателитске навигационе системе; одређује тачан положај тачака на земљи. уцртава на карти најважније географске објекте, појаве и процесе на простору; израчунава удаљености на карти користећи размер и размерник; - анализира, чита и тумачи општегеографске и тематске карте; служи се различитим врстама карата; упоређује начине приказивања рељефа на картама; сагледава предности савремне картографске дигитализације (ГИС).	ГЕОГРАФСКА КАРТА	Географска/картографска мрежа Географска ширина и географска дужина, часовне зоне Појам карте и њен развој кроз историју Елементи карте (математички, географски и допунски) Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти Подела карата према садржају и величини размера Оријентација у простору и оријентација карте, мерење на карти, сателитски навигациони систем
доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора; - анализира компоненте популационе динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије, Европе и света; - анализира различита	СТАНОВНИШТВО	Основни појмови о становништву: демографски развитак и извори података о становништву Број и распоред становништва на Земљи Природно кретање становништва Миграције становништва Структуре становништва:

обележја светског становништва и развија свест о солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група;		биолошке и друштвеноекономске Савремени демографски процеси у Србији, Европи и свету
анализира географски положај насеља; - објашњава континуиране процесе у развоју насеља и даје примере у Србији, Европи и свету; - доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структурама становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима;	НАСЕЉА	Појам и настанак првих насеља Положај и географски размештај насеља Величина и функције насеља Типови насеља Урбанизација Град – унутрашња структура и односи са околним простором Село и рурални процеси
уз помоћ географске карте анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности; - доводи у везу размештај привредних објеката и квалитет животне средине; - вреднује алтернативе за одрживи развој у својој локалној средини, Србији, Европи и свету;	ПРИВРЕДА	Привреда, привредне делатности и сектори привреде Пољопривреда и географски простор Индустрија и географски простор Саобраћај, туризам и географски простор Ванпривредне делатности Развијени и неразвијени региони и државе и савремени геоекономски односи у свету Концепт одрживог развоја
објасни политичко-географску структуру државе; - представи процесе који су довели до формирања савремене политичкогеографске карте света;	ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСЕ	Појам и настанак првих држава Географски положај државе Величина и компактност територије државе Појам и функција државних граница Главни град Облик владавине Политичкогеографска карта Европе после Другог светског рата Политичкогеографска карта света после Другог светског рата
објасни како се издвајају географске регије; - илуструје уз помоћ карте најважније географске објекте, појаве и процесе на простору Европе.	ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ	Географске регије и регионална географија Положај и границе Европе Природне карактеристике Европе Становништво Европе Насеља Европе

		Привреда Европе Географске регије Европе

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима:

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		БРОЈ ЧАСОВА
1.	ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА	2
2.	ГЕОГРАФСКА КАРТА	13
3.	СТАНОВНИШТВО	10
4.	НАСЕЉА	7
5.	ПРИВРЕДА	12
6.	ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСЕ	15
7.	ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ	12
УКУПНО		**72**

Дати садржаји су препоручени и распоређени у седам тематских целина: Друштво и географија, Географска карта,Становништво, Насеља, Привреда, Држава и интеграциони процеси и Географија Европе.У раду са ученицима препоручује се наставнику да на почетку школске године упути ученике на самостални радтако што ће сваки ученик добити задатак да обради по једну европску државу. Кроз све теме друштвене географије које изучавају у шестом разреду, самостално, у паровима или у групама, ученици ће уз

помоћ наставника, расположивих статистичких извора, картографске грађе и средстава ИКТ-а (интернет извори, презентације: Powep Поинт, Прези, Едмодо, Кахоот квизове, и др.) обрађивати појединачне државе Европе (нпр. Природни прираштај, миграције, велики градови, рударство, пољопоривреда Русије, Немачке, Словеније, итд.). До краја школске године, ученици ће имати детаљан преглед друштвених одлика по одабраним државама, а онда ће добијене материјале удруживати како би добили регионално-географске приказе. На овај начин ученици ће бити у могућности да сагледају синтетички карактер регионалне географије у односу на појединачне дисциплине опште (физичке и друштвене) географије које карактерише примена аналитичких научних метода.

ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА

У обради прве теме Друштво и географија, ученици треба да се упознају са општим предметом проучавања ове, веома широке области географије. Друштвена географија представља систем географских дисциплина, које се, свака из свог угла, баве односом човека (друштва) и географског простора (географске средине) у најширем смислу. С тим у вези, треба да се упознају са друштвено-географским дисциплинама и њиховим предметима проучавања (нпр. географија становништва, географија насеља – у оквиру ње урбана и рурална географија, економска, политичка географија итд.), као и са њиховим везама са другим географским дисциплинама и другим наукама. На реализацији првог исхода, који се односи на успостављање веза између физичко-географских и друштвеногеографских објеката, појава и процеса, ради се током читаве године, а исход се остварује на крају шестог разреда.

ГЕОГРАФСКА КАРТА

Тема Географска карта чини скуп знања и вештина којима ученици треба да овладају у настави географије, а односе се на познавање географске карте, њено практично коришћење и начине оријентисања у простору. На првим часовима потребно је објаснити и усвојити појмове меридијани (подневци), паралеле (упоредници), екватор и гринич. При обради садржаја о картографској/географској мрежи неопходно је користити глобус, индукциони глобус и карту света. Након усвајања ових појмова и демонстрације на глобусу и географској карти света акценат се ставља на одређивање географске ширине и географске дужине, односно угаоно растојање неке тачке на Земљиној површини у односу на екватор и гринички меридијан. Од изузетног је значаја оспособити ученике да самостално одређују географску ширину и дужину задатих тачака на глобусу, географској карти света и Србије. При обради ових садржаја логична је корелација са математиком, посебно када одређујемо угаоно растојање тачке на Земљиној површини у односу на почетни меридијан и почетну паралелу. На наредним часовима потребно је да ученици усвоје и разумеју појам географске карте, а затим истаћи да свака географска карта мора да садржи математичке, географске и допунске елементе. Када је реч о математичким елементима карте посебно је важно објаснити како се помоћу размера карте и размерника одређује однос растојања на карти и стварних растојања у природи, како се врше различита мерења на карти и како се деле карте према величини размера. Треба истаћи да се у обради ових садржаја успоставља корелација са математиком. При обради препоручених садржаја о географским елементима карте неопходно је објаснити да се они на географској карти представљају картографским знацима (линијским, контурним и ванразмерним) и да се њихово објашњење налази у легенди карте. Треба оспособити

ученике да тумаче различите картографске знаке. Нарочито је битно објаснити како се представља рељеф на географским картама, применом различитих метода (изохипси, боја, сенчења и шрафирања). Потребно је научити шта су изохипсе, како се нагиб терена доводи у везуса растојањем међу изохипсама, шта су изобате, који облици рељефа се представљају различитим нијансама зелене, браон и плаве боје, чему служи висинско-дубинска скала у легенди карте. Комбинацијом различитих метода за представљање рељефа ученици стичу представу о његовој конфигурацији, а истиче се трећа димензија у простору. Од изузетног је значаја оспособити ученике да читају, тумаче и анализирају општегеографске и тематске карте. На тај начин долази до изражаја самосталност у раду ученика и усавршава се вештина практичне примене географске карте. При обради садржаја везаних за оријентацију у простору неопходно је повезати већ постојеће знање о начинима оријентације помоћу Сунца, звезде Северњаче, маховине на дрвету, годова итд., и усвојити нова знања о оријентацији помоћу компаса, географске карте и компаса, Глобалних сателитских система (ГПС и Галилео).

СТАНОВНИШТВО

Тему Становништво чине садржаји који третирају основне појаве и процесе у развитку становништва и њихове просторне карактеристике. Ученике треба упознати са одликама и факторима демографског развитка, распоредом становништва на Земљи, као и његовим структурним обележјима. На уводном часу посвећеном овој теми препоручује се да нагласак буде на обради основних појмова о становништву, значају његовог проучавања, као и основним изворима података. У наставној јединици која обрађује број становника на Земљи неопходно је указати на основне карактеристике популационе динамике у прошлости и данас, уз издвајање карактеристичних простора са популационим порастом и падом. Приликом обраде теме која се односи на распоред становништва на Земљи ученике је потребно упознати са појмовима екумена и анекумена, као и са појмом густина насељености, уз издвајање области велике и мале густине насељености у свету, Европи и Србији. Како је распоред становништва условљен различитим физичко-географским карактеристикама средине, код ученика треба развијати свест о значају улоге човека у простору у којем живи, али и обратно. Када је реч о садржајима који се односе на компоненте популационе динамике (природно и миграционо кретање) препоручује се да се поред основних термина и процеса, ученици упознају и са одређеним показатељима. Наиме, неопходно им је представити начине израчунавања стопа наталитета, морталитета и природног прираштаја, али на један једноставан, њима прихватљив и разумљив начин, кроз примере из света и Србије. Обрадом садржаја о миграцијама становништва препоручује се да се нагласак стави на појам, врсте, узроке и последице ових кретања, као и на значај ових процеса за савремени демографски развитак. На наредним часовима ученике треба упознати са поделом становништва према одређеним карактеристикама, односно основним структурним обележјима. Препоручује се да се ова обимна целина о структурама становништва подели на две подцелине ради лакше обраде и разумевања и то на биолошке и на друштвеноекономске структуре. Приликом обраде садржаја који се односи на биолошке структуре, неопходно је објаснити старосно-полну (бројчани однос мушкараца и жена у свету, старост становништва, као и њен графички приказ – старосно-полну пирамиду) и расну структуру становништва (основне и мешовите типове раса и њихово географско распрострањење). Приликом обраде садржаја који се односи на друштвено-економске структуре неопходно је ученике упознати са економском

структуром, затим образовном структуром (писменост, завршени степен формалног образовања), етничком структуром (најбројнији народи света и њихово географско распрострањење), верском структуром (највеће светске религије, њихова основна обележја и географско распрострањење религија), језичком структуром (најзаступљенији језици света, географско распрострањење језика у свету). Кроз обраду садржаја о структурама становништва ученицима се указује на различитости социјалних, етничких и културних група што је важан корак у подстицању толеранције и солидарности. При обради садржаја о становништву ученике не треба оптерећивати квантитативним вредностима и фактографским материјалом, већ више инсистирати на појавама и процесима који утичу на демографски развитак света уз адекватне примере из Србије. С обзиром на комплексност проблематике, наставницима се препоручује да уз помоћ географске карте, различитих тематских карата, дијаграма, графичких приказа, објасне основне демографскепроцесе, издвоје карактеристичне регионе и укажу на позитивне и негативне трендове у развитку становништва у свету и у Србији. Неопходно је да ученици усвоје и правилно одреде појмове као што су популациона експлозија, неравномеран размештај становништва, пренасељеност, недовољно рађање, депопулација, бела куга, имиграционе и емиграционе области, процес старења становништва, а све у циљу разумевања савремених популационих процеса. Обрадом садржаја о демографским карактеристикама потребно је допринети да ученици правилно разумеју односе становништва и географског простора, уз коришћење адекватних примера у локалној средини. Значајно је указати ученицима на постојање публикације Републичког завода за статистику: Попис и основци (http://popis2011.stat.rs/?p=3397), чији је циљ да на сликовит начин прикаже историјат, процес припреме и спровођења пописа становништва, као најзначајнијег и најобимнијег статистичког истраживања.Предлог пројектног задатка за ученике: Израда постера о одређеним демографским карактеристика становништваСрбије, Европе и света. Ученици у паровима израђују постере на којима су приказне одређене демографске карактеристике (нпр. области високе и ниске густине насељености, простори или државе са порастом и падом броја становника, простори са позитивним и негативним природним прираштајем, имиграциони и емиграциони простори), односно структурна обележја (најбројнији народи света, распоред језика, распоред светских религија, распоред раса на Земљи). За поједине задатке се могу користити неме карте, на којима се могу издвојити методом боја карактеристични простори и државе. Ако постоје техничке могућности, ученици могу припремити и Повер Поинт презентацију. На тај начин ученици ће бити у стању да кроз визуелизацију садржаја самостално анализирају и доносе закључке о одређеним демографским питањима и проблемима савременог света и Србије.

НАСЕЉА

У оквиру ове теме предвиђено је да се ученици упознају са основним појавама и процесима (законитостима) у развоју насеља у Србији, Европи и свету. У првим наставним јединицама потребно је дефинисати појам насеља, а затим и направити преглед најстаријих насеља на свету, али и на тлу Србије. У обради ових садржаја логична је корелација са историјом, посебно када се помињу најстарија насеља у свету (нпр. градови у долинама река, у Винча и винчанска култура). Проблематика географског положаја насеља неодвојива је од њиховог постанка, јер на положај и генезу насеља утичу пре свега природни услови и фактори (вода, земљиште и сл.), али и историјске околности, као и функције. У наставним јединицама које се баве величином насеља најважније је скренути

пажњу на популационе величине. Такође је смислено број становника повезати са површинама које различита насеља заузимају, са густином насељености, те направити разлике (нпр. разбијена села наспрам милионских градова). Иако ученике не треба оптерећивати фактографским подацима, потребно је да они стекну представе о основним квантитативним показатељима, као што је популациона величина градова. Тако нпр. Дивчибаре (141 становник), Куршумлијска бања (106) и Алексиначки рудник (1.300) су градска насеља у Србији (око 9 мил. ст.), а градско насеље је и Град Мексико (око 9 мил. ст.), чије шире градско подручје има преко 20 милиона становника. Када је реч о функцијама насеља потребно је разликовати пољопривредну, индустријску, административну, културну, туристичку итд. Ове разлике могу се представити и као један од критеријума за разликовање типова насеља. У обради типова насеља важно је објаснити најосновнију поделу на села и градове. Кроз ову поделу акценат треба да буде на критеријумима разликовања села и градова: популациона величина, густина насељености, структуре становништва – старосна, образовна, социо-економска, изграђеност и физички изглед насеља, веза са природном средином, начин живота, административни значај, доминантне функције насеља. Подједнако је важно и указати им на то да постоје и прелазне форме насеља која су између ове две осневне категорије (приградска насеља или општински центри или насеља са специфичним функцијама, нпр. туристичком и сл.). Акценат треба ставити на процесе у развоју насеља (урбанизација уз паралелне процесе депопулације и деаграризације села). Препоручује се упознавање ученика са појмовима урбанизације и депопулације, док се појам деаграризације може обрадити само као напуштање пољопривреде. Кроз читаву тему важно је нагласити да се сва насеља мењају временом – развијају се, нестају (гасе се) или мењају своје функције. Процес урбанизације потребно је сагледати кроз његове елементе – демографске, фунционалне и сл., а посебно довести у везу са миграцијама из руралних насеља и напуштањем пољопривреде у њима. У склопу процеса урбанизације треба поменути и мегаполисе и конурбације. У вези са овим процесима јесу и унутаргрaдске просторне и социо-економске разлике, које су последица урбанизације. Ове разлике односе се на издвајање централне пословне зоне (центра града, урбаног језгра) и слабије урбанизоване периферије, која личи на село. У великим градовима посебно на западу постоје сламови – сиротињске четврти, наспрам богатих делова града, који су често у непосредном суседству. Ово је последица стихијског развоја. Под појмом односа града са околним простором мисли се на утицај града на окружење. Он опслужује окружење разним функцијама (нпр. административна, здравствена, културна итд.), али истовремено и привлачи елементе окружења – радну снагу – сталне или дневне миграције, сировине, шири изграђене просторе...). Мањи градови утичу на мањи околни простор. За разлику од њих, светски (глобални) градови утичу на регије, континенте, свет (нпр. Њујорк и Лондон у којима су светске берзе на којима се одређују цене пољопривредних производа у читавомсвету). Важно је нагласити да су процеси урбанизације у вези са руралним процесима. Под руралним процесима мисли се на процесе напуштања (депопулације) руралних насеља, напуштања пољопривреде у њима (деаграризације), као и на преображај руралних насеља у близини градова, тако да све више добијају одлике града. За ученике шестог разреда може бити тешко разумевање појмова „критеријума за поделу насеља" и „функција" насеља, али им се они могу приближити различитим примерима – у традиционалном српском селу већина становника се бавила земљорадњом и сточарством, а данас више не, већ се становници руралних насеља или пресељавају у град, где раде друге послове (најчешће услужне делатности), или свакодневно путују на посао из села у суседни град. Пример могу бити и индустријски

градови, где велики део становника ради у доминантној производњи (нпр. у аутомобилској индустрији у Крагујевцу), док су Београд и Нови Сад градови услуга (терцијарног и квартарног сектора). У том смислу, могу се поменути и туристички градови или рударски и слично. Акценат ове наставне теме треба да буде на законитостима процеса који мењају насеља. Овим процесима требало би да се обједине сви елементи ове наставне теме. Такође, корелације са претходном темом – Становништво, као и са осталим темама које следе (Привреда, Држава и интеграциони процеси, Географија Европе) су незаобилазне. Након што усвоје основне појмове и законитости, од ученика се очекује да препознају иописују појаве и процесе у развоју насеља кроз примере из локалне средине, Србије, Европе и света.

1. предлог пројектног задатка: Проучимо насеље

Ученици раде у групама, а свакој групи се задаје по једно насеље из Србије или света. Задатак групе је даоткрије и објасни: положај насеља, његову величину, значај, функције, изглед (физиономију простора), начин живота, као и ком типу припада.

2. предлог пројектног задатка: Пресељавање из села у град

Ученици раде у групама (на часу или као домаћи задатак), тако да свака група тражи одговоре на по једно питање:

1. група: Који су узроци ових миграција?

2. Које су последице ових миграција у селу?

3. Које су последице овог процеса у граду?

4. Какве су структуре становништва које учествују (старосно-полне, образовне, економске и сл.)?

5. Какве су функције села, а какве града?

6. Какав је начин живота у селу и у граду?

Радећи овај задатак, ученици примењују знања о узрочно-последичним везама у процесу миграција становништва из села у градове, а тиме уче и о законитостима процеса урбанизације и депопулације села.

ПРИВРЕДА

Тему Привреда чине садржаји из области економске географије у оквиру којих ученици треба да се упознају са основним појмовима о привреди, факторима развоја привреде и појединих привредних делатности, утицајем привреде на географски простор, концептом одрживог развоја и да се уведу у регионалне разлике у развоју светске привреде. На уводном часу посвећеном овој теми препоручује се обрада појмова привреде, привредних делатности и сектора привреде као и појмова природна и географска средина. На наредним часовима ученици ће се упознати са структуром привредних сектора, природним и друштвеним факторима њиховог развоја и утицајима на географски простор (животну средину) најважнијих привредних грана у склопу сваког сектора (пољопривреде у склопу

примарног сектора, индустрије у склопу секундарног, саобраћаја и туризма у склопу терцијарног сектора). У обради непривредних делатности (квартарни сектор) ученицима треба истаћи да услед развоја информационокомуникационих технологија и аутоматизације индустријских процеса све већи број људи у свету прелази да ради у овом сектору и да је број запослених у њему показатељ економске развијености државе. У обради економско-географских садржаја, осим разјашњења природних и друштвених фактора развоја привреде, важно је да ученици разумеју да су велике разлике у степену економске развијености држава и појединих регија у оквиру једне државе узроци просторне покретљивости (миграција) становништва. Настава географије треба да допринесе да ученици правилно разумеју односе привреде и географског простора. У том смислу треба избећи погрешно разумевање привреде као фактора нужне деградације природе. Где год постоје могућности, треба искористити поучне примере у локалној средини (нпр. испуштање у реке загађујућих материја из фабричких постројења, пречишћавање воде, површински копови угља, рекултивација, ветропаркови, дивље депоније, адекватно збрињавање комуналног отпада – постројења за сепарацију, рециклажу, итд.). У светлу концепције одрживог развоја треба показати да се правилним односом према географској средини постиже и економска развијеност уз истовремено побољшање стања квалитета животне средине и смањење социјалних разлика у друштву и тај став илустровати примерима из развијених европских земаља. У обради привредно развијених и неразвијених региона и држава у свету ученицима треба разјаснити услове природне средине (географски положај, постојање привредних ресурса, итд.) и друштвено-историјске и савремене узроке ових (политичких и економских) односа. Предлог пројектног задатка: Применом групног облика рада ученици уз помоћ наставника могу да прикажу како се збрињава комунални отпад у њиховој средини, да ли је реч о санитарној депонији или о сметлишту, где се она налази, ко и како живи на њеном ободу, да ли је то (еколошки) прихватљив начин решавања проблема отпада и како се он исправно решава (на неком примеру у Европи).

ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ

Тема Држава треба ученика да упозна са политичко-географским карактеристикама државе, дефинише појам државе, њене елементе и укаже на време и место настанка првих држава у свету. Приликом проучавања државне границе, као линије која раздваја суверене државе, треба указати на ефекте које оне остварују у простору у зависности од функције (баријерна, филтрирајућа, контактна, интеграциона). Анализа територије државе треба да се заснива на посматрању њене површине и компактности као и ефектима који произилазе из тих карактеристика. Према површини територије треба извршити класификацију држава од оних највећих (гигантских), до најмањих (микро државе). Битна напомена је да не постоји опште прихваћена класификација, тако да је на наставнику да сам изабере. У случају компактности треба да се узме у обзир да ли су у питању државе које имају компактну или фрагментирану (издељену) територију. У оквиру садржаја који говори о државама са фрагментираном територијом треба дефинисати појмове енклава и ексклава и навести примере. Свака држава има своју престоницу (главни град). За ученика је важно да се упозна са појмом и функцијама главног града, разлозима зашто се премештају као и типовима престоница (европски и амерички). Када се говори о географском положају државе, важно је да се дефинише појам географског положаја, наведу његове компоненте (математичко-географски положај, физичкогеографски положај, економско-географски

положај, саобраћајно-географски положај, друштвено-географски положај). Важна карактеристика државе, са којом би требало упознати ученика, је и начин на који она бира свог председника као и који облици владавине постоје (монархије, републике). Посредством географских карата ученик би требало да се упозна са настанком нових самосталних држава након Другог светског рата као и процесима који су довели до тога. На нивоу од неколико примера упознати ученика са примерима нарушавања територијалног интегритета државе где треба поред изабраних примера из света (Тајван, Арапско-израелски спор, Кашмир, итд.) навести и пример Косова и Метохије. Интеграциони процеси издвојени су као посебан појам с обзиром на њихов значај који имају за државу. У склопу ове јединице, важно је ставити акценат на мотиве (интересе) интеграционих процеса – економске, политичке, војно-стратегијске итд. Указати на значајне међународне организације које су пример интеграционих процеса (ЕУ, УН, НАТО пакта и сл.).

ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ

Након обраде друштвено-географских појава и процеса, ученици се уводе у садржаје регионале географије као трећег субсистема географских наука. На првом часу у склопу ове наставне теме ученици уче шта је предмет проучавања регионалне географије и које је њено место у систему географских наука. Ученици треба да увиде да знања која су стицали из опште (физичке и друштвене) географије сада налазе примену у регионалној географији будући да су географске регије јединствене (непоновљиве), континуиране (непрекинуте) и ограничене просторне целине које су одређене (детерминисане) склопом природних и друштвених објеката, појава и процеса. У програму наставе и учења за шести разред основне школе планирано је да се направи увод у регионалну географију Европе. Наставна тема Географија Европе обухвата основне појмове о континенту: географски положај, границе и величину, природне одлике и друштвене одлике и то према шеми како су проучаване друштвеногеографске теме: Становништво, Насеља, Привреда и Географске регије Европе. Географске регије Европе појединачно, карактеристичне државе Европе и Европска Унија обрађиваће се током седмог разреда који је цео посвећен регионалној географији света. Будући да су ученици још на почетку школске године добили задатак да самостално, у пару или групама обрађују друштвено-географске појаве и процесе, крај школске године, односно време када се обрађује наставна тема Географија Европе је право време када ће они да презентују резултате свога рада (нпр. у виду реферата, мини енциклопедијских чланака, тематских атласа, статистичких / табеларних приказа, фото-албума, постер презентација, видео-клипова са својих путовања,...). Врло је важно да наставник током целе школске године прати рад ученика на њиховим истраживачким задацима, усмерава их на релевантне изворе и литературу, како би током обраде наставне теме Географија Европе могли да се презентују кључни подаци (закључци), изведу најбоља поређења држава (нпр. у величини природног прираштаја или производњи угља или стању загађености и заштите животне средине у изабраним географским регијама) и издвоје географске регије. Ученицима треба указати да је могуће да се географски простор Европе подели на различите начине према различитим географским критеријумима те да географске регије нису некакве објективне датости где једна географска подела простора Европе искључује било коју другу

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ

Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика

Урађено на основу Правилника о оцењивању ученика у основном образовању васпитању

Шта пратимо	**Критеријуми оцењивања**	**Поступак**	**Инструменти оцењивања**	**Време**
Степен остварен ости циљева и прописаних, о дносно прилаго ђених стандарда постигну ћа у току савладавања програма пред мета; про цењ ују се: вештине изра жавања и саопштавања; разу мевање, примена и вредновање научених поступака и про цед ура; рад са подацима и рад на различити м врстама текстова; у метничко изражавање; вештине, р уковање приб оро м, алатом и техног отијама и изв о ђење радних задатака.	Оцену одличан (5) добија ученик који: − у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; − лако логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује; − показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања.	Формативно оцењивање: свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника/есдневник	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор -	Свакодневно бележење током године
		Комисија ученика и наставница	Учесталост јављања на часу по месецим	Пресек стања на полугодиш ту (сваких 16 часова)
		Усмено одговарање	Свеобухватност одговора Хронолошка и појмовна прецизност Сналажење на карти Хоризонтално и вертикално повезивање градива Самосталност у одговарању	По потреби, бар једном у полугодиш ту
		Редовност доношења домаћег Ученици воде евиденцију	За три недоношења домаћег -1 у свеску, а након опомене и у дневник За редовно доношење домаћег задатка-5	Свакодневно током године, праћење/ пресек стања за тромесечје

		Он-лајн квиз	Првопласирани +5 Другопласирани ++ Трећепласирани +	По једном у полугодишту
		Прегледање свески	Уредност Све забележено са часова	На крају наставне године
	Оцену врло добар (4) добија ученик који: − у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује; − показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања.	Писане провере Ученици дају самопроцену оцене	Бодоевање: 40-54%-2 55-69%-3 70-84%-4 85-100%-5	Након сваке теме (4 провере које се раде цео час - по две у полугодишт у и бар две провере до 15 минута
		Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада, продуката група (пано, табела...)	По потреби
		Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)	Прва три пара која прваураде задатак добијају +5 Сви парови који ураде задатак добијају+ Парови који не раде задато на часу добијају -	По потреби
		Сналажење на карти	За показаних 5 појмова за један минут оцена 5 За 4 -4 3-3 2-2	У току школске године
	Оцену добар (3) добијау ченик који: − у довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; − у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; − већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; − у довољној мери критички расуђује; − показује делимични степен активности и ангажовања.			

	Оцену довољан (2) добија ученик који: − знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз минималну примену; − у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључке који се заснивају на подацима; − понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује; − показује мањи степен активности и ангажовања.			
	Недовољан (1) добија ученик који: − знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене; − не изводи закључке који се заснивају на подацима; − критички не расуђује; − не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање.			

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе

- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Назив предмета	ФИЗИКА
Циљ	Циљ учења Физике јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основе научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.
Разред	шести
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује врсте кретања према облику путање и према промени брзине и одређује средњу брзину; – објашњава узајамно деловање тела у непосредном додиру (промена брзине, правца и смера кретања, деформација тела) и узајамно деловање тела која нису у непосредном додиру (гравитационо, електрично и магнетно деловање); – разликује деловање силе Земљине теже од тежине тела; – повезује масу и инерцију, разликује масу и тежину тела, препознаје их у свакодневном животу и решава различите проблемске задатке (проблем ситуације); – демонстрира утицај трења и отпора	**УВОД У ФИЗИКУ**	Физика као природна наука. Физика и математика. Физика и техника. Физика и медицина. Методе истраживања у физици (посматрање, мерење, оглед...). Огледи који илуструју различите физичке појаве (из свакодневног живота). *Демонстрациони огледи:* – Како савити млаз воде? – Мехури од сапунице имају облик сфере, зашто? – Када настаје електрично пражњење? – Направи дугу. – Опишимо лик предмета у равном и сферном огледалу. Улога мерења у физици и у свакодневном животу (мерење времена, дужине, површине и запремине...).
	КРЕТАЊЕ	Кретање у свакодневном животу. Релативност кретања. Појмови и величине којима се описује кретање (путања, пут, време, брзина, правац и смер кретања). Векторски карактер брзине. Подела кретања према облику путање и брзини тела. Зависност

средине на кретање тела и примењује добре и лоше стране ових појава у свакодневном животу; – демонстрира појаву инерције тела, деформације тела под дејством силе, узајамно деловање наелектрисаних тела и узајамно деловање магнета, притисак чврстих тела и течности; – разликује преношење силе притиска кроз чврста тела и течности и наводи примере примене (хидраулична преса, кочнице аутомобила, ходање по снегу...); – познаје примену хидростатичког притисака (принцип рада водовода, фонтане); – изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног система (SI) и разликује основне и изведене физичке величине, претвара веће јединице у мање и обрнуто (користи префиксе микро, мили, кило, мега); – процењује вредност најмањег подеока код мерних инструмената (односно, тачност мерења); – мери тежину, дужину, време, запремину и масу и на основу мерених вредности одређује густину и притисак; – одређује средњу вредност мерене		пређеног пута и брзине од времена код равномерног праволинијског кретања. Променљиво праволинијско кретање. Средња брзина. *Демонстрациони огледи:* – Кретање куглице по Галилејевом жљебу. – Кретање мехура ваздуха (или куглице) кроз вертикално постављену дугу провидну цев са течношћу. ***Лабораторијска вежбе*** **1.** Одређивање средње брзине променљивог кретања тела и сталне брзине равномерног кретања помоћу стаклене цеви са мехуром (или куглицом).
	СИЛА	Узајамно деловање два тела у непосредном додиру и последице таквог деловања: покретање, заустављање и промена брзине тела, деформација тела (истезање, сабијање, савијање), трење при кретању тела по хоризонталној подлози и отпор при кретању тела кроз воду и ваздух. Узајамно деловање два тела која нису у непосредном додиру (гравитационо, електрично, магнетно). Сила као мера узајамног деловања два тела, правац и смер деловања. Векторски карактер силе. Слагање сила истог правца. Процена интензитета силе демонстрационим динамометром. Сила Земљине теже. Тежина тела као последица деловања силе Земљине теже. *Демонстрациони огледи.* – Истезање и сабијање еластичне опруге. Трење при клизању и котрљању. Слободно падање. – Привлачење и одбијање наелектрисаних тела. – Привлачење и одбијање магнета.

величине и грешку мерења; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (брзина, тежина, густина, притисак чврстих тела и течности...).	**МЕРЕЊЕ**	Основне и изведене физичке величине и њихове јединице (префикси микро, мили, кило, мега). Међународни систем мера. Мерила и мерни инструменти (опсег и тачност). Директно и индиректно мерење. Појам средње вредности мерене величине и грешке мерења при директним мерењима. *Демонстрациони огледи.* – Мерење дужине (метарска трака, лењир), запремине (мензура) и времена (часовник, хронометар). – Приказивање неких мерних инструмената (вага, термометри, електрични инструменти). ***Лабораторијске вежбе*** **1**. Мерење димензија тела лењиром са милиметарском поделом. **2**. Мерење запремине чврстих тела неправилног облика помоћу мензуре. **3**. Мерење еластичне силе при истезању и сабијању опруге. **4**. Мерење силе трења при клизању или котрљању тела по равној подлози.
	МАСА И ГУСТИНА	Инертност тела. Закон инерције (Први Њутнов закон механике). Маса тела на основу појма о инертности и о узајамном деловању тела. Маса и тежина као различити појмови. Мерење масе тела вагом. Густина тела. Средња густина тела. Одређивање густине чврстих тела. Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине. *Демонстрациони огледи.* – Илустровање инертности тела. – Судари двеју кугли (а) исте величине, од истог материјала, (б)

		различите величине, од истог материјала, (в) исте величине, од различитог материјала. – Мерење масе вагом. – Течности различитих густина у истом суду - "течни сендвич" – Суво грожђе у газираној води. – Мандарина са кором и без коре у води. ***Лабораторијске вежбе*** **1**. Одређивање густине чврстих тела правилног и неправилног облика. **2**. Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине. **3**. Калибрисање еластичне опруге и мерење тежине тела динамометром.
	ПРИТИСАК	Притисак чврстих тела. Притисак у мирној течности. Хидростатички притисак. Спојени судови. Атмосферски притисак. Торичелијев оглед. Зависност атмосферског притиска од надморске висине. Барометри. Преношење спољњег притиска кроз течности и гасове у затвореним судовима. Паскалов закон и његова примена. *Демонстрациони огледи.* – Зависност притиска чврстих тела од величине додирне површине и од тежине тела. – Стаклена цев са покретним дном за демонстрацију хидростатичког притиска. – Преношење притиска кроз течност (стаклена цев с мембраном, Херонова боца, спојени судови). – Хидраулична преса (нпр. два медицинска инјекциона шприца различитих попречних пресека спојена силиконским цревом). – Огледи који илуструју разлику притисака ваздуха (како се ваздух

		може "видети", како свећа може да гори под водом). – Огледи који илуструју деловање атмосферског притиска. ***Лабораторијска вежба*** **1.** Одређивање зависности хидростатичког притиска од дубине воде

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма наставе и учења Физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у основној школи.

Ученици шестог разреда треба да науче основне појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај Физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма Физике у следећим разредима.

Полазна опредељења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе.

Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици шестог разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења Физике) прерасподелити садржаје према својој процени.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за Физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи/глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији, итд.), ученицима шестог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи

многе предмете и материјале из свакодневног живота.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Препоручени садржаји наставе оријентисане на исходе за шести разред доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе Физике:

– Поступност (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– Очигледност при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и симулације).

– Повезаност наставних садржаја са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;

2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем-ситуација;1

3. лабораторијским вежбама;

4. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, пројекти, допунска настава, додатни рад...);

5. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе Физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога, наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, ученикoв опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми.

Методска упутства за решавање рачунских задатака

При решавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица).

Методска упутства за извођење лабораторијских вежби

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за сваку лабораторијску вежбу умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради два до три ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

У уводном делу часа наставник:

– обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила),

– обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе,

– упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром,

– указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине (дужину, време,...), а не и за величине које се посредно одређују (нпр. притисак чврстог тела). Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе.

Методска упутства за друге облике рада

При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидну контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака и лабораторијских вежби. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао на писменим вежбама непримерено је ученичком узрасту и физици као научној дисциплини. Неопходно је да наставник од ученика, који се први пут среће са физиком, не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно и течно формулише.

Будући да је програм оријентисан на исходе, по садржају и обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика шестог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечена знања, вештине и ставови буду трајнији и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

Допунска настава и додатни рад

Додатна настава из Физике организује се у шестом разреду са по једним часом недељно. Ова врста наставе обухвата нове садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Редослед тематских садржаја у додатној настави прати редослед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје

технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање.

Допунска настава се такође организује са по једним часом недељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм Физике у шестом разреду.

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику и друге природне науке, могу се организовати кроз разне секције.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у основној школи из 2013. године).

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних, квалитативних и графичких задатака, лабораторијских вежби, пројеката...

У сваком разреду треба континуирано пратити и вредновати знања, вештине и ставове ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује.

На почетку школске године, потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

ФИЗИКА

VI разред
(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Редни број теме	Наслов теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1.	Увод у физику	4	-	4
2.	Кретање	13	1	14
3.	Сила	14	-	14
4.	Мерење	8	5	13
5.	Маса и густина	11	4	15
6.	Притисак	11	1	12
Укупно		61	11	72

Кључни појмови садржаја: кретање, мерење, сила, маса, густина, притисак

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

На крају обавезног образовања ученик описује и објашњава природне појаве и процесе физичким законима. Овладао је специфичном терминологијом физике и коректно је користи (симболи, међународни систем јединица, формуле) у описивању физичких појава. Унапредио је апстрактно и критичко мишљење и развио и култивисао истраживачки дух. Оспособљен је да поштује правила заједничког рада и да активно и конструктивно учествује у раду групе. Уме да примени стечена знања и вештине у ситуацијама из свакодневног живота и оспособљен је да их унапређује у даљем школовању.

Основни ниво Ученик је стекао елементарне основе научне писмености: зна да се вредности физичких величина добијају мерењем или израчунавањем и да се изражавају бројем и одговарајућим мерним јединицама; употребљава нека мерила и уме да одреди њихову прецизност; користи једноставне формуле. Има свест о улози физике у развоју људског друштва. Препознаје примену закона физике у свакодневном животу и уочава како развој физике доприноси технолошким променама у индустрији, саобраћају, медицини, енергетици и многим другим областима, и свестан је везе тих промена са побољшањем квалитета живота људи. Свестан је важности енергетских потенцијала на Земљи и потребе њиховог економичног коришћења.

Средњи ниво Ученик разуме значај прикупљања података и мерења; уме да реализује једноставније експерименте и да резултате мерења прикаже табеларно и графички; изводи закључке засноване на основу добијених података. Разуме и користи основне формуле у физици. Има развијену свест о опасности од могућих негативних последица на животно окружење и властито здравље услед погрешне примене технологија (бука, зрачење и сл.).

Стекао је основна знања и умења да узме учешће у дискусијама које су у вези са овим проблемима.

Напредни ниво Ученик уме да реализује експерименте, прикаже резултате табеларно и графички и анализира их, уопштава их и изводи закључке. Анализира физичке проблеме и решава их коришћењем формула. Свестан је да се природне појаве и процеси описују, објашњавају, предвиђају и користе употребом сазнања добијених изучавањем физике. Способан је да планира и реализује једноставне истраживачке пројекте у сарадњи с другим ученицима.

Специфична предметна компетенција: МЕХАНИКА

Основни ниво

Ученик зна основне појмове механике чврстих, течних и гасовитих тела, познаје различите облике кретања и њихове основне карактеристике. Разуме да је силаузрок промене кретања и деформације тела. Користи знања из механике у различитим животним ситуацијама и изводи најједноставније огледе.

Средњи ниво

Ученик разуме основне законе динамике, разликује скаларне и векторске величине, решава једноставне проблеме и задатке из области кретања и силе. Користи и интерпретира графички и табеларни запис зависности физичких величина, примењује стечена знања из ове области у свакодневним школским и ваншколским ситуацијама; изводи једноставне експерименте.

Напредни ниво

Ученик примењује физичке законе и релације у објашњавању и решавању сложенијих проблема и задатака из кинематике, динамике, физике мирне течности и гасова и процењује релевантност добијених резултата. Решава задатке истраживачким приступом (дефинише проблем, проналази начин за његово решавање, анализира решење**;** поставља и реализује експеримент, приказује резултате и упоређује их са очекиваним).

Специфична предметна компетенција: МЕРЕЊЕ

Основни ниво

Ученик има основна знања и вештине за извођење мерења. Користи проста мерила имерне инструменте. Зна основне мерне јединице и зна да су међународног карактера. Пореди и процењује вредности основних физичких величина у свакодневним ситуацијама.

Средњи ниво

Ученик може самостално да врши мерења и зна када их понављамо више пута. Употребљава одговарајуће мерне јединице; користи сложеније мерне инструменте, уме да изабере одговарајући инструмент у зависности од тачности и опсега мерења.

Напредни ниво

Ученик је у потпуности овладао вештинама мерења, може самостално да их изводи и анализира. Изводи и повезује мерне јединице и претвара их у одговарајуће сложеније јединице.

Опште међупредметне компетенције:

1. компетенција за учење;
2. одговорно учешће у демократском друштву;
3. естетичка компетенција;
4. комуникација;
5. одговоран однос према околини;
6. одговоран однос према здрављу;
7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8. рад са подацима и информацијама;
9. решавање проблема;
10. сарадња;
11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди

Назив наставне теме	Основни ниво	Средњи ниво	Напредни ниво
Увод		-	-
Кретање	1.2.1. Ученик препознаје врсту кретања на основу примера.(праволинијско и криволинијско) 1.2.2. Ученик препознаје врсте кретања на основу примера(равномерно и неравномерно, немора да зна разлику између тренутне и средње брзине,али треба да зна да је брзина стална код рав.кретања. 1.2.3. Ученик уме у тексту да препозна величине које описују равн.кретање,користи образац v=s/t и може да израчуна једну величину ако су познате друге две.Није обавезнижо да зна претварање мерних јединица. 1.4.4.Ученик препознаје да је основна јединица за брзину (m/s)али да се користи и (km/h)	2.2.2.Зна да механичко кретање представља промену положаја неког тела у односу на референтно тело.Разликује путању тела од пређеног пута.Зна да је брзина пређени пут у јединици времена. 2.41Ученик уме да користи важније изведене јед.за брзину.. 2.6.1. Ученик разуме и примењује основне математичке формулације односа и законитости у физици.Пример:(директну и обрнуту пропорционалност). 2.6.2. Ученик уме да препозна векторску величину,(да је брзина одређена осим бројне вредности правцем и смером). 2.6.3. Ученик уме да користи и интерпретира табеларни и графички приказ зависности физичких величина.(зависност пређеног пута и брзине од времена) 2.7.1.Ученик уме табеларно и графички да прикаже резултате посматрања или мерења.	3.4.1.Ученик уме да претвара јединице изведених физичких величина у одговарајућејединице Si система.Пример:претвара km/h у m/s и обрнуто. 3.7.1.Ученик уме да донесе релевантан закључак на основу резултата мерења. 3.7.2.Ученик уме да препозна питање на којеможемо да одговоримо посматрањем или експериментом.

Сила	1.1.1.Ученик уме да препозна гравитациону силу у једноставним ситуацијама.Ученик такође зна да је у одсуству потпора подлоге гравитациона сила узрок падања тела. Ученик зна да кад тело клиза по подлози на њега делује сила трења ,која се	2.1.1.Ученик уме да препознаје еластичну силу у системима у којима постоји еластична опруга,препознаје правац и смер еластичне силе.Ученик кроз задатке проверава постојање еластичне силе која се уравнотежава са силом	3.7.1. Ученик уме да донесе релевантан закључак на основу резултата мерења.(какоистезање опруге зависи од силе) 3.7.2. Ученик уме да препозна питање на које можемо да одговоримо посматрањем или

Додатна настава

Садржај програма	Број часова	Активности у васпитно-образовном раду	Облици извођења програма	Циљеви и задаци садржаја програма
Кретање	**5**	Ученик: самостално и спонтано посматра кретање, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке	-индивидуални рад -групни рад -рад у пару	Ученик повезује и примењује стечена знања о кретању и величинама које карактеришу кретање да би извео закључке и дошао до решења сложених задатака (графичких и рачунских)
Сила	**3**	Ученик: самостално и спонтано посматра различита деловања између тела, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке и врши калибрисање еластичне опруге	-индивидуални рад -групни рад -рад у пару	Ученик повезује и примењује стечена знања о узајамном деловању између тела и сили као мери узајамног деловања да би извео закључке и дошао до решења сложених задатака и решио проблеме у вези са истезањем еластичне опруге, односно са калибрисањем опруге

Мерење	**4**	Ученик: самостално и спонтано посматра различита мерила и инструменте, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке, врши разна мерења, записује резултате, врши анализу и дискутује	-индивидуални рад -групни рад -рад у пару	Ученик повезује и примењује стечена знања о мерењу различитих физичких величина различитим мерним инструментима, записује резултате мерења, изводи закључке и долази до решења сложених задатака
Маса и густин а	**2**	Ученик: самостално и спонтано врши мерење масе и тежине, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке, записује резултате, врши анализу и дискутује	-индивидуални рад -групни рад -рад у пару	Ученик повезује и примењује стечена знања о маси физичких тела, инертности и густини, изводи огледе, записује резултате мерења, дискутује, изводи закључке и долази до решења сложених задатака
Притисак	**4**	Ученик: самостално и спонтано врши посматрање различитих примера притиска тела, поставља питања, изводи закључке, претражује и користи литературу и интернет, решава сложене рачунске задатке, записује резултате, врши анализу и дискутује	-индивидуални рад -групни рад -рад у пару	Ученик повезује и примењује стечена знања о различитим примерима притиска тела (притисак чврстих тела, хидростатички притисак и атмосферски), изводи огледе, записује резултате мерења, дискутује, изводи закључке и долази до решења сложених задатака

Допунска настава

Садржај програма	Број часова	Активности у васпитно-образовном раду	Основни облици извођења програма	Циљеви и задаци садржаја програма
Кретање	3	Ученик: треба да посматра кретање тела, уз помоћ наставника изведе закључак, уради просте задатке и дискутује решења	-индивидуални рад -фронтални рад	Ученик треба да: стекне представу; препозна величине које карактеришу кретање; зна шта је брзина и која је њена мерна јединица
Сила	2	Ученик: треба да посматра различита деловања између тела и уз помоћ наставника дође до закључка	-индивидуални рад -фронтални рад	Ученик треба да на основу узајамног деловања тела схвати силу као меру узајамног деловања, која се мери динамометром и зна њену мерну јединицу
Мерење	2	Ученик: посматра разна мерила и инструменте; уз помоћ наставника мери неке физичке величине; записује и изводи закључак	-индивидуални рад -фронтални рад	Ученик треба да: научи мерење физичких величина: дужине, времена и запремине; зна уређаје за њихово мерење и њихове мерне јединице
Маса и густина	3	Ученик: посматра уз помоћ наставника, уочава, врши мерење, записује, закључује и решава једноставне задатке	-индивидуални рад -фронтални рад	Ученик треба да: добије преставу о маси; зна уређај за мерење масе и њене мерне јединице; уме да израчуна густину и зна мерну јединицу густине
Притисак	2	Ученик: посматра, уз помоћ наставника наводи примере за притисак, решава једноставне задатке	-индивидуални рад -фронтални рад	Ученик треба да: зна да израчуна притисак и да зна његову мерну јединицу; зна Паскалов закон; зна шта је атмосферски и хидростатички притисак

Формативно оцењивање

Свака формативна оцена истовремено је и описна, а описна оцена ће бити формативна само ако садржи следеће елементе:

- опис постигнућа ученика
- опис ангажовања ученика у настави
- препоруке за даље напредовање.

Опис постигнућа садржи информацију о томе која знања, умења и навике је ученик усвојио у складу са образовним стандардима постигнућа (ако постоје) и/или очекиваним исходима за узраст ученика/годину
Тај опис треба да буде јасан, прецизан и концизан. У зависности од тренутка када се оцена даје, постигнуће може обухватати све програмске теме и очекиване исходе учења или само неке од њих.
У опису ангажовања ученика налазе се кључна запажања о радним навикама ученика, односу према обавезама и задужењима, начину учења, степену залагања, комуникацији са другим ученицима и наставником. Осим тога, опис ангажовања указује на контекст у коме ученик показује највише домете у учењу, на активности при којима је видљиво његово задовољство или незадовољство.
Препорука за даље напредовање садржи прецизна упутства, односно савете наставника о томе шта у првим наредним корацима ученик треба да уради да би резултат учења био бољи од оствареног, или да би се задржао достигнути висок ниво постигнућа. Ради се о прецизно и за ученика јасно формулисаним саветима за краткорочно или дуготрајније поступање у даљем учењу.
У елементу опис образовног постигнућа очекује се прецизна повратна информација о томе шта ученик, зна, може и уме у односу на програмске захтеве и исходе у настави физике.
Квалитет описних оцена у настави физике
Оцена из физике мора да пружа прецизну и садржајну повратну информацију о томе шта су ученици научили из физике, односно која знања, умења и навике су стекли и до ког нивоа су дошли у односу на очекиване исходе учења (одређују се у односу на утврђене стандарде постигнућа из математике за крај другог циклуса основне школе:

- Образовних стандарда за крај другог циклуса обавезног образовања
- Програме наставе и учења за предмет математика по разредима
- Блумове таксономије
- Циљеве наставног предмета математика по разредима.

Сумативно оцењивање

Бројчана оцена -Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању ,“Службени гласник РС”, број 34/2019.)

Начини прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

У складу са утврђеним потребама извршити индивидуализацију наставе и обезбедити додатну образовну подршку:

– просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. распоред седења, избор градива и прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања...);

- коришћење вршњачке подршке и помоћи у остваривању прилагођених исхода и развијању компетенција;
- размена искустава и сарадња са члановима одговарајућих стручних већа и тимова у школи.

Назив предмета	Ликовна култура
Разред	Шести
Циљ	Циљ учења предмета Ликовна култура је развијање креативности, естетских критеријума и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа
Годишњи фонд часова	36

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
- користи одабране информације као подстицај за стваралачки рад; - прави разноврсне текстуре на подлогама, облицима или у апликативном програму; - користи изражајна својства боја у ликовном раду и свакодневном животу; - обликује, самостално или у сарадњи са другима, употребне предмете од материјала за рецикажу; - изрази своје замисли и позитивне поруке	БОЈА	Пигментне боје (хроматске и ахроматске боје, основне и изведене боје). Дејство боја (утисак који боја оставља на посматрача; топле и хладне боје, комплементарне боје). Светлост и боја (светлост као услов за опажање боје, разлике у опажању боја; валер; градација и контраст). Примена боја (технике и средства: акварел, темпера, мозаик, витраж, апликативни програми...; изражајна својства боја у керамици, скулптури, графици, таписерији, дизајну одеће и обуће, индустријском дизајну...; примена у свакодневном животу ученика). Уметничко наслеђе (музеји и експонати).

одабраном ликовном техником; - опише свој рад, естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела; - идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука; - повезује карактеристичан експонат и одговарајући музеј; - разматра са другима шта и како је учио и где та знања може применити; - искаже своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно; - искаже своје мишљење о томе како је развој цивилизације утицао на развој уметности;	КОМУНИКАЦИЈА	Комуникативна улога уметности (теме, мотиви и поруке у визуелним уметностима; улога уметности у свакодневном животу). Уметничко наслеђе (уметност некад и сад).
	ТЕКСТУРА	Текстура (врсте текстура – тактилна и визуелна; текстуре у природи и уметничким делима, материјали и текстура, облик и текстура, линија и текстура, ритам и текстура). Уметничко наслеђе (грађевине, скулптуре и паркови).
	УОБРАЗИЉА	Стваралачка уобразиља (стварност и машта, значај маште; разноврсне информације као подстицај за стварање – снови, бајке, митови, легенде...). Уметничко наслеђе (необична уметничка остварења).
	ПРОСТОР	Амбијент (елементи који чине амбијент – дизајн ентеријера, атмосфера, корисници; утицај амбијента на расположење, активност и учење: обликовање школског простора; поставка изложбе).

Кључни појмови: Боја, текстура, валер, простор, уобразиља, комуникација

Опште предметне компетенције:

Ученик развија креативан, радознао и истраживачки дух кроз упознавање и коришћење различитих уметничких медија и техника. Способан је и мотивисан да користи своје искуство, да експериментише и развија идеје кроз самосталан рад и рад у групи. Ученик развија машту и апстрактан начин размишљања који успешно примењује у различитим животним ситуацијама које захтевају креативна решења. Уочава специфичности различитих уметничких дисциплина (визуелне, драмске, музичке...) али уочава и њихове заједничке принципе и сличности. Ученик познаје и разуме вредност сопствене културе и културе других народа повезујући знања из различитих области или предмета. Знања и искуства стечена кроз предмет Ликовна култура (истрајност, упорност, стрпљивост) примењује у друштвеном животу и у даљем стручном усавршавању и професионалном развоју.

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: Изражава своја осећања и идеје користећи основне технике визуелних уметности. Уме да пронађе изворе и информације потребне за креативан рад. Учествује у школским и ваншколским активностима кроз стваралаштво у визуелним уметностима. Познаје вредност сопствене културе и културе других народа.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: Развија своја осећања и идеје користећи различите медије визуелне уметности. Развија интересовања и самостално проналази потребне информације. Активно учествује у школским и ваншколским активностима. Разуме специфичности различитих уметничких дисциплина. Уочава повезаност знања из различитих области или предмета. Разуме вредност сопствене културе и културе других народа.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: Развија и изражава своја осећања, идеје и ставове и адекватно користи различите медије визуелне уметности. Негује и развија своје склоности и интересовања за уметност. Самостално истражује изворе и информације потребне за креативан рад и решавање проблема. Осмишљава и учествује у тимским активностима које доприносе развоју и побољшању друштвене заједнице. Разуме специфичности као и сличности различитих уметничких дисциплина. Повезује знања из различитих области или предмета и примењује их у различитим животним ситуацијама. Свестан је вредности сопствене културе и културе других народа. Разуме универзални језик уметности

<u>Специфичне предметне компетенције</u>:

Ученик кроз предмет Ликовна култура развија стваралачке способности, индивидуалну креативност и естетску осетљивост.

Основни ниво

Ученик истражује и примењује знања о основним материјалима, медијима, техникама и ликовним елементима која се користе у визуелним уметностима. Ученик познаје најважнија уметничка дела из културног наслеђа свог и других народа, развија свест о културним вредностима и схвата важност њиховог очувања.

Средњи ниво

Ученик проналази и развија своје идеје истражујући природно и вештачко окружење, свет маште и осећања (посматрајући, анализирајући и сакупљајући потребне информације) за стваралачки рад. Ученик препознаје улогу и вредност визуелне уметности као саставног дела свакодневног живота, нарочито као средства комуникације.

Напредни ниво

Ученик проучавајући уметничка дела истражује и анализира методе, технике, садржаје и подстицајно их примењује у свом стваралачком раду. Способан је да изрази став о свом

раду и радовима других уочавајући различита значења и идеје. Ученик праћењем културних догађаја постаје активна публика и/или учесник у јавном и културном животу заједнице и развија своје критичко мишљење

Опште међупредметне компетенције:

1. компетенција за учење;
2. одговорно учешће у демократском друштву;
3. естетичка компетенција;
4. комуникација;
5. одговоран однос према околини;
6. одговоран однос према здрављу;
7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8. рад са подацима и информацијама;
9. решавање проблема;
10. сарадња;
11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

Основни ниво

1. Ученици израђују дводимензионалне и тродимензионалне радове истражујући различите теме, идеје и садржаје. Ученици користе различите материјале и технике, ликовне елементе и принципе у стварању свог рада.

ЛК. 1.1.1. Изводи дводимензионалне и тродимензионалне радове користећи основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајање) визуелних уметности да би изразио одређени садржај.

2. Ученици описују и процењују своје радове и радове других користећи адекватне термине и појмове (на основу технике, карактеристика материјала, ликовних елемената, намере и идеје…).

ЛК.1.2.1. Описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак, описује садржај...).
3. Ученици познају културно наслеђе свог и других народа. Истражују и упознају уметничка дела из различитих периода.

ЛК.1.3.1. Описује сличности и разлике које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода.
ЛК.1.3.2. Зна важне споменике културе у својој средини.

4. Ученици познају и користе места (музеј, галерија, атеље, библиотека…) и изворе (интернет, репродукције...) где могу проширити своја знања везана за визуелне уметности. Ученици прате културне догађаје и учествују у јавном и културном животу заједнице.

ЛК.1.4.1. Познаје места и изворе где може проширити своја знања.
ЛК.1.4.2. Зна занимања за која су потребна знања и вештине стечене учењем у визуелним уметностима (нпр. костимограф, дизајнер, архитекта...).
ЛК.1.4.3. Препознаје и увиђа примену визуелних уметности у свакодневном животу.

Средњи ниво

1. Ученици израђују дводимензионалне и тродимензионалне радове истражујући различите теме, идеје и садржаје. Ученици користе различите материјале и технике, ликовне елементе и принципе у стварању свог рада.

ЛК. 2.1.1. Познаје и користи основне изражајне могућности класичних и савремених медија, материјала и техника визуелних уметности.
ЛК. 2.1.2. Одабира адекватан садржај да би изразио неку идеју или став.

2. Ученици описују и процењују своје радове и радове других користећи адекватне термине и појмове (на основу технике, карактеристика материјала, ликовних елемената, намере и идеје…).

ЛК.2.2.1. Образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
ЛК.2.2.2. Познаје и користи основне стручне термине и појмове везане за технике, елементе и садржаје (теме и мотиви) визуелних уметности.

3. Ученици познају културно наслеђе свог и других народа. Истражују и упознају уметничка дела из различитих периода.

ЛК.2.3.1. Препознаје одабрана уметничка дела у оквиру њиховог историјског и друштвеног контекста. ЛК.
2.3.2. Истражује поступке, технике, садржаје радова уметника и користи их као подстицај у свом раду.

4. Ученици познају и користе места (музеј, галерија, атеље, библиотека…) и изворе (интернет, репродукције...) где могу проширити своја знања везана за визуелне уметности. Ученици прате културне догађаје и учествују у јавном и културном животу заједнице.

ЛК.2.4.1. Користи изворе где може проширити своја знања.
ЛК.2.4.2. Зна институције културе у својој средини (музеј, галерија, дом културе...).

Напредни ниво

1. Ученици израђују дводимензионалне и тродимензионалне радове истражујући различите теме, идеје и садржаје. Ученици користе различите материјале и технике, ликовне елементе и принципе у стварању свог рада.

ЛК. 3.1.1. Познаје и користи различите изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелних уметности.
ЛК. 3.1.2. Изводи радове са одређеном намером, користећи основне ликовне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат.
ЛК. 3.1.3. Одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу којих ће на најбољи начин реализовати своју идеју.

2. Ученици описују и процењују своје радове и радове других користећи адекватне термине и појмове (на основу технике, карактеристика материјала, ликовних елемената, намере и идеје…).

ЛК.3.2.1. Уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржаја на свом раду и на радовима других.
ЛК.3.2.2. Користи стручне термине и појмове (нпр. текстура, ритам, контраст...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других.

Ликовна секција

Годишњи фонд часова: 36

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
- користи импровизовани и стандардни школски прибор и материјале на безбедан и одговоран начин - прилагођава поступке материјалима, техникама, форматима и жељеним квалитетима линија и облика - смишља и прави шаблоне и печате за дизајнирање предмета које свакодневно користи - приказује простор променом величине	ЦРТАЊЕ	Врсте линија и изражајна својства линија. Линије у природи и окружењу. Линија као ивица тродимензионалних облика; Изражајна својства линија у односу на прибор, материјал, притисак и угао под којим се држи прибор/материјал. Савремена средства за цртање - дигитална табла и оловка за цртање, 3Д оловка, апликативни програми за цртање... Својства линије у апликативном програму за цртање. Цртање светлом; Уметнички цртеж, аматерски цртеж, дечји цртеж, схематски цртеж, технички цртеж, научне илустрације... Врсте уметничког цртежа - скица, студија, илустрација, стрип, карикатура, графити... Занимања у којима је неопходна вештина слободоручног цртања; Поступци грађења цртежа додавањем и одузимањем линија. Лавирани цртеж. Линеарни цртеж. Цртеж у боји; Текстура (ликовни елемент). Поступци грађења текстуре линијама.

удаљеног објекта, применом планова и преклапањем облика - прави апстрактне, фигуративне, симетричне и асиметричне композиције стварајући разноврсне ритмове - представља опажено (призори, фигуре, предмети) свођењем неправилних облика на геометријске - пореди решења ликовних проблема (ритам, линија, облик, простор) у својим и радовима других - прави радове на основу посматрања, сећања, утисака, својих расположења и емоција - користи различите изворе (окружење, литература, цртани		Ритам линија; Различити садржаји као подстицај за стваралачки рад (облици из природе и окружења, звуци из природе и окружења, музика, кретање у природи и окружењу, текст, писмо...); Читање (декодирање) цртежа, стрипа, карикатуре, графита, рекламних порука...
	СЛИКАЊЕ	- Разумевање појма боје и њених својстава - Разматрање свих подела боја, ахроматских и хроматских, основних и изведентих, топлих и хладних и са посебним обраћањем пажње на комплементарне боје - Обогаћивање ликовног језика у областима које се највише изучавају на редовним часовима, новим задацима, са новим појединостима - Опажање ритма линија, боја, облика - Демонстрирање основних сликарских техника и материјала - акварел, гваш,темпера пастели, комбиноване технике и врсте сликарских подлога - Показивање репродукција познатих сликара - Рад по природи и рад из маште - Освешћивање боје као носиоца свих других ликовних особина сликаних површина, као што су текстура и валер - Овладавање поступком мешања боја и правилне употребе палете - Упознавање законитости и елемената ликовног језика
	ВАЈАЊЕ	- Проучавање текстуре, тактилног третмана форме - Развијање осетљивости за органске и неорганске форме, значај геометријских форми - Посматрање репродукција 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика - конвексно, конкавно; отворено, затворено) - Демонстрација рада у појединим материјалима- глина, глинамол…

филмови, репродукције...) као подстицај за стваралачки рад - пореди средства визуелног споразумевања од праисторије до данас - разматра повезаност визуелне уметности са свакодневним животом - учествује у постављању изложбе или продаји радова - разматра значај споменика културе у земљи - поштује правила понашања приликом посете догађајима или установама културе		- Освешћивање појмова волулмена и простора као основних проблема обликовања у вајању, објашњавање и разлагањепојма облика као ликовног елемента - Истицање просторности и тродимензионалности облика - Осврtање на значај светлине у опажању облика - Осврт на функцију пластике у архитектури, декоративна скулптура, вајарски материјали и алати, начини умножавања вајарских радова - Стицање искуства у раду са глином
	ГРАФИКА	Упознавање са графиком као посебном ликовном уметношћу - Разграничавање различитих врста штампе- висока, дубока и равна штампа, графика у боји, примењена графика - Наглашавање могућности умножавања тј. штампе као основне особине графичких радова - Објашњавање појма матрице, отиска, тиража - Обогаћивање графичког линеарног израза - Показивање успешних графичких решења, плаката, етикета, амбалаже исл.
	УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ	-Упознавање са познатим делима из историје уметности, домаће и светске - Освешћивање значаја познавања историје уметности у општем културном контексту, али и у сопственом стваралаштву, у обогаћивању сопственог ликовног израза - Модерна уметност, идеје европске уметности 20.века и савремене тенденције у уметности - Упознавање са сликарством које је за инспирацију имало дечје ликовно стваралаштво - Сарадња са школском библиотеком
	ФИЛМ	- Упознавање са теоријом филма - Осврт на историјат ове уметности - Освешћивање специфичности филмског језика: начин снимања, кадар, гро-план, углови снимања, кретање камере, монтажа, идејна страна филма

	СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ	- Праћење изложби и других културних догађаја у нашем граду - Формирање и чување збирки ученичких радова, репродукција, занимљивих предмета, облика из природе, фотографија исл. - Естетско уређивање школе, учионице за ликовно, припремање школских изложби - Учествовање у културним и јавним делатностима школе

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима:

Боја 13 часова.

Комуникација 4 часова.

Текстура 5 часова.

Уобразиља 4 часа.

Простор 3 часа.

Уметничко наслеђе 7 часова.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине контструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. Понављање истих кључних појмова из разреда у разред не подразумева понављање истих садржаја и активности. У сваком разреду кључни појмови се разматрају из другог угла и надограђују новим појмовима и подпојмовима.

Ценрални појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност

(укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони тебеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивудуалних потенцијала сваког ученика. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају задаци (ликовни, пројектни, истраживачки) који циљају више исхода и међупредметних компетенција.

У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није усмерен на садржаје, па структура протама није прописана. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Боја

У овој целини предложени су појмови, подпојмови и теме за разговор, а које су везане за изражајне могућности материјала и техника које ученик користи. Наставник нуди само основне информације и корисне савете. Ученици треба да знају да понекад не могу да добију жељени тон зато што сликарске боје које се производе као школски прибор садрже мање пигмента. Ако ученици не могу да набаве квалитетан школски прибор, решење може да буде додавање течних тонера за фасадне боје, који се набављају у фарбари. Тонери и паковање беле еколошке боје за зидове довољни су за одељење. Цртеже и слике које сматрају неуспелим могу да искористе за колаж. У шестом разреду раде и једноставне пројекте. Наставник може да понуди две или више техника, а да ученици гласају коју ће учити или да се поделе у групе према одабраној техници. Скице се раде и бирају у школи,

а пројекти могу да се доврше код куће. Уколико ученици желе да раде чворовану таписерију не морају да користе вуну, могу да исеку траке од пластичних кеса. Витраж могу да праве од папира и фолија у боји, а могу и да сликају на пластичним флашама. Најједноставније је да код куће, уз помоћ одраслих, одсеку дно и део флаше тако да добију посуду за оловке. Пластика се лако осликава акварел бојама. Ако желе да имитирају витраж, могу да користе црни перманентни маркер. За мозаик могу да користе пластичне чепове...

Наставник може да подстакне ученике на размишљање и истраживање питањима и одабраним информацијама. На пример причом о томе шта значе боје у неким културама, да ли животиње умеју да сликају, да ли постоји веза између тонова у музици и тонова у визуелној уметности, које две боје би употребили да изразе одређену емоцију, како су боје добије своје називе...

Није пожељно оптерећивати ученике проширеним информацијама (о валерским кључевима, адитивном мешању боја...), боље је да се о томе разговара у следећим разредима, када буду имали више предзнања и када буду више користили савремену технологију. Ученици треба да добију само елементарне информације о утицају светлости на опажање боја. Важније је да знају да је нормално да постоје разлике у опажању тонова – постоје незнатне разлике у грађи ока, на опажање утичу и околне боје, на различитим мониторима иста слика има другачије тонове (остало ће учити касније). Ако желе да одштампају на мајици слику коју су урадили у апликативном програму, потребно је да слику из RGB система (црвена, зелена, плава) пребаце у CMYK систем (цијан, магента, жута и кључ, односно катран/црна), који се користи у штампи.

У оквиру целине, предложена је и додатна тема за разговор, „Музеји и експонати“, везана за музеје и карактеристичне експонате који се у њима чувају. Пожељно је да се ученици прво упознају са музејима у Србији, а ученици који наставу слушају на матерњем језику треба да добију основне информације о најзначајнијим музејима у матичној држави. Разговор прате одговарајући визуелни садржаји, а заинтересовани ученици могу да раде и истраживачке задатке.

Комуникација

У овој целини су предложене теме за разговор о садржају уметничких дела и рекламних порука. Наставник не нуди анализу дела коју ученици записују и меморишу без разумевања. Смисао учења је да ученици доживе уметничко дело, да размишљају о њему и слободно изражавају своје мишљење. Наставник их само подстиче питањима. Ученици треба да разговарају и о томе колико су рекламе на телевизији и интернету ефикасне, колико могу да их заинтересују, а на који начин их одбијају... Наставник може да подстакне ученике да самостално истражују тако што ће поставити одговарајуће питање. На пример: да ли има скривених порука у уметничким делима? У ликовном раду ученици бирају материјал и технику којом ће најефикасније изразити неки садржај (идеју, поруку, став...)

У оквиру целине, предложена је додатна тема за разговор, „Уметност некад и сад“, односно поређење неке теме (садржаја ликовног дела) кроз епохе.

Текстуре

У овој целини су груписани предлози везани за истраживање изражајних могућности традиционалних цртачких, вајарских и сликарских техника. Уколико ученици желе да цртају или сликају текстуру у апликативном програму, то могу да раде као пројекат.

У додатној теми за разговор, „Грађевине, скулптуре и паркови“, фокус није на текстури, већ на значајним грађевинама, скулптурама у пленеру и парковима у нашој земљи. Наставник може да покаже презентацију и да упореди наше наслеђе са светским, нарочито значај за културни туризам и идентитет краја или земље.

Уобразиља

У овој целини су груписани предлози везани за разговор о значају маште (уобразиље, имагинације) у уметности, науци и свакодневним ситуацијама када је потребно пронаћи решење за неки проблем. И у шетом разреду ученици уче о томе како да пронађу подстицај за развијање креативних идеја. Наставник прво показује репрезентативна остварења светских и домаћих уметника заснована на сновима, бајкама, митовима и легендама. Ученици треба самостално да одаберу податке (снове, бајке, митове или легенде) који их подстичу на рад.

Додатну тему „Необична уметничка остварења“, потребно је везати за самостално истраживање и формирање дигиталне збирке „необичних“ савремених остварења. Збирка може да буде индивидуална или одељењска. Наставник може да подстакне ученике приказивањем неколико визуелних примера (хидропонична лампа Марка Вучковића, радови Сесилије Вебер из серије Natural humans, уличне слике Џулијана Бивера, подводни музеј у Канкуну, хотел од леда у Шведској...). Ученици бирају врсту уметничких радова које ће истраживати (куће за становање, ципеле, одећа, накит, скулптуре, аутомобили...).

Простор

У овој целини су груписани предлози везани за пројектну наставу и обликовање простора у школи. Уколико школа има могућности, ученици могу да обликују башту у школском дворишту. Идеје се могу пронаћи на интернету ако се у претраживач унесе: „bottle tower gardening“, „plastic bottles art“, „school garden projects“, „recycled garden ornaments“ или „garden ornaments for schoolyard“. Уколико школа нема таквих могућности, могу да обликују део учионице или хола. Сврха ових активности је да ученици науче како да од доступних материјала направе нешто што ће им користити у свакодневном животу. На пример, од пластичних флаша се могу направити фотеље, клупе, сточићи, полице, жардињере, вазе, лампе, лустери... Употребни предмети које ученици праве самостално или у заједничком раду не треба да имају само употребну, већ и естетичку вредност. Други предлог је симулација музејске поставке или изложбе. Ученици треба да осмисле поставку, да сами распоређују експонате, дизајнирају позивнице за родитеље... Сврха ових активности је да се оспособљавају за презентовање радова.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Исходи су формулисани тако да до краја разреда сви ученици могу да их достигну (у мањој или већој мери) уколико су радили разноврсне задатке од којих сваки циља више исхода и међупредметних компетенција.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивања постигнућа су:

- Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);

- Однос према себи (истражује информације; поставља питања: предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...)
- Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...)
- Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...; раздваја битно од небитног...)
- Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...).
- Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...)
- Организација композиције (примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о перспективи, правцу, смеру...)
- Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...)
- Употреба техника (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал, подлогу; истражује могућности технике и материјала)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана, а захтеви се уводе постепено. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера који илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Листићи се предају наставнику, да би имао потпунији увид у напредовање ученика, а наставник их враћа ученику следећег часа. Листићи могу да се лепе у свеску или чувају у блоку. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима

сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Листићи се лепе на полеђину рада, а сарже и назив рада. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да литиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете.

Вербална самопроцена подразумева излагање свих радова и поређење ликовних решења.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Постигнућа ученика у оквиру предмета ликовна култура се вреднују:

- сумативно- кроз решавање ликовних задатака и усмене провере наученог садржаја
- формативно- праћењем активности односно ангажовања ученика на сваком часу, кроз поседовање и коришћење уџбеника, материјала и прибора за рад, учествовање на ликовним такмичењима и ликовним конкурсима , односа ученика према раду

Оценом се изражава:

- степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођених стандарда постигнућа у току савладавања програма предмета
- ангажовање ученика у настави и ваннаставним активностима
- напредовање у односу на претходни период
- препорука за даље напредовање ученика

Бројчане оцене су: одличан (5), врло добар (4), добар (3), довољан (2) и недовољан (1).

Одличан (5):

- ученик остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа
- веома висок степен ангажовања
- примењује знања, укључујући и методолошка, у сложеним и непознатим ситуацијама
- самостално и на креативан начин решава ликовне задатке и критички разматра сложене садржинске целине
- процењује вредност ликовног задатка
- решава ликовне задатке који имају и више решења, вреднује и образлаже решења и примењене поступке
- влада моторичким вештинама које захтевају сложеније склопове покрета, брзину и координацију
- самостално извршава сложене ликовне задатке поштујући процедуру, захтеве безбедности и очувања околине
- континуирано показује заинтересованост и одговорност према сопственом процесу учења, уважава препоруке за напредовање и реализује их.

Врло добар (4)

- ученик остварује значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално, испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и део захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа уз мању помоћ наставника, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа
- висок степен ангажовања

• логички организује и самостално тумачи сложене ликовне задатке
• повезује садржаје ликовних задатака и концепте из различитих области са ситуацијама из живота
• уме да анализира ликовни задатак, изврши избор одговарајуће процедуре и поступака у решавању ликовног задатка
• влада моторичким вештинама које захтевају сложеније склопове покрета, брзину и координацију
• самостално извршава сложене ликовне задатке поштујући процедуру, захтеве безбедности и очувања околине
• континуирано показује заинтересованост и одговорност према сопственом процесу учења, уважава препоруке за напредовање и реализује их.

Добар (3):
• ученик који остварује напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа
• средњи степен ангажовања ученика
• организује и тумачи сложене ликовне задатке уз мању помоћ наставника
• уме да формулише своје поступке у решавању ликовног задатка, процене и одлуке и објасни начин како је дошао до решења
• изводи основне моторичке вештине угледајући се на модел (уз демонстрацију);
• самостално извршава сложене ликовне задатке поштујући процедуру, захтеве безбедности и очувања околине
•повремено показује заинтересованост за сопствени процес учења, а препоруке за напредовање реализује уз повремено праћење.

Довољан (2):
• ученик који остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и испуњавања уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа

постигнућа, односно захтеве који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа

- низак степен ангажовања
- слабо познаје и разуме кључне појмове и информације и повезује их на ликовном задатку уз велику помоћ наставника
- делимично је усвојио је одговарајућу терминологију
- закључује директно на основу поређења са конкретним примером
- примењује одговарајуће поступке и процедуре у решавању једноставних проблемских ситуација у познатом контексту
- уз велику помоћ наставника извршава једноставне ликовне задатке минимално поштујући процедуру, захтеве безбедности и очувања околине
- делимично влада основним моторичким вештинама и реализује их уз подршку наставника
- ретко показује заинтересованост за сопствени процес учења, а препоруке за напредовање реализује уз стално праћење.

Недовољан (1)

- ученик који не остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и ни уз помоћ наставника не испуњавања захтеве који су утврђени на основном нивоу постигнућа
- нема ангажовања
- не познаје и не разуме кључне појмове и информације и не повезује их на ликовном задатку чак ни уз помоћ наставника
- није усвојио одговарајућу терминологију
- не уме да формулише поступке у решавању једноставних ликовних задатака чак ни на основу поређења
- не примењује одговарајуће поступке и процедуре у решавању једноставних проблемских ситуација у познатом контексту
- не извршава једноставне ликовне задатке нити минимално поштује процедуру
- не поштује захтеве безбедности и очувања околине

• не влада основним моторичким вештинама и не жели да покуша да реализује минимално чак ни уз подршку наставника
• не показује заинтересованост за сопствени процес учења, а препоруке за напредовање не реализује.

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем.

Називпредмета	Информатика и рачунарство
Разред	Шести
Циљ	Циљ учења информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења
Годишњифондчасова	36

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста; - користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста; - објасни принципе растерске и векторске графике и модела прика за боја; - креира растерску слику у изабраном програму; - креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате зауређивање и трансформацију слике; – креира гиф анимацију; – креира видео-запис коришћењем алата за снимање екрана;	**1. ИКТ (10)**	Обележавање логичке структуре и генерисање прегледа садржаја текстуалног документа Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска ивекторска графика). Рад у програму за растерску графику. Рад у програму за векторску графику. Израда гиф анимација. Коришћење алата за

		снимање екрана.
–чува и организује податке локално и у облаку; – одговорно и правилно користи ИКТ уређаје у мрежном окружењу; – разликује основне интернет сервисе; –примењује поступке и правила за безбедно понашање и представљање на мрежи; –приступа Интернету, самостално претражује, проналази и процењује информације и преузима их на свој уређај поштујући ауторска права; – објасни поступак заштите дигиталног производа/садржаја одговарајућом CC лиценцом;	**2. ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ (4)**	URL, DNS, IP адреса Електронска пошта, креирање налога, слање и пријем поште.Електронска пошта (контакти, безбедност, нежељена пошта). Рад на дељеним документима (текстуалним документима / презентацијама /упитницима...) у облаку.
–објасни поступак прикупљања података путем онлајн упитника; – креира једноставан програм у текстуалном програмском језику; – користи математичке изразе за израчунавања у једноставним програмима; – објасни и примени одговарајућупрограмску структуру (наредбе доделе, гранања, петље); – користи у оквиру програма нумеричке, текстуалне и једнодимензионе низовске вредности; – разложи сложени проблем на	**3. РАЧУНАРСТВО (15)**	-Основе изабраног програмског језика. -Основне аритметичке операције. -Уграђене функције. -Ниске (стрингови). -Структуреподатака. -Гранање. -Понављање. -Основниалгоритми.

једноставније функционалне целине (потпрограме);		
-сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала,представљању пројектних резултата и закључака; – користи могућности које пружају рачунарске мреже у сфери комуникације и сарадње; –креира, објављује и представља дигиталне садржаје користећи расположиве алате; –вреднује процес и резултате пројектних активности.	**4. ПРОЈЕКТНА НАСТАВА (7)**	Рад са изабраним текстуалним програмским језиком у области 2Д графике. Основне карактеристике изабране графичке библиотеке. Методе за исцртавање основних геометријских облика. Подешавање боја и положаја објеката. Примена петљи и случајно генерисаних вредности на исцртава-ње геометријских облика.

Кључни појмови:

Логичка структура и садржајдокумента,пиксел,резолуција,растерска и векторска графика,RGB Исmyk палете боја,гиф анимација, хипервеза, URL,електронска пошта,текстуални програмски језик.2Д графика, Графички програм, координатни систем прозора, апсолутнекоординате, релативне координате, проблемска настава, учење засновано на истрази, фазе пројекта, сценарио, процена, квалитет решења, безбедност, мултимедијал ни садржај, презентовање дискусија

Општеи специфичнепредметнекомпетенције:

Рад с подацима и информацијама, Решавање проблема,Сарадња, Дигиталнакомпетенција

Компетенцијазаучење, Естетичкакомпетенција, Одговоран однос према околини,

Опште међупредметне компетенције:

1.компетенција за учење;

2. одговорно учешће у демократском друштву;

3. естетичка компетенција;

4.комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

Основни ниво

Средњи ниво

Напредни ниво

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

1. ИКТ (10)

- Наставну тему Информационо-комуникационе технологије започети радом на документу који представља својеврсну рекапитулацију онога што су ученици учили у претходна два разреда. Наставник припрема текстуални документ, даје инструкције о даљем раду и локацији на којој је документ постављен. Ученици треба да пронађу и отворе овај документ у изабраном текст процесору ,да прочитају текст и логички га уреде, доделе му одговарајуће стилове, идеално до 3 нивоа дубине.

- Наставник треба да представи технику израде прегледа садржаја текстуалног документа, а ученици да је примене на документу који су логички структурирали. На овај начин, ученици се осврћу на раније научено смислено користећи нову технику израде прегледа садржаја текстуалногдокумента.

- У сегменту креирања и обраде дигиталне слике, ученицима треба објаснити карактеристике векторског и растерског представљања слике на рачунару. Представити RGB и CMYK палете боја, указати на везу избора палете у односу на намену: RGB – за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно CMYK палете боја за припрему за штампање.

- На овом месту погодно је увести и питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотекеуконтекстуконкретнепотребе–штампањеиликоришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет.

- Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена заса претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по„величини” слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритамакомпресије.

- Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Увести појам и сврху слојева.Објаснити да је у неким програмима за растерску графику текст векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање

слова док је слој векторски. Трансформисати слој са текстом у растер и увећати га. Тражити од ученика да уочеразлике.Показатитехнике:додавањаибрисањаслоја,видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапањаслојева.

- Представити алате за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Увести могућност примене Филтера. Издвојити филтере попот Blur (замућеност) и Sharpen (оштрина) и позвати ученике да осмисле ситуације у којима је пожељно користити један, односно други филтер (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...).

- Показати основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превратање слике у целини). Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталногфото-апарата).

- Упознати ученике са карактеристикама радног окружења одабраног програма (инсталираног локално на рачунару или у

„облаку") за креирање и обраду векторске графике. Посебну пажњу посветити: алатима за селекцију, пројектовању цртежа као и припреми за цртање.

- Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења основних алата (означавање, брисање, копирање, груписање и разлагање, премештање, ротирање, симетрично пресликавање, поравнање).

- Поновити поступак векторизације, применити га на изабрану растерску слику. У договору са наставником ликовне културе, креирати текстуалне задатке који ће навести ученике да трагају за уметником, пронађу описано дело и векторизују га.

- Разговарати са ученицима о појму „покретна слика". Нагласити да покрет заиста не постоји..Увести појам „фрејм" и дефинисати потребан број фрејмова који се смењују у једној секунди за стварање илузије непрекидног кретања.

- Разговарати са ученицима о видео камери – да ли камера снима покрет или је у питању изузето брз фото-апарат. Упоредititрадиционалан начин креирања анимираних слика са рачунарском анимацијом. У одабраном програму демонстрирати поступак израде 2Д анимације. Представити катрактеристике формата слике gif. Објаснити поступак чувања и приказа анимација (није их могуће прегледати у традиционалним програмима за преглед слика). Демонстрирати њихово уграђивање у мултимедијалну презентацију.

У одабраном алату за израду 2Д анимација, на већ припремљеној групи слика сачуваној у gif формату, омогућити ученицима да направе анимирануслику.

- Разговарати са ученицима о изворима информација које користе док уче. Поред уџбеника, охрабрити их да испричају лична искуставезаназаинтернеткаоизворинформација,видео- туторијале, разговоре са одраслим особама.Утврдити каква су искуства ученика када је учење коришћењем видео-туторијала у питању (формално и неформално).

- Коришћењем одабраног програма за снимање екрана демонстрирати снимање кратког видео- туторијала,приказати резултатове активностиизадатисмерницезаиз раду кратког видео-туторијала, који ученици треба самостално да сниме и сачувају (на пример: приказати поступак уметања прегледа садржаја у текстуални документ или креирања растерске или векторске слике). Уколико услови у учионици (шум, бука, слаба чујност) утичу на квалитет снимљеног звука, могуће је уз помоћ програма за обраду звука отклонити недостатке (на пример, преузети програм Audacity и приказати технике уклањања недостатака) или организовати снимање звука у бољим условима. Нагласити ученицима да звук може бити додат у видео-туторијал накнадно или чак замењен одговарајућим титлом.

2. ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ(4)

- Подсетити ученике на значење појмова који су у претходним разредима представљени скраћеницама URL и IP адреса, затим појмова клијент и сервер у мрежном окружењу, као и на значење појмова: домен, назив интернет домена, веб-адреса и њихову узајамну везу. Укратко представити значење појмова: DNS сервис (на пример DNS – Domain Name System – као базни интернет сервис, који омогућава превођење текстуалних у нумеричке

ознаке и обратно) и DNS сервер (на пример DNS Server – уређај који омогућавадасезатраженеуслугенаодређеноминтернетдоменудоби ју одговарајуће IP адресе неопходне за комуникацију и размену података у мрежи) и објаснити њихову улогу у комуникацији између клијента и сервера у мрежном окружењу (на пример у ком су односу DNS сервис, URL и IP адреса у оквиру веб сервиса (World Wide Web).

-Објаснити појам хипервезе (hyperlink) и хипертекста (hypertext). Приказати хипертекст и хиперлинк у интернет прегледачу,азатим,упрограмимазаобрадутекстаиизрадумулти-медијалних презентација демонстрирати додавање и подешавање хипервезе према делу текста у документу, другом документу или према неком садржају на инернету.

- Представити интернет сервис електронска пошта (е-маил).Објаснити значење појма адреса електронске поште, описати и по потреби демонстрирати поступак креирања налога за електронску пошту. Представити поступак креирања и форматирања електронске поште, поступак уметања прилога и хипервеза. Нагласити важност форме саме поруке, проверу правописа и садржаја поруке пре слања. Објаснити одељке који се односе на: наслов поруке, адресе примаоца (коме, копија, скривена копија). Објаснити зна- чење функција: проследи, одговори и одговори свима на већ при- мљену поруку, нагласити дејство сваке од њих.

- Представити организацију и начин складиштења порука за изабрани сервис у виду фасцикли (ако се ради о Gmail-у, напоменути да нема фасцикле, него ознаке – лабеле) у којима се чувају примљене поруке, посла- те поруке, недовршене, нежељена пошта, отпад, као и могућности изабраног сервиса за електронску пошту за архивирање, означа- вање порука по важности и сл. Посебну пажњу посветити правилима која важе у писаној електронској комуникацији као и на важност заштите личних података и контаката, питања безбедности, начинима заштите од нежељене поште и уобичајених поступака које треба применити у те сврхе.

- Подсетити ученике на примере дељења садржаја који су описани и примењивани у претходним разредима и представити могућности које нуди рачунарство у облаку (Cloud Computing) путем дељеног диска за чување података, употребу апликација и алата доступних уз изабрани е-маил налог. Представити концепт рада изабраног дељеног диска

(на пример: OneDrive, Google Drive...) за организацију података, демонстрирати рад у апликацијама и направити аналогију са офлајн апликацијама исте намене (процесор текста, програм за рад са слајд- презентацијама…). Представити поступак дељења и подешавање опција дељења садржаја (на пример, путем линка на конкретне мејл адресе).

-Описати и демонстрирати рад на дељеном тексту, презентацији или упитнику кроз активности на конкретном садржају. Указати на бројне предности и могуће недостатке сарадничког рада. Описати и приказати поступке рада на документу, преузимање и чување у одговарајућим форматима намењеним за даљи рад, штампање или друге потребе. Објаснити поступак креирања, додавања (отпремања са уређаја на дељени диск) и преузимања садржаја (са дељеног дика на уређај). Приликом представљања концепта приступа дељеним садржаји- ма по нивоима (уређивање, преглед и коментарисање) указати на важност поштовања правила безбедности, заштите података и ау- торских права, која чланови групе треба да усвоје током рада на заједничкомдокументу.

- Ученицима задати да испробају креирање, дељење и сарадничкираднасмисленимдокументима– текстовима,графици,презентацијама, упитницима. Иницирати дискусију о сличностима и разликама, предностима и недостацима у раду са апликацијама у офлајн у односу на онлајн варијанту

3. РАЧУНАРСТВО (15)

- Пре преласка на обраду нових тема обновити технике програмирања у текстуалном програмском језику у 6. разреду (бар 4 школска часа).Укратко упознати ученике са библиотеком за 2Д графику која ће бити коришћена у настави и, ако је то потребно, са начином њене инсталације. Подцртати везу између програмирања графичких апликација и програма за векторску графику (сваки цртеж се састоји од скупа геометријских облика описаних својим нумеричким параметрима).

- Описати основну структуру графичког програма и потрудити се да се током наставе та структура што мање варира. Уколико графичка библиотека захтева нетривијалан програмски код за иницијализацијуидеиницијализацију,ученицимапонудитиготову мустру од које могу да крену програмирање својих апликација, са што мање когнитивног

оптерећења у вези са техничким детаљима одабране графичке библиотеке и са централним фокусом на технике заједничке већини графичких библиотека.

- Увести појам координатног система прозора, описати сличности и разлике у односу на традиционални координатни систем који се користи у математици. Увести начине задавања боја (именоване боје, боје задате помоћу три броја у RGB систему).

- Објаснити и демонстрирати исцртавање следећих основних примитива:

–дуж,–испуњен и уоквиренправоугаоник,круг икружница.

- Описати и демонстрирати поступак цртања сложенијих облика састављених од ових примитива (нпр. кућица, глава робота, чича Глиша, сладолед, ...).

- Објаснити појмове апсолутне и релативне вредности координата. Описати и приказати поступак цртања помоћу задавања апсолутних вредности координата,али ипомоћу задавања релативних координата у односу на некуистакнуту тачку и величине одређене у размери према некој датој мери (на пример нацртати чича Глишу, акоми се центар главе налази утачки чије су координате (x, y) и полупречник јој је r, при чему се величина и положај тела одређују у пропорцији са датим величинама). У корелацији са наставом математике цртати облике са интересантним математичким својствима (нпр. једнакостранични и једнакокраки троугао, средња линија троугла, тежиште троугла, описана кружница око троугла, кругови који се додирују споља и изнутра, концентричне кружнице, цветови од шест кругова,итд.).

Уколико их одабрана графичка библиотека подржава, приказати и следеће, мало компликованије примитиве:испуњена и уоквиренаелипса,кружнилук,испуњени и уоквирени многоугао(полигон).

-Описати и демонстрирати поступак примене ових облика у цртању мало сложенијих цртежа,као и технику исписа текста на екрану,на датој позицији и са одабраним словним ликом(фонтом). Приказати технике учитавања и приказа слика,

-Оставити ученицима дозу креативне слободе приликом избора цртежа који се програмски генерише.

У циљу вежбања итерације и алгоритамског начина размишљања приказати ученицима низ задатака у којима се цртају правилни облици уз помоћ петљи (низ подједнако размакнутих концентричних кружница, низ подједнако размакнутих паралелних линија, низ кружница истог пречника које се додирују, градијент боја, итд.). Подцртати корелацију са појмом линеарне функције који се обрађује у математици.

- Приказати генерисање насумичних бројева и употребу насумично генерисаних бројева на цртање насумично распоређених облика и насумични избор боја.

- Приказати ученицима могућност употребе референтних приручника, туторијала, видео-туторијала и интернет форума у циљу налажења потребних информација о примени библиотечких функ- ција, алгоритама и релевантних делова програмског кода

4. ПРОЈЕКТНА НАСТАВА(7)

- Пројектна настава у области Рачунарства је комплексан приступ настави и учењу који најчешће користи методе као што су проблемска настава и учење засновано на истрази (питањима).

- Проблемска настава поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Све врсте реалних животних проблема могу бити повод за проблемску наставу. Пронађена решења се могутестирати и о њима се може расправљати.

- Истрагу можемо да дефинишемо као „потрагу за истином, информацијама или знањем”. Учење засновано на истрази почиње постављањем питања, наставља са истраживањем и завршава се проналажењем решења, доношењем разумних закључака, одгова- рајућих одлука, или применом нових знања или вештина.

Обе наставне методе се фокусирају на развијање вештина за решавања проблема, критичко мишљење и обраду информација. Оне дају најбоље резултате када су почетна питања/проблеми довољно отворени (одговор није могуће наћи једноставним укуцавањем у претраживач) и када ученици раде у малим тимовима или групама. Ове две методе су уско повезане и често се преклапају. Изузетно је важно имати на уму да у оба приступа

нема нужно тачних и нетачних одговора. Свако решење може имати мане и вр лине, а ученици морају да их анализирају и процењују.

Наставни пројекат подразумева програмирање у текстуалном програмском језику или адаптацију унапред датог програма у циљу решавања пројектног задатка. За реализацију наставног пројекта могуће је користити рачунар или други програмабилни физички уређај.

Теме наставног пројекта треба осмислити тако да подржавају функционализацију знања ученика стечених учењем различитих предмета.

Могуће теме наставног пројекта:

–Да ли живим здраво? (Истраживање концепта„здравначин живота", утврђивање у којој мери лични начин живота ученика одговара овом концепту на основу података добијених програмирањем физичког уређаја да врши функцију бројача корака,креира- њем програма за израчунавање индекса телеснемасе...);

– Дигитална башта (Истраживање услова за узгој зачинског биља у затвореном простору, креирање дигитализоване баште – програмирање физичког уређаја да мери влажност земљишта и сигнализира да ли је заливање потребно или програмирањефизичког уређаја да, на основу очитане влажности земљишта, покреће мотор који омогућава аутоматско заливање; програмирање физичког уређаја да мери ниво осветљености места на коме се башта на- лази и сигнализира да башту треба поставити на другоместо...);

–Бицикл са сигнализацијом (Истраживањ концепта„безбедност у саобраћају" у контексту визуелне сигнализације, програмирање физичког уређаја да симулира рад мигаваца и других визуелних облежја бицикла);

– Интерактивни албум (израда програма у виду албума са: делима познатог уметника, архитектуре једне епохе, седам чуда Античког света.које се након клика увеличавају,неко време остају увећане, а затим смањују на своје почетне димензије);

–Ово је кретање (креирање анимираних модела који приказују промене физичких величина, као на пример: брзина, убрзање, потенцијална и кинетичка енергија, а при

задатом кретањуобјекта– вертикални хитац, кретање тела низ стрмураван). Сви елементи пројектног задатка морају бити реални.

Напомена: На првом часу, заједно са ученицима, формирати листу критеријума на основу којих ће се процењивати квалитет решења проблемских задатака. На овај начин, ученицима ће бити потпуно јасно шта квалитетно решење подразумева. Листа мора бити свеобухватна – не сме да се односи само на квалитет креи- раних програма, већ и на квалитет представљања и образлагања предложених решења.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Формативно, сваког часа оцењивање усмених и практичних одговора ученика

Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова

Практична провера-вежба

Шта пратимо?

1. **Степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођених исхода постигнућа у току савладавања програма предмета.**

Процењују се: вештине разумевања, примена и вредновање научених поступака и процедура;

рад са подацима и рад на различитим врстама тестова;

вештине, руковање алатима и технологијама и извођење радних задатака.

Ученик који остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добијаоцену одличан (5);

Ученик који остварује значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално, испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем

нивоу, као и део захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа уз мању помоћ наставника, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену врло добар (4);

Ученик који остварује напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добијаоцену добар (3);

Ученик који остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и испуњавања уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа постигнућа, односно захтеве који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа и, добија оцену довољан (2);

2. **Ангажовање ученика у настави**

Одговоран однос према раду, постављеним задацима, и исказано интересовање и мотивацију за учење и напредовање. активно учествовање у настави, сарадњу са другима

- веома висок степен ангажовања ученика (5)
- висок степен ангажовања ученика (4)
- уз ангажовање ученика (3)
- ангажовање ученика (2)

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском

програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

ОШ „Бранко Радичевић“ Прибој

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

ТЕХНИКЕ И ТЕХНОЛОГИЈЕ ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Време трајања програма: од шк.2022/2023. до шк.2025/2026.

Предмет:	**ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА**
Циљ:	**Циљ** наставе и учења ***технике и технологије*** је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно.
Разред	**шести**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Глобални/тематски план:

Наставна тема	**Број часова по теми**	**Број часова**	
		Обраде	**Остали типови**
Животно и радно окружење	***6***	***4***	***2***
Саобраћај	***8***	***6***	***2***
Техничка и дигитална писменост	***18***	***8***	***10***
Ресурси и производња	***20***	***10***	***10***
Конструкторско моделовање	***20***	***0***	***20***
Укупно часова	***72***	***28***	***44***

Предметни исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Тема/о бласт	Садржаји	Компетенције Опште међупредметне компетенције	Начини и поступци остваривања програма
- упознавање са развојем и значајем грађевинарства и урбанизма - препознавање савремене културе становања - класификује кућне инсталације - повезује развој и значај грађевинарства и урбанизма - разуме начин функционисања и примене кућних инсталаццција - анализира карактеристике савремене културе становања - разуме просторно и урбанистичко планирање	**1. Животно и радно окружење**	-Значај и развој грађевинарства. -Просторно и урбанистичко планирање. -Култура становања у: урбаним и руралним срединама, објектима за индивидуално и колективно становање, распоред просторија, -Уређење стамбеног простора. -Кућне инсталације.	- компетенција за учење - одговорно учешће у демократском друштву - естетичка компетанција - комуникација - одговоран однос према околини - одговоран однос према здрављу - предузимљивост и оријентација ка предузетништву - рад са подацима и информацијама - решавање проблема - сарадња - дигитална компетенција	- Уз помоћ медија потребно је, у најкраћим цртама, приказати историјски развој грађевинарства и повезати га са побољшањем услова живљења (по могућству интерактивно). - Потребно је нагласити значај урбанизма и просторног планирања (на основу посматрања планова, макета, слика насеља, треба објаснити значај околине стана са хигијенског и естетског становишта). - Користите рачунарске мапе за одређивање положаја грађевинских објеката у односу на околину. - Посматрање и анализе примера, навести ученике да анализирају и закључују како се култура становања разликује у зависности од врста насеља (рурално и урбано насеље) и стамбених објеката, које су карактеристике и посебности, као и како се одређује распоред просторија у стану са аспекта функционалности, удобности и економичности. - Обезбедити ако је могуће стоврити услове за ситуационо учење кроз компјутерску симулацију, што ће упознати ученике са врстама и наменом кућних инсталација и правилном употребом. У случају да то није могуће анализирати планове одговарајућих инсталација и начин функционисања, након тога одговарајућим скицама и цртежима проверити да ли су ученици разумели поменуту тематику.
- класификује врсте саобраћајних објеката према намени - познаје правила безбедног понашања и кретања пешака и бициклисте у саобраћају - повезује неопходност изградње прописне инфраструктуре са безбедношћу учесника у саобраћају - повезује коришћење информационих технологија у саобраћајним објектима са управљањем и безбедношћу путника и робе - демонстрира правилно и безбедно понашање пешака и бициклисте на саобраћајном полигону и/или уз помоћ рачунарске симулације	**2. Саобраћај**	-Саобраћајни системи. -Саобраћајни објекти. -Управљање саобраћајном сигнализацијом. -Правила безбедног кретања пешака и возача бицикла у јавном саобраћају.	-компетенција за учење -одговорно учешће у демократском друштву -одговоран однос према околини -одговоран однос према здрављу -решавање проблема -сарадња	- Безбедност учесника у саобраћају зависи и од прописне инфраструктуре (опреме пута, обележавање и сигнализација, квалитет израде саобраћајних објеката) као и прилагођавања постојећим условима (брзина). Кроз примере симулације, а који су доступни на Интернету, ученике довести у ситуацију да препознају сигурносне ризике и предвиде опасне ситуације у саобраћају. - Уз помоћ мултимедијалних примера објаснити како се управља саобраћајем коришћењем ИКТ и колико такво управљање утиче на безбедност путника и робе. - Са аспекта безбедности учесника у саобраћају обратити пажњу на учешће пешака и возача бицикла у јавном саобраћају. За реализацију ових садржаја користити мултимедије као и саобраћајне полигоне практичног понашања у саобраћају у оквиру школе (ако

				постоје). Ако школа нема просторне могућности за израду саобраћајног полигона, користе дворишта, шири ходници или фискултурне сале ради остваривања овог исхода.
-скицира просторни изглед грађевинског објекта - чита и црта грађевински технички цртеж уз помоћ наставника - користи рачуарске апликације за техничко цртање грађевинских објеката уз помоћ наставника - креира дигиталну презентацију уз помоћ наставника - чита и црта грађевински технички цртеж - користи рачуарске апликације за техничко цртање грађевинских објеката - самостално креира дигиталну презентацију и представља је - користи рачуарске апликације за техничко цртање грађевинских објеката уважавајући потребе савремене културе становање - успешно креира дигиталну презентацију и презентује је	**3. Техничка и дигитална писменост**	-Приказ грађевинских објеката и техничко цртање у грађевинарству. -Техничко цртање помоћу рачунара. -Представљање идеја и решења уз коришћење дигиталних презентација. -	- компетенција за учење - одговорно учешће у демократском друштву - естетичка компетанција - комуникација - одговоран однос према околини - одговоран однос према здрављу - предузимљивост и оријентација ка предузетништву - рад са подацима и информацијама - решавање проблема - сарадња -дигитална компетенција	- На почетку реализације области укратко поновити која су знања и вештине из техничког цртања ученици усвојили у претходном разреду. - Ученике оспособити за рад у рачунарској апликацији за техничко цртање примереној њиховом узрасту и потребама. - Објаснити правила и симболе који се користе у техничком цртању у области грађевинарства. Приликом израде техничких цртежа на папиру и помоћу рачунара користити индивидуални облик рада. - Ученици треба да развијају вештине визуелног опажања и разумевања релацијских односа између објеката и предмета, стога је примерено задати им да скицирају просторни изглед одређеног грађевинског објекта који им је познат. - Представити могућности и рад са једноставним рачунарским апликацијама за 3Д приказ грађевинских објеката. - Ученицима објаснити појам пресека коришћењем наставних помагала и рачунарске симулације - Упознати ученике са радом у рачунарској апликацији за унутрашње уређење стана наглашавајући функционалност и естетску вредност решења. - Израда мини-пројеката хоризонталног и вертикалног пресека стана у коме ученици живе и уређење стана према истим. Скица може бити израђена на папиру или помоћу рачунара. Ученици своја решења скице грађевинског објекта и унутрашњег уређења стана самостално представљају током редовне наставе. - Користити дигиталне презентације које ће ученици израдити. Акценат треба да буде на дизајну мултимедијалних елемената презентације, начину представљања решења (ток презентације) и развоју вештине комуникације (контакт са публиком), а не на техници израде презентације. Обезбедити простор за дискусију и давање вршњачке повратне информације на основу успостављених критеријума.
- препознаје основне грађевиснке материјале - препознаје грађевинске и пољопривредне машине и алате - описује занимања у области	**4. Ресурси и производ**	-Подела, врсте и карактеристике грађевинских материјала. -Техничка средства у	- компетенција за учење - одговорно учешће у демократском друштву - естетичка компетанција	-На почетку рада на овој области упознати ученике са основном поделом грађевинских материјала (према пореклу и намени). Врсте, начин производње, основне карактеристике грађевинских материјала и њихову примену објаснити на елементарном нивоу, без

грађевинарства пољопривреде - израђује модел грађевинске и пољопривредне машине уз помоћ наставника - повезује коришћење грађевинских материјала са утицајем на животну средину - повезује алате и машине са врстама грађевинских и пољопривредних радова -повезује значај извођења топлотне изолације са уштедом енергије - повезује гране пољоприведе са одређеном врстом производње хране - израђује модел грађевинске и пољопривредне машине - реализује активност која указује на важност рециклаже - образлаже на примеру коришћење обновиљивих извора енергије и начине њиховог претварања у корисне облике енергије - успешно израђује модел грађевинске и пољопривредне машине		грађевинарству и пољопривреди. Организација рада у грађевинарству и пољопривреди. -Обновљиви извори енергије и мере за рационално и безбедно коришћење топлотне енергије. -Рециклажа материјала у грађевинарству и пољопривреди и заштита животне средине -Моделовање машина и уређаја у грађевинарству, пољопривреди или модела који користи обновљиве изворе енергије	- комуникација - одговоран однос према околини - одговоран однос према здрављу - предузимљивост и оријентација ка предузетништву - рад са подацима и информацијама - решавање проблема - сарадња дигитална компетенција	улажења у детаље. - Показати угледне примере појединих грађевинских материјала, а предавање поткрепити сликама, проспектима или мултимедијом. - Упознати ученике са конструктивним елементима грађевинског објекта (темељ, зидови, међуспратна конструкција, степенице и кров) уз међусобно функционално повезивање и начине изградње. Направити везу између конструктивних делова грађевинског објекта и материјала за њихову изградњу. Користити мултимедијалне презентације и одговарајуће цртеже за проверу усвојености знања. - Уз помоћ мултимедије или слика упознати ученике са врстама грађевинских објеката у оквиру нискоградње, високоградње и хидроградње. Потребно је да ученици повежу делове конструкције и начине градње грађевинског објекта са њиховом наменом. - Оспособити ученике да препознају и повезују алате и машине са врстама грађевинских радова (основна подела грађевинских машина и алата и њихове најважније карактеристике). Користити слике, цртеже и мултимедијалне презентације. - Указати на значај планирања избора материјала за изградњу грађевинског објекта и његове изолације још током пројектовања, са аспекта рационалне потрошње енергије и уштеде топлотне енергије. Повезати значај извођења топлотне изолације са уштедом енергије. Користити мултимедијалне презентације и узорке одговарајућих материјала. - Упознати ученике са врстама грејања у кући/стану. Кроз разговор са ученицима и уз изношење различитих примера из живота, ученике упутити на правилно и безбедно коришћење уређаја за загревање и климатизацију простора у кући/стану, а све са циљем рационалне потрошње енергије. Посебно нагласити значај великих могућности коришћења обновљивих и алтернативних извора енергије за загревање стана/куће. За реализацију овог дела наставне теме користити мултимедијалне презентације. - Упознати ученике са организацијом рада у пољопривредној производњи и најважнијим машинама и уређајима које су неопходне за нормално одвијање производње. Користити разне илустрације модела или мултимедију, да би ученици могли да препознају основне процесе пољопривредне производње са посебним освртом на производњу хране.

				- Уз помоћ слика, мултимедије или макета ученицима треба представити најважније машине у пољопривреди са њиховим најбитнијим карактеристикама. - Истакнути значај рециклаже материјала и заштите животне средине у грађевинарству и пољопривреди. Пред ученике поставити задатак да израде мултимедијалну презенацију која се односи на рециклажу и заштиту животне средине (из свог блиског окружења или града). Јавно презентовати радове уз дискусију - Поступно увести ученике у свет практичног стваралаштва. Кроз практичан рад ученици стечена теоријска знања претварају у функционална, развијајући алгоритамски начин размишљања од идеје до реализације. Њихов стваралачки рад треба да се заснива на изради модела грађевинске или пољопривредне машине, уређаја или модела који користи обновљиве изворе енергије, уз обавезну примену мера заштите на раду.
- уз помоћ наставника, или успешнијих ученика у тиму, израђује техничку документацију, макету и модел пољопривредне или грађевинске машине - уз помоћ наставника или успешнијих ученика у тиму безбедно изводи радне операције - израђује техничку документацију, макету и модел пољопривредне или грађевинске машине - самостално/тимски врши избор макете/модела грађевинског објекта - самостално проналази информације потребне за израду матеке и модела - самостално креира планску документацију користећи програм за обраду текста - припрема и организује радно окружење - самостално израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата, машина у складу са принципима безбедности на раду - успешно израђује техничку документацију, макету и модел пољопривредне или грађевинске машине - успешно израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења	**5. Конструкторско моделовање**	-Израда техничке документације. -Израда макете/ модела у грађевинарству, пољопривреди или модела који користи обновљиве изворе енергије. -Представљање идеје, поступка израде и решења производа. -Одређивање тржишне вредности производа укључујући и оквирну процену трошкова. - -Представљање производа и креирање дигиталие презентације.	- одговорно учешће у демократском друштву - естетичка компетанција - комуникација - одговоран однос према околини - одговоран однос према здрављу - предузимљивост и оријентација ка предузетништву - рад са подацима и информацијама - решавање проблема - сарадња дигитална компетенција	- Ученици реализују заједничке пројекте примењујући претходно стечена знања и вештине. Потребно је поступно уводити ученике у алгоритме конструкторског моделовања при изради сопственог пројекта, креирању планске документације (листа материјала, неопходан прибор и алат, редослед операција, процена трошкова) до извршавања радних операција, графичког представљања замисли и процене и вредновања. - Ученике могу да се сами опредељују за одређену активност у оквиру дате теме која се односи на израду модела разних машина и уређаја у грађевинарству, израду макете грађевинског објекта или стана на основу плана и предлог за његово уређење као и моделовање машина и уређаја у пољопривредној производњи. Ученици користе податке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације макете/моделакористећи ИКТ, израђују макету/модел, поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. - У пројекат се може укључити и више ученика уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче. Ученици учествују у успостављању критеријума за вредновање, процењују свој рад и рад

материјала и рационалног одабира алата, машина у складу са принципима безбедности на раду - учествује у успостављању критеријума за вредновање, процењује свој рад и рад других и предлаже унапређење модела/макете - одређује реалну вредност израђене макете/модела укључујући оквирну процену трошкова				других и предлажу унапређење постојеће макете/модела. У свим сегментима наставе у овој области, код ученика треба развијати предузетнички дух затевима да се врши процена употребљивости и оправадности реализованих решења

Кључни појмови садржаја: грађевинарство, пољопривреда, саобраћај, техничка документација, енергетика, предузимљивост и иницијатива.

Техника и технологија је наставни предмет повезан са свим другим наставним предметима, а тим и свим међупредметним темама. Та повезаност произилази из апликативне и интегративне функције технике и технологије.Ради што успешније корелације одговарајућих садржаја, усклађивања терминологије, научног осмишљавања садржаја и рационалног стицања знања, умења и навика, неопходна је стална сарадња са наставницима информатике и рачунарства, физике, математике, хемије, биологије и ликовне културе, у циљу развоја међупредметних компетенција. Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

Обзиром да је настава технике и технологије теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика. Програм наставне и учења треба остваривати на спојеним часовима.

НАСТАВНА ОБЛАСТ	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ
Животно и радно окружење	Техника и технологија 5. и 6. разред, Историја (Основи проучавања прошлости) Географија (насеља) Информатика и рачинарство Биологија (човек и здравље) Физика (притисак у гасовима и течности)
Саобраћај	Техника и технологија 5. и 6. разред, Природа и друштво 3 разред (Саобраћајнице у окружењу) Информатка и рачунарство (дигитална писменост – употреба ИКТ уређаја) Географија (саобраћај и туризам)
Техничка и дигитална писменост	Техника и технологија 5. и 6. разред, Ликовна култура (Комуниација и Простор) Информатика и рачнарство (Мултимедијалне презентације) Биологија (човек и здравље) Ликовна култура (Комуниација и Простор) Математика (троугао и четвороугао)
Ресурси и производња	Техника и технологија за 5 разред (Материјали) Природа и друштво за 4. рарзед (наставна тема: Рад, енергија производња и потрошња), Техника и технологија за 5. разред (наставна тема: Ресурси и производња) Информатика и рачунарство (Претраживање интернета и ауторска права)

	Ликовна култура (Стваралачка уобразиља) Географија (Привреда) Биологија (Живот у еко систему)
Конструкторско моделовање	Техника и технологија за 5. разред (наставна тема: Конструкторско моделовање) Информатка и рачунарство (дигитална писменост – употреба ИКТ уређаја)

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1. Рад с подацима и информацијама
2. Решавање проблема
3. Сарадња
4. Дигитална компетенција
5. Одговоран однос према здрављу
6. Компетенција за учење
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Естетичка компетенција
9. Комуникација
10. Одговоран однос према околини

Заступљеност компетенције по наставним областима:

1. **Животно и радно окружење**: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10
2. **Саобраћај**: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10
3. **Техничка и дигитална писменост:** 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10
4. **Ресурси и производња:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10
5. **Конструкторско моделовање**: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

Напомена: Наведени бројеви, десно од одговарајуће наставне области, указују да се развија и постоји нека од горе наведених компетенција означених бројевима од 1 до 10.

Садржај програма	**Број часова**	**Активности**	
		Ученика	**Наставника**
1. Животно и радно окружење	**6**	- активно учествују; - присећају се, - повезују ранија са новим знањима; - истражују; - слушају, - упоређују, - анализирају, - закључују, - посматрају, - цртају	-Наставник усмерава учениково размишљање,наводећи их тако на одговарајуће закључке; - свара позитивну климу на часу; - подстиче на уважавање других ученика и њиховог мишљења - упућује на различите изворе знања; - Упознаје их са техничким напретком од праисторије до данашњег доба; - прати постигнућа ученика;

2. Саобраћај	**8**	-слушају, посматрају, причају, описују, упоређују, цртају, израђују моделе	- Упознаје ученике са врстама саобраћаја, - Упознаје ученике са значајем саобраћаја као привредне гране, - Објашњава ученицима о одговорности учесника у саобраћају, - Упознаје их са утицајем саобраћаја на заштиту зивотне средине, - Упознаје их са светлосном сигнализацијом,знаковима и правилима понашања учесника у саобраћају - подстиче ученике да проналазе нове информације и међусобно их размењују - Прати постигнућа ученика
3. Техничка и дигитална писменост	**18**	- пажљиво прати излагање наставника или осталих ученика -уочава -разликује -упоређује -црта -повезује изглед објекта у простору и равни -повезује ранија знања са новим сазнањима примењује научено -користи различите изворе знања -пажљиво и одговорно претражује и користи интернет -развија осећај прецизности и уредности	- организатор и реализатор наставе -презентује -утиче на развој свести ученика о значају и примени техничког цртања, као начина комуникације у техници, -истиче неопходност правилног понашања на мрежи (интеррнету) - развија осећај ученика за простор, тачност, уредност, прецизност и одговорност - прати постигнућа ученика
4. Ресурси и производња	**20**	-пажљиво прати излагање наставника или осталих ученика -повезује ранија знања -уочава начине примене -разликује -упоређује -анализира -класификује -презентује -оцењује квалитет часа	- организатор и реализатор наставе -презентује -подстиче ученика на истраживање, увиђање, закључивање, упоређивање -развија разумевање за неопходност рационалног коришћења материјала и енергената -помаже у изради модела -подстиче на развој предузетничких способности (економичност и квалитет израде, начин представљања, изградњи и одбрани ставова...) - прати постигнућа ученика

5. Конструкторско моделовање	**20**	- усваја и примењује знања, - развија вештине, ставове, одговорност и самосталност - проналази потребне информације -уочава -разликује -упоређује -одабира - налази решење - формира идеју - израђује техничку документацију - планира и реализује сопствени производ - ствара (мери, обележава, обрађује...) -контролише -презентује	- упознаје ученике са правилима рада у групи, поделом посла и одговорностима, са динамиком и роковима за реализацију пројектних активности - организатор и реализатор наставе - пажљиви посматрач - помагач када је то потребно - давалац повратне информације - неко ко охрабрује -презентује -саветује и одговара на питања ученика -утиче на развој свести ученика о значају примене теоријских знања за израду предмета који имају употребни карактер и могу се користити у реалном окружењу - упознаје ученике са правилима рада у групи -помаже у избору материјала и алата

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДОВАЊЕ НАСТАВЕ:

У процесу оцењивања поребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност). Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, потребно је обавити са групом, тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

- У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења;
- Прликом сваког вредновања постигнућа ученику ће се дати повратна информација која помаже да разуме грешкеи побољша свој резултат иучење.;
- Наставник са ученицима договора показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу;
- Ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој радунапредили;
- Оцењивање треба да постане инструмент за напредовање уучењу;
- На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима планира се процес учења и бирају погоднестратегије учења;
- Праћење и информсање ученика о напредовању врши се континуирано дијагностички, формативно исуматривно;
- Напредовање ученика прати се писаним белешкама, а ниво усвојености васпитно-образовних исхода бројчаномоценом;
- На крају наставне године изражава се закључна оцена наставног предмета која укључује свекомпоненте.

Вредновање активности, код индивидуалног рада, се врши праћењем заступљености следећих показатеља:

Однос према раду	Активно учествовање у настави	Исказано интересовање и мотивација	Сарадња са другима	Степен самосталности

Елементи оцењивања су:

- усвојеност образовних садржаја;

- примена знања и вешина;
- активност ученика.

Ученик у току школске године може добити оцене на основу:

- писмених провера знања (у штампаном или електронском облику)
- усменог испитивања;
- активности на часу;
- домаћих задатака;
- израде презентација;
- израде графичких радова;
- практичног рада/рада у тиму
- пројектних задатака,
- вредновања успеха на различитим нивоима такмичења.

Петнаестоминутне провере знања не морају бити унапред најављене. Резултате петнаестоминутне провере наставник уписује у педагошку свеску.

Оцене на петнаестоминутној провери знања се формирају по следећим критеријумима:
Ученик који на писменој провери оствари бар 85% од укупног броја поена не може бити оцењен оценом мањом од 5.
Ученик који на писменој провери оствари бар 70% од укупног броја поена не може бити оцењен оценом мањом од 4.
Ученик који на писменој провери оствари бар 55% од укупног броја поена не може бити оцењен оценом мањом од 3.
Ученик који на писменој провери оствари бар 30% од укупног броја поена не може бити оцењен оценом мањом од 2.

а) Усмено одговарање

Одличан (5)	**Врло добар (4)**	**Добар (3)**	**Довољан (2)**	**Недовољан (1)**
- примењује знања, укључујући и методолошка, у сложеним и непознатим ситуацијама; самостално и на креативан начин објашњава и критички разматра сложене садржинске целине и информације; процењује вредност теорија, идеја и ставова; - бира, повезује и вреднује различите врсте и изворе података; - формулише претпоставке, проверава их и аргументује решења, ставове и одлуке; - решава проблеме који имају и више решења, вреднује и образлаже решења и примењене поступке; - континуирано показује заинтересованост и одговорност према сопственом процесу учења, уважава препоруке за напредовање и реализује их.	- познавање и разумевање свих наставних садржаја скоро у потпуности - поседује развијену способност анализе и синтезе садржаја - делимични повезује усвојено градиво са другим сличним садржајима - примењује садржај, углавном. без гршке уз давање наставникових примера - заинтересованост за наставне садржаје уз активност на часу - самостално уочавањеи исправљање грешака - примена усвојених знања и вештина у новим ситуацијама уз постицај	- самостална репродукција научених садржја уз мању помоћ наставника - поседовање способности анализе садржаја - делимично повезивање усвојеног знања са сличним садржајем - примена садржаја са мањим грешкама уз давање наставникових примера - исправљање грешака уз наставникову помоћ - слабија активност на часу	- присећање делова садржаја или основних појмова уз помоћ наставника - делимично памћење и репродукција научених садржаја, али без примера -слабија активност на часу и у усвајању садржаја - изостаје повезивање садржаја унутар предмета - чини грешке и неуочава их -несамосталност у раду, тражење и	- неусвојена већина садржаја, често и до нивоа препознавања - неусвојеност кључних појмова - непостојање потребних предзнања за усвајање нових садржаја, вештина и навика - ретка спремност за исказивање знања, умења и вештина - пасивност и незаинтересованост на часу - недостатак интереса за стицањем нових знања, чак и уз велико залагање наставника

	-коришћење различитих извора знања уз постицај	- коришћење једног извора знања (уџбеника или записа у свесци)	прихваћање помоћи и савета	

в) Раду тиму

Одличан (5)	Врло добар (4)	Добар (3)	Довољан (2)	Недовољан (1)
-Ученик је посебно мотивисан, креативан, одговоран у раду, поштује друге, редован у извршавању обавеза; -даје креативне примедбе и предлоге; - поштује правила рада; -у презентовању је јасан, тачан и уме да искаже суштину; -уочава битно и разликује га од небитног; -зна добро да организује и води рад у групи; -има високо развијено критичко мишљење.	-мотивисан је и редовно извршава задатке; -решава проблеме користећи научне садржаје, -поштује правила рада -подржава рад групе и потстиче их на рад; -поуздан, марљив и одговоран; -презентује тачне податке.	-у подели задатака групе потребна помоћ наставника; -за рад потребна помоћ,постицај и усмеравање; -спор и непрецизан у презентацији; -теже исказује своје мишљење; -није самосталан, прати друге; -научено градиво примењује погрешно; -делимучно поштије правила рада.	-ради на нивоу присећања; -у групи почиње да ради на интервенцију наставника; -задатак не завршава и има грешака; -површан у раду и поштовању правила; -углавном је пасиван у групи.	-незаинтересован за рад, омета друге; -потстицање и помоћ га не мотивишу на рада; -не поштује правила понашања у групи; -тражи пуну пажњу и индивидуалан приступ.

На крају сваког полугодишта уноси се оцена сваком ученику за активност у дневник.

- У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења
- Приликом сваког вредновања постигнућа ученику ће се дати повратна информација која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат иучење.
- Наставник са ученицима договора показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу
- Ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили.
- Оцењивање треба да постане инструмент за напредовање у учењу.
- На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима планира се процес учења и бирају погодне стратегије учења.
- Праћење и информсање ученика о напредовању врши се континуирано дијагностички, формативно и сумативно.
- Напредовање ученика прати се писаним белешкама, а ниво усвојености васпитно-образовних исхода бројчаном оценом.
- На крају наставне године изражава се закључна оцена наставног предмета која укључује све компоненте.

Корелација са другим предметима:
Реалаизујући наставне садржаје наставници ће посебну пажњу посветити корелацији са предметима: техника и технологија, информатика и рачунарство, биологија, историја, географија, математика, ликовна култура, српски језик. У годишњим плановима рада посебно ће бити прецизирани садржаји и начини корелације.

НЕКИ ОД ПРЕПОРУЧЕНИХ НАЧИНА ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА УЧЕНИЦИМА КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања...);
- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима;
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја и
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем.

Назив предмета	Музичка култура
Разред	ШЕСТИ
Циљ	учења Музичке културе је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.
Годишњи фонд часова	36

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; – наведе изражајна средстава музичке уметности карактеристична за период средњег века и ренесансе; -уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у средњем веку и ренесанси; – опише улогу музике у средњовековној Србији; – уочи разлике између духовних и световних вокалних композиција средњег века и ренесансе;	**ЧОВЕК И МУЗИКА**	Средњи век: Ранохришћанска музика. Византијско певање. Грегоријански корал. Рани облици вишегласја – мотет. Световна музика средњег века: трубадури, трувери минезенгери. Духовна и световна музика у средњовековној Европи и Србији. Музика средњег века као инспирација за уметничку и популарну музику. Ренесанса Развој духовног и световног вишегласја.

– издвоји начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима; – објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената;		Мотет, миса, мадригал. Највећи представници ренесансне вокалне музике: Ђ. П. да Палестрина, О. ди Ласо. Инструментална музика ренесансе.
одреди врсту музичког инструмента са диркама по изгледу и звуку; – опише разлику у начину добијања звука код иснтрумената са диркама; – препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила;	**МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ**	Инструменти са диркама: оргуље, чембало, клавир, хармоника, челеста. Народни инструменти.
разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике средњег века и ренесансе; – коментарише слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте ;	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне средњовековне и

– идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника средњег века и ренесансе; – уочи сличности и разлике између православне и (римо)католичке духовне му идентификује елементе средњовековне музике као инспирацију у музици савременог добазике;		ренесансне музике. Слушање вокалних, вокално-иструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних омпозитора. Слушање дела традиционалне народне музике. Слушање дела инспирисаних фолклором.
изводи музичке примере користећи глас, покрет и традиционалне и/или електронске инструменте, самостално и у групи; – примењује правилну технику певања; – примењује различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; – развије координацију и моторику кроз свирање и покрет; – примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	Певање песама по слуху самостално и у групи. Певање песама из нотног текста солмизацијом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских мотива у стилу музике средњег века и ренесансе. Певање песама у комбинацији са покретом. Свирање по слуху дечјих, народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Свирање из нотног текста

музицирању; – користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; – комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; – учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката;		дечјих, народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим нструментима Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом
израз доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); – учествује у школским приредбама и манифестацијама; – понаша се у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама; – критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; – користи могућности	**МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО**	Креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима, користећи притом различите изворе звука. Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Стварање мелодије на задати текст. Импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима. Реконструкција музичких догађаја у стилу средњег века и ренесансе

ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче мисаону активност, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, и представља одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава усмерена на остваривање исхода даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање (певање и свирање) ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. Основни методски приступ се темељи на звучном утиску, по принципу *од звука ка нотној слици и тумачењу*.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава Музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика,
- Музички инструменти,
- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

Да би постигао очекиване исходе наставе и учења, наставник користи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационих технологија као и развијене моделе мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге…), сарадднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету.

Упућивање ученика на правила понашања при слушању музике и извођењу музике чини део васпитног утицаја који наставник има у обликовању опште културе понашања. Овај модел понашања ученик треба да пренесе касније на концерте и различите музичке приредбе.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм имајући у виду: састав и карактеристике ученика у одељењу, уџбенике и остали

дидактички материјал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

Човек и музика

Стицање знања о музици у различитим епохама има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или и нешто друго.

Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за шести разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмети покривају информисаност о немузичким аспектима средњег века и ренесансе на детаљнији и специфичнији начин.

Музички инструменти

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског и стваралачког контекста. У том смислу, треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилика када се и на који начин музика изводила.

Као и све друге, инструменте са диркама треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о инструментима са диркама (клавијатуром) треба да буду сведене и усмерене на начин добијања тона, тонску боју, изражајне и основне техничке могућности и примену.

Инструменте средњег века и ренесансе потребно је аудитивно и визуелно приказати кроз најосновније информације у оквиру предвиђеног наставног садржаја. Народне инструменте појединих крајева треба слушно представити и повезати са обрадом народне песме одређеног краја.

До знања о инструментима ученици треба да дођу из непосредног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем, односно меморисањем података. У томе, као и у примени знања из ове области, могу помоћи и доступне ИКТ апликације.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају ‘константа’ у процесу ученичке

перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела. У контексту средњег века и ренесансе, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених елемената музичог дела и звучни и карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав и изражајне могућности инструмената. Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстичући код ученика креативност и критичко мишљење. Слушање дела инспирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

Народне песме и игре

Ансамбл Ренесанс: избор (*Скомрашка игра, Ситан бибер*)

Човек и музика

Средњи век:

Византијско певање

Дивна Љубојевић – *Тебе појем*

Грегоријански корал

Кир Стефан Србин – *Нињa сили*

Кир Стефан Србин – *Нињe сили*, Д. П. Аксентијевић

Никола Србин – *Херувимска песма*, глас други, Д. П. Аксентијевић

Осмогласник: Бог Господ, глас четврти; *Алилуја,* глас шести; Д. П. Аксентијевић

Исаија Србин – *Agios o teos (Свети Боже)*

Исаија Србин – *Алилуја*

Божићни тропар Рождество твоје

Тропар Светом Сави

Адам де ла Ал – *Игра о Робену и Мариони*

Ренесанса:

В. Бирд – *The Bells*. FVB I/69. Роберт Хил, чембало

П. Пасеро – Мадригал *Il est bel et bon, commere, mon mari*.

Непознати аутор – *Greensleeves*

О. ди Ласо – *Ехо*

М. Преториус – *Кокошји* плес (Ballet des coqs)

Ђ. П. да Палестрина – *Миса папе* Марчела (Кирие), *Миса Бревис (Глориа)*

К. Жанекен – *Певање птица*

Композиције инспирисане музиком средњег века и ренесансе

Ера – *Амено*

Никло Винсент и хор Црвене армије – *Амено*

К. Орф – *Кармина Бурана (O Fortuna; Veni, veni, venias)*

Музички инструменти

Оргуље:

J. C. Бах – Токата и Фуга де-мол

Чембало:

J. C. Бах – Добро темперовани клавир, Прелудијум и фуга Це-дур

J. Пахелбел – *Канон* (верзија на чембалу)

Клавир:

Д. Деспић – *Музички речник*

В. Миланковић – *Кончертино на српске теме*

О. Месијан – *Petites esquisses d'oiseaux* (композиције инспирисане звуцима птица)

Ф. Лашини – Клавирске композиције инспирисане звуцима природе

Е. Сати – *Gymnopédie No.1* (клавир)

Ф. Лист – *Мађарска рапсодија бр. 5*

М. Мусоргски – *Стари замак*

К. Дебиси – *Дечји кутак*, *Арабеска бр.1*

Н. Паганини – *Ла кампанела*

Л. ван Бетовен – *За Елизу*

***Хармоника**:*

В. А. Моцарт – *Турски марш (Соната за клавир а-мол),* аранжман за хармонику, гитару и контрабас (Золтан Орос трио)

Љ. Павковић – *Народна песма и народно оро* (хармоника), у извођењу Љубише Павковића

J. Дербенко – *Рок Токата*

Челеста:

П. И. Чајковски – *Игра шећерне виле*

Елементи музичке писмености

6/8 такт: Градска песма – *Бледи месец загрлио*

Н. Грбић – *Ово је Србија*

Ге-дур: В. А. Моцарт – *Мала ноћна музика, I став*

Ђ. Верди – *Корачница* (из опере *Аида*), С. Ст. Мокрањац – *Џанум насред села, Осма руковет*

де-мол: С. Ст. Мокрањац – *Текла вода текелија, Трећа руковет Канон*

Видео примери

Sumer is icumen in (1260) https://www.youtube.com/watch?v=B2Tk1JseYkU

Ансамбл Ренесанс: *Гаета*, https://www.youtube.com/watch?v=Pb7yByKAICw

Алфонсо X: *Cantigas De Santa Maria – Rosa Das Rosas, CSM 10*

https://www.youtube.com/watch?v=Z7y-s8yG6oI

Традиционална песма из Енглеске: *Scarborough*

Fair https://www.youtube.com/watch?v=M8kX3rWvBmQ

Грегоријански корал, *Хвалите Господа (Alleluia*)

https://www.youtube.com/watch?v=WacH0_3rt-c

FAUN https://www.youtube.com/watch?v=zOvsyamoEDg

Средњовековни плес: https://www.youtube.com/watch?v=3DlA-3krzbE

Hymn of Acxiom – Coastal Sound Youth Choir

https://www.youtube.com/watch?v=4H_HOw4sBeM

Ренесансни плес: *Recercada*

Primera https://www.youtube.com/watch?v=q2lobVuxjAU&t=40s

Анонимус: *La Folia di Rodrigo Martinez* https://www.youtube.com/watch?v=AUxAvwJ_bnE

К. Жанекен: *Le chant des oiseaux* https://www.youtube.com/watch?v=XoTfSQOqOis

Tsung Tsung: https://www.youtube.com/watch?v=e3oNVmSaMsE

Ј. С. Бах: *Токата и фуга, де-мол, BWV 565*

https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PXbywA

Џ. Бери: Тема из филма Џејмс Бонд: https://www.youtube.com/watch?v=fQfZj4c75uo

Д. П. Аксентијевић и група Запис, *Невен вене* https://www.youtube.com/watch?v=i8ye-FpR1eI

Ступови: *Лази, Лазо, Лазаре https://www.youtube.com/watch?v=bYH42oeD11M*

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произилазити и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст. Посебну пажњу треба усмеравати на спонтане покрете као одговор на музику (игра) и покрете који имају одговарајуће значење у музичком чину.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композиција за певање због физиолошких промена певачког апарата (мутирање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање

солмизацијом и на крају певање са литерарним текстом. Са ученицима је неопходно постићи изражајно певање.

Свирање

Узвођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инструментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описмењени те могу користити нотне примере појединих песама које су најпре анализиране и солмизационо обрађене. Свирањем се поред осталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Елементи музичке писмености

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одговарајуће музичке примере и композиције, од звука ка нотној слици и тумачењу. То су:

- обрада осминске триоле и синкопе;
- пунктирани ритам;
- такт 6/8;
- Г-дур, Ф-дур, Г-мол лествица (природна и хармонска);
- канон (основне карактеристике).

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

Човек и музика:

А. де ла Ал – *Игра Робина и Марион*

Д. Љубојевић – Црквена химна *Статије, Божићни тропар*

Ђакон Петар Којић – *Молитва Господња Оче наш*,

J. Преторијус – Канон *Живела музика*

В. Ђорђевић – Канон *Сви петлићи лепо поје*

Елементи музичке писмености:

Такт 6/8: Б. Трудић – *На студенцу;* М. Ђурђевић – *Анђели певају.*

Пунктирани ритам: В. А. Моцарт – *Гле, игре ли красне*; К. Станковић – *Сећаш ли се оног сата;* Ђорђевић/Милосављевић – *Примили смо вести тазе.*

Шеснаестине: Б. Станчић – *Вејавица вејала*

Синкопа: Д. Краљић – *Чамац на Тиси*

Лествица Ге-дур: В. А. Моцарт – *Мала ноћна музика, I став;* Р. Роџерс – *Рунолист;* Дечја песма из Италије – *Сад зиме више нема* ; *Ја посејах лубенице* (двоглас).

Лествица де-мол: Источниче живоносни; Тавна ноћи; Све птичице запјевале; Расти, расти мој зелени боре; Небо је тако ведро; Ђ. Б. Перголези – *Где је онај цветак жути* ; Ж. Ф. Рамо – *Тамбурин*; *Заспо Јанко* (двоглас); *Растко* (двоглас), аранжман Предраг Миодраг.

Лествица Еф-дур: Шкрипи ђерам; Л. ван Бетовен – *Ода радости;* Ј. С. Бах – *Ах што волим;* С. Ст. Мокрањац – *Ал је леп овај свет.*

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких вештина и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- музичка питања и одговоре
- компоновање мелодије на задати текст
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива
- импровизација игре/покрета на одређену музику
- илустрацију доживљаја музике
- израду музичких инструмената (функционалних или нефункционалних)
- музичко-истраживачки рад
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката
- осмишљавање музичких квизова
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са певањем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драматизација
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони…

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава Музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет Музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су његово знање, рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност, али и напредовање у односу на претходна постигнућа. Тако се у настави Музичке културе за исте васпитно-образовне задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

- допринос ученика за време групног рада,
- израда креативних задатака на одређену тему,
- рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
- специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења, наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитет перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, њу треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање педагошки оправдане.

Узимајући у обзир све циљеве које процес учења, краткорочно и дугорочно, треба да постигне, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у ученичковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање резултата учења. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати ни задавати.

Кључни појмови садржаја:
СВЕТОВНА МУЗИКА, ДУХОВНА МУЗИКА, ВИШЕГЛАСЈЕ, НАРОДНА МУЗИЧКА ТРАДИЦИЈА, МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ.

Назив предмета	МУЗИКОМ КРОЗ ЖИВОТ
Разред	Пети
Циљ	Циљ учења слободне наставне активности Музиком кроз живот је да ученик развија стваралачко и креативно мишљење кроз практичан рад, мотивацију, интелектуални, социјални, емоционални и морални развој, свест о сопственом здрављу, опажање, осетљивост за естетику, радозналост и самопоуздање

	како би био оспособљен за креативно решавање проблема и имао одговоран однос према очувању уметничког наслеђа и културе свога и других народа.
Годишњи фонд часова	

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
– примењује динамичко нијансирање при извођењу музичких дела; – препознаје елементе динамике у свакодневном животу; – анализира врсте такта и ритам у уметничким делима; – препознаје боју тона у складу са садржајем композиције; – изводи композиције домаћих и страних аутора самостално и у групи, користећи глас, покрет и инструменте; – изводи двогласне и трогласне композиције домаћих и страних аутора; – искаже своја осећања у току извођења музике; – примењује принцип	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Проширивање знања о музичким елементима. Изражајна својства динамике. Врста, карактер и примена темпа. Тон: боја и текстура Ритам: дводелни, троделни, четвороделни и мешовити. Повезивање звука и ритма. Примена динамике, темпа и ритма у свакодневном животу Проширивање искуства ученика у коришћењу различитих музичких средстава за рад у процесу музичког изражавања и обликовања; Индивидуално и групно певање. Двоглас. Троглас. Индивидуално и групно

сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; – учествује у манифестацијама; – користи различите технике телесних перкусија самостално и у групи; – примењује технике правилног дисања у свакодневном животу; – препознаје говор тела, свој и своје околине; – контролише покрете користећи концентрацију; – сарађује са члановима групе којој припада, поштујући различитости; – процени сопствене могућности у примени телесних перкусија; – самостално осмишљава и импровизује покрете за ритмичке аранжмане; – контролише сопствене покрете у циљу боље координације; – својим речима објасни значај телесних перкусија на у сваком смислу; – критички анализира своје	ТЕЛО КАО МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТ КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ КРОЗ МУЗИКУ	свирање- Синхронизација различитих менталних и физичких капацитета. Координација различитих менталних и физичких капацитета Правилно дисање. Концентрација. Говор тела. Јачање одређених делова тела. Рефлекс. Пажња. Брзина реаговања на различите захтеве из окружења. Развој свесности о нашем телу, контроли покрета и јачању мишића, као и бољој координацији и балансу. Стимулација и активација организма на психомоторном и когнитивном нивоу. Истраживање унутрашњег ритма и звука свога тела. Body percussion. Технике критичког мишљења. Дрво проблема. Дебата. Шест шешира. Мозгалица. Трибине. Вештине критичког

и туђе извођење; – истражи и објасни шта је музичка критика и која је њена улога; – објасни и примени различите технике критичког мишљења; – самостално поставља питања везана за дату тему; – аргументовано искаже утисак о слушаним делима; – вербализује свој доживљај музике; – искаже свој доживљај музике кроз друге уметности. – критички просуђује утицај музике на здравље ; – разуме и користи интеркултурални дијалог – примењује различите врсте писмености (језичке, медијске, културне, научне...); – разуме концепт инклузије и осетљив је према различитостима; – самостално анализира музичка дела, користећи научене технике критичког мишљења;		мишљења: комуникација, сарадња, препознавање проблема, решавање проблема. Вештина постављања питања: меморијска, транслацијска, интерпретацијска, аналитичка, синтетичка, евалуацијска. Обликовање оригиналног мишљења. Музичка критика. Анализа композиције

УПУТСТВО ЗА МЕТОДИЧКО-ДИДАКТИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм слободне наставне активности Музиком кроз живот даје могућност заинтересованим ученицима да могу у целости изразити своје креативне потенцијале и тако у потпуности искористити планиране садржаје програма музичке културе. Омогућава ученицима: да упознају културу и уметност свог народа; да уче како да користе разноврсне, релевантне и поуздане податке и информације за истраживачки и стваралачки рад; да ефикасно сарађују и комуницирају; да развијају критичко мишљење, конструктивно размењују мишљења и формирају позитивне вредносне ставове са циљем очувања културе и идентитета, развијања самопоуздања и самопоштовања, поштовања и заштите људских права; да развијају радозналост, мотивацију, као и афинитет према култури и уметности; да се изражавају у одабраним уметничким дисциплинама и медијима.

Ослонац за остваривање програма представљају опште упутство које се односи на све СНА, као и ово које изражава специфичности програма Музиком кроз живот.

Активности и методе које су погодне за реализацију овог програма су: креативне радионице, рад на пројекту, покретање акција, реаговање на одређене теме, дискусије, дебате, играње улога, анализа информација, истраживање и анализа добијених резултата, прављење досијеа, вртлог идеја, студије случаја, промоције, организовање кампања и сл. Погодне технике критичког мишљења које могу да се успешно користе, дрво проблема, грозд техника, brainstorming, шест шешира... При реализацији сложенијих активности (на пример, приликом сарадње са локалним/ уметничким/културним институцијама) прати се и вреднује ток организације, међусобна сарадња ученика, поштовање процедура, уочавање тешкоћа, идентификација више различитих решења за уочени проблем, идентификација могућих помагача, овладавање вештином евалуације и вештином презентације постигнутог, размена искуства између група. Свака активност доприноси остварењу задатака.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм слободне наставне активности Музиком кроз живот се природно надовезује на програм предмета Музичка култура. Конципиран је тако да фаворизује активности ученика сходно њиховим индивидуалним могућностима и афинитетима, повезивање

њиховог школског и ваншколског искуства, спознају о социо-емоционалном здрављу, учење путем решавања проблема, сарадњу и тимски рад, као и употребу савремених технологија у образовне сврхе. Потенцира се самосталност ученика у активном начину учења, а улога наставника је превасходно да уведу ученике у тему, представе кључне појмове садржаја и подстакну их на активност коју затим усмеравају, прате и вреднују. Ученици раде у групама и темама за које имају афинитет уз могућност промене активности. У односу на избор модула, наставник пројектује, репројектује и поставља циљеве, одређује обим и структуру садржаја, облике и методе реализације, планира и обезбеђује ресурсе, врши избор и адаптацију расположиве технологије и повезује све елементе у целину. Наставник је главни креатор климе на часу и треба да буде свестан да се и на тај начин доприноси остварењу циља предмета. Активности на часу треба да се одвијају у атмосфери поверења, поштовања различитости, међусобног уважавања, конструктивне комуникације и демократске процедуре. Циљ учења мора бити атрактиван за све ученике. Конкретни задаци за које ће се везати ученикова ментална и физичка активност морају бити јасни и изводљиви. У процесу организације унутар групе наставник истражује како ученици виде допринос групе у остваривању својих циљева и ствара опште колективно расположење да се циљеви остваре.

Захтеви писања програма су такви да се теме приказују одвојено али у свакодневном животу, дати садржаји су међусобно повезани.

Наставник се унапред припрема за часове тако што бира подстицаје којима ће ученике увести у тему и кључне појмове садржаја и изазвати њихову радозналост да о томе причају, постављају питања, истражују, уче. Постоје бројне могућности избора начина рада у зависности од теме, садржаја, претходног искуства, узраста и интересовања ученика. Предност свакако имају они начини рада у којима су ученици активно укључени у процес наставе и учења, као и они где се савремене технологије користе у едукативне сврхе. Како би се што боље остварила веза између садржаја програма и реалног живота пожељно је, кад год је то могуће, да се ученицима омогуће посете установама и институцијама у средини где живе, као и непосредни контакт са људима који имају интересантна животна и/или професионална искуства у вези са темом која се обрађује. Концепција ове слободне активности посебан нагласак ставља на подршку сваком детету, индивидуално, у складу са могућностима, афинитетима и претходним предзнањем.

Програм се не базира на коришћењу уџбеника и дидактичких материјала који су специјализовано за њих направљени, већ се ученици подстичу да користе што различитије изворе информација и да имају према њима критички однос. Циљ је оснажити ученике да се ослањају на сопствене снаге у процесу проналажења релевантних информација.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

У реализацији слободне наставне активности Музиком кроз живот, у складу са могућностима школе и креативностима наставника, треба инсистирати на већој афирмацији тематских јединица у области Извођење музике. Нагласити и инсистирати на индивидуалном емотивном доживљају при извођењу музичких дела кроз рад на различитом садржају традиционалне и уметничке музике, које су примерене гласовним могућностима и узрасту ученика. Пожељно је повезивање садржаја песама са садржајима осталих наставних предмета уколико је могуће (ученици и школа, годишња доба, празници и обичаји, завичај и домовина, природа и околина, животиње...).

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

Кроз индивидуално и вишегласно гласовно и инструментално извођење инсистирати на поставци тона, интонацији, правилном дисању, агогици, дикцији, ритму, динамици, поштовању различитости у групном раду (ансамблу)...Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одговарајуће музичке примере и композиције, од нотне слике и тумачења према звуку.

Репертоар одређује наставник сходно саставу и узрасту групе ученика, поштујући мишљење и жеље ученика, узимајући у обзир одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха и стилова, тематски разноврсне и усклађене са применом.

ТЕЛО КАО МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТ

У оквиру ове теме обједињене су три групе вештина: когнитивне, социјално-емоционалне и организационе. Зато већ у процесу увођења у тему треба изабрати примере на којима ће ученици схватити сложеност коришћења тела као инструмента и сам значај бављења овом темом.

У процесу реализације програмских садржаја наставник треба да уведе ученике у одређену тему, кроз кратки теоријски приказ или аудио-видео запис, на сам значај коришћења тела као инструмента, а затим да их кроз конкретне задатке усмери на истраживање које може да се односи на различите аспекте деловања. Сам здравствени аспект кроз побољшање концентрације, техника дисања, развијање самопоуздања, контроли покрета, јачање мускулаторног система, различитих стимулација и уопштено свесности о своме телу, обрадити кроз предавања у којима ће учешће узети и ученици.

За почетак рада предлаже се примена лаганијих примера, као што су тапшалице и бројалице, како би се ученици ослободили и испробавали могућности свога тела као инструмента. Пожељно је да се у почетку ученицима да слобода у креирању ритмичке пратње, како би спознали своје индивидуалне могућности.

У циљу упознавања извора као грађе за истраживање елемената и техника телесних перкусија, може да се остварује и кроз посете појединим институцијама, као и гостовања експерата у школу.

Материјала и готових аранжмана за ову тему има на YouTube каналу, тако да у зависности са интересовањима ученика и креативности наставника, може да се користи у настави, а ученике треба оснаживати и осамосталити да сами праве аранжмане или импровизују већ постојеће.

Резултати истраживања у овој области могу бити полазиште за примену вршњачке едукације кроз умрежавање ученика истог или различитог узраста. Ученици стечена знања из ове области такође могу презентовати ученицима првог циклуса основног образовања, преузимајући улогу вршњака ментора.

Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ КРОЗ МУЗИКУ

После увода наставника у музичку критику као вида уметничке критике ученике треба кроз разговор навести да сами или истраживањем дођу до података који ће им дати одговоре на различита питања као што су: шта је то што музичку критику одваја од извештавања, шта може бити предмет уметничке критике, ко може бити музички критичар и који су објективни за разлику од субјективних аспеката музичке критике; који је значај музичке критике за извођача, публику, музикологе...Ова тема треба да резултира музичком критиком који ће ученици у улози музичког критичара написати након посете неком концерту, или слушања одређене композиције/извођача на часу.

Основна идеја теме је да се код ученика развија конструктивно размишљање путем критике, стварање атмосфере где ученици сами постављају питања. Типови питања којима се доводи до развоја критичког мишљења: меморијска, где се траже чињенице, транслацијска, где се тражи преобликовање информација, интерпретацијска, где се установљавају везе између идеја, чињеница, дефиниција, вредности, аналитичка, где се доводи у сумњу и која траже додатна објашњења, синтетичка, уз које се креативно решавају проблеми помоћу оригиналног мишљења или могућих алтернатива, евалуацијска, где се долази до закључка о добром или лошем и где се заузима став. Коришћењем различитих метода и техника, као што су шест шешира, дрво проблема, грозд техника и многе друге, наставник приближава ученицима решење проблема који је у почетку изгледао нерешив. Након тога се приступа анализи музичког дела, изведеног или слушаног, користећи научена питања и технике критичког мишљења, које резултирају доношењем појединачног и групног мишљења/става. Потребно је нагласити појединости до којих се долази на основу опсервирања. Тако ученици уочавају доминантна својства по којима су музички инструменти одабрани, изражајни ефекти примењени, музички облици препознатљиви, затим постепено проучавају сложеније облике. На исти начин, поступно проучавају природу, окружење, жива бића и вербално и визуелно изражавају и пореде утиске, те самостално доносе ставове.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду концепт програма, исходе и компетенције које треба развити процес праћења и вредновања ученичких постигнућа не може се заснивати на класичним индивидуалним усменим и писаним проверама. Уместо тога, наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици

учествују у активностима, како прикупљају податке, како бране своје ставове, како аргументују, евалуирају, примењују, процењују последице итд.
Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретација, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. За неке садржаје прикладни су и други начини провере напредовања као што су нпр. квизови или улазни и излазни тестови како би се утврдили ефекти рада на нивоу знања, вештина, ставова. Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Ученици свакако треба унапред да буду упознати шта ће се и на који начин пратити и вредновати. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

На основу музичког искуства у основној школи ученик ужива у музици и отворен је за различите уметничке садржаје. Користи музичко знање и вештине да изрази своја осећања, размишљања, ставове и на креативан и конструктиван начин остварује своје циљеве.
Искуство и вештину у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног музицирања примењује у комуникацији са другима. Музичка искуства подстичу ученика да разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадње. Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и

сопствене културе и идентитета. Развија критички однос према музици. Има одговоран однос према традицији свог народа и других култура.

Основни ниво

Ученик ужива у различитим музичким садржајима. Свестан је различитих утицаја музике на њега и улоге музике у друштвеним догађајима.

Ученик разуме неопходност сарадње, међусобног подстицања и уважавања у заједничком музицирању и повезује ставове и искуства у свакодневном групном раду.

Средњи ниво

Ученик повезује музику са историјским, религијским, научним и осталим релевантним димензијама људског живота. Разуме везу између културног идентитета и музике. Ученик повезује музичка знања и вештине са различитим видовима сопственог изражавања. Учествује у музичким активностима школе и заједнице.

Напредни ниво

Ученик разуме музичке стилове у односу на друштвена дешавања и има критички однос према музици.

Креативно користи музичка знања, вештине и искуства у подстицању индивидуалног и групног изражавања и сарадње и презентована знања. Даје свој допринос у очувању традиције и културног идентитета путем музике.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања и идеја и за комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова ученик увиђа везу музике са догађањима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик истражује везу између музике и изражавања покретом.

Основни ниво

Ученик познаје језик музике и изражава се гласом, инструментом и покретом индивидуално и/или у групи.

Ученик слушно препознаје основне карактеристике музичке уметности и развија естетску осетљивост.

Средњи ниво

Ученик користи различите музичке изражајне елементе у исказивању својих осећања и идеја и у комуникацији са другима.

Слушно препознаје различите жанрове музичке уметности са посебним акцентом на аутентични музички фолклор.

Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Ученик комуницира покретом уз музику.

Напредни ниво

Ученик креативно примењује стечена музичка искуства у изражавању и представљању ставова и идеја и у комуникацији са другима. Уважава и истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици.

Повезује и користи музику са ИКТ-ом у стварању и презентовању знања. Прати и учествује у музичком животу заједнице.

Опште међупредметне компетенције:

1. компетенција за учење;
2. одговорно учешће у демократском друштву;
3. естетичка компетенција;
4. комуникација;
5. одговоран однос према околини;
6. одговоран однос према здрављу;
7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8. рад са подацима и информацијама;
9. решавање проблема;
10. сарадња;
11. дигитална компетенција.

Музичка култура - стандарди

Област: 1. Знање и разумевање

Основни ниво

У области Знање и разумевање ученик уме да:

МК. 1.1.1. препозна основне елементе музичке писмености

МК. 1.1.2. опише основне карактеристике

- музичких инструмената и састава
- историјско–стилских периода
- музичких жанрова
- народног стваралаштва

Средњи ниво

У области Знање и разумевање ученик уме да анализира повезаност:

МК. 2.1.1. музичких елемената и карактеристика музичких инструмената са музичком изражајношћу (на пример, брз темпо са живахним карактером)

МК. 2.1.2. структуре и драматургије одређеног музичког жанра (на пример, оперски финале са догађајима у драми)

МК. 2.1.3. облика народног музицирања са специфичним контекстом народног живота

Напредни ниво

У области Знање и разумевање ученик:

МК. 3.1.1. зна функцију елемената музичке писмености и извођачких састава у оквиру музичког дела

МК. 3.1.2. разуме историјске и друштвене околности настанка жанра и облика музичког фолклора

МК. 3.1.3. критички и аргументовано образлаже свој суд

МК. 3.1.4. уме креативно да комбинује изражајне музичке елементе у естетичком контексту (одређени музички поступак доводи у везу са жељеним ефектом)

Област : 2. Слушање музике

Основни ниво

У области Слушање музике ученик уме, на основу слушања музичких примера, да именује:

МК. 1.2.1. музичке изражајне елементе

МК. 1.2.2. извођачки састав

МК. 1.2.3. музичке жанрове

МК. 1.2.4. српски музички фолклор

Средњи ниво

У области Слушање музике ученик уме да:

МК. 2.2.1. опише и анализира карактеристике звучног примера кроз садејство опажених музичких елемената (на пример, узбуркана мелодија као резултат специфичног ритма, темпа, агогике, динамике, интервалске структуре)

МК. 2.2.2. препозна структуру одређеног жанра

Напредни ниво

У области Слушање музике ученик уме да анализира слушни пример и открије везу опажених карактеристика са:

МК. 3.2.1. структуралном и драматуршком димензијом звучног примера

МК. 3.2.2. жанровским и историјско–стилским контекстом звучног примера

МК. 3.2.3. контекстом настанка и примене различитих облика музичког фолклора

Област: 3. Музичко извођење

Основни ниво

У области Музичко извођење ученик уме да:
МК. 1.3.1. пева једноставне дечије, народне или популарне композиције
МК. 1.3.2. изводи једноставне дечије, народне или популарне композиције на бар једном инстументу

Напредни ниво
У области Музичко извођење ученик уме да:
МК. 3.3.1. изведе разноврсни музички репертоар певањем и свирањем као солиста и у школским ансамблима.

Област: 4. Музичко стваралаштво

Основни ниво
У области Музичко ствараласта ученик уме да:
МК. 1.4.1. направи музичке инструменте користећи предмете из окружења
МК. 1.4.2. осмисли мање музичке целине на основу понуђених модела
МК. 1.4.3. изводи пратеће ритмичке и мелодијско–ритмичке деонице на направљеним музичким инструментима
МК. 1.4.4. учествује у одабиру музике за дати жанровски и историјски контекст.

Напредни ниво
У области Музичко стваралаштво ученик уме да:
МК. 3.4.1. осмишљава пратеће аранжмане за Орфов инструментаријум и друге задате музичке инструменте
МК. 3.4.2. импровизује и/или компонује мање музичке целине (ритмичке и мелодијске) у оквиру различитих жанрова и стилова
МК. 3 4.3. осмисли музику за школску представу, приредбу или перформанс.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Критеријуми оцењивања

Ученици се оцењују на три начина:

1. писмено
2. усмено
3. на основу активности на часу

Усмено одговарање

Ученици треба да буду припремљени за усмени одговор. Могу бити испитивани сваког часа, с тим што имају право једном у току полугодишта на извињење и то пре почетка часа , уколико процене да нису спремни за одгварање. Извињење се не може искористити када наставник прозове ученика, већ искључиво пре . Оцена се уписује у дневник.
Ученици могу поправити своје усмено одговоре.

Активности ученика

Уактивности ученика спадају кратки усмени одговори на часу приликом обнављања или обраде нове лекције , израда домаћих задатака кратки пројекти и презентација. Наставник сваки час прати активности ученика и благовремено бележи у своју педагошку свеску. На тај начин наставник формативно оцењује ученике. Целокупна активност ученика може бити изражена сумативном оценом у дневнику.

Школска свеска

Наставник може да оцени радну свеску ученика на крају полугодишта / школске године .
Наставник оцењује : садржај свеске уредност, цртеже, додатне текстове.....

Критеријуми за вредновање групног рада

Групни рад	Елементи процене задатака са показатељима		
Ниво постигнућа	Рада у групи	Познавање тематике	Размена , повезивање и примена идеја
Комплетно	Ученик сарађује са члановима групе, уважава њихове потрбе како би се задатак што	Ученик поседује знања, активно подстиче размену идеја и знања са члановима групе и уважава њихове идеје	Ученик размењује идеје са другима и примењује идеје за решавање задатака

	успешније обавио		
Делимично	Ученику је потребна помоћ како би сарађивао са члановима групе.	Ученик поседује извесна знања и мало суделује у размени идеја .	Ученику је потребна помоћ у примени идеја у решавању задатака
Ништа	Ученик је неуспешан у раду у групи.	Ученик омаловажава мишљење осталих чланова у тиму.	Ученик не доприноси заједничком раду.

Врсат ниво и обим знања и ангажовања ученика оцењују се тако да оцену:

- **Одличан (5)** добија ученик који у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама ; лако логички показује чињенице и појмове ; самостално изводи закључке који се заснивају на подацима ; решавања проблема на нивоу стваралачког мишљења и у употреби критички расуђује , показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања .
- **Врло добар (4)** добија ученик који у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове , самостално изводи закључке који се заснивају на подацима ; решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује ; показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања .
- **Добар (3)** добија ученик који у довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме ; у довољној мери критички расуђује ; показује делимичан степен активности и ангажовања.
- **Довољан (2)** добија ученик који знања која је остварио су на нивоу репродукције , уз минималну примену ; у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључке који се заснивају на подацима , понекад је

самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује ; показује делимични степен активности и ангажовања.

- **Недовољан (1)** добија ученик који знања која је остварио нису на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене ; не изводи закључке који се заснивају на подацима ; критички не расуђује ; не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање.
- **Закључна оцена** утврђује се на крају првог и другог полугодишта , на основу свих појединачних оцена (најмање четири оцене током полугодишта) које су унете у дневник од почетке школске године.

Закључна оцена не може да буде већа од највеће појединачне оцене уписане у дневник , добијене било којом техником провере знања.

Закључна оцена на полугодишту не узима се у обзир приликом утврђивања аритметричке средине на крају другог полугодишта.

Критеријум оцењивања ученика из Музичке културе

Ученици од петог до осмог разреда, се оцењују усменим путем кроз:

1) одговарање 2) певање 3) активност на часу.

1) Одговарање:

У току одговарања, ученик најчешће одговара на 5 постављених питања, на основу којих води разговор са наставником или потпуно самостално вербализује лекцију.

У 5. разреду, за усмено одговарање, примењује се такозвано решеткасто оцењивање: анализа песме, читање текста у ритму са тактирањем, читање нота у ритму са тактирањем, ритам, теоријско знање.

- Оцена одличан (5) – ученик поседује теоријско и теоретско, функционално знање, које му омогућава да анализира, класификује, логички повезује, примени и самостално изведе закључке. Ученик може да повезује градиво из различитих области и даје примере из живота.
- Оцена врло добар (4) - ученик је у великој мери способан да функционално користи теоријско - теоретска знања, повезује и сам доноси закључке, уз малу помоћ наставника повезује знања из живота.
- Оцена добар (3) – у довољној мери показује способност употребе информација, у довољној мери зна да логички повезује и користи информације из теоријско - теоретског знања, уз наставникову помоћ повезује знања изживота.
- Оцена довољан (2) – у ченик је остварио минимална знања која не уме да повезује и искључиво уз подршку наставника може да изводи закључке и примени теоријско – теоретско знање.
- Оцена недовољан (1) - ученик нема основно познавање појмова, нити показује жељу да напредује.

2) Певање:

Певање се оцењује у складу са стварним учениковим могућностима и залагањем.

- Оцена одличан (5) - ученик зна самостално да пева (свира), одређене песме, сам или у групи, поштујући све елементе музике, зна текст тражене песме и способан је сам да анализира текст и/или мелодију, зна основе музичке писмености, учествује у анализи песме. Увек се труди, активан је и има жељу да тражено научи, чиме надокнађује евентуални недостатак талента.
- Оцена врло добар (4)- ученик зна да пева (свира), одређене песме самостално и у групи, поштујући све елементе музике; зна текст тражене песме и уз малу помоћ наставника способан је да анализира текст и/или мелодију, има основна знања из музичке писмености али не зна увек да их употреби правилно и повезано.Труди се и има жељу да тражено научи али му је наопходна мала наставникова помоћ.
- Оцена добар (3) - ученик зна да пева (свира), само делове тражених песама самостално, без поштовања ритма и музичких елемената; текст тражене песме не зна у целости и нема основна знања из музичке писмености. Не труди се довољно и изостаје жеља за напретком.
- Оцена добар (2) - ученик зна да пева (свира) поједине делове песама, без поштовања музичких елемената али уз наставникову помоћ, има минимална знања текстова песама која уз помоћ наставника може да репродукује.Изостаје труд, рад и жеља за напретком.
- Оцена недовољан (1) – ученик не зна текстове одређених песама, не уме да пева (свира), одређене песме, ни уз помоћ наставника и не постоји труд и жеља за радом и напретком.

3) Активност на часу:

Ученикова активност се прати кроз читав ток часа, током школске године: залагање, труд, постигнуће, напредак, активно учествовање и ангажовање на часу. У току школске године ученици имају рад на свесци, слушању музике, презентацији- пројекту, који се оцењују спрам залагања и труда ученика, тимског рада, посвећености у раду, извршавања задатака који је додељен ученику, начину излагања и презентовања. Наставник своја запажања води у електронском дневнику рада и својој педагошкој свесци.

Ниво постигнућа у оквиру групног рада:

- Комплетно: Ученик сарађује са члановима групе, уважава њихове потребе како би се задатак што успешније обавио

  Ученик поседује знања, активно подстиче размену идеја и знања са члановима и уважава њихове идеје.

  Ученик размењује идеје са другима и примењује идеје за решавање задатка

- Делимично: Ученику је потребна помоћ како би сарађивао са члановима групе.

  Ученик поседује извесна знања и мало учествује у размени идеја.

  Ученику је потребна помоћ у примени идеја у решавању задатка

- Ништа: Ученик је неуспешан кад ради у групи.

  Ученик омаловажава мишљење осталих чланова у тиму.

  Ученик не доприноси заједничком раду

Ученик за све ове активности на часу може да добије плус или минус, који после одређеног броја, постају бројчана оцена (у 5.разреду након 5 плусева ученик добија оцену 5, после 5 минуса ученик добија оцену 1, у осталим разредима након 3 плуса, ученик добија оцену 5, а након 3 минуса, ученик добија оцену 1).

Оцењивање се спроводи континуирано и организовано, током читаве школске године. Оно обухвата и прати посебан развој сваког ученика, његов рад, залагање, интересовање, став, умешност, креативност и слично.

Прати се развој личности у целини и објективно процењује колико је ученик савладао програмске захтеве. Оцењивање није искључиво везано за оцену музичких способности већ и у функцији награде за интересовање, активност и љубав према музици.

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у

развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Наставник ***Горан Церовић***

Назив предмета	**ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења *физичког и здравственог васпитања* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Разред	**шести**
Годишњи фонд часова	**72 часа + 54 часа обавезних физичких активности**

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
– примени комплексе простих и општеприпремних вежби у већем обиму и интензитету у самосталном вежбању; – користи научене вежбе у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; – упоређује резултате тестирања са вредностима за свој узраст; – примени досегнути ниво усвојене технике кретања у игри, спорту и свакодневном животу; – разликује атлетске дисциплине; – развија своје моторичке способности применом вежбања из атлетике; – одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**		**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	**Атлетика**	**Обавезни садржаји** Техника штафетног трчања. Скок удаљ. Бацања кугле 2 kg.Истрајно трчање –припрема за крос. Скок увис (опкорачна техника). Бацање „вортекс-а“. **Проширени садржаји** Тробој.
		Спортска гимнастика	**Основни садржаји** Вежбе на тлу.

– схвати вредност спортске гимнастике за сопствени развој; – изведе елементе кошаркашке технике; – примени основна правила кошарке; – користи елементе кошарке у игри; – примени основне елементе тактике у одбрани и нападу; – учествује на унутар одељенским такмичењима; – изведе кретања у различитом ритму; – игра народно коло; – изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура; – изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу; – контролише покрете и одржава тело у води; – преплива 25m техником краула и леђног краула; - процени своје способности и вештинеу води; – скочи у воду на главу; – поштује правила понашања у води, и око водене средине; – објасни својим речима значај примењених вежби; - процени ниво сопствене дневне физичке			Прескоци и скокови. Вежбе у упору. Вежбе у вису. Греда. Гимнастички полигон. **Проширени садржаји** Вежбе на тлу (напредне варијанте). Висока греда. Трамболина. Прескок. Коњ са хватаљкама. Вежбе у упору (сложенији састав). Вежбе у вису (сложенији састав).
		Основе тимских и спортских игара	**Основи садржаји** **Кошарка:** Основни елементи техникеи правила: - кретање у основном ставу у одбрани, - контрола лопте у месту и кретању, - вођење лопте , - дриблинг, - хватања и додавања лопте, - шутирања, - принципи индувидуалне одбране, - откривање и покривање (срадња играча), - основна правила кошарке. **Проширени садржаји** Напредни елементи технике, тактике и правила игре: - дриблинг (сложеније

активноси; - препозна начине за побољшање својих физичких способности; - препозна могуће последице недовољне физичке активности; – правилно се понаша на вежбалиштима као и на спортским манифестацијама; – примени мере безбедности у вежбањуу школи и ван ње; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; – примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама; – примерено се понаша као посматрач на такмичењима; – решава конфликте на друштвено прихватљив начин; – пронађе и користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекративних активности; – прихвати победу и пораз; – вреднује спортове без обзира на лично интересовање; – примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама;			варијанте), - финтирање. Основни принципи колективне одбране и напада.
		Плес и ритимика	**Основи садржаји** Вежбе са вијачом. Народно коло „Моравац“. Народно коло из краја у којем се школа налази. **Проширени садржаји** Састав са обручем. Састав са лоптом. Кратки састав са вијачом. Енглески валцер.
		Пливање	**Основни садржаји** Предвежбе у обучавању технике пливања. Техника краула. Техника пливања леђног краула. Одржавање на води ради самопомоћи. **Проширени садржаји** Роњење у дужину 5-10 m.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	**Физичко вежбање и спорт**	**Основни садржаји** Основна правила вежбања. Основна правила Кошаркеи правила Рукомета. Понашање према осталим субјекатима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању. Уредно постављање и склањање справа и реквизита неопходних за вежбање. Облици насиља у
– процени лепоту покрета			физичком васпитању и

у физичком вежбању и спорту; – подстиче породицу на потребу примене редовне физичке активности; – повеже врсте вежби, игара и спорта са њиховим утицајем на здравље; – примени препоручени дневни ритам рада, исхране и одмора; – користи здраве намирнице у исхрани; – користи само препоручене додатке исхрани; – примењује здравствено-хигијенске мере у вежбању; – правилно реагује након повреда; – чува животну средину током вежбања; – препозна последице конзумирања дувана.			спорту. „Ферплеј” (навијање, победа, пораз решавање конфликтних ситуација). Писани и електронски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Развој физичких способности у функцији сналажења у ванредним ситуацијама (земљотрес, поплава, пожар...). Повезаност физичког вежбања и естетике. Значај вежбања у породици. Планирање вежбања у оквиру дневних активности.
		Здравствено васпитање	**Основни садржаји** Значај физичке активности за здравље. Поштовање здравствено-хигијенских мера пре и после вежбања. Последице неодржавања хигијене – хигијена пре и после вежбања. Значај употребе воћа и поврћа у исхрани . Последице направилне исхране и прекомерног уношења енергетских напитака. Поступци ученика након повреда (тражење помоћи). Вежбање и играње у различитим временским условима (упутства за игруи вежбање на отвореном простору). Чување околине на отвореним просторима изабраним за вежбање.
			Последице конзумирања дувана.

Кључни појмови садржаја: физичко вежбање, плес, кошарка, здравље, васпитање.

Опште предметне компетенције:

Учењем наставног предмета физичко васпитање ученик стиче вештине и овладава знањима и културним вредностима телесног вежбања, примењује их у свакодневном животу, новим и ванредним животним ситуацијама; разуме значај континуираног развоја физичких способности, разноврсних моторичких активности, утицај на здравље, здравље околине и квалитет живота. Сагледава да физичка активност и спорт омогућавају исказивање: личног идентитета, креативности, емоција, самопотврђивања и учешћа у тимском раду, као и да смањује негативне утицаје савременог живота на здравље и социјално понашање. Јача свест о толеранцији, одговорности, поштовању правила и квалитетним комуникацијама. Активно учествује у развоју хуманих односа, односа према окружењу у оквирима локалних, регионалних, националних и ширих оквира.

Основни ниво

Ученик је оспособљен за вођење бриге о властитом здрављу и здрављу околине. Препознаје и разуме законитости утицаја физичког вежбања на телесни статус. Препознаје важност физичког вежбања, хигијене тела, исхране, простора и правила безбедности током вежбања. Критички просуђује о облицима насиља у физичком васпитању, спорту и рекреативним активностима. Здравље околине. Са глобалном присутношћу и активношћу сваки појединац треба да призна своју одговорност према околини. Стално ћемо процењивати и побољшавати утицај на околину свих наших активности и кроз конкретне акције ћемо представљати добар пример како показати поштовање и бригу за околину.

Средњи ниво

Ученик се бави спортско-рекреативним активностима у циљу унапређивања својих физичких способности и унапређивања здравих животних навика. Током вежбања сарађује, поштује индивидуалне разлике и помаже другима. Ученик самостално вежба у слободно време.

Напредни ниво

Ученик је развио свест о властитим способностима, а тиме и о јачању самопоуздања и самопоштовања. Примењује разноврсне програме и облике индивидуалног и колективног вежбања, поштујући полне и индивидуалне разлике учесника у телесном вежбању.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик је стекао знања и у стању је да користи разноврсне програме и облике индивидуалног и колективног вежбања и разне изворе информација, како би усавршио своја знања и унапредио своје моторичке способности и вештине. Има позитиван став према физичким активностима и спорту у свакодневном животу, поштује правила и негује здраве међуљудске односе. Промовише улогу физичке активности и спорта у унапређивању здравља и превентивно деловање на настанак хроничних незаразних обољења и социопатолошких појава.

Основни ниво

Ученик зна функцију и у стању је да изводи једноставне комплексе вежби обликовања; примењује прогреме за развој моторичких способности; зна основну технику индивидуалних и колективних спортских игара; познаје основна правила и елементе тактике спортских грана; током вежбања се понаша дисциплиновано и безбедно у односу на себе и друге; способан је да упореди вредности почетних и финалних резултата сопствених моторичких способности у односу на референтне вредности након завршетка разреда. Током вежбања сарађује, поштује индивидуалне разлике и помаже другима.

Средњи ниво

Зна да физичка активост и спорт позитивно делују на психо-физички развој и здравље; ученик ће бити у стању да самостално састави и примени једноставније комплексе вежби обликовања и сложеније техничко-тактичке елементе спортске гране; правилно поступа у случају незгоде на часу и ван часа.

Напредни ниво

Ученик је способан да самостално састави и изведе сложеније вежбе или комбинације вежби; самостално и у сарадњи са другима решава сложене тактичке задатке; препознаје основне законитости оптерећења у физичким и спортским активностима, промовише њихову улогу у унапређивању здравља и превентивно деловање на настанак хроничних незаразних обољења и социопатолошких појава.

<u>Опште међупредметне компетенције</u>:

1. компетенција за учење;
2. одговорно учешће у демократском друштву;
3. естетичка компетенција;
4. комуникација;

5. одговоран однос према околини;

6. одговоран однос према здрављу;

7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8. рад са подацима и информацијама;

9. решавање проблема;

10. сарадња;

11. дигитална компетенција.

Образовни стандарди:

За предмет физичко васпитање образовни стандарди су дефинисани за четири области: *Оспособљеност у вештинама, Моторичке способности, Знања о физичком вежбању и физичком васпитању и Вредновање физичког вежбања и физичког васпитања.*

• Област ОСПОСОБЉЕНОСТ У ВЕШТИНАМА састоји се од подобласти: Спортске игре, Атлетика, Вежбе на справама и тлу, Плес, Ритмичка гимнастика, Пливање и Вежбе обликовања.

• Област МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ односи се на развијеност моторичких способности ученика у односу на пол и узраст.*

• ЗНАЊА О ФИЗИЧКОМ ВЕЖБАЊУ И ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ садрже појмове о физичком вежбању и основна правила вежбања, правила спортских игара и индивидуалних спортова, смисао и утицај физичког вежбања.

• ВРЕДНОВАЊЕ ФИЗИЧКОГ ВЕЖБАЊА И ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА односи се на уверења, ставове, интересовања, тимски рад, самоактуализацију ученика кроз физичко вежбање, физичке активности и процес физичког васпитања. Образовни стандарди за крај обавезног образовања за области Оспособљеност у вештинама и Моторичке способности или у целости или делимично нису применљиви на ученике са тешкоћама у развоју, као ни на ученике који су делимично ослобођени појединих активности из здравствених разлога. У оба случаја наставник врши проверу стандарда у поменутим областима у складу са могућностима ученика, а по препоруци надлежног школског лекара.

Област ОСПОСОБЉЕНОСТ У ВЕШТИНАМА

ФВ.1.1.1. У подобласти Спортске игре ученик игра спортску игру примењујући основну технику и неопходна правила.

ФВ.1.1.2. У подобласти Атлетика ученик изводи трчања различитим техникама, скокове и бацања на основном нивоу и мери постигнуте резултате.

ФВ.1.1.3. У подобласти Вежбе на справама и тлу ученик правилно изводи вежбе и комбинације вежби на тлу и справама. Напомена: У подобласти Вежбе на справама и тлу проверава се усвојеност вежби на тлу, једној справи у вису, једној справи у упору и прескок.

ФВ.1.1.4. У подобласти Плес ученик се успешно креће у простору у ритму и темпу са музичком пратњом и без ње основним облицима кретања и зна да одигра један дечји плес.

ФВ.1.1.5. У подобласти Ритмичка гимнастика ученик правилно изводи основне вежбе из ритмичке гимнастике.

ФВ.1.1.6. У подобласти Пливање ученик је пливач.

ФВ.1.1.7. У подобласти Вежбе обликовања ученик правилно изводи најмање један комплекс вежби обликовања и приказује вежбе за поједине делове тела.

Област МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

ФВ.1.2.1. Ученик је у развоју моторичких способности достигао основни ниво у односу на пол и узраст.*

Област ЗНАЊА О ФИЗИЧКОМ ВЕЖБАЊУ И ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ

ФВ.1.3.1. Ученик зна који је позитивни утицај вежбања на његов развој и здравље.

ФВ.1.3.2. Ученик зна основне принципе вежбања.

ФВ.1.3.3. Ученик зна основна правила спортских игара и индивидуалних спортова.

ФВ.1.3.4. Ученик зна основну терминологију вежби.

ФВ.1.3.5. Ученик зна правила безбедног понашања на часу.

Област ВРЕДНОВАЊЕ ФИЗИЧКОГ ВЕЖБАЊА И ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

ФВ.1.4.1. Ученик испољава позитиван став према физичком вежбању у свакодневном животу.

ФВ.1.4.2. Ученик испољава заинтересованост за физичко вежбање.

ФВ.1.4.3. Ученик се доказује кроз физичко вежбање.

ФВ.1.4.4. Ученик испољава позитиван став према сарадњи са другима у реализацији различитих задатака физичког васпитања.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на средњем нивоу у свакој области.

Област ОСПОСОБЉЕНОСТ У ВЕШТИНАМА

ФВ.2.1.1. У подобласти Спортске игре ученик игра спортску игру примењујући виши ниво технике, већи број правила и једноставније тактичке комбинације.

ФВ.2.1.2. У подобласти Атлетика ученик примењује сложеније технике трчања, скокова и бацања и такмичи се у једној атлетској дисциплини.

ФВ.2.1.3. У подобласти Вежбе на справама и тлу ученик изводи сложеније вежбе и сложеније комбинације вежби, чува и помаже другима.

ФВ.2.1.4. У подобласти Плес ученик повезује просторно и временски плесне елементе у целину, изводи најмање један одабрани народни плес и један друштвени плес.

ФВ.2.1.5. У подобласти Ритмичка гимнастика ученик изводи вежбу са реквизитима.

ФВ.2.1.6. У подобласти Пливање ученик плива једном од техника спортског пливања, поседује вештину самопомоћи у води и безбедног понашања у воденој средини и око ње.

ФВ.2.1.7. У подобласти Вежбе обликовања ученик правилно изводи и показује један комплекс вежби обликовања без реквизита и један са реквизитима.

Област МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

ФВ.2.2.1. Ученик је у развоју моторичких способности достигао средњи ниво у односу на пол и узраст.

Област ЗНАЊА О ФИЗИЧКОМ ВЕЖБАЊУ И ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ

ФВ.2.3.1. Ученик зна основне принципе састављања комплекса вежби обликовања.

ФВ.2.3.2. Ученик зна основе оптерећења током вежбања.

ФВ.2.3.3. Ученик зна важност праћења развоја сопствених моторичких способности.

ФВ.2.3.4. Ученик зна основну терминологију.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на напредном нивоу у свакој области.

Област ОСПОСОБЉЕНОСТ У ВЕШТИНАМА

ФВ.3.1.1. У подобласти Спортске игре ученик игра спортску игру примењујући за свој узраст одговарајуће сложене елементе технике, испуњавајући тактичке задатке, учествује у организацији и/или суђењу утакмица на одељењском и разредном нивоу.

ФВ.3.1.2. У подобласти Атлетика ученик учествује на такмичењу у атлетском вишебоју.
ФВ.3.1.3. У подобласти Вежбе на справама и тлу ученик правилно изводи сложене вежбе и комбинације вежби и такмичи се у вишебоју.
ФВ.3.1.4. У подобласти Плес ученик самостално изводи сопствену композицију плесних елемената уз музичку пратњу и игра са паром или у групи одабрани народни и друштвени плес.
ФВ.3.1.5. У подобласти Ритмичка гимнастика ученик правилно изводи самостални састав без реквизита и са реквизитима и учествује на такмичењу.
ФВ.3.1.6. У подобласти Пливање ученик плива две технике спортског пливања и такмичи се.
ФВ.3.1.7. У подобласти Вежбе обликовања ученик саставља, правилно изводи и показује сложене комплексе вежби обликовања без реквизита и са реквизитима.

Област МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

ФВ.3.2.1. Ученик је у развоју моторичких способности достигао напредни ниво у односу на пол и узраст. Област

ЗНАЊА О ФИЗИЧКОМ ВЕЖБАЊУ И ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ

ФВ.3.3.1. Ученик зна да примени усвојена знања и вештине из физичког вежбања у свакодневном животу.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција *физичког и здравственог васпитања* заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

Циљ и исходи предмета се остварују кроз наставу *физичког и здравственог васпитања* (у трајању од 2 школска часа недељно) и *обавезне физичке активности* сваког ученика (у трајању од 1,5 школски час недељно). Програм шестог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из петог разреда.

Настава *физичког и здравственог васпитања* усмерена је према индивидуалним разликама ученика, које се узимају као критеријум у диференцираном приступу, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада.

Где је неопходно, програмске садржаје потребно је реализовати према полу.

Обавезни организациони облици рада:
А. часови физичког и здравственог васпитања;
$А_1$. обавезне физичке активности ученика;

Остали облици рада:
Б. секције,
В. недеља школског спорта,
Г. активности у природи (кросеви, зимовање, летовање - камповање...),
Д. школска и ваншколска такмичења
Ђ. корективно-педагошки рад.

ОБАВЕЗНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

I. Физичке способности

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа може се користи за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који

наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- учвршћивање правилног држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученикау настави физичког васпитања*, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

II. Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања, примењујући основне дидактичко- методичке приципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода. Усвојена знања, умења и навике треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији, свакодневним и специфичним животним ситуацијама. Стицање знања, умења и навика је континуирани процес индивидуалног напредовања ученика у складу са његовим психо-физичким способностима. Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. Усаваршавање неких мотричких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд).

У раду са напреднијим ученицима реализују се препоручени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

III. Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у *физичком и здравственом васпитању* уз практичан рад и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика. Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

A_1. Обавезне физичке активности ученика

Физичке активности ученика доприносе остваривању постављеног циља и исхода *физичког и здравственог васпитања*. Ове активности организују се у оквиру редовног распореда или према посебном распореду у складу са просторним могућностима школе и потребама ученика у трајању од 1,5 час недељно, реализацијом обавезних и препоручених садржаја.

План рада ових активности је саставни је део планирања у *физичком и здравственом васпитању*.

Школа се може определити за један од понуђених начина организације ових активности на предлог Стручног већа. Начин организације ових активности је саставни део Школског програма и Годишњег плана рада школе.

Начини организације рада обавезних физичких активности ученика:

- Реализују се у трајању од 45 минута, једном у току недеље. У школама које имају одговарајуће материјално-техничке и просторне услове, фонд од ½ школског часа односно 22,5 минута, на недељном нивоу, може се реализовати тако што ће ученици сваке друге недеље имати још један час ових активности, или на други начин који предложи Стручно веће физичког и здавственог васпитања. Ради ефикаснијег рада и обухваћености свих ученика дозвољено је спајање два одељења истог разреда. Два наставника раде истовремено са два одељења.
- Реализују се у трајању од 45 минута, једном у току недеље. Фонд од ½ школског часа односно 22,5 минута, на недељном нивоу, реализује се **кумулативно**, једном у тромесечју, у укупном трајању од 6 школских часова односно 4,5 сати.
- Стручно веће може предложити неки други начин организације ових активности, посебно уколико се школа определи да ове активности реализује изван школе (пливање, скијање, клизање, оријентиринг итд.).

Програмски садржаји обавезних физичких активности

Обавезни програмски садржаји ових активности су:

- Кондиционо вежбање ученика у трајању од најмање 20 минута;
- Рукомет/минирукомет.

Напредни елементи технике, тактике и правила игре:

1. хватања котрљајућих лопти;
2. дриблинг - вежбе вођења са радом ногу (кроз ноге, поред и испред тела); вођење две лопте;
3. додавање лопте: додавање „дугим замахом” – чеони залет; додавање лопте изведеним начинима; додавања са изменом места;
4. шутирања на гол, бочни шут са отклоном, шутирање пивотмена, шут са крилне позиције;
5. финтирање: једнострука финта у „слабију страну”;
6. хватање лопте: хватање једном руком;
7. вежбе са два и три играча у нападу;
8. основни принципи колективне одбране;
9. техника игре голмана;
10. игра са применом правила.

Препоручени програмски садржаји ових активности**:**

- Обучавање и усавршавање елемената предвиђених проширеним наставним садржајима:
  - 10.1. Атлетике;
  - 10.2. Гимнастике;
  - 10.3. Плеса и ритмике;
  - 10.4. Других активности предвиђених програмом.

- Мали фудбал:
  1. колективна игра у одбрани и нападу;
  2. техника игре голмана;
  3. игра уз примену правила.
- Пливање;
- Скијање;
- Клизање;
- Бадминтон;
- Стони тенис;
- Оријентиринг;
- Друге активности по избору Стручног већа школе;
- Активности од значаја за локалну заједницу.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Секције

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачињава посебан програм узимајући у обзир материјалне и просторне услове рада, узрасне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу ученика. Ученик се у сваком тренутку може укључити у рад секције.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.
Недеља школског спорта обухвата:

- такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима ученика;
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице, слет...);
- ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју“, последицама насиља у спорту, технолошка достигнућа у вежбању и спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће *физичког и здравственог васпитања* у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе *физичког и здравственог васпитања* буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- пролећни крос (дужину стазе одређује стручно веће);
- зимовање: организује се за време зимског распуста (обука скијања, клизања, краћи излети са пешачењем или на санкама и др.);
- летовање: организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана (логоровање, камповање и др.).

Д. Школска и ваншколска тамичења

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану стручног већа и то у:

- спортској гимнастици (у зимском периоду);
- атлетици (у пролећном периоду);
- најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон, између две или четири ватре, полигони итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са наставним планом и програмом. Како би што већи број ученика био обухваћен системом такмичења, на ваншколским такмичењима један ученик може представљати школу само у једном спорту и једној дисциплини из гимнастике или атлетике током школске године.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у савладавању градива;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја;
- саветовање ученика и родитеља;

- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организивање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ученицима који су ослобођени практичног дела наставе треба пружити могућност да: - суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;
- суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;
- направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја;
- прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији, часовних, ванчасовних и ваншколских активности.

Исходи за ученике ослобођене од практичног дела наставе

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- Наведе основна правила гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;
- Дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;
- Презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји физичке културе, актуелним спортским подацима итд.;
- Учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Ученицима са инвалидитетом настава се прилагођава у складу са њиховим могућностима и врстом инвалидитета.

Планирање васпитно-образовног рада

Дефинисани исходи су основни и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Облици наставе:
- теоријска настава (до 4 часа);
- практична настава (68-72 часа).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима, као и први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темема Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: садржај програма, претходна искуства ученика, садржаје других предмета (корелацију – међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:Атлетика (16); Гимнастика (16); Основе тимских и спортких игара: Кошарка; (16); Ритимка и плес (4); Пливање (12); Полигони (6-8):Тестирање и мерење (6-8).

Програм *физичког и здравственог васпитања* остварује се реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они који се бирају и реализују у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг и др.) прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговрајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализације интензитета рада. Акценат се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге
   - без и са реквизитима,
   - на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости
   - без и са реквизитима,
   - уз коришћење справа,
   - у помоћ сувежбача.

3. Развој аеробне издржљивости
   - истрајно и интервално трчање,
   - вежбање уз музику – аеробик,
   - тимске и спортске игре,
   - други модели вежбања.
4. Развој координације
   - извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у две равни).
5. Развој брзине и експлозивне снаге
   - једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),
   - штафетне игре,
   - извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање, а за оне са којима се програм реализује по индивидуалном образовном програму неопходно је обезбедити одговарајуће услове, узимајући у обзир њихове могућности.

Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине

1. Атлетика

Препорука је да се садржаји атлетике реализују у јесењем и пролећном периоду, у складу са условима.

Основни садржаји

Техника штафетног трчања (начини измене палице и др.);

Скок удаљ, основни елементи технике «увинуће» – рализовати кроз фазе (предвежбе);

Скок увис опкорачном техником, техника скока увис кроз фазе (залет, отскок, прелазак летвице и доскок). Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе;

Бацања кугле 2 kg – бочна техника;

Бацање „вортекс-а" у даљ;

Проширени садржаји:

Тробој – кроз одељенско такмичење применити три дисциплине које су ученици савладали (трчање, бацања и скокови).

2. Спортска гимнастика

Препорука је да се садржаји реализују у оба полугодишта са одређеним бројем часова.

Основни садржаји

Ученике је неопходно поделити у радне групе према полу и према нивоу усвојености елемената из претходних разреда и способностима. Са ученицима који нису

савладали поједине вежбе из програма до шестог разреда потребне су предвежбе и вежбе којима се то надокнађује. Усвојени елементи из петог разреда надограђују се новим вежбовним садржајима предвиђеним овим програмом. Поставити више радних места. На сваком часу увести нови задатак уз понављање претходних. Док једна група обрађује нови садржај, остале групе понављају усвојене садржаје где је могуће чување и помагање од стране ученика. Промена радих места врши се након одређеног броја понављања. Нпр. група које није прошла неки задатак на часу исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који не може да изведе задату вежбу даје се лакши задатак. Након неколико обрађених наставних јединица наставне теме, планом предвидети садржаје других наставних тема (спортска или тимска игра и др.) у циљу интензификације наставе. Гимнастички полигон осмислити према степену усвојености обрађених садржаја и претходих знања.

Вежбе на тлу (ученице и ученици): повезана два колута напред, колут назад, став о плећима – „свећа“; колут напред летећи; став на глави уз помоћ, став на шакама уз помоћ; премет упором странце „звезда“. Састав на тлу комбинован од елемената из петог и шестог разреда.

Прескок (ученице и ученици): разношка, згрчка (до 120 цм).

Вежбе у упору:

- *дохватно вратило* (ученици) или двовисински разбој - нижа притка (ученице) – вис завесом о потколено, наупор јашући и саскок одношка;
- *паралелни разбој* (ученици) – наскок у упор; њихање и предњихом сед разножно пред рукама; сасед и њихање; њихање и зањихом саскок. Састав од научених елемената. Вежбе реализовати уз помоћ наставника;
- *двовисински разбој* (ученице);
- наскок из места или залета у упор предњи, премах једном ногом у сед јашући, премах другом ногом у упор стражњи и саскок уз помоћ.

Вежбе у вису:

доскочно вратило (ученици) њихање са повећаном амплитудом и саскок у зањиху;

кругови (ученици и ученице) љуљање на круговима мањом аплитудом и саскоци уз помоћ наставника;

*двовисински разбо*ј или нека друга справа за вежбе у вису (ученице)

климом успоставити њих, њихање са већом амплитудом и спојено саскок у зањиху.

Пењања (шипка, канап, морнарске лествe – до 5 м висине);

Трамболина или одскочна даска:

скокови – предњи пружени и згрчени

Ниска греда:

- боком поред греде;
- суножним одскоком наскок на греду суножно (једна нога мало испред друге);
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем; окрет у успону на средини греде;
- суножни одскок из става предножног са променом ноге и доскок; вага претклоном и заножењем; саскок згрчено.

Проширени садржаји

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују обавезни садржаји, диференцирани облик рада са напредним ученицима који нпр. прескачу козлић по дужини уместо ширини, раде летећи колут након колута напред. Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике.

Вежбе на тлу:

- колут напред и назад – сложеније варијанте
- колут летећи преко препреке;
- Повезани премети странце „звезда“ у једну или у обе стране;

Висока греда:

- наскок у упор предњи, упор одножно десном (левом) окретом за 90 степени удесно и прехватом бочно (палчеви су окренути један према другом), вага претклоном и заножењем уз помоћ;
- основна кретања из претходних разреда на ниској греди извести на средњој или високој греди.

Прескок „разношка“ – козлић постављен по дужини, или са продуженом фазом првог лета (120 цм).

Коњ са хватаљкама – упори и издржаји.

Вежбе у упору:

- двовисински разбој (ученици);
- саскок предњихом.

3. Основе тимских и спортских игара

Садржаји кошарке реализују се на часовима *физичког и здравственог васпитања*, а садржаји рукомета/минирукомета на *обавезним физичким активностима ученика* заједно са другим наставним садржајима.

3. 1. Кошарка

Према просторним и материјалним условима школе користити могућност реализације наставе у оба полугодишта. Усвојене елементе технике треба применити у игри на часу. Континуитет у усвајању садржаја могуће је постићи тако што се претходно усвојени саджаји користе као уводни или специфично припремни у наредном часу.

Основни садржаји

- држање лопте, основни ставови у нападу са лоптом, заустављање у став;
- хватање и додавање лопте у месту и кретању;
- пивотирање;
- дриблинг у месту и кретању;
- двокораком шут на кош;
- шут из места и скок шут;
- основни став у одбрани, кретање у одбрани, чување нападача са лоптом;
- ситуациона игра 1:1;
- сарадња два и три играча у позиционој игри и контранападу (обука кроз игру);
- игра 3:3; 4:4 (игра на један кош);
- игра 5:5 уз примену правила прилагођених нивоу усвојености елемената игре.

Проширени садржаји

- демаркирање;
- повезивање елемената технике у акционе целине (хватање лопте, дриблинг, шутирање и др);
- финте (продор, шут);
- игра „2:2- pick and roll";
- игра „2:2" по на принципу „додај и утрчи – back door";
- позициона игра 3:3 и 5:5.

4. Плес и ритмика

Основни садржаји

Њихања и кружења са вијачом у фронатној и сагиталној равни у месту и кретању (вежбе по избору наставника).

Поновити прве две варијанте народног кола Моравац и обрадити трећу и четврту варијанту.

Проширени садржаји

Састав са вијачом од елемената предвиђених програмом петог и шестог разреда.

Састав са обручем састављен од елемената обрађених у петом разреду.

Састав са лоптом састављен од елемената обрађених у петом разреду.

Усавршити коло из краја у коме се школа налази усвојено у предходном разреду Енглески Валцер.

5. Пливање

Ова наставна тема реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе или *обавезних физичких активности ученика.*Приликом реализације садржаја формирати групе пливача и непливача.

Школе које се определе за реализацију програмских садржаја пливања на објектима изван школе, ове часове организују у оквиру *обавезних физичких активности ученика*. Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоређује се другим наставним темама из програма.

Основни садржаји

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завеслаји (краул и лећни краул), скок на главу и изрон.

Пливање техником краула или лећног краула.

Проширени садржаји

Пливање 25m на време слободном техником.

Роњење по дужини у складу са способностима ученика.

6. Полигони

Наставник након једне или више обрађених наставних тема може реализовати полигон у складу са усвојеним моторичким садржајима и могућностима ученика.

7. Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, из области кардиореспираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, издржљивости у мишићној снази, гипкости и агилности. Модел континуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави *физичког и здравственог васпитања*, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликације детаљно су објашњени у наведеном приручнику.

Оквирни број часова по темама обавезних физичких активности

1. Основе тимских и спортких игара:
   Рукомет/минирукомет; (12-18)
2. Друге активности предвиђене програмом стручног већа (42-36).

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби оптималне образовне вредности;
- функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији достизања постављених исхода, рационалне организације и интензификације часа.

Праћење и оцењивање

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом. Поред тога, постојање исхода олакшава и извештавање родитеља о раду и напредовању ученика.

У процесу праћења и оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања,* препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:
- вежбање у адекватној спортској опреми;
- редовно присуствовање на часовима физичког и здравственог васпитања и обавезним физичим активностима;
- учествовање у ванчасовним и ваншколским активностима и др.

- Приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), са и без реквизита.

- Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике).

Атлетика:
Приказ технике штафтног трчања - техника измене штафете, приказ технике, скока увис опкорачна техника;
Спринтерско трчање 50 m на време, бацање вортекса. Истрајно трчање у трајању од 7 минута.
Трчање школског кроса.
Спортска гимнастика:
Вежбе на тлу: колут у напред, колут у назад, летећи колут, став о шакама уз помоћ, мост из лежања, став на плећима „свећа“, премет странце„звезда“.
Прескок: згрчка уз помоћ.
Вежбе у упору:
- дохватно вратило (ученици) или двовисински рабој - нижа притка (ученице) – вис завесом о потколено, наупор јашући и саскок одношка.
- паралелни разбој (ученици) – наскок у упор; њихање и предњихом сед разножно пред рукама; сасед и њихање; њихање и зањихом саскок. Састав од научнеих елемената. Вежбе реализовати уз помоћ наставика
- двовисински разбој (ученице)
- наскок из места или залета у упор предњи, премах једном ногом у сед јашући, премах другом ногом у упор стражњи и саскок уз помоћ;

Вежбе у вису:
- доскочно вратило (ученици) њихање са повећаном амплитудом и саскок у зањиху;
- кругови (ученици и ученице) љуљање на круговима мањом аплитудом и саскоци уз помоћ наставника;
- двовисински разбој или нека друга справа за вежбе у вису (ученице)
- климом успоставити њих, њихање са већом амплитудом и спојено саскок у зањиху;

Приказ технике пењања (шипка, канап, морнарске лествe – до 4 м висине);
Трамболина или одскочна даска:скокови – предњи пружени и згрчени;
Ниска греда:
- боком поред греде;
- суножним одскоком наскок на греду суножно (једна нога мало испред друге);
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем; окрет у успону на средини греде;
- суножни одскок из става предножног са променом ноге и доскок; вага претклоном и заножењем; саскок згрчено;

Гимнастички полигон састављен од обрађених програмских садржаја.

Кошарка:
Контрола лопте у месту и кретању (вођење);
Вођење лопте са променом правца кретања (левом и десном руком);
Хвата и додаје лопту у висини груди, кука изнад главе;
Двокорак у „јачу“страну;
Шут на кош;
Рукомет и други садржаји *Обавезних физичких активности ученика:*
Пратити и вредновати обрађене садржаје рукомета/минирукомета и друге садржаје реализоване у складу са програмом.
Плес и ритмика:
Замаси, кружења, трчања, поскоци и скокови са вијачом. Поскоци и скокови кроз вијачу.
Народно Моравац коло уз музику (трећа и четврта варијанта).
Пливање:
Техника краула.

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достугнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе наставник прати и вреднује:

- познавање основних правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања и основних здравствено-хигијенских правила вежбања;
- учешће у организацији ваннаставних активности.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник може извршити усменим или писменим путем.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

Педагошка документација

- Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;
- Планови рада физичког и здравственог васпитања и обавезних физичких активности ученика: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације;
- Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се ралазују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа;
- Радни картон: наставник води за сваког ученика и он садржи податке о стању физичких способности ученика са тестирања, оспособљености у вештинама, напомене о специфичностима и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у електронској или писаној форми.

УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:

- Вежбање у адекватној спортској опреми
- Редовно присуствовање на часовима физичког и здравственог васпитања и обавезним физичким васпитањима
- Учествовање у ванчасовним и ваншколским активностима и др
- Приказ једног од усвојених комплекса општепрпремних вежби (вежбе обликовања)
- Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике) у свим наставним темама у скалду са психо - физичким способностима ученика и материјално - техничким условима рада

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник прати и вреднује:

- Ниво остварености исхода из области Физичка и здравствена култура
- Учешће у организацији ваннаставних активности

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе

- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Грађанско васпитање – изборни предмет

Назив предмета	Грађанско васпитање
Разред	Шести
Циљ	Циљ наставе и учења грађанског васпитања је да ученик изучавањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.
Годишњи фонд часова	36

Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Област/тема	Садржаји
*По завршетку теме ученик ће бити у стању да: *својим речима и на примеру образложи везу права и одговорности; *наведе примере за групу права слобода да и заштита од; *аргументује значај инклузивног образовања, права и потребе за образовањем свих ученика *штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права *препозна ситуације кршења права детета у свакодневном животу, примерима из прошлости, литературе *на правилан начин користи кључне појмове савременог демократског друштва: демократија,грађанин,власт,подел а власти *својим речима на примеру образложи улогу грађана у друштвеном систему и систему власти	ЉУДСКА ПРАВА (ПРАВА ДЕТЕТА)	• Упознавање основних елемената програма **Права и одговорности** • Моја и твоја права – наша су права • Права и одговорности • Посебна група права: слобода да и припадајуће одговорности • Посебна група права: заштита од и припадајуће одговорности • Право на очување личног, породичног, националног, културног и верског идентитета и припадајуће одговорности • Право на квалитетно образовање и једнаке могућности за све и припадајуће одговорности Инклузивно образовање - квалитетно образовање за све

*образложи улогу грађана у друштвеном систему и систему власти на примеру *разликује стварну партиципацију ученика у одељењу и школи од симболичке и декоративне	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО (ШКОЛА КАО ЗАЈЕДНИЦА)	**Демократско друштво и партиципација грађана** • Демократско друштво – појам, карактеристике • Грађанин • Дете као грађанин • Процедуре којима се регулише живот у заједници: ко је овлашћен да доноси колективне одлуке и на основу којих процедура • Власт • Нивои и гране власти • Лествица партиципације ученика у школи: манипулација, декоративна употреба, симболичка употреба, стварна партиципација Партиципација ученика на нивоу одељења и школе
* позитивно користи интернет и мобилни телефон за учење, информисање, дружење, покретање акција деловање појединца *примени 7 правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука *препознаје ситуације дигиталног насиља и зна како да реагује и коме да се обрати за помоћ *образложи могући утицај друштвених мрежа на ставове и учествује у избору теме, узорка и инструмента истраживања *учествује у спровођењу истраживања, прикупљању и обради добијених података и извођењу закључака *презентује спроведено истраживање и добијене резултате	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ	**Употреба и злоупотреба интернета и мобилних телефона** *Позитивно коришћење интернета и мобилног телефона *Шта је дозвољено, а шта није на интернету *Утицаја друштвених мрежа на мишљење и деловање појединца *Опасности у коришћењу интернета и мобилног телефона *Интернет насиље и веза са Конвенцијом о правима детета *Карактеристике и последице дигиталног насиља

*процењује ефекте спроведеног истраживања и идентификује пропусте и грешке		*Седам златних правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука реаговање у ситуацијама дигиталног насиља
*препознаје примере Грађанског активизма у својој школи и исказује позитиван став према томе *идентификује проблеме у својој школ и прикупља податке о проблему користећи различите изворе и технике *осмишљава акције, процењује њихову изводљивост и предвиђа могуће ефекте *активно учествује у тиму, поштујући правила тимског рада (у групној дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницирана не угрожавајући начин)	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	**Планирање и извођење истраживања ставова и/или понашања ученика у школи о употреби/злоупотреби интернета и мобилних телефона** *Шта су ставови, на чему се заснивају и каква је њихова веза са понашањем *Избор теме, узорка и инструмента истраживања *Спровођење истраживања *Обрада података *Тумачење резутата *Припрема и презентација добијених резултата *Евалуација истраживања

Кључни појмови: права и одговорности, демократско друштво, партиципација, интернет насиље, активизам, истраживање ставова.

Опште предметне компетенције:

Компетенција за учење

Има позитиван и одговоран однос према учењу.

Комуникација

Уважава саговорника реагујући на оно што говори, а не на његову личност.

Сарадња

Доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе.

Компетенција за учење

Мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење; разликује битно од небитног, изражава и образлаже идеје.

Естетичка компетенција

Препознаје и развија сопствене стваралачке способности и креативност у свим уметничким и неуметничким пољима свог деловања.

Комуникација

Изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументован начин.

дговоран однос према околини

Сагледава које активности (обрасци понашања), на личном нивоу, нивоу заједнице и глобалном нивоу, могу унапредити стање и квалитет животне средине и природе.

Решавање проблема

Решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењем различитих предмета и ваншколским искуством.

Компетенција за учење

Способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања; користи могућности ваншколског учења; негује и развија лична интересовања.

Одговорно учешће у демократском друштву

Понаша се одговорно, хумано и толерантно у друштву

Одговоран однос према околини

Сагледава које активности (обрасци понашања), на личном нивоу, нивоу заједнице и глобалном нивоу, могу унапредити стање и квалитет животне средине и природе.

Сарадња

•активно и конструктивно учествује у раду групе или пара.

Одговорно учешће у демократском друштву

•Понаша се одговорно, хумано и толерантно у друштву.

Комуникација

•Изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументован начин.

Опште међупредметне компетенције:

1. компетенција за учење;
2. одговорно учешће у демократском друштву;
3. естетичка компетенција;
4. комуникација;
5. одговоран однос према околини;
6. одговоран однос према здрављу;
7. предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8. рад са подацима и информацијама;
9. решавање проблема;
10. сарадња;
11. дигитална компетенција.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Области које програм обухвата и препоручени фонд часова по областима:

ЉУДСКА ПРАВА (права детета)	8
ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО (школа као заједница)	8
ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ	9
ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	11

Наставник се труди да све теме и садржаје ученицима приближи и објасни, због спиралног ширења наставних јединица у каснијим разредима. Због тога је ваажно да ученици у овом разреду добро разумеју појаве. Активности које подстичу активно слушање и конструктивно реаговање ученика. Важно је истаћи везу међу свим овим обаластима зато што се све оне интегришу. Важно је да ученици стекну вештине применљиве у

свакодневном животу у демократској заједници, на демократске ставове и вредности о универзалности права, једнакости, слободи и одговорности, социјалној осетљивости и припадности заједници, уз спремност да се активно делује за сопствену добит као и добит других. Остваривање овако постављених исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада са ученицима: **радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, пројекте, истраживања, промоције,** покретање акција као и да сами осмисле неке друге активности. За ученике петог разреда неке од ових метода рада су новина те их треба постепено навикавати на начин рада где су и они активни креатори наставе. Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима интерактивних односа (активне, проблемске и истраживачке наставе), са сталним рефлексијама на одговарајуће појаве из друштвеног контекста (прошлости и још више садашњости). Овакав начин остваривања важи за сваку област.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

- Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника.
- Формативно свакодневно оцењивање усмених одговора ученика.
- Комисија ученика и наставника.
- Усмено одговарање.
- Описно оцењивање.
- Редовност доношења домаћег.
- Прегледање свески.
- Писане провере (једном у полугођу), свеска евиденције.
- Групни рад (посматрање наставника, излагање група), свеска евиденције.
- Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика).
- Вредновање самосталног рада ученика: ППТ, истраживање о датој личности-догађају.
- Провера знања које ученици усвајају на часу и испитивање ставова.
- Вођење евиденције од стране наставника:
- Јављању на часовима (учесталост и активност);
- Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти);
- Посета културно- историјским институцијама и догађајима;
- Израда паноа, ПП презентација, различитих врста излагања.

<u>Оцену истиче се добија ученик који:</u>

- лако логички повезује чињенице и појмове;
- самостално изводи закључке који се заснивају на подацима;
- решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђујуе;
- показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен и ангажовања;
- показује одговоран однос према раду/припремљен је за час.

<u>Оцену добар добија ученик који:</u>

- у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове;
- самостално изводи закључке који се заснивају на подацима;

- решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује;
- показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања.

Оцену задовољава добија ученик који:

- у довољној мери покаује способност употребе информација;
- у знатној мери логички повезује чињенице и појмове;
- већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме;
- у довољној мери критички расуђује;
- показује делимични степен активности иангажовања.

Начини прилагођавања програма за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и ученике са изузетним способностима

Део овог програма ће обухватити и начине прилагођавања ако буде потребе за тим, односно ако се идентификују ученици за које је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитата, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика или других разлога, потребна додатна подршка. Ово се такође односи и на ученике са изузетним способностима, односно ученике са посебним способностима. У том случају урадиће се мере индивидуализације и индивидуални образовни планови у складу са потребама и важећим законским прописима и као анекси биће прикључени Школском програму. Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- индивидуализација наставе
- -размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем